

લેટ.

શુભ પ્રસંગે

ને

તરફથી

તા

મહારા બે બોલ.

આ પુસ્તક લખવાનો મારો ઉદ્દેશ હિમાલયની મુસાફરીમાં અત્યારે મળતી સગવડતાઓનું વર્ણન કરી અગાઉની મુશ્કેલીઓ બાબત જનસમાજમાં ફેલાયેલો ભ્રમ દૂર કરવાનો છે; તે માથે હિમાલયનું કિંચિત્ દિગ્દર્શન પણ કરાવવાનો છે, કે જેને વિષે બની શકે તેટલું જાણવાને આજે લગભગ દરેક માણસ આતુર છે; કારણ કે તે દરેક રીતે ઉત્કર્ષ છે.

વ્યવહારિક દૃષ્ટિએ તે હિંદુસ્તાનમાંથી ચાલ્યા જતા મોસમી-વરસાતી પવનને અટકાવે છે, અને ગંગા, યમુના, સિંધુ, મતલજ, જલપુત્રા, જેવી મોટી નદીઓને જન્મ આપે છે. જેને લીધે હિંદુસ્તાન કુળદ્રુપ પ્રદેશ (દુનીયાની નજરમાં કાચુ સોનું) ગણાય છે.

વ્યાપારિક દૃષ્ટિએ દેવદાર, ચીડ, અને ઓકનાં લાકડાં; તેમજ ફદાસ, કરતુરી, શિલાજીત, ટંકણખાત, આદિ દિવ્યોષધિઓ, તે પૂંજીન પુરી પાડે છે.

ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ તેની ૧૫૦૦ માઇલની લંબાઇ અને ૧૨૦ થી ૧૮૦ માઇલની પહોળાઇ તેમજ સમુદ્રની સપાટીથી વીસ-હજાર ફીટ કરતાં વધારે ઉંચાઈવાળાં તેનાં ત્રીસ પાંત્રીસ શિખરો, કે જ્યાં બારે માસ બરફ જામેલો રહે છે, અને જેને લીધે તેને

“હિમાનય” (હિમનઆવય) કહેનામા આવે છે, તે હિમાને પણ તે દુનીઆમા મનુથી મેળે ગણાય છે અથવા તો કહે કે અનેડ છે

ગાજડીય દષ્ટિએ તે લાખો માણુમના વસ્તુનુ કામ આવે છે, નહિતો પદ્મો માણુની મગદ્દ ખલાગવાને લાખો માણુમ રોડવા પડ એ નિર્વિવાદ છે

સામિ- દષ્ટિએ સુધિ મહાપિઓને તપ ગુવાનુ પવિત્ર ધ્યાન તે છ પાર્વતીજીની જન્મ ભૂમિ, મહાદેવજીનું ક્યામધામ, અને બ્દી નાગવણુ લગવાનુ બ્દી શ્રમ તેમાજ છે છુદ્દદેવ, શકગાયાર્થ, ગમાનુભયાર્થ, અને સ્વામી ગમતોર્થ જેની મહાન અમિતિઓએ આત્માનુ કયાણુ માધવા તેનોજ આશ્રન લીધો હતો તૃપ્તિમતાને અભાવે બીજા તીર્થ ધ્યાનો કરતા તેના તીર્થોની પવિત્રતા પણ દણુ સુધી સારી જગનાદ ગદી છે

મામાજિડ દષ્ટિએ ગરમી અને પગિશ્રમથી કટાગી શાન્તિ લવા દબ્બા માણુમોને માટે તેણે કાશ્મીર, મીમવા, મસુગી નંનીતાવ અને દાર્જિનિંગ જેવા સ્થળો આપ્યા છે એટલુજ નહિ પણ કમૌનીમા હુમવા તુગની તથા આત્મોડ અને લીમોમીમા કુદ રાગી ઓની ચિમિઆ કરવાને ઉત્તમ હવાપાણી પુગ પાડેન છે, સિવાય જાગ અરૂપ કાય ગેગ જેવાનો પગ નાથ કરવાને જેમા પાછન, ચીનાગ, અને ચીના જરથામધ જગતો છે, કે જેવી હવા માત્રથી ક્ષય રોગ નાથ પામે છે, એનેજ તે તમામનુ ધ્યાન પોતાના તગ્દ ખેન છે પગનુ અરમોમ, કે આ હિમાનયની તગેદીઓઆ હિંદુસ્તાનમા વચ્ચના પુરાપીબન વર્ગનો ટૂ લાગ જ્યાગ સ્વર્ગનુ નુખ મેળવે છે, ત્યારે હિંદુસ્તાનનો મોટો ભાગ તેના માથા ચાનથી / વચ્ચીત છે હિમાનય મનુથી માહીનીવાળા અન્ધાર પુન્તકા જેવા જગ્દે તે અગ્રેજી ભાસમા તે સેકેગના પ્રમાણમા મળે છે, ત્યારે દિંદી ગુજગની, મગાવી અને મદાગ્રધ્વી ભાસમા તે ગણ્યા ગા યાજ છે, અને તેમા પણ કેગવાડ પુન્તમખાએ તો પોતાની મદાદુરી જાણવાને ખાનગ તકર્મી । સિવાય બીજુ વલ્લ બદુ જુજ કહેન છે, ત્યારે કેમાક

પુસ્તકો ખાતી પોતાની જાહેરખત ફેલાવનાના ધરિદે થોડા વણા રસ્તાનું વર્ણન આપી વખાયેલ છે, એટલે જનમમાજને તેનું સાચું જ્ઞાન કે જોઈતો લાભ તેનાથી મળી શકે નથી.

૪ સ ૧૯૨૭ ના જુન મહિનામાં હું બ્રીનારાયણ અને કેદારનાથની યાત્રાએ ગયેલ, ત્યારે રસ્તાના વિગતવાર હેવાતનું પુસ્તક મેળવવા મેં બહુ કોશીસ કરી હતી, પરંતુ એક પણ પુસ્તક તેનું મળેલ નહિં તેમજ યાત્રાએથી પાછા આવ્યા માઢ બીજા જગ્યાએથી પણ તેના પુસ્તકો મેં મગાવેલ, છતાં પુસ્તક લીધા પછી બીજાને પુછવાની જરૂર ન પડે તેટલું વર્ણન, કે રસ્તામાં આવતી ચટ્ટી અથવા પડાવના અતગ્ના માથા આકડા, કે ચઢાઈ ઉતરાઈની નોંધ, કે સદાનંત ધર્મશાળાની યાદી, કે અગવડોથી બચવા માટે ઉપયોગી સૂચના, કોઈ પણ પુસ્તકમાં પુરેપુરી મેં ન જોઈ, અલબત્ત થોડું થોડું વર્ણન તમામ પુસ્તકોમાં છે પરંતુ જનમમાજને ઉપયોગી થઈ પડે તેનું પુરું વર્ણન કોઈમાં નથી આ જોટ પુરી કરવાને ખાતર તેનું એક પુસ્તક લખવાની જરૂર જણાતા મેં તે લખના માગ્યું સરસ્વતીમાં આ પુસ્તકની અદર બ્રીનારાયણ, કેદારનાથ, ગંગોત્રી અને યમુનોત્રીનું વર્ણન આપના વિચાર હતો, પણ જેમ જેમ આ વિષયનું સાહિત્ય હું જોતો ગયો તેમ તેમ મારી તૃષ્ણા વધતી ગઈ તે એટલે સુધી, કે હિમાનથના તમામ તીર્થોનું વર્ણન એજ પુસ્તકમાં આવી જાય, અને યાત્રી સિવાય બીજાને પણ તે ઉપયોગી થાય તો માફ તેમ ધારી આઠ મહિનાની સતત મહેનતના પરિણામે તે સમયે મળી શકતું સાહિત્ય મેં એકઠું કર્યું જેના ફળ સ્વરૂપ આ પુસ્તક વાચના લાભમાં મુક્તા મને આનંદ થાય છે.

માણસ માત્ર જીવને પાત્ર છે તે ન્યાયે, અને પુસ્તક લખવાનો મારો આ પહેલો પ્રયામ છે, એટલે પુસ્તકની અદર ઘણી ખામીઓ રહી ગઈ હશે, પણ વાચક તે સુધારી લે અને નવી આવૃત્તિમાં સુધારવા માટે લખી મોકલે તેવી આશા રાખું છું.

આ પુસ્તકમાં મવિસ્તર વર્ણન અપાયેન નથી, પણ મુજ વાચકને તે જાણાવવાની જરૂર નથી જોતો, કે આ પુસ્તક મવિસ્તર વર્ણન વાળા પુસ્તકનો સાગ છે મવિસ્તર વર્ણન આપવા જતા પુસ્તક મોડું થઇ જાય, અને તેની કિંમત મધ્યમ વર્ગના માણસો અર્થી ન શકે, એટલે આરો આ પરિશ્રમ નિષ્ફળ ન જાય તે હેતુથીજ આ પુસ્તક સાગ માગ અહણ કરી જની શકે તેજી નાનું બનાવેન છે, જેઓ આ જાનનમાં વધુ જાણવા ઇચ્છના હોય તેઓ પોતાના નામો આદક તરીકે લખી મોખ્યરો તો દરેક પ્રકરણનું સવિસ્તર વર્ણન જુદા જુદા ભાગથી પુસ્તક રૂપે બહાર પાડનામાં આવશે બમો આદક થયા પછી પુસ્તક છાપવા માટે પ્રેમમાં અપાશે કારણ કે પુસ્તકની જાહેરાત કરવામાં, અને જુએનગેને કમીશન આપવામાં થતા અર્થને લીધે પુસ્તક ની કિંમત ન છુટકે વધાગવી પડે છે, જેનો બોલે વાચકો ઉપર પડે છે, તેથી પુસ્તકની કિંમત વધાગવી ન પડે તેટલા ખાતર ઓછામાં ઓછા બમો આદક નોંધાયા પછીજ પુસ્તક પ્રેમમાં આપવાનો નિશ્ચય કરેન છે પુસ્તકનું દગ કેટલું અને કિંમત કેટલી થશે, તે જાણવાની ઇચ્છા હોય તેમણે પત્ર વ્યવહાર કરવો (જવાબ માટે રીપ્લાઈ કાર્ડ અથવા ટિકીટ મોખ્યરી) જે ભાગના બમો આદક વહેના થશે તે ભાગ પહેલો છપાશે

આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં અને જ્વામી અવલોકોતિ, ભાઈ દુર્ગાશંકર આર. દવે અને ભાઈ ગીરીજનરાકર ડી ચાટ્ટોજ વગેરે જેઓએ મદદ કરી છે તેઓનો અને માગ એમના એકે મીત્ર ભાઈ સુખતાન બી પડ્યા કે જેમના પ્રયત્નથી આ પુસ્તક મહાર પાડવાને દુ. ભાનુલાળી થયો છુ તેમનો, ખગ અત કરણ પૂર્વક આભાર માનુ છુ છેવટમાં આ પુસ્તકને ખાતર મે જે જે પુસ્તકોની મદદ લીધી છે, તેમના મનોઓને ખુશ દિને આભાર માની અદિ વિગ્ધુ છુ છુ ઝા શાન્તિ ' શાન્તિ " શાન્તિ !!!

અમદાવાદ તા ૧૪ માર્ચ ૧૯૨૬ } ૧૧૦ મેવક
જળકીનણી એમદતી ૧૯૮૫ } હરિચંદ લક્ષ્મીચંદ મહેતા.

યાત્રાની આવશ્યકતા.

હિમાલયની યાત્રા શામાટે આવશ્યક છે. તે જાણાવવું અહિં જરૂરી હોય સ્વર્ગસ્થ લાડી દરબાર શ્રી સૂરસિંહજી ઉર્ફે “કલાપી” ના થોડા શબ્દો અહિં ઉતારા તરીકે આપુ છું; જોકે તેમણે કરેલી યાત્રાનો સમય ઇ. સ ૧૮૯૬ નો હોય તે વખત કરતા અત્યારે સગવડો ઘણી ચર્ધ ગઇ છે, તેમજ રસ્તાઓ પણ ઘણા સારા થઇ ગયા છે, એટલે આજકાલ યાત્રા કરવી સહેલી છે. પણ હિમાલયને હાઉં સમજનાર માટે તેમના શબ્દો અથવાતો કહેડે હૃદયના ઉદ્ગારો ખરેખર જાણવા લાયક છે એટલા માટે સુધારા વધારા વિના તેમના શબ્દો શબ્દોજ અહિં ઉતારું છું

હુરિચંદ.

“ મૃત્યુ સર્વવ્યાપક છે ખેતરમાં, કુળમાં કે ભોયરામાં કે ઘરમાં જંગલમાં કે મહેલમાં, કિલ્લામાં કે અગાસી ઉપર મૃત્યુને જવામાં જરાવાર લાગતી નથી, તેનાથી નાસવું તે તેની પાસે જવા જેવું છે. તેણે કાંઈને છોડ્યા નથી. તે કાંઈને છોડવાનું નથી. હજારો તરવારોની વચમાં થઈને મહાન ગજને, તેમજ ચોમાસામાં પવનગતા પથરપર પડેલા ભરવાડ ને, તે સરખી રીતેજ ઝડપી જાય છે માટે બંદીવાનું નથી. કાંઈ એમ કહેશે કે સર્પના મ્હોમાં વગર કારણે હાથ શામાટે નાખવો ? જો વગર કારણે હોય તો આમ કહેવું યોગ્ય છે. પણ મુમાફરી કરવી કેટલું જરૂરું છે. તે મદુ જાણે

છે. સુસાદ્ગીમા પણ કુદરતી હીલાનું અવયોગન કરવું કેટલું ઉત્તમ છે ?
કુદરતી હીલા જોવાના મ્થાનો માત્ર પર્વતોજ છે, એમ નથી પણ
પર્વતોમા કુદરતી હીલાનો મહુથી મોટો અંશ ગ્રહેલો છે, કેમકે પાણી
અને ગરમી ત્યાં પુષ્કળ હોય છે, એટલે વનસ્પતિ ધણીજ મારી
તીપજો છે વનસ્પતિ સિવાય પર્વતની ગો'વણુ પણ મનોગ જડ અને
ગમીક હોય છે ઉપજુ દેવમા ગ્રહેનાગએને પર્વતો સિવાય બીજો
ક્યાઈ બગ્દ જોવાની તક મળતી નથી બગ્દ જોવો અને તપાસવો
એ પણ થોડું ગમીક નથી પાણીની હિતચાચ તપાસવી તેમા પણ
બણુ રૂન સમાયતુ છે

દુકામા એવા પ્રદેશોમા દરેક ઝાડ, દરેક ઝળુ દરેક ટેકરી,
દરેક ખીણ, દરેક વાળુ, અને દરેક પથર, મનુષ્યના આત્મા સાથે
આનંદની વાનો કરે છે. “જીવ્યા કંઠતા જોયુ ભયુ” એ વાક્ય બીન
તુ માન્યુ છે કીયુ સાદે રામ કાણુ નથી ? દેશ જીતવો એ સહેલુ
છે ? પન્માર્થો થવુ એ સહેલુ છે ? નીતીથી ચાલવુ એ ગરેલુ છે ?
ખરેખર દરેક વસ્તુ કાણુ છે ખરી, પણ તેનાથી ડરી દૂર ગ્રહેવાથી
તે વધાર લયકર હિમે છે સિંહ પણ પાસે ગ્રહેવાથી નરમ થઈ જાય
છે, માણુમો ઉગર મહામાગરના બગ્દમા ગખડે છે, માણુમો દગીલા-
મા વસે છે માણુમો ગોળીચીના વગસામા ફરે છે, માણુમો
જાણુ રાખાપર સયન ફરે છે માણુમો શુ નથી કરતા ? કાગમીમા
જઈ આવતુ તે આની સાથે અરખાવના રાઈજ નથી. સુખની કિંમત
કુખથીજ થાય ટે. અને મપત્તિની કિંમત વિપત્તિથીજ થાય છે
વિપત્તિએજ મનુષ્યને માપુસ મનાવે છે અને વિપત્તિ એજ માણુમની
ગુલના કર છે વિપત્તિથીજ મોટું નાનું થવાય છે, અને વિપત્તિથીજ
ચંડી પત્ની થાય છે ‘મમએ’ ભદ્રી વિપત્તિની જો જોને દિન હોય”
એમા જાણુ નથી નથી. કાશ્મીરમા જતુ એમા જાણુ વિપત્તિ
જાણુ છે ખરી પરંતુ તે દુખનો બદલો વ્યાજ મુદ્દાન કુદરત
આપી દીધે છે દેકરો મારી કુજગજ ચડાતુ નથી અથવા એક
ધાપી કુ. ૧ ખોદાનો નથી એક માણુમ આજ પંદીખજુ હોય તે કાશ
જોવો થઈ રાખો નથી જોને ન્દાના કામ મટે ન્દાના સાદસ કરવાની

ટેન પડેલી હોય છે, તેજ મ્હોળા મહોળામાં નિહાળી મ્હોળા પરિ-
ભ્રામો મેળની શકે છે ‘માઉ’ કરતા જે ડોકકે હરે તે મ્હોળું થયા
પડી શુ તરનાર માગવાનુ ? “જનીમ કોકર ખાય તેજ બત્રીસ
લસણનાગો થાય છે” મહોળામાં ન પડવાથી કિર્તિ નથી મળતી.
એટલુજ નહીં પણ તન અને મન કેળનાતા નથી નવ નવ નાગે-
લીયો, ડુગ્ગોન, અગરપાટ, કિકેટ, ખીનપાડો એ આપણી ગમતો પાડુ
આપણને મખત કરાવત મથે છે. જે માણુમ એક જગ્યાએ બેસી
ગયો હોય અને મુઠકેનીમા પડ્યોજ ન હોય, તે શુ મખત છે ? તે
પોતેજ ના જ્ઞેરો તેને ઉજગે કુગર જેવડો વાગમે જે માણુમ
દુખમા કમાયેયો હશે તે એકે મકટને દુખ માનશેજ નહીં, તો તે
સુખીજ છે, કેમકે સુખ દુખ તો માનવાનુજ છે એક માણુસ એવને
સુખ માને તોમીજે તેને દુખ માને છે એ તો ખરૂજ છે કે—

“માણુસની ઝિંધતિ એક સરખી રહેતી નથી” માણુમ
આજ ગણ હોન તો જાન જગનનામી ચઇ જાય છે એક માણુમ
એક વખતે મદાનત આપતો હોય, તેજ બીજે રખતે મદાનત ખાતો
નજરે પડે છે વક્ષમી ચગ છે, તે તો મુઠ કોઇ જાણે છે, અને તેનો
કટલાએકને અનુભવ પણ થયો હશે જે માણુમ કમાયેનો હોય તે
આની પડતિની રખતે મુઠાતો નથી, પણ વધારે દ્રઢ જાતીનાગો થાય
છે નીના પુઝા મામે થનાની હિંમત મપજ ધરી ગઈ છે વગી
મહોળામાં ધીગજથી તગી ગયેના માણુમો કેળ્યા દ્રટીએ પડે છે ?
આમજ છે તો કમાવુ એજ ઉત્તમ છે અને મકટ મમથે નીચેનો
ઉત્તમ ઉપદેશ હમેશા મનમા ગખવો જોઇએ”

‘ સિત હરિ દિન એક નિશાચર લકલહી દિન એમો લી આયો,
એક દિના દમયતિ તજી નન એક દિના કિંગ હી મુખ પાયો
એક દિના બન પાકુ ગરે અર એક દિના શિંગ છત્ર ધગયો
સોચ પ્રમીન જ ન રો કિંગતાર યહી બિધિ ખેન રચાયો ”

હિમાલયની એક સાધારણ જગ્યાનું પ્રાકૃતિક સૌંદર્ય.

નવજીવનના તા. ૭ મી જુલાઈ ૧૯૨૬ ના અંકમાંથી.

આશ્મોદાની મુશ્કેલી એ મથાજાના આવના નેખમા હિમાલય વિશે એ તબ્બો લખેલ છે, તે વાંચકે, અને ખામ ફરીને વિદ્યાર્થીઓ. કે જેઓ વગમમાં એકાદ વખત ફેગાણુ ફરવા જાય છે તેમણે જાણવા જેવા રોષ્ઠ અર્ધિ ઉનાગ તરીકે આપ્યા છે

‘આગેશ્વરથી પાછા ફર્યા પછી, ગયા ત્રણ મહિનાની દોડધામ પછી કહ્યું. વિશ્રાન્તિ મેળવવાના હેતુથી, અને નીતાજીનું થણા વખતથી ગદી ગયેલુ લામ પુરૂ કન્વાને સા ગાધીજી કોસાનીમાજ નજા છે આવમોડા કન્તા લગભગ દજાગ પુરૂ વધારે ઉંચું, સમુદ્રની સપાટીથી ૬,૩૭૫ ફુટની ઉચાઈ ઉપર, કોસાની હિમાલયના આ લામમા અત્યન્ત ગમલૂચી આનોમા દુરગતના પ્રદર્શન પે પ્રમિદ્ધ છે અદર્શ એક યજ્ઞનલામા નાધીજીનો ઉનાગ છે જે વગડામા તે બેસે છે ત્યાંથી ઉત્તરની દિશામા દિનાન્જાદિત હિમાલય પર્વતોના શિખર નેખા દે છે, એમેગ લીનોતરીથી લમયેલી પર્વત માગાએઃ જેવામા આવ છે જ નીચ તનેટીમા લીલા મખમવના ગાલીયાનો આજાસ આપના ખેનચ અને તેમા નાના નાના મુઠ ખેડોના ઝુપડા કેમ જાણે કાષ્ઠ નહાન કળામજ ન ન્યા હોય તેમ મોબી ગણા છે આ દર્યોની વિગેના તેના ઘણે ઘણે ખત્તાના ગગ રૂપમા ગદેની છે ગાઠ વખતે ઉચા હોય છે તો નીચાજગ આમચના હિમાલયના રૂપેની ગિરની જેમ લીગ જડીન શિખરા આખતે આજે છે ઝેલોનાગ અત્યત આજા અને ઝીજા મદમવના મુજ પડા જેવા એમેર જવાયેશ ધૂમસમાથી બ્યોનિર્મય શિખરે જગમમે છે ત્યારે સખ્યામગે નુર્ફ પોતાના ગિરો વડે વાગતે છે ૮ તે મમયે આકાશ કેન જગે અનેક જગ્ય મુતર્લુપુગીઓનુ ૨૫ વા જુ

ન ડરતુ હોય એમ દેખાય છે તેમા મ્હટીક અને રૂપાના પ્રદીપ
કળશનાળા મદિરો, દિવ્ય ગગ મહેલો અને વિગટ દુર્ગો ઝગહગે છે
જેમ જેમ અત્ત થતા સૂર્યના કિરણો એક પછી એક મગફના આ
શિખરોને આનંદ કરાવતા જાય છે તેમ તેમ તે ગિખરો સુવર્ણપુગીમા
વિવિધ ગંગોની દીપમાળાનુ કપ ધાગણુ કરે છે

પૂર્વ પશ્ચિમ અને દક્ષિણની પર્વતમાળાઓને કાંઈ જુએ તો
એમો શિખરથી તળેટી સુધીની ખેતીની ક્યારીઓ એક શ્રીજા ઉપર
દળી પડતા મમુદ્રના અમખ્ય નીલવર્ણ મોજનો આભામ આપે છે.
આ પર્વતોના શિખરો ઉપર જાણે કુદરતે પોતાની છાવણી ન નાખી હોય
તેમ ચીડ અને દેવદાગના વિશાળ ઝાડો ટોળામધ દેખાય છે મધ્યા-
કાળે જ્યારે પનન આ ગાદા જગતો ઉપર સુમકારતો નીકળે છે ત્યારે
સમુદ્રના ગભીર ધ્વનિનો નાદ શ્રમ થાય છે

આ પર્વતોની શાન્તિ અનુપમ છે ઉચ્ચા ઉપર અને પર્વની
દિશામા હોનાથી પ્રભાત અહીં વહેનુજ થાય છે મવાગના પાત્ર વાગે
ઝળઝળીયા થાય કે તરતજ પખીડાના પ્રભાતિયા ગર થઇ જાય છે
અને હવામા ઝમતા વૃક્ષોની ડાળો ઉપર તે ટપોતપ કરી મૂકે છે
ગત હોય કે દિવસ, સુલસુનના ટહકાર તો હમેશ સભાગાર જ છે
અને વરસાદનો ઘોઘ જ્યારે પડે છે, ત્યારે તો તેના મધુરનાદનુ વર્ણન
શબ્દોમા આપી ન શકાય એવું હોય છે કુદરતનુ આખું વાજીર
દળ કેમ જાણે ગાજી ઉઠતુ ના હોય એવી ગીતે તેમાથી અનેક ગગ
ગગણીયોનુ ગુજન નીકળે છે

આ અપ્રતિમ અને અઘૌકિડ સૃષ્ટિ સૌન્દર્યના અને શાન્તિના
સ્થાનમા ગાધીજી તેમની પ્રીતતમ ગીતાજીની ધૂનમા તત્ત્વીન થવાની
વર્ષોની અભિવાધા પુરી કરી શક્યા છે "

આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં મેં જોયેલ પુસ્તકોની યાદી કર્તાના મુખ્યારક નામ સાથે.

અગ્રેજી લાખાનાં.

પુસ્તકનું નામ.

કર્તાનું નામ.

૧ દિમાલય માહિતેન્મ	એમ જી બગડેં એન્ડ
૨ મધર્ન તિમેટ	એચ એચ દીડન
૩ ચર્ચી ઇયર્મ ઇન ગારમીર	સ્વેન દીડન
૪ એ કંપનીટ જર્ની ઇન કમાઉ	આર્થર્ નેવે
૫ દિમાલય જર્નલ્સ	એ રૂમપીયર્સ.
૬ શ્રી વીકમ ઇન એ હાઉસ બોટ	જે ડી હુક્કર
૭ કાશ્મીર ડીસ્કાઇબ	એ એપેટ્રો કાકીનો
૮ વેગ્ટન દિમાલય	એફ ચર્ચ હર્મન
૯ ધી વેની એફ કાશ્મીર	ટી થોમ્સન
૧૦ ફાઇવ મસ્ટ્ર ઇન ધી દિમાલય	વી આર્. લોગેન્સ
૧૧ એ આઇડ હુ મસ્ટરી	એ. એલ. મમ.
૧૨ હુવેન્ડી ઇયર્મ ઇન દિમાલય	લેનન નોર્થન.
૧૩ નોર્મ એન ધી ગલ્વાયડીન્ડ્રીક્ટ	મી. જી. સ્મ
૧૪ ટુરીન્ટ આઇડ કાશ્મીર, વલક, સ્કાગે	પડીન પર્માનન્ડ
૧૫ તિમેટ ગ્રાવેલ્સ	આર્થર્ નેવે
૧૬ હ્યોઆઈ એફ ધી ગારમીર એન્ડ હર્મન	આઇ જી. પોન્ડ.
૧૭ હ્યોઆઈ એફ ધી ગારમીર એન્ડ હર્મન	પડીન આનંદ કોન

- ૧૭ ઇન દિમાવન તિમેટ એ ગિવે હુમરમડ
૧૮ ફાર વીક્સ યુ દિમાનય જે રમ્પ બેન ફારેમટ.
૧૯ ઓનધી એજ એફ્ ધી વર્ડ એડમન્ડ. કેન્ડર
૨૦ જેમ હટીંગ ઇનધી દિમાવનતિમે હાર્પટજેન્ડીન્મન લી

બગાળી લાપાનાં

૧ નેપાળે બગનારી.	શ્રીમતી હેમનતા દેવિ
૨ વિશ્વકાપ	શ્રી નગેન્દ્રનાથ વસુ
૩ ટેનાસ યાત્રા	શ્રી મત્ય ચગ્લુ શામ્લી
૪ તીર્થ કાહોની	શ્રી ચદ્રનાથ ભૌમીક
૫ ગર્ગભૂમી પરિક્રમા	શ્રી મન્યીલાનદ દામ
૬ ઉત્તરાખંડ પરિક્રમા	શાન્દા પ્રસાદ સ્મૃતિ તિર્થ
૭ દિમાનય ભ્રમણ	૫ વિશુદ્ધાનંદ બ્રહ્મચારી
૮ દિમાનય	શ્રી જ્યધર મેન
૯ કાસ્મીર ઓળખણ	શ્રી નગેન્દ્ર દાન્તનાબીડી ચૌધરી
૧૦ અમરનાથેર યાત્રા	શ્રી મારદા પ્રમાદ ચટ્ટોપાધ્યાય
૧૧ શ્રી ચતુર્ધામ ઓ મપ્ત તીર્થ	શ્રી દુગા ચગ્લુ મુખોપાધ્યાય
૧૨ મચિત્ર તીર્થ ભ્રમણ હાહોની	શ્રી ગોષ્ઠી બીહારી ધર
૧૩ ભારત ભ્રમણ ઓ તીર્થ દર્શન	મન્યાન એન્ડ ડ
૧૪ સ્વામીશ્વર સહિત દિમાનય	બ્લેન નિવંતિતા
૧૫ ઉત્તર ભારતભ્રમણઓમમુદ્દર્શન	સ્વામા કાન્ત ગગોપાધ્યાય
૧૬ બદ્રીનારાયણેર પથ	શ્રી વિદ્યુભૂષણદત્ત

હિંદી લાપાના

૧ નેપાળી ઇતિહાસ	બગેવ પ્રમાદ મીશ્ર
૨ ઉત્તરાખંડ ગ્રહન્ય	૫ શાલીગ્રામ વૈશ્વન
૩ મેરી ટ્રવાસયાત્રા	સ્વામી મત્ય દેવ
૪ નેપાળકા પ્રાચીન ઇતિહાસ	સૂર્ય પ્રમાદ મીશ્ર

૫ હિંદુ તીર્થ

૬ મદીકેદાર પથ દર્શિકા

૭ સપૂર્ણ ભાગત તીર્થ યાત્રા

૮ તીર્થયાત્રા નિરૂપણ

૯ મેરી કાશ્મીર યાત્રા

૧૦ ભાગત અમણ

૧૧ કાશ્મીર ડુઝુમ

૧૨ ચીની યાત્રી કાષ્ટહાન

૧૩ તિમેન્મે તીનવર્ષ

૧૪ શ્રી ટેદાખ ડયાત્રા માર્ગપ્રદિપીકા

૧૫ શ્રી મદીકેદાર પથ-દર્શિકા

૧૬ ગંગોત્રીની યાત્રા

૧૭ પથ-દર્શિકા શ્રી બદ્રીનાગપણ્યાત્રા

ગુજરાતી ભાષાનાં

૧ બૃહદ- ગમન

૨ દિન્ય ધામ વ્યાન

૩ દિમાનપનો પ્રવાસ

૪ શ્રી ઉત્તરાખંડની જાત્રાનો ભોમીયો

૫ હિંદુસ્તાનની તીર્થ યાત્રા

૬ મારો કાશ્મીરનો પ્રવાસ

૭ બદ્રીનાગપણ્ય તીર્થ-ર્જક

૮ નૈયામ માનમગેવર

હાગકા પ્રમાદ ચતુર્વેદિ.

જે એમ કહે છે કમીશ્વર ગદરાળ

૫ ગમચક્રનુસરી

વધીગમ સર્મા

મયુગ પ્રમાદ ૫૩૫

માધુ ચગ્લ મિલ

ભાગતે દુ હરિશ્ચન્દ

હરિદાસ વેદ

ધ્રાધ મવા ગુચી

૫ કુવાન- સર્મા

૫. મહેશ્વાનદ સર્મા

બામાકાલી દમગીવાળા

શ્રી બલ્યાચાગી ચક્રધર સર્મા

જોશી નોમેશ્વર હાગકાદામ

જૂજનાથ ત્રિનોવનદામ દામદાર

”માગા દાનીકમગીવાળા”

જે નાથ દેવશકર દેવે

સુમિલ (ન્યાયી)

મુકુન્દનાથ જતી

સ્વામી હમ

મરાઠી ભાષાનાં

૧ માત્રી તીર્થ યાત્રા ભાગ ૧ લો

૨ ” , ભાગ ૨ જો

ગોવિંદ દગીફડે

” ”

પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકની અદ્દર હિમાલયના તમામ મુખ્ય તીર્થો પાત્ર પ્રકરણમાં વિલક્ત કરેલ છે. પહેલામાં ગદનાગની અદ્દર આવેલા બ્રહ્મનાથ, કૈલાસનાથ, ગંગોત્રી અને યમુનોત્રીનો બીજામાં ડમાઉની ઉપર તિમેટમાં આવેલ માનમરોન અને કૈલાસનો ત્રીજામાં નેપાળની અદ્દર આવેલ પશુપતિ નાથનો ચોથામાં કાશ્મીરની અદ્દર આવેલ અમરનાથનો, અને પાંચમાં પન્નગની અદ્દર આવેલ જ્વાળામુખી (જ્વાળામાધ) તથા તેના પેટામાં તુરકેત્રનો મમાવેશ કરવામાં આવેલ છે આ તીર્થો કાશ્મીરથી નેપાળ સુધીમાજ આવેલ હોઈ પુસ્તકનું નામ “કાશ્મીરથી નેપાળ” રાખવામાં આયું છે.

દરેક પ્રકરણમાં ભૌગોલિક, ગજકીય, આપારિક, અને સામાજિક વિષયોનું મક્ષિપ્ત વર્ણન આપના માથે યાત્રાનો સમય, રસ્તાઓ, મજૂર તથા વાહનો, મામાન, અને મગવડતા અગવડતા ઉપગત કેટલીક ઉપયોગી સૂચનાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે, સિવાય તે તે તીર્થોના રસ્તાઓ જુદા જુદા લીસ્ટો કરી જતાવેલ છે દરેક લીસ્ટમાં કેટલો રસ્તો ચઢાઈ ઉતરાઈનાજો, અને કેટલો મીધો છે, તે

જાણના માથે ગસ્તામા આવતી જાળાઓમા મદાનત, ધર્મશાળા, કામગના, પોલીમચોડી તથા જોવા લાયક અંગો વગેરે શુ શુ છે, તેનું વર્ણન કરેન છે વધારે પ્રમાણમા મુસાફરીમા જોરાક અને પાણીની મલાળ ગખવા ખામ જગ હોઈ, કંઈ કંઈ જાળાએ જોગડીનો સામાન મગી રાંધે છે તે બતાવેન છે, એવુજ નહિં પરંતુ દુકાનો વધારે છે કે થોડી શહર મોટું છે કે નાનું, તેનો પણ ઉદ્દેશ્ય દેશ છે કાગળ કે જ્યાં વધારે દુકાનો હોય ત્યાં જાલાવિ-ગીને વેપારી-ઓની હરિશ્ચંદ્રી સામાન મન્તો અને સારો મગી રાંધે છે પાણી નળનું છે, કે નાગાનું અથવા નદીનું તે પણ જાણાવેન છે, કેમકે નદીનાગા ગતા નળનું અને ઝગણાનું પાણી પીવું ફાયદાવાળું છે

પ્રોગ્રામ જોડવા માટે માછવની મજ્યા પણ મનુ ખ્યાન પૂર્વક નોતેન છે ઘણા પુસ્તકમા તે અડમ્બે બતાવેલ છે, તેથી આવવાના જો વન પ્રોગ્રામમા કાંઈ કાંઈ વખત ગમડ થઈ આવે છે, તે સાથે બનાવન માછલ ઉપર તે જગા ન આવતા થાકને લઈને નિગથા ઉપર છે અને તેમ થના પુસ્તકથી મળવા જોઈતા આગમને બદલે ઉનદુ દુખ થાય છે પ્રોગ્રામને માટે માછવેજની મજ્યા ખામ ઉપયોગી છે એવું કેવોઈ મમય અને મહેનતનો ભોગ આપી તે દીક કરેલ છે

અરી અને પડાવાના નામો તગલગ તમામના વખરામા આવેલા છે કાગળ કે યાત્રાનું ગસ્તામા આગમ મેજરવા દબ્બે તો તેમ કરી રાંધે તે મિવાય આગળ મગવડ મને તેમ દોય તો ખાધા જોગડીનો સામાન અને બીજા નમો જોગલ ન ઉપાડના પડે તે માત્ર અમુક જાળાએ શુ શુ મગે છે તે પણ જાણાય છે

મદાઈ ઉતગાઈ ખામ કરીને એવલા માટે આપી છે, કે જન મમાનમા હલુ મુખી એવોજ ત્રમ ફેલાયેલ છે કે વિમાલય એવે પદાડ નો પદાડમા આવતું એટલે જોગી મોટી મદાઈઓ તથા ઉતરાઈઓ પાઠ કરવાની દોય છે, પણ ખરી રીતે તેમ નથી આ પુસ્તકમા જ્યારે ચર્ચા ઉતગાઈ અને સીધા ગ્તાનું રખાન તેઓ

જેને, ત્યારે તેમનો તે બમ કાષ્ટક અને દૂર થશે તેમ આશા છે વગર અનુભવી માણસોને સ્વપ્ને પણ ખ્યાન ન આવી શકે, કે પાતા ડોની અદર પણ માછનોના માછલો મુઘી મીઠા સડક જેવા ગસ્તા અને મપાટ મેદાનો આવેના છે ! ચઢાઇ ઉતગાઇમા પણ કંઈ જગ્યા કંઈ જુ અને કંઈ જગ્યા માધાગણ છે તે પણ બતાવે ન છે કાગણ કે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે માણસો ચાલવાનો પ્રોગ્રામ ગોપરી મારી ચીમી મા મુકામ જરી શક યાત્રાળુઓએ ચઢાઇ ઉતગાઇ આવે ત્યાં થોડું અને સીધો ગસ્તો આવે ત્યારે વધારે ચાવનાનું ગખનાથી ધાર છુ ત્યા મુઘી ખીલકુલ તકલીફ નહિ પડે મદાનત અને ધર્મશાળાનો પણ ઉત્તેજ તેટલા કાગણસર કરેલ છે કે, જેની ઇચ્છા હોય તે તેનો ઉપયોગ કરી શકે અને વધારામાં ગરીબ માણસો પણ આ યાત્રા કરના હિંમત હોઈ શકે

હાલમગના પોલીસચોકી હોમ્પીનલો અને કુલી એજન્સી (મજુર મેળવવાના સ્થાન) ની નોંધ પણ તેટલા ખાતર કરેલ છે કે જરૂરપડતા તેનો ઉપયોગ થઈ શકે (યાત્રામા કાંઈ પણ ચોગી થાય તો તેના ખર્ચ નજીકની પોલીસચોકીમા આપનાથી ઘણી વખત તેની તપાસના પરીણામે માન મળી જાય છે તેમ કોઈ વખત અસ્માત થતા નજી ની હોમ્પીનમા માગવાર પણ તુરત થઈ શકે છે

પોબ્ટ અને ટેનીગ્રાફ ચોકીઓ પણ જ્યાં છે ત્યાં લખવામા આવી છે એટલા માટે કે યાત્રાળુઓ પાતાના સગા રેનેડીઓને ગસ્તામાથી હરવખત પોતાના ખુશી ખ 12 આપી શકે અથવા જરૂર વખતે પૈસા કે જોઈતો સામાન ધારે ન સ્થળે મગાવી શકે

વિશેષમા આ પુસ્તક દ્વે વગમા ગખવા નાયક બને તે સારૂ તેમા ખીજા પણ કેટલાક ઉપયોગી વિષયોનો સમાવશ કરેલ છે વળી યાત્રા જ્યાંથી ચરૂ થાય છે તે જગ્યા સ્તવે ગસ્તે મુખ્ય મુખ્ય શહેરોથી કેટલે દૂર છે તે જણાવેલ છે એટલુજ નહિ પરંતુ ખાસ ખાસ

મથગોની ઉચાઈ મમુદની મપાટીથી ફેટવી છે તે પણ ખતાવવામાં આવેલ છે મિવાય એક નહોતો પણ આપેલ છે, જેની અદર મોગી મોટી જગ્યા એકથી બીજી ફેટવી દૂર છે તે માધવના આકડા મુકી ખતાવેલ છે તેમજ જ્યાથી જ્યાથી ગસ્તા જુદા થાય છે તે પણ જણાવેલ છે છેવટમાં એક પત્રિગિર આપી તેમાં હિંદુસ્તાનના મુખ્ય તીર્થો, મેળાઓ, ફેટવીક ઉપયોગી મૂલ્યનાઓ અને શુજાત કાઠીયા-વાડના મોટા મેશનોનું દિવ્વી આગ્રાથી હેઠુ ખતાવેલ છે તે સિવાય દેવતાઓના મુત્તિ અને મ્તોગો, ધુગમદમાં ગાનાવાયક ગાયનો, દશ અવતા-ગની જયન્તિ તિથિઓ, દિવસ ગરિના ચોવડીયા, મામોકાળ, શુકન અપશુકન, દિશાગળ અને મહર્ત જોવાની મમજન્યુ, તથા ૧૦૦ વર્ષનું ચાનુ ફેલે-હો વગેરે આપેલ છે મનનગમાં આ પુસ્તક દરેકને ઉપયોગી થાય તેવું લક્ષ ગાખીને તમામ જરૂરી બાબતોનો મગદ્દ વરી ખના-ન છે, જેમાં યાત્રીઓને તો ને એક બોમીઆ કરતા પણ વધારે લાભ આપે તેમ છે

યાત્રાના પુસ્તકો ઘણા હયાયેન છે, પરંતુ આવી કોટિનું પુસ્તક અંગ્રેજી મિવાય બીજી ભાષામાં હયાયેનું હોય તેમ માગ જણવામાં નથી, છતાં તેનો ન્યાય તો વાચકે જ દોગો ગણો

મને આશા છે, કે આ પુસ્તકથી યાત્રાના મથગો મિવાય તે તે મથગુ ધોધુધત્કુ જ્ઞાન વાચકોને જરૂર મળી શકશે, અને તેની માથે યાત્રાની મુશ્કેલીઓ વિશેની મોટી શકાઓ પરૂ કેટલેક અંગે હો થશે છેવટમાં આ પુસ્તકથી જનમમાં જો કાંઈ ૫૧ કાચો થયેનો જોવાને નહીં બાન્યદાગી મનુ નેરી હજી આ થેખ પુગે કઈ છુ દરિ છે તત્તમ છે નાનિ'

હરિચંદ લલમીચંદ મહેતા. ખમ્તાવાળા.

અનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	મગળાચરણ	૧
	પ્રકરણ ૧ લું.	
૨	શ્રી ગંગોત્રી, યમુનોત્રી, બદ્રીનારાયણ અને કેદારનાથ વિષે થોડી આલોચના અને સૂચના	૨
✓ ૩	લીસ્ટ નં ૧ હરદ્વારથી કેદારનાથ ૧૪૪૧ માઈન ઝાપીકેશ અને દેવપ્રયાગ થઈને	૧૭
✓ ૪	લીસ્ટ નં ૨ કેદારનાથથી બદ્રીનારાયણ ૧૦૦૧ માઈલ, ઉખીમઠ અને ચમોલી થઈને	૩૮
૫	લીસ્ટ નં ૩ બદ્રીનારાયણથી હરદ્વાર ૧૮૪ માઈન કર્ણપ્રયાગ અને રૂદ્રપ્રયાગ થઈને	૫૨
૬	લીસ્ટ નં ૪ બદ્રીનારાયણથી રામનગર ૧૬૬ માઈલ ચમોલી કર્ણપ્રયાગ અને મૈલચોરી થઈને	૫૫
૭	લીસ્ટ નં ૫ બદ્રીનારાયણથી કાઝોદામ ૧૭૪ માઈન કર્ણપ્રયાગ અને ગણાઈ થઈને	૬૧
૮	લીસ્ટ નં ૬ બદ્રીનારાયણથી કોટદ્વાર ૧૬૪ માઈલ, કર્ણપ્રયાગ અને શ્રીનગર થઈને	૬૫

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
✓૯	લીસ્ટ નં ૭ હરદ્વારથી યમુનોત્રી ૧૪૧ માઈલ, દેહગાદુન અને ધરાસુ ચહને	૬૮
૧૦	લીસ્ટ નં. ૮ હરદ્વારથી યમુનોત્રી ૧૬૬ માઈલ ઝાપીકિશ અને દેવપ્રયાગ ચહને	૭૪
૧૧	લીસ્ટ નં ૯ યમુનોત્રીથી ગંગોત્રી ૯૮૧ માઈલ સીમવાચદી અને નવગંધી ધર્મશાળા ચહને	૭૬
✓૧૨	લીસ્ટ નં ૧૦ ગંગોત્રીથી હરદ્વાર ૧૬૧ માઈલ, ધગસુ, દિલ્લી અને નરેન્દ્રનગર ચહને	૮૩
✓૧૩	લીસ્ટ નં ૧૧ ગંગોત્રીથી દેહગાદુન ૧૦૦ માઈલ, ભટવાડી અને ત્રિયુગીનાગવણુ ચહને	૮૫
૧૪	લીસ્ટ નં ૧૨ હરદ્વારથી દેહગાદુન થઈ યમુનોત્રી ત્યાથી ગંગોત્રી અને ત્યાથી પાછા ધનાસુ અને દેવપ્રયાગ થઈ હરદ્વાર ૪૩૧ માઈલ	૮૯
૧૫	લીસ્ટ નં. ૧૩ હરદ્વારથી દેહગાદુન થઈ બદીનાગવણુ અને ત્યાથી પાછા ગમનગર ૪૧૧ માઈલ	૯૧
૧૬	લીસ્ટ નં ૧૪ હરદ્વારથી દેહગાદુન થઈ યમુનોત્રી, ત્યાથી ગંગોત્રી, ત્યાથી દેહગાદુન, ત્યાથી બદીનાગવણુ, અને ત્યાથી પાછા ચમોત્રી, કબ્ર પ્રયાગ થઈ હરદ્વાર ૬૪૧ માઈલ	૯૩

પ્રકરણ ૨ છુ

૧૭	શ્રી હૈલામ માનમરોવર મનધે થોડી આનોચના અને મુચના	૯૬
૧૮	લીસ્ટ નં. ૧ કાઝોલામથી હૈલામ ૨૪૭ માઈલ મુન્ડવાડી મિન્મ અને જાનીમામદી ચહને	૧૦૭
✓ ૧૯	લીસ્ટ નં. ૨ હૈલામ માનમરોવરથી કાઝોલામ ૨૫૩ માઈલ તાઝમારો, લીડુમેન્ અને ગાખોવાંચ ચહને	૧૧૬

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૨૦	શ્રીમ્દ નં. ૩ તનકપુરથી માનમરોવર કૈલામ ૧૩૫ માધન, પીથોગદ, આમ્કોટ અને તાકલકોટ થઇને	૧૨૭
૨૧	લીસ્ટ નં. ૪ જોનીમથી કૈનામ ૧૬૯ માધન, નિતિ, ચોગ્હોતી અને જાનીમામડી થઇને	૧૩૦

પ્રકરણ ૩ છુ.

✓૨૨	શ્રી પશુપતિનાથની યાત્રા સમયે થોડી આલોચના અને સૂચના	૧૩૫
૨૩	લીસ્ટ નં. ૧ ગકમોનથી પશુપતિનાથ ૮૯ માધન આમનેડગજ અને લીમફેડી થઇને	૧૪૩

પ્રકરણ ૪ યુ

✓૨૪	શ્રી અમગનાથની યાત્રા મગરે થોડી આલોચના અને સૂચના	૧૫૧
૨૫	લીસ્ટ નં. ૧ ગાનપીંડીથી અમગનાથ ૨૮૭ માધન શ્રીનગર અને અનતનાગ થઇને	૧૫૮
૨૬	લીસ્ટ નં. ૨ અમગનાથથી જમ્મુ ૧૭૬૧ માધન અનતનાગ અને વેરીનાગ થઇને	૧૭૦
૨૭	લીસ્ટ નં. ૩ એવામાથી અમગનાથ ૨૪૧૧ માધન શ્રીનગર અને અનતનાગ થઇને	૧૭૪
૨૮	લીસ્ટ નં. ૪ જેતમથી અમગનાથ ૨૮૭ માધન પથ અને શ્રીનગર થઇને	૧૭૭
૨૯	લીસ્ટ નં. ૫ મુજગતથી અમગનાથ ૨૬૬ માધન પીંપળનને ગતે શ્રીનગર થઇને	૧૭૯

પ્રકરણ ૫ મુ.

૩૦	શ્રી જનાગામુખી (જવાળામાધ) ની યાત્રા વિષે થોડી આલોચના અને સૂચના	૧૮૨
૩૧	લીસ્ટ નં. ૧ પમાણુમટથી જવાળામાધ ૭૪૧ માધન કાગડા થઇને	૧૮૫

કાશ્મીરના પાળ

પ્રકરણ ૧ લું.

શ્રીગંગોત્રી, યમુનોત્રી, બદ્રીનાથ અને કેદારનાથ
વિષે થોડી આલોચના અને સૂચના.

ભૌગોલિક, રાજકીય, વ્યાપારિક તથા સામાજિક વિવરણ.

આ યાત્રાના ન્યગો દિલ્હી અને સિટિય ગઢવાળમાં આવેલ છે પરંતુ આખો ગઢવાળ પ્રેય દિલ્હીનરેશના કચ્છમાં હતો, ૫૦ મી. ૧૮૦૩ માં શુખાઓએ (નેપાળે) તે જીતી લીધા બાદ અંગ્રેજી ગવર્નની મહાપતાથી ૬ સ ૧૮૧૫ માં તેને પાછો મેળવતાં તેના બે ભાગ પડ્યા, એક ભાગ સિટિયોને મળ્યો તે સિટિય ગઢવાળના નામથી પ્રખ્યાત થયો અને એક ભાગ દિલ્હીનરેશના પામે ગયો. તે દિલ્હી ગઢવાળના નામથી ઓળખાવા લાગ્યો. ગંગોત્રી, યમુનોત્રીના તીર્થો દિલ્હી ગઢવાળમાં અને બદ્રીનાથ કેદારનાથના તીર્થો સિટિય ગઢવાળમાં આવેલ છે.

સિટિય ગઢવાળનું ક્ષેત્રફળ ૫૬૧૦ ચોગમ માઈલ છે, તેની ઉત્તરે તિમેટ, પૂર્વે આલ્મોડા અને દક્ષિણે બીજ્જોર જઈને તથા પશ્ચિમે દિલ્હી ગઢવાળ અને દેહરાદુન જઈને આવેલ છે તેનું મુખ્ય શહેર પૌડી છે. જ્યાંની ઓફીસ અને રેપ્પુટી કમીશનર સાહેબ દરેકશાને માટે ત્યાં જ રહે છે ૬ મ ૧૮૨૧ માં સિટિય ગઢવાળની વસ્તી ૪૮૫૧૮૬ માણસોની હતી

દિલ્હી ગઢવાળનું ક્ષેત્રફળ ૪૧૮૦ ચોગમ માઈલ છે. તેની ઉત્તરે તિમેટ પૂર્વે સિટિય ગઢવાળ દક્ષિણે દેહરાદુન જઈને અને પશ્ચિમે

નાહન, યુશાયર, ઇન્ધન વિગેરેની રિયાસતો (નાના ગળ્યો) અને દેહગદુન જાઓ છે તેનું મુખ્ય શહેર દિલ્હી છે, અને તેજ તેની ગળ્યધાની છે હાલમાં ગાદી ઉપર શ્રીમાન ૧૦૮ મહારાજ શ્રી નરેન્દ્રશાહ બહાદુર છે ઈ મ ૧૯૨૧ માં દિલ્હી મદનાળની વસ્તી ૩૧૮૪૧૪ માણસોની હતી

દિલ્હી અને બ્રિટિશ મદનાળમાં ભાષા-મદનાળી ચાલે છે, પરંતુ તે હવેના જેવી બોલનાનીજ છે, લખાય છે હિંદી અક્ષરોમાં

જાતિમાં પાહાણ અને ક્ષત્રિય વધારે છે દરજી, લુહાર, મુથાગ આદિ કોમોને હવેની માનવામાં આવે છે

પટેરવેશમાં પુરો પાવળમો, પેગલુ, કોટ અને માથે ગોગ અથવા લામી ટોપી પહેરે છે સ્ત્રીઓ ધારૂરો, ચોળી અથવા હાથના પોચા મુધી હાથી માયોતો ઢમજો, ગરમ અથવા સુતરાઉ માડી હાથમાં અને ગળામાં રૂપાના દાગીના તથા નાકમાં મોટી નથ પહેરે છે બાળ દાદાનો ગિવાજ છે

ખોગકમાં ચોખા અને દાળ વિશેષ વપરાય છે ઘઉં અથવા જવની રોગી અને શાક ફરમાણના રૂપમાં કોઈજ વખત ખાનામાં આવે છે ગોગ, અને મેઝેમાં ચપ્પા (દાગીયા) નો ઉપયોગ નાસ્તા તરીકે લગભગ દરેક ઘરમાં થાય છે મામ (બેગ, બગરા, અને મૂગનું) કેટલાક પાહાણ જાતિના માણસો પણ ખાય છે

નીપજમાં ઘઉં જવ ચીણો ડાગર, વિગેરે ધાન્ય અને બટાટા થોડા પ્રમાણમાં થાય છે લાકડા અને ઔષધિ વધારે થાય છે, એટલે તે ચીજો મદનાળમાંથી બહાર જાય છે

ડાગરણી વણી ઝોછી છે અને ગરીમી એટની બધી છે કે હલુમાઈ તેમનામાં આલાવિક ગહે છે ખેતીની જમીન વધારે ન હોવાથી વણા માણસો મલુગી ઉપર નિભાવ કરે છે છતાં મતોપી છે, સ્ત્રીઓ અને પુરો જન્મેને ગીત ગાવાનો બહુ ગોખ છે સ્વભાવે તેઓ બોળા અને બીકણુ છે મદાર્થ તેમને પ્રીય છે થોડો વખત ચપ્પા શિક્ષણનો પ્રયાગ કર્યો છે એટલે માણસો મુદગતા જાય છે,

પરતુ હજી પણ એના ધણા માણસો છે, જેના કપડા જુઓને ઘર તરીકે કામ આવે છે, એટલુજ નહિ પણ ફાટીને તુટી જાય છતાં તેને સાધવાની તકલીફ લાગ્યેજ ઉધવે છે

બંને ચાગ્યાર ધરોના નાના ગામો હોય છે આના કેટલાક ગામોની દેખરેખ એક પટવારી (તનાટી) ગણે છે પાલીમ ન્યાય અને વસુનાતીનુ કામ આના પટવારીઓથીજ લેવામા આવે છે

રસ્તાઓ—ગંગોત્રી, યસુનોત્રી જવાના ગતાઓ ઋષીકેશથી નરેન્દ્રનગર અથવા દેવપ્રયાગ થઇને તથા હરદ્વારથી દેહગાદુન થઇને છે બદ્રી કેદારનાથ, જવાના ગતાઓ દેહગાદુન, ઋષીકેશ, કોટદ્વાર, રામનગર અને કાંગોદામથી છે, પરતુ મૌધી મારો ગતો હરદ્વારથી ઋષીકેશ થઇને છે, કારણ કે તે ગતે મનુષ્ય અને વાહનનો પૂરો બદોમત્ત થઈ શકે છે, તેમ ગતામા યાત્રાના સ્થળો પણ આવી જાય છે

સમય અને સંગવડતા અંગવડતા—ગંગોત્રી, યસુનોત્રીની યાત્રા ચૈત્ર માસથી આવલુ માસ સુધી થાય છે, અને બદ્રી કેદારનાથની યાત્રા વૈશાખ માસથી આમો માસ સુધી થાય છે, જોકે મંગવડતાનાળો અને મારો વખત ચારે તીથોને માટે વૈશાખ માસથી જમાડ માસ સુધીનો છે, પરતુ કે તે અગસામા મદ્યત્રતો ખુલ્લા હોય છે, અને ધર્મશાળા તથા દુકાનોનો બદોમત્ત મારો રહે છે આ મારે તીથોની અદર ધણાક સદાત્રતો અને ધર્મશાળાઓનો નદીવટ શેર લાહુકારો તગ્ધથી બાબા કાલી અમીવાળા કરે છે, એવે જોને સદાત્રત લેવાની ઈચ્છા હોય તેણે અથવા તો ધર્મશાળાઓમા મંગવડ મેગવવાની ઈચ્છા હોય તેમણે ઋષીકેશથી તેમના (બાબા અમીકમીવાસાના) ક્ષેત્રમાથી ચીંગી લેવી જોઈએ ઈન્દોર ગેટ તગ્ધથી પણ યાત્રા લાઈનમા પાય છે જગ્યાએ સદાત્રત મગે છે, અને તેની ચીંગી પણ ઋષીકેશથી મળે છે જે વાત ખ્યાનમા રાખવા જેવી છે, કે ચીંગી વિના ઉપગના ક્ષેત્રમા યાત્રા લાઈનની અદર મદ્યત્રત નથી મગતુ જોકે એકાદ બે બ્યક્તિઓને માટે ખામ મંગવડરૂપે જરૂર પડે તો મદ્યત્રત આપવાની તેમના માણસોને છુટ હોય છે, પણ તે દરેકને માટે નથી એટલે જો

મદાનત લેવું હોય તેણે ઋષીકેશથી ચીડી લીધા વિના આગળ ન જવું જોઈએ

ગગોત્રી, યમુનોત્રી, અને બદ્રીનાથમાં ઠડીના વખતમાં બગ્ગ પડે છે એટલે મેં મહિના સુધી તે તીર્થોના પર (દરવાજા) બંધ રહે છે ગગોત્રી, યમુનોત્રીના પર વૈશાખ માસમાં ઉવડી આસો માસમાં મધ યાય છે, અને બદ્રીનાથ તથા કેદારનાથના પર જોઠ માસ એમતા પહેલાં ઉવડી માગશઃ માસ એમતા પહેલાં બંધ થાય છે પણ પર ઉવડાના અને બંધ થવાના વખતેજ યાત્રા કરી દીકનથી, કાગળ કે ઉપર ખતા ના પ્રમાણે યાત્રાના વખતમાંજ (ફક્ત ત્રણ સાડા ત્રણ મહિના) મદાનતો ખુલા રહે છે, તેમ ધર્મશાળા અને દુકાનો પણ વગમાદ શરૂ થતા બંધ થતા લાગે છે, એટલે જોઈને નિર્વિધિને યાત્રા કરી હોય તેણે ઉપર મુજબના વખતેજ કરવી છે-પરમાં ગગોત્રી યમુનોત્રીની યાત્રા શ્રાવણ માસ સુધી અને બદ્રી કેદારનાથની યાત્રા ભાદરવા માસ સુધી કરી દીક છે ત્યાં પછી વગસાદથી ગસ્તા ખગબ થઈ જાય છે તેમ નદી નાગા ભરાઈ જાય છે, તે ઉપરાંત વગમાદ અને ટોઢથી જોઈ સહન ગુણુ પડે છે એટલે જાણી જોઈને દુખી થતા કોઈએ પાછળથી ન જવું દી છે

વળા માણસો બદ્રીનારાયણના પર ખુનતા પહેલાં બદ્રીનારાયણ પહોંચી જાય છે તેવું કાગળ તેઓની એવી માન્યતા છે, કે જ મહિના જ્યારે પર બંધ રહે છે ત્યારે સ્વર્ગના દેવતાઓ બદ્રીનાથજીની પૂજા કરે છે એને પર ખુનતી વખતે બદ્રીનાથજીની પૂજા તાજી કરી હોય તેમ દેખાય છે અને ધીનો દીવો પણ મગતો માનુષ પડે છે

(નિઃ—ઘણી વખત દુ ૧૭ કોલેગ તથા બગ્ગને કાગળે યાના બંધ રહે છે અથવા મોડી થાય છે, એટલે યાત્રીઓએ ઘેરથી નીકળતા પહેલાં વર્તમાનપત્રો પડ્યા, અથવા બાં ૬૦ ૬૦ ૬૦ વાળાની ઋષીકેશની મન્થામાંથી તે બામતની ખમર મેળવી લેવી જોઈએ)

કુલી (મન્થુર) અને વાહનો—ગસ્તામાં દરેક જગ્યાએ મળી શકે છે, પરંતુ ખામ કરીને હગ્ગાથી રીકેશ થઈને જનાર યાત્રાગુઓ એ કુલી વાહનનો બદલો મત્ત કુલી એજન્સીથી કરી લેવો જોઈએ.

જોઈએ.) પરંતુ કરાર કરની વખતે ચોખ , કરી લેવાથી રસ્તામાં અડચણ આવતી નથી, તેટલાજ ખાતર ઉપરની બાબતોનો ઉલ્લેખ કરવો પડેલ છે. યાત્રાશુની લલમનસાધનો કેટલાક કુલીઓ દુર-ઉપયોગ કરે છે તેમ કુલીઓની લલમનસાધનો કેટલાક યાત્રી ગેરલાભ લે છે, એટલે ચોખ કરી લેવો બેઠિને હિત કર છે. કુલીને તેની દરા-વેલ મજુરી પ્રમાણે કોઈ વખત પણ પુરા પૈસા ન આપીદિવા નહિતર રસ્તામાં તે બિમારી (માંદગી) નું બદાનું બતાવી આગળ ચાલવા આનાકાની કરે ત્યારે નવો કુલી કરવો પડે છે, માટે તેની જેટલી મજુરી થની હોય તેના પ્રમાણમાં થોડા થોડા પૈસા આપવા કુલીનું નામદામ ઢેકાણું યાત્રાશુએ પોતાની છુટકામાં પણ લખી રાખવું. કદાચ રસ્તામાં કુલી બિમાર થઈ જાય તો ત્યાંના ચોધરી (ગામના પટેલ) પાસે તેનો ફેસલો કરાવી નવો કુલી કરી લેવો. રસ્તામાં પણ કુલી, થોડાં, ઠાંડી અને ઝંપાન મળી જાય છે, પણ પૈસા વધારે આપવા પડે છે.

ઈ. સ. ૧૯૨૭ માં નીચે પ્રમાણેના લાવથી કુલી અને વાહનો મળી શકનાં. યાત્રાશુઓ વધારે હોય, અને કુલી કમની હોય ત્યારે લાવમાં થોડી વધવટ થાય છે.

ઝાપીકેશ અથવા દેહરાદુનથી ગજોત્રીયમુનોત્રી જઈ ત્યાંથી દેહરાદુનઅને બદીનાથથી પાછા મેલ ચોરી સુધીના	ઝાપીકેશ અથવા દેહરાદુનથી ગજોત્રીયમુનોત્રી જઈ પાછા ઝાપીકેશ સુધી	ઝાપીકેશથી કે દારનાથ અને ત્યાંથી બદીનાથજુ જઈ પાછા ફરતાં મેલ ચોરી સુધી
૧ મામાન ઉપાડવાના કુલીના મજુ ૧) બોળ ઉપર	૩૧. ૭૦)	૩૧. ૬૦)
૨ ઠાંડી (પોતાની પીઠ ઉપર કુલીઓમાં યાત્રાશુને બેમારી એક કુલી ઉચી છે) ના	૧૨૫) ૬૫)	૮૦)

૬ ઝપાન (એક નાની ખાટલી અથવા માચી જેના આકારના વાહનમાં યાત્રાળુને બેમારી ચાર કુતી ઉચકે છે તે) ના	૩૭૫)	૪૫૦)	૨૦૦)
૪ ડાડી (એક બેરી ખુરશીના આકારના ગાડાનમાં યાત્રાળુને બેમારી ચાર કુતી ઉચકે છે તે) ના	૪૦૦)	૨૭૫)	૨૨૫)

નાના બન્ધા (આથી ખાત્ર વગમના) ઓ મારે મનતા મુધી ઉપગ્રથી અડધો કે તેથી વધારે રેટ (૬૨) આપવો પડે છે

કડી કુતીની પામે હોય છે ડાડી અને ઝપાન યાત્રાળુઓએ ભાડેથી અથવા વેચાતા લેના પડે છે ઝપાન બનાવતા રૂ ૬) અને ડાડી નવી લેતા રૂ ૨૦) લાગે છે વોડા અને ખચ્ચરો થોડા થોડા ગ્રન્થાઓ માટે ઠેક ઠેકાણે મળી જાય છે—કુતી કયો હોય તો બોળે (સામાન) કુતી એજન્સીમાં વજન કરાવવો પડે છે, અને જેટલું વજન થાય તેનો મણના હિમામે ચતો રેટ લાગે છે એટલે કે પચીસ ગ્રે વજન હોય તો બદ્રીનારાયણ પદારનાથ જનાગને ૬૦ રૂ ના હિસામે રૂ ૩૭૫ આપવા પડે છે વજન ૮૦ તોવાના એક શેરનું છે અને કમતીમાં કમતી અડધા મણુ બોળ સુધીનો કુતી મળી શકે છે તેથી પણ કમતી મામાન પોતા પામે હોય અને પોતાના સગાથી (ખાત્રી વાળા) પાસે પણ થોડો હોય તો બેઉ મળીને એક કુતી મળી શકે છે પણ મગાથી અગાધરો હોય તો તેના માથે તેવો બદોબસ્ત ન કરવો

સામાન—જેને બદ્રીનાથ અને કેદારનાથની જ યાત્રા કરવી હોય તેણે વધારે મામાન લેવા જરૂર નથી ગણવુંકે તે રસ્તામાં મોટીમોટી ચટ્ટીઓ વણી આવે છે જેમાં તમામ સામાન

દાસી, ચમોલી, મટીનાગયણ, કર્ણપ્રયાગ, શ્રીનગ, કંપ્રયાગ, દેવપ્રયાગ, આદિ તીથોમા છે જેને ૪૮ગી ખખ અથવા નાણા મગાવવા હોય તે ગીખાઇ ટેનીયાફથી એક દિવસમા મગાવી રહિ છે જેને તાગથી નાણા મગાવવા તોય તેણે પરનેથી મધ લખ્દોનો મંત્ર કરી ગખવો કાગલુ કે લપ્પી વખત પોતાનુ નામ ૧૫ દેઢાણુ ગણી બીજાઓ મગાવી લે તેની મીઠ ગહે છે

દુન્દાગ, ગમનગ, ામોદામ, અને કાગ્દાગથી દેદાગનાથ તથા બીનાથ ૬ થી ૮ દિવસમા પોષ્ટ પહોચે છે પાગમય પહોચતા પચ માન વિષ્ણુ વધારે લાગે છે કાગલુ કે પદ વીસ પાર્શ્વ એક : અથાથી તે વોડા કે ખખ્ખર ઉપર આવે છે, લ્પાગે પોષ્ટ ગન (દયનાગ) વાવે છે અને તે ગત દિવસ વાગાફગતી ચામ્પાજ કરે છે તાગ અને પોષ્ટ લ્પાં હોય ત્પાં શુ મગવડ નથી મળતી તેનો ખ્યાલ વાંચકેજ કરી લેવો

કેટલીક ઉપયોગી સૂચનાઓ—

- ૧ અને ત્પામુધી માધપલુ ખાધા વિના કે ચાનના આગમ લીધા વિના પાણી ન પીવું
- ૨ ઝણાનુ મગે ત્પામુધી મગાણુ કે ની નાણાનુ પાણી પીવાના ઉપયોગમા નવેવું (મગાણુ પાણીને કે ગુબ્દાચઃ છે પણ ચાનાના મુમયમા મગમીની રૂનુને લક્ષને મગ્ગ ઓમગી તેની માથે માટી રમ્પાઈ આવે છે એને પાણી ડોગુ ગહે છે, અને માનીચણુ પાણી પીવાથી અગ્નિ આદિ કેમ્પા રોમો મર્ધ લય છે
- ૩ જ્ઞાન કરવાનો મમયમચાગનો ગખવો હાય ખપોગનો ગખવામા આવે તો પણ સૂચના વગેતો પગમેવો લ્પામુધી ન મુમયત્પામુધી જ્ઞાન કરવું નર્દિ, કગલુ કે તેથી તાવ જવી લય છે
- ૪ પોનાનો મામાન અને નેમા પણ જોખમ માચરીને ગખવું, કાગલુ ૬ કેમ્પા નાગ માખનો સાધુઅને મૃદગચના ઉપમા ચાવાને બદાને ધારીઓ મથે મધ નોની કરે છે સુતી વખતે જ્ઞાન કરતી વખતે અને ત્પિષા પાણી નતી વખતે, તે માખનો ખામ ખ્યાલ રખવા

- ૫ પ્રોગ્રામ કે કાર્યક્રમ બાંધ્યા વિના ચાલવું નહિ; તેમ દિવસે તડકામાં, અને રાત્રે અંધારામાં મુસાફરી કરવી નહિ.
- ૬ પેનસીલ અને નોટબુક સાથે રાખી હુમેશાંની ડાયરી જે બ્લેયું અથવા અનુભવ્યું હોય તેની લખી લેવી.
- ૭ બહુ પાઠશાં, કાર્યા અને ખાટાં રૂજો ખાવાં નહિ, તેમ ભોજન વધારે કરવું નહિ.
- ૮ ગવર્નમેન્ટ નોટો દરેક જગ્યાએ ચાલે છે; એટલે નગરી રક્ત વધારે રાખવી નહિ, પણ બે ચાર રૂપીઆનું પરચુરણ સાથે જરૂર રાખવું.
- ૯ ગંગોત્રી જનારે ગંગાજળ ભરવાનું પાત્ર અને મીણુ, હરદ્વારથી સાથે લઈ જવું.
- ૧૦ યાત્રા ક્ષાધનમાં ધરાસુધી યમુનોત્રી, યમુનોત્રીથી ગંગોત્રી, ગંગોત્રીથી કેદારનાથ, અને કેદારનાથથી અમોલીના રસ્તામાં પગ ખુલ્લા ન રાખવા; કેમકે તે રસ્તો જંગલમાં થઈને જાય છે; તેથી રસ્તામાં ઝેરી માંખીઓ ફરડે છે, અને પગ સુજી ખંજવાળ આવે છે, તે ખંજવાળતાં લોહી નીકળી પડે છે. કદાચ ભુલથી પગ ખુલ્લા રહી ગયા હોય, અને માંખી ફરડી ગઈ હોય તો પીવાની તમાકુના પત્તાં, નિર્વિધી, વિપક્ષગડા (પહાડી ભાષામાં તેને તે નામથી ઓળખે છે, અને તે દરેક જગ્યાએ રસ્તામાં મળે છે) અથવા ટિંચર આયોડીનમાંથી જે ચીજ મળે તે લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.
- ૧૧ રસ્તામાં વિંછુ ઘાસ નામના છોડ આવે છે તેને પગ અથવા હાથથી અડતાં તેના કીણા કાંટા લાગી જાય છે, અને તેથી ચોવીસ કલાક સુધી વિંછી ફરડ્યા જેવી પીડા થાય છે; માટે તે છોડને ઓળખી તેનાથી દૂર રહેવું; કદાચ તે લાગી જાય તો ધી ચોપડવું અથવા નાકની અંદરનો પદાર્થ (શિડા) ચોપડવાથી તેનું દરદ મટે છે.
- ૧૨ યમુનોત્રીના રસ્તામાં ખરસાલીથી યમુનોત્રી સુધી, ગંગોત્રીના રસ્તામાં ધરાલીથી ગંગોત્રી સુધી, ગંગોત્રીથી કેદારનાથ જવાના રસ્તામાં બુદા કેદારથી કેદારનાથ સુધી, અને કેદારનાથથી બદ્દીનારાપણ જતાં ઉખીમઃથી મંડગ ચટીસુધીનો રસ્તો જરા ખરાબ છે. તે રસ્તે થોડું ચાલવું, અને સવારે ચાલવું તો અડચણ નહીં આવે. બને

- ત્યામુધી તેટલા ગ્તામા નાનતાની ચીજ પણ કાઈ માથે ગખવી
- ૧૩ ગગોત્રી, યમુનોત્રી, કેદારનાથ, અને બદ્રીનાથના દરેક ગ્તામા
પા અડધો માર્ગ બગ્ગ ઉપર આવવું પડે છે, તેમ ઉચાઈવાળી જગ્યાને
લઈને ચડાઈ ચડી વખતે શ્વામ રૂધાઈગણુ ઘુઝાય છે (કેટલાક અંતર
માણુમે તેને ઝેરી વનસ્પતિની હવા માને છે) તેને વખતે તીખા, અને
માઠ અથવા ખારી ચીજ ખાવી એટલે મુશ્કેલી જણાવે નહિ.
- ૧૪ ગ્તામા આવતી ચટીઓના દુકાનદારો પોતાને ત્યાંથી મામાન ન
લે તેને ઉતરવા દેતા નથી, તેમ ઓગડીનો મામાન લીધા પિના
એટલું બગતણુ વેચાતું આપના નથી માધુ અને ગરીબો કે જે
મામાન લે છે, પણ મામાન વેચાતો લેતા નથી. તેને ચટીના
દુકાનદારો જગ્યા દોય તો બે પૈસા બાકુ વધ ઉતરવા દે છે, પણ
બગતણુ તેમણે જગલમાંથી એકઠું કરી લાવવું પડે છે, અથવા
કોઈ ગૃહસ્થની માર્ફત લેવાથી મગી શકે છે ગૃહસ્થોનો મગાથ
દોય તો બાકુ પણ આપવાની જરૂર પડતી નથી
- ૧૫ બદ્રીકેદારના ગ્તામા દેડાણે દેડાણે મેવા મમિતિની ઓઠીમે બે
વગ્મ થના ખુની છે, એટલે ચાનાગુએ કોઈપણ અડચણ વખતે
અને દાન વખતે તેને જરૂર ચાદ ગખવી ધરે છે
- ૧૬ ડાઠ બગવામાં ઉતરવા માટે પૌડીના ડીઝીકટ એન્જનીયરને
આગળથી લખવું પડે છે, એટલે જેને તેમાં ઉતરવાની દૃષ્ટિ દોય
તેણે પૌડી (ગઢવાળ) ને રેકાણે એ. મા. જે વખતથી નહા-
બસ્ત થઈ શકે છે
- ૧૭ જેને ગમ્મ પાણીથી ન્હાવાની રેવ હોય તે ગમ્મ પાણી પણ દરેક
જગ્યા કરી શકે છે, પરંતુ ડાઠ પાણી જેટલી વ્યવસ્થા ગહેતી નથી.
- પ્રસિદ્ધસ્થાનો—આ યાત્રાએ નીજગનાઝ માણુમે પ્રસિદ્ધ યાત્રો
વિશે પહેલા જાણવાની જરૂર છે, કારણ કે અમલખનાથી ગ્તામા
આવવું તીર્થ ભૂતી જવાય તો પડી તેનો લાભ મગરો અમલખિન છે.
ગદી જવું તીર્થ માં માણુમ પાઝ કરની વખતે કરવા દૃષ્ટિ તો
તેમ થઈ શકતું નથી, કારણ કે બદ્રીનાથપણુનાં દર્શન થવા પડી
જરૂરીથી યે પડોચાવાની મગ્ગ થાય છે

૧ ચારધામ—યમુનોત્રી, ગંગોત્રી, કેદારનાથ અને બદ્રીનાથ આ ચારે પ્રસિદ્ધ તીર્થો હરદ્વારથી અનુક્રમે ૧૪૧, ૧૬૭, ૧૪૪૧, અને ૧૮૪ માઇલ થાય છે ચારે ધામની યાત્રા એકજ વખતે કરતાં હરદ્વારથી બદ્રીનાથ પહોંચતા સુધીમા ૪૬૦૧૧ માઇલ થાય છે, અને ત્યાંથી પાછા ફરતા હરદ્વાર ૧૮૪, ગમનગર ૧૬૬, કાશીધામ ૧૭૪, અને કોટદ્વાર ૧૬૪ માઇલ થાય છે. વધારે યાત્રાળુઓ ગમનગર અથવા હરદ્વારને ગમે પાછા ફરે છે

૨ પંચપ્રયાગ—દેવપ્રયાગ, રૂદ્રપ્રયાગ, ઝરુપ્રયાગ, નદપ્રયાગ અને વિષ્ણુપ્રયાગ, આ પાંચે પ્રયાગોનો ઉલ્લેખ ચટ્ટીઓના વર્ણનમા કરેલ છે, છતાં હરદ્વારથી તે અનુક્રમે ૫૬૧, ૯૬૧, ૧૧૬૧, ૧૨૬૧, અને ૧૬૭ માઇલ થાય છે અને તે પાંચે યાત્રાના ગમતા ઉપરજ આવે છે.

૩ પંચકેદાર—કેદારનાથ, મધ્યમેશ્વર, તુગનાથ, રૂદ્રનાથ, અને કલપ્રેશ્વર આપાંચે કેદાર બામત ચટ્ટીઓના વર્ણનમા જણાવેલ છે, છતાં કેદારનાથ પ્રસિદ્ધ છે, મધ્યમેશ્વર ઉખીમથથી સોળ માઇલ, તુગનાથ ચોપતાથી નણ માઇલ, રૂદ્રનાથ મળ ચટ્ટીથી ચૌદ માઇલ, અને કલપ્રેશ્વર તુલા ચટ્ટીથી છ માઇલ દૂર છે મધ્યમેશ્વર, રૂદ્રનાથ, અને કલપ્રેશ્વર થોડા યાત્રાળુઓ જાય છે, ત્રણેકે ત્યાં જવાને ગમે ખગલ છે

૪ પંચબદ્રી—બદ્રીવિશાળ, યોગબદ્રી, ભવિષ્યબદ્રી આદ્યબદ્રી, અને ધ્યાનબદ્રી આ પાંચેનું વર્ણન ચટ્ટીઓ સાથે થયેલ છે, તે પાંચ બદ્રીનાથ (બદ્રીવિશાળ) પ્રસિદ્ધ છે, યોગબદ્રી પાડુકેશ્વરમા, ભવિષ્યબદ્રી ભેશીમથથી આઠ માઇલ દૂર, આદ્યબદ્રી ખનોટી ચટ્ટીથી અડધો માઇલ દૂર, અને ધ્યાનબદ્રી તુલાચટ્ટીથી ૪ માઇલ દૂર થાય છે પાછળના ત્રણ બદ્રીના દર્શન કરવા થોડા માણસો જાય છે, ક.ગલુ કે તે ગમતાંથી થોડે થોડે દૂર આવેલ છે

૫ પંચકાશી—ગુપ્તકાશી અને હિતકાશી બે જાણુમા છે પ્રચલન કરના છતાં ત્રણ કાશી બામત માહિતી મળી નથી, જેને ખચર હોય તે મહેરમાની દાખલ લખી મોકલશે તો આલાક માથે નવી આશુતિમા પ્રકાશીત કરનામા આવશે. ગુપ્તકાશી કેદારનાથ જતા

અને ઉત્તરની ગંગોત્રી જતા ગંગામા આવે છે

ઉપરના તમામ ગંગોત્રી મહાત્મ્ય જે અહિ વર્ણન કરવામા આવે તે આનુ બીજુ સુખતે તૈયાર થાત તેમ છે, એટલે અહિ આપેન નથી, પણ આ ચાત્રમા વધારે મહાત્મ્ય વાળી જગ્યાઓ ઉપર મુગ્ધાની છે, અને મહાદેવ પુગણમા તેના મહાત્મ્યો તરીકે, પ્રસાદ, ગમેશ્વર, દાગીશ, જગનાથ, આદિ તીર્થોથી વસારે જણાવેન છે

૬૨થો—ત્રીયુગી નાગપણ્થી દેદાગનાથ જતા ગંગામા ગુલામના જગનો આવે છે મવાગના પહોરમા તેના કુવની પાખડીઓ જમીન ઉપર ખરી પડે છે, અને તે ઉપર થઇ યાત્રાળુઓ ચાને છે ત્યારે ' હસ્તે મુખ રમ્તામાં વેચી કુલ નસીબે શુભાશ્ચ કેસાં નિચા નમી વિણીશુ' ક્યારે—આજ આજ ભાર્ગવત્યારે ની દવિના યાદ આ ના વિના નથી રહેતી આ મીવાન બીજા પણ કેટલાક ઝાડોના લાન, પીળા, મરેદ, નીના અને ગંગા મે ગંગી કુલો ગંગામા ખરી પડેન જોવામા આવે છે આ કુલો યાત્રીઓના સ્વાગત માટેજ દિમાવરે જાણે કેમ ન પાથર્યા હોય, તેવો આભાસ થતા વિના નથી રહેતો ચાત્રાના મમપમા દિમાનપની વમત—પાનખર ઝડપુ ચાત્રની હોઇ ખરી પડેન પાનની જગ્યાએ નવા પાનની પુષ્પીઓ ટાઇ ગુનામી ટાઇ લીની ટાઇ પીળી ટાઇ કેમગી ટાઇ જાણુદીરા ગંગની તો ટાઇ લીના ગંગની ટાઇ વેગીનાત તો ટાઇ પોપગીઆ ગંગની ટાઇ મતમી ગંગની તો ટાઇ સરેજ મરેદાઇ પડની' આહા ? શુ આ કુપગીઓનો દેખાવ ? કુગ્ગતે આગપણની અદર / ટાણુ જાણે નુ આપણે મુશ્યુ છે, કે તે ઉપર સ્વભાવીક પ્રેમ ઉપત થાય છે આ કુપગીઓને જોતા જોતા આગળ વરીએ છીએ ત્યારે સૂર્યના કીરણો જરફના વિખરે ઉપર પડતા તેનો ચાદીના જેવો પ્રગટાવ અને એક એક માધવની ઉચાઇએથી મોતીની મેરો માફક ઝગતા અવિચ્છીન ઝરણા દિવને આનદથી ઉબરાની નાખે છે આ ઉપરાંત ગંગામા મનોહર કુલોની મુગધી વાળા પવનની મદ મદ સરેજો જ્યારે આવે છે ત્યારે મગજને તરંગી મુકે છે કાની છત્ત આની મહેનો કરવાની—આનો આનદ લુટવાની નહિ દોષ !

ખુલાસો—આ પ્રકરણમાં ખરી રીતે અનુક્રમે યમુનોત્રી, ગંગોત્રી, કેદારનાથ અને બદ્રીનાથનું વર્ણન આપવું જરૂરી હતું, પરંતુ વધારે પ્રમાણમાં યાત્રાળુઓ બદ્રીકેદારનાથની યાત્રા કરે છે; એટલે તેમની (વધારે માણસોની) સમવડાને ખાતર પહેલાં કેદારનાથ; ત્યાંથી બદ્રીનાથ અને બદ્રીનાથથી પાછા હરદ્વાર, રામનગર, કાશીગોદામ અને દ્વાદશારનું વર્ણન આપેલ છે. ત્યાર પછી હરદ્વારથી યમુનોત્રી અને ત્યાંથી ગંગોત્રી થઈ પાછા હરદ્વારનું; ત્યાર પછી હરદ્વારથી યમુનોત્રી થઈ ગંગોત્રી, અને ગંગોત્રીથી કેદારનાથ થઈ બદ્રીનાથ, અને ત્યાંથી પાછા હરદ્વાર અને રામનગરનું વર્ણન આપવામાં આવેલ છે, મતલબકે ઉપરનાં ચારે તીર્થોની યાત્રા એકજ વખતે કરનાર બહુ થોડા હોય છે; એટલે બધે તીર્થોની યાત્રા એકજ વખતે કરનારને વર્ણન જોવામાં સુગમતા પડે તેવા ક્રમ ગોઠવેલ છે. ચારે તીર્થોની યાત્રા કરનારને માટે પણ જુદાં લીસ્ટ બનાવેલ છે, પણ તેનું વર્ણન તેમાં જણાવેલ લીસ્ટોમાં જોવું જોઈએ.

લીસ્ટ નં. ૧.

હરદ્વારથી કેદારનાથ ૧૪૪૫ માઈલ.

(ઋષીકેશ અને રૂદ્રપ્રયાગ થકી)

હરદ્વાર—ઈસ્ટ ઈન્ડિયન રેલ્વેનું સ્ટેશન અને સહરાનપુર જિલ્લામાં આવેલું પ્રસિદ્ધ તીર્થ છે. ઉત્તરાખંડનાં ચારે ધામોની યાત્રા અહિંથી શરૂ થાય છે, તેમજ ઋષીકેશ સુધી મોટર, એકા અને રેલ્વે બાય છે. ભાડું અનુક્રમે રૂ. ૦૫૫, ૦૫ અને ૦૫૦ લાગે છે. દેહરાદુન રેલ્વે રસ્તે ૩૨ માઈલ થાય છે. ભાડું ૦૫૫૫ પડે છે. લુકમર ૧૭ માઈલ થાય છે. ભાડું ૦૫૦ લાગે છે. હરદ્વાર આવવા માટે લુકમર ગાડી બદલવી પડે છે, પણ જે દેહનો દેહરાદુન સાથે સીધો સંબંધ રાખે છે; (જેવી

કે કચકતા દેહગાદુન એક્ષપ્રેમ, દીલ્લી દેહગાદુન એક્ષપ્રેમ વિગેરે) તથા સીધી દરદાર આવતી દેહનોમાં બેમવાથી પુકમ બદલવું પડતુ નથી. દરદાર એકનથી મદગાનપુર ૫૦, નજવાબાદ ૪૩, મોગા-દાના ૧૦૪, બરેલી ૧૬૦, લખનૌ ૩૦૬, અયોધ્યા (લખનૌ થઈને) ૩૬૬, અલ્મોડાના (ગાય બરેલી થઈને) ૪૩૧, કાશી ૪૯૩, જલ્લાહા ૬૨૦, ગયા (મોગલરાઈ થઈને) ૬૨૬, જગન્નાથપુરી (ગામે થઈને) ૧૧૦૩, અને દિલ્લી (મદગાનપુર થઈને) ૧૬૧ માઈલ થાય છે. દરદારમાં ગાયમહાદુર મુજબ, બીકાનેગના દિવાન મારેન, પતિયાળા-રોટ, ઈન્દોરોટ, જયપુરવાળા વિગેરેની સગલમ ૪૨ ધર્મગોળાઓ છે, તેમજ કેટલાક છુટક મરાવનો છે. ગગાઈના આન માટે હ મેશાં દરદારો યાત્રાશુ આવે જાય છે. શરે માધાગણ મોડુ છે. જરૂરી થીને તમામ મળી શકે છે આનની મહાત્મ્યાળી જગ્યાઓ-દરની પૌડી, કુશાવર્ન અને નિવધાગ છે. દર્શન કરવા સાયક અગામા બિલ્લકાશ, ચડીની, મનપાદેવી, અવલનામજ, ગગાજી, ગાયરીજી, યમુનાજી તથા લલિતનાગાયણના મંદિરો અને નુરમથ વિગેરે છે.

કનખપ (માયાપુરી) અદિથી બે માઈલ દૂર છે ત્યાં દર પ્રજાપતિનું મંદિર, ગાન્વાટ, નવુગિવમદિર, દાદુપથીઓનું મંદિર વિગેરે જોવા સાયક છે.

જ્વાળાપુર પશુ દરદારથી બે અડી માઈલ છે. ગગામા કાશીકુળ સ્વલ્પચર્ચાશ્રમ, યોગાશ્રમ, અને ગુરુકુળ કામડીનું નવુ બંધાતુ વિદ્યાલય જોવા સાયક છે. જ્વાળાપુરમાં દરદારના પડયાઓના ધનુ ધરો છે પામેજ આર્ચમહાજીઓનું જ્વાળાપુર મહા વિદ્યાલય છે, જેમાં મો મવામો વિદ્યાર્થીઓ જોગક અને ગિરજા મહન મેગરે છે. દરદાર-થી દરેક આને જ્વા માટે મોડુ એકા દરવખન મગે છે. દરદારમાં પોણ, ટેવીગ્રાફ, ટોપીટાલ, પોલીસ ચોડી, મુલ, કાક બમ્બો, પાખીના નનો, કલેક્ટરીક લાન્ટ, કુચાઓ, જોગલોની વીમીઓ વિગેરે છે. યાત્રા-શુઓ ધર્મસાળામાં અથવા પોનાના પડયાને ત્યાં ઉતરી બે ત્રણ દિવસમાં તમામ જગ્યા આરામથી જોઈ આવી શકે છે. અદિ એક બે મેવા મમિતિની ઝોડીઓ પણ કાચમ મે છે. દરદારમાં કુંબનો.

મેત્રો મોટામા મોટો ભગવ છે, માત્રી જે સુદો ૧૦ (ગંગા-ગંગ),
 સૂર્યચંદ્ર તથા અમાવાસ્યા વિગેરેના મેત્રો ઘણા થાય છે માધ્વાચાર્ય
 ઝીને તો અહિં દમરોજ મેત્રો ભગવેવ માનુષ પડે છે, અહિંથી ૧
 માહત્ર ઉપર ભીમગોડા તીર્થ આવે છે ગંગો મીરો છે અહિં
 ભીમકુડ અને ભીમેશ્વર મહાદેવના દર્શન છે હરદ્વારની બજાર અહિં
 મુધી થોડી થોડી ચાલી આવી છે અહિંથી ૩ માહત્ર ઉપર પરવની
 આવે છે ગંગો મીરો છે અહિં મામા ઝાની કમળીવાળાની ધર્મશાળા
 અને પાણીનો કુવા છે અહિંથી ૩ માહત્ર ઉપર રાયવાળા આવે
 છે ગંગો મીરો છે. રાયવાળા રેવે રોડન છે, હરદ્વારથી ૩૦ મે ગંગો
 આવતા પાણી માત્ર માહત્ર થાય છે. અહિં માં ૩૦ ૬૦ વાળાની
 ધર્મશાળા, પાણીની પગમ, અને એક બે દુકાનો છે પેડા અહિંના
 માગ થાય છે અહિંથી ૧૧ માહત્ર ઉપર સત્યનાગાયણ આવે છે
 ગંગામા અડધા માહત્ર ઉપર મોગ (વોડપગડ) નીનો પુનપગ
 રોવો પડે છે અહિં સત્યનાગાયણ ભગવાનનું મંદિર છે બાં ૩૦ ૬૦
 વાળાની ધર્મશાળા, મેષ્ટ્ર ચણાનું સંગ્રાહ, ઔષધાલય, અને પાણીની
 પગમ છે યાત્રાના સમયમા બાં ૬૦ ૬૦ વાળાની મઝ્યા તરફથી
 મંગલનની ચીંચો અહિં મો ૩ ચટ્ટીમા મે દુકનો છે મંદિર
 પામે એક ૫૬ દગરાની ૫૬ પાણીના ભેગથી આવે છે, તે ભેગ
 વાયડ છે અહિંથી ગાં ૩ માહત્ર ઉપર બીચીવાળા આવે છે ગંગો
 મીરો છે અહિં માં ૬૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા તથા પાણીનો
 કુવો છે અહિંથી ૧ માહત્ર ઉપર કુવાપાણી આવે છે ગંગો મીરો
 છે અહિં દુધનાથ મહાદેવનું મંદિર અને બાં ૬૦ ૬૦ વાળાની
 ધર્મશાળા તથા પાણીનો કુવો છે અહિંથી ૩ માહત્ર ઉપર ઋષીકે-
 ગતીર્થ આવે છે ગંગો મીરો છે ઋષીકેશ પવિત્રધામ અને માધુ
 મહાત્માઓને તપ કરવાનું સ્થળ છે દમરોજ અહિં પાયમોથી દુગ્ધ
 માધુ મહાત્માઓ ગટે છે, જેમની નુટિઓ ગામથી મહાગ્ર મોડીઓમા
 છે બે વગમથી અહિં રેવ આચ્યા બાદ, આનાની માથે ડાહડ અચા-
 ન્તિ વધતી જાય છે ગેશન ગામથી પોણે માહત્ર દૂર છે આમા
 ઝાલીકમળીવાળાનું અહિં હેડકાર્ડ છે તેમના તરફથી સમારે

એક વખત માધુ મતોને તૈયાર ભોજન અને બીજા ગરીબોને લોટ દાળનું મદાવત અપાય છે સિવાય એક આયુર્વેદ વિદ્યાલય, અનાયાલય, તથા મંદિર વિદ્યાલય. પણ તેમના તરફથી આવે છે, જેમા ખોરાક અને શિક્ષણ મફત અપાય છે એક દેગી દવાખાનું પણ છે તેમાં ગરીબોને દવા અને ગ્રહેવાનું મફત મળે છે એક લાયસેન્સી છે, તેમા ફેટલાક પુસ્તકો અને પેપરો આવે છે જેનો ઉપયોગ પબ્લીકનો ગમે તે માણુમ કરી શકે છે એક ધર્મશાળા છે તેમા યાત્રીને કામ, વાસણ, પાણી, બત્તી, વિગેરે મફત મળે છે ઝાપીકેશમા બીજા પણ બે નણુ અન્ન ક્ષેત્રો છે, તેમા પંજનમ મીઠા ક્ષેત્ર મોટું છે તેમના તરફથી માધુ મહાત્માઓને સ્વાસ્થ્ય તૈયાર ભોજન મળે છે તેમજ એક ધર્મશાળા અને હોસ્પિટાલ છે યાત્રીઓને હિતવાને માટે ખુબ જવાબદારી ધર્મશાળા વધારે મગવડવાળી છે તે સિવાય જ્યપુર, દિંદી, સહગનપુર, નજવામાદ, વિગેરેના જે તરફથી બીજા પણ ફેટલીક ધર્મશાળાઓ છે એક ગુજરાતી બાર્ડ નામીમાદની ધર્મશાળા પણ છે ઘણા યાત્રાળુઓ પોતાનું સ્વાસ્થ્ય સુધારવાને એકાદ બે મામ માટે અહિં આવેલા ધર્મશાળાઓમા રહે છે ઝાપીકેશમા પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પિટાલ, મુલો, પુસ્તકાલય, લાયસેન્સી, પોલીસચોકી અને કાકનગમે વિગેરે છે, ગંગાજી પામેજી છે પાણી કુવા, જાણા અને ગંગાજીનું પીવાય છે અહિં જ્ઞાન, દર્શન અને જેવા લાયક મથકોમા ત્રિવેણીધાટ, ગમચંદ્રજીનું મંદિર, ભગતજીનું મંદિર, ધનંતરી જીવન અને માયાકુંડ છે શતુધનજીનું મંદિર, લક્ષ્મણજીનું મંદિર, કૈલાસ આશ્રમ, સ્વર્ગાશ્રમ અને લક્ષ્મણજીના પણ અહિંની અંદર ગણાય છે, પરંતુ તેનું વર્ણન નીચે આપમે ઝાપીકેશથી દક્ષિણમા અડી માધવ ઉપર વિગલદેશ મહાદેવનું મંદિર છે, જના દુષપ્રજ્વલિતના યતનો ભગ કરીને ત્રિભદ્રે આગમ લીધાનું કહેવાય છે ઝાપીકેશમા વધારે દિવસો રહેનારે નિનકર મદાદન, ભોગપુર, જલપુરી, નરેન્દ્રનગર, અને ગરુડગી ખામ કરીને જેવા સુકતુ નહિ જેક ઝાપીકેશથી આ દેગે મથક આપેલા આદ્ય જ છે, પરંતુ તેની સુદરતા ઘણીજ મગ છે, એટલે એકાદ બે દિવસ ત્યાં ગ્રહેવાની મગવડ કરીને જવાથી.

આનંદ આવે છે ઋષીકેશમાં પ્રયાગસેવામંત્રિની ઓફીસ અને દવાખાનું છે. ઇન્દોરગેટના મદ્યવતો જે યાત્રા લાઇનમાં છે, તેની ચીફીઓ અહિંથી મળે છે. અહિંથી ૧૫ માઇલ ઉપર મુનીકીરેતી આવે છે. ગંગોત્રીમાં છે અહિં દેશમ આશ્રમ, ટિલગી ગંગ્યની શિષ્યાશાળા, વનસ્પતિ કાર્યાલય, અને ગમાશ્રમ લાયસેન્સ જેવા લાયક છે. નરેન્દ્રનગર જવાનો ગંગોત્રી, મોટંગો શિષ્યાશાળા પાસેથી અને પગ ફેડીનો દેશમ આશ્રમ પાસેથી જાય છે. ગમાશ્રમની આમે ગંગાજીપાર સ્વર્ગાશ્રમ છે. ગંગાજી પાર કંવા માટે બાં ૮૦ ૮૦ વાળાની નૌકા (હોડી) દરવખત હાજર રહે છે, તેમા બેઠી આમે પાર જવાય છે, ભાકુ કાંઈ આપવું પડતું નથી સામે પાર ગંગાજીને કિનારે એક શિવમંદિર છે. ત્યાંથી એક કુર્માંગ (માઇક્રોનો આરમો ભાગ) ચાલતા બાજી કાંઈકમળીવાળાનું ક્ષેત્ર આવે છે. ઋષીકેશવાળી અને અહિં (સ્વર્ગાશ્રમ) ની જગ્યાનું નામ એક છે, મણુ વહીવટ જુદો છે, અહિં પણ માધુ મહાત્મા અને ગરીબોને કોચુ પાકુ જેવું માગે તેવું અમલ મળે છે. આ જગ્યાની ઉત્તરમા લગભગ એકમો કુટિઓ પાકી ઇટલુનાથી ચણીને બનાવેલી છે, તેમા એક એક માધુ રહી ઇશ્વર ભજન કરે છે, આ જગ્યાનેજ સ્વર્ગાશ્રમ કહેવામા આવે છે, અને તે ખરેખર તેના નામ પ્રમાણેજ ગુણવાળી છે, કારણ કે ગંગાજીનો કિનારો, એકાંતસ્થળ અને ખુલ્લી હવા હોઈ અહિં સ્વર્ગના જેવોજ આનંદ આવે છે વણા માણસો ગમાશ્રમથી ગંગાપાર થઈ સ્વર્ગાશ્રમ આવીને લક્ષમણજીવા જાય છે, જ્યારે કેટલાક ગમાશ્રમથી પગગંગે આવી લક્ષમણજીવા જાય છે ગમાશ્રમની ઉત્તરમા થોડે દૂર ટિલગી ગંગ્ય તરફથી ચાલતું ક્ષત્રચર્યાશ્રમ અને તેની નીચે ગંગાજીને કિનારે દર્શન વિદ્યાલય છે શત્રુઘ્નજીનું મંદિર ગમાશ્રમથી દક્ષિણમા થોડે દૂર ગંગોત્રી ઉપરજ છે, તે પણ જોવા લાયક છે મુનીકીરેતીમા કુલીએજ-સીની ઓફીસ છે તેમા કુલીઓની નોંધ રહે છે, અને યાત્રીઓને કુલી તથા વાહનો તે પુર પાડે છે જેના બદલામા કુલી પાસેથી તે કમીશન લે છે એક તથા મોટરો અહિં મુધી આવે છે મુનીકીરેતીથી ૧૫ માઇલ ઉપર

લક્ષ્મણજીવણા આવે છે રમ્ભો વા માઈલ ચઢાવ, વા માઈલ ઉતારા, અને વા માઈલ મીલે છે. ચઢાવ ઉતારા સાધાન છે રમ્ભામા અડધા માઈલ ઉપર ગેષ્ઠાગ અને લક્ષ્મણજીની તપોતૃપ્તિ આવે છે અરિના ચોખા સિંદુસ્તાનના કાઈપણ ભાગ કરતાં મારા થાય છે અમતમરની અને દેરેગદુનની બાંમમતિ, દિશ્વીના લાંબાચોખા, અને ગુગળના કમોળના ભાત, આના પામે કાંઈ સિમાબમાં ન ગણાય અરિ એ દુકાનો તથા નાનાં જામો છે આગળ ચાવનાં લક્ષ્મણજીનું વિશાળ મંદિર આવે છે. કહેવાય છે કે ઈન્ડિયનને મારી પ્લહાદત્યાથી મુક્ત થવા લક્ષ્મણજીએ એક દલર વગમ સુધી અરિ તપ કરેલ હતુ પામેજ ગરજીનું નાનું મંદિર છે, તેથી આગળ ચાવના ગંગાજીને કિનારે લક્ષ્મિનારાયણનું મંદિર આવે છે ત્યાં બાં ૦ કાં ૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, મલ્લવન અને પાણીની યજ્ઞ છે. એ દુકાનો પાનુ અરિ છે અગાઉ અરિ ગંગાજી ઉપર જુવતો પુત્ર બાધેલ હતો તેથી આ ચાવનું નામ લક્ષ્મણ જુવા પડેલ આ પુત્ર ઈ મ. ૧૬૦૪ ના મહેસુલ મામલા ગંગાજીનું પૂર આવતાં તણાઈ ગયેલ છે, બેકે દાલ નેવા પુત્ર તંચા થાય છે, અને ૧૬૩૦ પડેલા કદાચ તે તંચા પલુ થઈ બલ તેવા મંલવ છે, પલુ પુત્ર નથી ત્યામુધી ગંગાજી પાં કરવાને માટે બાંકાંકાં વાળાની અને મુકાગી દોડી મવાગના પાચથી ગતના આત વાંચા મુધી અરિ ગહે છે, તે વગર બારે માણુમેને ગંગાજીપાં કરે છે લક્ષ્મણ જુવાની સામે કલા-દાગી બાવાનુ એક મન્દીર વિચારણ કપીકુળ પ્લહાદત્યાશ્રમ નામનું આલે છે, તેમા પલુ શિશુજી અને બોળન મહત મગે છે સ્વર્ગાશ્રમથી લક્ષ્મણ જુવા આવનાર માણુમે આ જગ્યાએ મગી બલ છે. અરિથી બીકેદાગનાથ જવા માટે નનાજીને યજ્ઞે કિનારે ચાવનું પડે છે. લક્ષ્મણ જુવાથી ૨ માઈલ ઉપર ગડડ ચટીક આવે છે રમ્ભો મીલે છે અરિ બાંકાંકાં વાળાની ધર્મશાળા (સ્વનાશ્રમ વદીવડની) ગર-જીનું મંદિર અને પાણીનો ટોળ છે અરિથી એક માઈલ પર્વત ઉપર જીજીનો દેખાવ થયેજ મુદ્દ છે, ને નેવા કદશક માણુમે

* ચાત્રાજીએ હતી સરે તેવી જવાને થઈ કહેવામા આવે

ત્યા બપ છે ચટ્ટીમા કેળ, શુભામ, ચપો, મોગમે, જુઈ, ક્યોર,
લીલુ, દાડમ, આનુમદમ, આકુ આમા વિગેરેના વૃક્ષોનો ગળીયા-
મણો બગીચો છે ઝળાના પાણીને લઈને બાગેમાંસ અહિ હરીયાળી
છવાઈ રહે છે, ગગાજી પણ થોડેજ દૂર છે બટ્ટીનાગણુની યાત્રામા
આ ચટ્ટી પહેલા નબગની ગમણીય છે ઝાપીકેશ આવતા યાત્રાણુ
લક્ષમણુ જુના સુધી આવે છે, પણ હદય મે માઈન વધારે ચાવીને
અહિ સુધી આવે તો જરૂર તે આનદ મેગજ્યા સિનાય ન ગટે અહિ એક
દુકાન પણ છે, પરંતુ મામાન મોટો મજે છે અહિથી ૧૧૧ માઈન
ઉપર ફુલવાડી ચટ્ટી આવે છે ગમ્તો મીધો છે અહિ ચામી
સન્નિદાનજીની ધર્મશાળા, મદનત અને પાણીની પગથ તથા ત્રણ
ચાર દુકાનો છે ચીથી થોડે દૂર ગગાજી અને હિહિનદીનો મગમ
જી પાસેજ એક પિંપગાનુ મોટું વૃક્ષ છે એટલે પિંપગચી ના
નામથી પણ કેળાક આ ચટ્ટીને ઓળખે છે અહિથી ૧૧ માઈન
શુલર ચટ્ટી આવે છે ગમ્તો મીધો છે પહેલા અહિ શુભગના વૃક્ષો
વધારે હતા તેથી ચટ્ટીનું નામ શુભ ચી પડેન છે હાલમા ફક્ત
પિંપગાના બે વૃક્ષો છે બે દુકાનો અને પાણીનો નગ છે ચટ્ટીની
પામે એક નાગનો દેખાન મારો છે અહિથી ૧૧ માઈન નાઈ-
મોહન ચટ્ટી આવે છે ગમ્તો ૦ માઈન ચદાર્ ૦ માઈન ઉતગાઠ,
અને ૧ માઈન મીધો છે અહિ ચામી સન્નિદાનજીની ધર્મશાળા છે
પાચ છ દુકાનો પાણીનો નગ અને બે ત્રણ લગુ તથા શુભગના
મોટા વૃક્ષો છે હિહિનદી પામે વહે છે એટલે ન્હાવા ધોવાની મગનડ
સાગે છે અહિથી ચદાર્ ૧૩ થાય છે નાઈમોહન ચટ્ટીથી
૧૧ માઈન ઉપર નાનીવિજની આવે છે ગમ્તો કણુ ચદાઈનો
છે અહિ દુકાનો મે ત્રણ, પાણીનોનગ અને આમાના વૃક્ષોની બાયા
છે પામેજ એક ઝળાનો દેખાવ મોહર છે અહિથી ૧ માઈન
ઉપર મોળીવિજની આવે છે ગમ્તો કણુ ચદાઈનો છે વચમા
ચિરપટિઆ ભૈરવી જગ્યા આવે છે ત્યા યાત્રાગુઓ દ્રોય વચનો
એક બીરો-પિંદુ ચડાવે છે અહિ ચારે તરફના પહાડનું દ્રશ્ય
બાધેના તગાવતા આગ જેવું દેખાય છે કારણ કે પહાડમા ખેતી

એવા પ્રકારે થાય છે કે, પર્વત ઉપરની પોથી જમીનને ખેડી તેની
લામી લામી ક્યાગીઓ બનાવવામા આવે છે, એટલે જેમ પર્વત
નીચે પહોળોને ઉપર માકડો, તેમ ક્યાગીઓ નીચે પહોળીને ઉપર
માકડી થતી આવી જાય છે ત્યારે આ ક્યાગીઓ ધાનના
લીલા છોટોથી ભરેલી હોય છે, ત્યારે તેનું દ્રવ્ય અદ્વિનિય બને છે,
પણ ત્યારે તેમા કાંઈ વાવેલું નથી હોતું, ત્યારે પણ તે પદાર્થની
ગોલામા બધારે તો જરૂર ડરે છે ચિગપટીઆ લેગવ પામેથી આ
દ્રવ્ય ગળીયામણુ દેખાય છે, એટલુંજ નહિ પણ માનને વખતે અદિ
હડી હવાની બરેગે એવી મગમ આવે છે, કે મગજ તરુ થઈ જાય
અદિથી ઘડ બગયો એક ક્યામ અને ચટ્ટી બે ક્યામ દૂર છે
નટીમા પાચ ૭ દુકાનો, પાણીનો નજ, અને આનાના જુદોની
છાયા છે મામાન મતો છે ચટ્ટીના હવા પાણી મારા છે અદિથી
૩ માધન ઉપર કુંડ ચટ્ટી આવે છે મતો ૦૧૧ માધ્ય ચદાઇ, ૧
માધન ઉતગર્ધ, અને ૧૧ માધન મીધા છે ચદાઇ ઉતગર્ધ માધાગણુ
■ મતમા એક માધ્ય ઉપર બાંકાંકાં વાળાની પાણીની પગ
આવે છે, ત્યાંથી એક તરફ મગાજ અને બીજી તરફ દિઉત નદીનું
દ્રવ્ય મુગ દેખાય છે કુંડ ચટ્ટીમા ત્રણ ચાક દુકાનો અને બાંકાં
કાં વાળાની પગ છે અદિ એક ક્યામ નીચે મગાજનું પાણી મગે
છે તે બધું હકુ ગહે છે અદિથી ૩ માધન ઉપર બાંકાંકાં આવે છે
મતો ૧૧૧ માધ્યની માધાગણુ અને ૧૧૧ માધ્યની કાણુ ઉતગર્ધનો
છે મતમા એક પડયાની અને બીજી બાંકાં કાં વાળાની પાણીની
પગ આવે છે, ચટ્ટી મગાજને મિનારે છે જતી વખત ઉતગર્ધના,
અને આવની વખત ચદાઈના નાકા તરીકે આ ચટ્ટી દોઈ આવતા
જતા માણુમે આગમ વેવા અદિ જરૂર ગહે છે, એટલે પાચ ૭
દુકાનો દોવા છતાં અદિના દુકાનારો બેપગવા અને મખત મે છે
તેમ મામાન પણ મોતો આવે છે અદિ દરોગરેટનું મદાવન છે
(કાઠીકેશથી ચીંગી લાવનારને તે મગે છે) અદિથી ૦૧૧ માધ્ય
પીપગ ચટ્ટી આવે છે મતો મીધા છે અદિ એક દુકાન, પીપ-
ગાની છાયા અને મગાજનું પાણી છે બે વગમ થયા અદિ દિનકુળ

પ્રહર્યર્થાશ્રમ ખુલેય છે, તેમા પહાડના નાના બાળકો હિંદી અને મમ્મૃત
 શિક્ષણુ લે છે અહિથી રાખ માઈન ઉપર મહુદિવ ચટ્ટી આવે
 છે ગ્ગ્તો ૦૧૧ માઈવ ચદાર્ધ, ૦૧૧ માઈન ઉતગાર્ધ, અને ૧૧ માઈવ
 મીધો છે ચદાર્ધ ઉતગાર્ધ મટેજ કંણુ છે અહિ માત આર દુકાનો
 છે મામાન ગ્ગ્તો મજે છે દુધ પણ ઉપર ગહીને દોવગવવાથી માફ
 મજે છે પાણી નળનુ તથા ગગાજનુ ડામ આવે છે ચગીની ઉપરમા
 મહાદેવજનુ મદિર અને શ્વામી સચ્ચિદાનંદજની ધર્મશાળા છે
 ચટ્ટીની નચમા થળે એક નદી નીકળેય છે, પણ યાત્રાના મમયમા
 તેની અદર પાણી ગટેતુ નથી અહિથી ૧૧ માઈવ ઉપર રામપાટી
 ચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો ૦૧ માઈન માધાણુ ચદાર્ધનો અને ૦૧૧
 માઈવ મીધો છે અહિ ત્રણ ચાર દુકાનો, પાણીનો નગ અને ડાલ
 મગનો છે અહિથી ૦૧ માઈવ ઉપર સહ્યાણુચટ્ટી આવે છે
 ગ્ગ્તો ૧ માઈવ ચદાર્ધ, ૦૧ માઈન ઉતગાર્ધ, અને ૧ માઈવ મીધો
 છે ચદાર્ધ ઉતગાર્ધ સાધાગણુ છે અહિ ડાયા ડાપગની માત આડ
 દુકાનો અને પાણીનો નગ છે પાણી અહિનુ ફીડુ છે, એટલે દાળ
 માગી ચદતી નથી અહિથી ૧૧૧ માઈવ ઉપર શ્રીખડચટ્ટી આવે
 છે ગ્ગ્તો ૧ માઈન ચદાર્ધ અને ૦૧૧ માઈન ઉતગાર્ધનો છે ચદાર્ધ
 ઉતગાર્ધ બન્ને સટેજ ણુ છે, પણ તે બમે ફર્વાગને દુકડે આવે છે
 અહિ ડાયા ડાપગની નચ ચાર દુકાનો, પાણીનો નગ અને આબાની
 ડાયા છે પાણી ફીડુ છે ગગાજ અહિથી દેખાય છે, પણ તે અડધો
 માઈન દૂર છે ચટ્ટીથી ૧ ફનાગ નીચે કેળનો બગીચો છે શ્રી
 ખડચગીથી ૧ માઈન ઉપર કાંડીચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો ૦૧ માઈવ
 ચદાર્ધ, ૦૧ માઈવ ઉતગાર્ધ, અને ૦૧ માઈન મીધો છે ચદાર્ધ ઉત-
 ગાર્ધ માધાગણુ છે ચગી મોટી છે અહિ પાડી પાય ૭ દુકાનો,
 ધર્મશાળા અને હોસ્પીટલ છે મિવાય ગોપાગજનુ મદિર પાણીનો
 નગ અને આમાની ડાયા છે પાણી ફીડુ છે, તેથી દાળ ચદતી નથી
 યાનાગુ અને માધુઓને જરૂર પડયે ગંધવા માફ વામણો આ ૦ ડાલ ૬૦
 વાગા તગફથી મજે છે અહિથી ૪૧ માઈન ઉપર વ્યાસવાટ તીર્થ
 આવે છે ગ્ગ્તો ૦૧૧ માઈવ ચદાર્ધ, ૧૧ માઈવ ઉતગાર્ધ, અને ૦

માઈવ મીધો છે, ગ્તામા બમે ફર્વાગની ચદાઈ ઉતગઈ બે નણ
 નાગો આવે છે ત્યાગપછી ૧ માઈવની કંણુ ઉતગઈ પાગ ગ્તા
 નાય (વ્યામગગા) નદીના પુન પામે પહોચાય છે વચમા પાણીની
 બે પગ આવે છે અદિથી એક ગ્તો ટાટદાગ જાય છે તે ગ્તે
 અચ્ચ ઉપર અનાગ વિગેગે તમામ મામાન વ્યામઘાટ અને દેવ
 પ્રયાગ આવે છે પુનથી વ્યામઘાટ ચી બે ફર્વાગ દૂર છે અદિ
 વ્યામગગા અને ભાગીચીનો મગમ છે બા. કા. ૩૦ વાગાની
 ધર્મશાળા અને મદાવત છે દમયા દુકાનો હોઈ મામાન મગ્તો
 મગે છે પોષ્ટ અને કાક્યગનો પણ અદિ છે વ્યામજીનુ મદિ
 ચટીધી ઉતગમા બે ફર્વાગ દૂર છે પાણી મગાજીનુ પીનાય છે અદિથી
 કા માધ્ય ઉપર છાણુડીચટી આવે છે ગ્તો મીધો છે વચમા
 એક માઈવ ઉપર શ્રી ગમચજીનુ મદિ આવે છે તેની પામે
 બગીચો છે ગ્તો બીનકુલ માફ છે અદિ એક દુકાન અને પાણીનો
 નગ છે દેખરેખને અભાવે ચટી ચટી ગ્હે છે અદિથી ૨ માઈવ
 ઉપર ઉમરામુચટી આવે છે ગ્તો મીવો અને માગે છે અદિ
 દુકાનો પાય છ પાકી અને બે નણુ ૪ ચી છે પાણીનો નગ અને
 આમા તથા પીપગાના પાય ૭ વૃક્ષોની છાયા છે ગગાજી ચોડી
 નિચાણુમા વહે છે અદિથી ૩ માધ્ય ઉપર સોડચટી આવે છે
 ગ્તો બા માઈવ ચદાઈ બા માઈવ ઉતગઈ, અને બા માઈવ
 મીધો છે ચદાઈ ઉતગઈ માધાગ્ણુ છે, અને તે પણ એક એક, બમે
 ફર્વાગની છે અદિ બે નણુ દુકાનો દોઝીવ અને આમાનો
 બગીચો છે પાણી ગ્રણાનુ મગે છે પણ તે ચોકુ મગાજી બે ફર્વાગ
 નિચાણુમા વહે છે, પાતુ આન ગ્વા જવાનો ગ્તો છે અદિથી
 ૪ માઈવ ઉપર દેવપ્રયાગ તીર્થ આવે છે ગ્તો બા માઈવ
 ચદાઈ, બા માઈવ ઉતરાઈ અને બા માઈવ મીવો છે ચદાઈ
 ઉતગઈ એક એ- બમે ફર્વાગની મદેજ કણ આવે છે ગ્તે ચાલના
 ગગાજીને મામે પાગ પચથીઆ જેવા બનારેન ખેતરો અને તેમા
 ચર્ન ગ્રણાનુ અગ અગ કગુ ઉપરથી નીચે આવતુ પાણી વેતા
 આન. પાય ૬ દેવપ્રયાગ તીર્થ અનકનગને બન્ને કિનારે વમે ચામેય

છે ડાબી તરફના ભાગને વાદચટ્ટી અને જમણી તરફના ભાગને દેવપ્રયાગ કહે છે આવજન કરવા માટે અવકનંદા ઉપર પાકા પુલ બાધેલ છે દેવપ્રયાગમાં પડ્યાના મવામો દોદમો પાકાં મડાનો અને દમપદ્મ દુકાનો તથા ગમચદ્રુનુ પ્રાચિન મંદિર છે અહિં ભાગી રથી અને અવકનંદાનો મગમ થાય છે મગમ મથળે પાણી બહુ જોરથી ઉછળે છે અને આન કરવાની મહાત્મ્યવાળી જગ્યા તે છે, એટલે યાત્રાળુએ સ્નાન કરતી વખતે ડાંઠે બાધેલી લોટાની માકળ પકડી આન કરવું મવાહ ભરેલું છે અહિં થાં ટિલગી જગ્યાના બે ગમ્તા ફાટે છે, એક ભાગીરથીને કિનારે કિનારે અને બીજાને પદા-ડમાં થઇને ઈંદાગ મેટનું અહિં મનાત અને મેરા મમિતિની એકીમ છે વાદચટ્ટીમાં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ. કુચીએજન્સી, ડાકમગયો, બાં ૩૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, સદાનત અને ઔપધાયય તથા આદ દમ દુકાનો છે દેવપ્રયાગ અને બદ્રીનાગયલુના પડ્યા એકજ ગહે છે મમાનમાં કાપડ, સુકોમેનો, ધી, ખાડ, અનાજ તથા પચ્યુગલુમામાન વિગેરે ચીજો સસ્તી મળે છે પાણી મગાજનું પીવાનું છે અહિંથી ૧૥ માઈલ ઉપર આનંદકુટિ આવે છે વાદચટ્ટીથી અવકનંદાને ડામે કિનારે આવવું પડે છે ગમ્તો મીધો છે અહિં એક દુકાન, મત્તનાગયલુનું મંદિર અને બગીચો છે પાણી થોડે જોરથી આવવું પડે છે અહિંથી એક માઈલ દૂર મડકની નીચે રિલાક્ષીચટ્ટીમાં ગોવિંદજીનું પ્રાચિન મંદિર છે વીસનગસ પહેલા તે ચટ્ટીમાં થઇને ગમ્તો જતો હતો પરંતુ નહીં મડક ત્રીસ થતા તે ચટ્ટીમાં ટાઇડજ યાત્રાળુ દર્શનાર્થે જાય છે આનંદકુટિથી ૩ માઈલ ઉપર કલ્હામુચટ્ટી આવે છે ગમ્તો મીધો છે અહિં એક દુકાન છે પાણી નળનું છે, પણ ફીડ છે અહિંથી ૨૦ માઈલ ઉપર રાણીબાગ આવે છે ગમ્તો ૦૦ માઈલ ચાઈ, ૦૦ માઈલ ઉતરાઈ અને ૧૦ માઈલ સીધો છે ગમ્તોમાં બે. કલ્યાણની ચટ્ટાઈ ઉતરાઈ બે રખત આવે છે અને તે પાણુ સાધાગલુ છે અહિં ચાર પાંચ દુકાનો નળનું પાણી અને આંખા તથા જાણના વૃક્ષોની છાયા છે ગગાજ નજીકમાં વહે છે અહિંથી ૩ માઈલ રામપુરચટ્ટી આવે છે ગમ્તો સીધો છે અહિં છ સાત

પાટી દુકાનો અને પાણીનો નગ છે મામાન દીક લાવથી મગ છે
 ગામા બાં ૩૦ કં વાગાની પાણીની પગ આવે છે અદિથી પ
 માધ્ય ઉપર બીલવેદારતીર્થ આવે છે રૂતો બા માધન
 ચદાઈ, બા મધ્ય ઉતગઈ, અને રા માધન મીગ છે ગામા
 મમે કર્ગાગની ચદાઈ ઉતગઈ ત્રણ વખત આવે છે વચમા એક બે
 પાણીની પગ આવે છે, તેની પામેજ ખેનીની કેટલી મપાજ જમીન
 જોવામા આવે છે નિદરકાગમા નિદરકાગ મદાદેવનું મદિર તથા
 પાત્ર છે પાટી દુકાનો છે પામેજ ખાડવ નદી અને અનકનકાનો
 મગમ છે બીનરપ મદાદેવજી માથે અર્જુને અદિ સુદ્ધ ઠરેન હનુ
 એમ દેવાય છે અદિથી રા માધન ઉપર કમજેશ્વર તીર્થ આવ
 છે ગામા મીધો અને સારો છે નિદરકાગથી એક માધ્ય આવના
 અનકનકાને મમે કિનારે કિર્નિનગ (મુર્મુ રિદગી નરેશનુ વમાનવ
 ગામ) જોવામા આવે છે જે માધન ઉપર નાગદજીનું મદિર આવે છે,
 કે જ્યા નાગદજીનું મોટું ભગવાનની મથાથી વાદગનું ખની ગયેન
 હેવાય છે કમજેશ્વરમા કમમદની દેવી, અશ્વતીર્થ, કનુધ્યનીર્થ,
 દાગમા અને કમજેશ્વર મદાદેવનું મદિર વિગેરે છે આ ગામા
 ગામાથી અડધો મધન દૂર ઉતગમા છે અદિથી ૧ માધ્ય ઉપર
 કીનગર આવ છે ગામા મીધો અને મારો છે મદવાળ પ્રદેશમા
 આગામ મોગમા મોટું છે તેની બજાર લગલગ અડધો માધન લામી
 છે અદિ જે ત્રણ ધર્મશાળા, બે ત્રણ મદિરો, પાણીના નગો પોષ્ટ,
 ટેલીગ્રાફ, મુલ્ય, પોલીમચોદી, દોમ્પીટ, ડા.મગનો વિગેરે છે તમામ
 ચીજો અદિ મગ છે લાવ પણ મગો ગહે છે વણાક યાત્રાગુ
 હગદા કે નરાજીથી આવના મામાન બાધી લ્યે છે તેઓ અદિયા
 આ રા પડી નમમો બોજ ઉપાડ્યા મ વ પમ્તાય છે અદિ ગાં
 ૩૦ કં વાગાની ધર્મશાળા મોગી છે મદાવન, આનંદાવય અને
 પાણીની પગ પણ તેમના તગ્ધથી ચાલુ છે પોટી મદરાગ કમીશર
 ને ગહેવાનુ ગામા અદિથી આ માધન દૂર છે વિહીનુ જોગ
 કીનગમા સ્વાર છે બા-મેજ કાં એવો દિનમ જતો હને જ્યા એ
 મ માળુમોને પણ વિહી ન કડધો દેશ. કુનીએજાની તથા સેરા-

સમિતિની ઓફીસ પણ અહિં આં છે. અલકર્નદા પાસે નહે છે શ્રીનગરની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૭૪૩ ફીટની છે. અહિંથી ૪૧૧ માઈલ ઉપર મુકેતા ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૦૧૧ માઈલ ચઢાઈ ૦૧૧ માઈલ ઉતરાઈ અને ૩૧૧ માઈલ મીથો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ બંને ફર્યાગની આવે છે, અને તે પણ સાધારણ છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો અને પાણીનો નળ છે. અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર ભટ્ટીસેરા ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો મીથો અને સારો છે. વચમાં એક પાણીની પરખ આવે છે અહિં માત્ર આઠ દુકાનો, પોરટ, રુક્ષ, તથા બાગાકાસી કમસીવાડાની ધર્મશાળા અને સદાવ્રત છે. પાણી નાળાનું પીવામાં આવે છે. અહિંથી ૧૧૧ માઈલ ઉપર છાંતીખાલ ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૧૧૧ માઈલ ચઢાઈ, અને ૦૧ માઈલ ઉતરાઈનો છે. ચઢાઈ કંઠણ અને ઉતરાઈ સાધારણ છે. રસ્તામાં બાં ૦ કાં ૦ કાં વાળાની પાણીની પરખ આવે છે. છાંતીખાલમાં બે દુકાનો, પાણીનો નળ અને ડાક બંગલો છે. અહિં ઉભા રહી પ્રાકૃતિક દ્રશ્યનુ અવલોકન કરવાની મજા આવે છે. અહિંથી ૧૧૧ માઈલ ઉપર ખાખરા ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૧ માઈલની સાધારણ ઉતરાઈ અને ૦૧૧ માઈલ મીથો છે. અહિં પાંચ છ પાકી દુકાનો છે સામાન ઠીક ભાવથી મળે છે બેંમનુ દુધ માર્ડ છે. ખાખરા ચટ્ટીથી ૨૧ માઈલ ઉપર નરકોટા ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૦૧૧ માઈલ ચઢાઈ, ૦૧૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧ માઈલનો સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ કંઠણ છે અહિં પાંચ છ કાચા છાપરાની દુકાનો, પાણીનો નળ અને કાળીમાતાનું મંદિર છે અહિંથી ૩૧ માઈલ ઉપર ગુલાબરાય ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૦૧ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ કંઠણ અને ઉતરાઈ હલકી છે રસ્તામાં ચઢાઈ ચઢ્યા પછી પાણીની પરખ અને ગરુજીનું મંદિર આવે છે. અહિંથી કેદારનાથના બરફથી છવાયેલ પદ્માડો ઝાખા ઝાંખા દેખાય છે. ગુલાબરાયચટ્ટીમાં કાચી પાકી ચાર પાંચ દુકાનો તથા કેળ અને બનંબુડાનો બગીચો છે. આંખાનાં જલ્લોની છાયા સુંદર છે, તેમ નળનું પાણી મીઠું અને ઠંડું છે. ગંગાજી પાસેજ વહે છે. અહિંથી ૧૧ માઈલ ઉપર રૂદ્રપ્રયાગ તીર્થ આવે છે. રસ્તો સીધો અને સારો છે. દેવ

પ્રયાગની જેમ અદિ પશુ અવકર્ષદાને જાણે કિનારે ગામ વટે આવેલ છે
 હામા કિનાર ઉપગ્નાને પુનાઝરી અને જમણા કિનાર ઉપગ્નાને
 રૂદ્રપ્રયાગ કહે છે અવકર્ષદા ઉપ પાકો પુલ બાધેન છે તેથી આવ-
 નવ થઇ શકે છે પુનાઝમા પોષ્ટ, ટેલીઆદ, શકમગ્ને, પોલીમ
 ચાકી, મગ્ન પામ્માગા અને ફરામા દુકાનો છે રૂદ્રપ્રયાગમા માં
 કાં ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, મદામન અને ઔષધાલય તથા પાણીની
 મગ છે પાલ છ દુકાનો છે સામાન દીક ભાવથી મળે છે અદિ
 રૂદ્રેશ્વર મદામિનુ મદિ છે, તેની પાસે ચોડી નિયાણમા અવકર્ષદા
 અને મદામિનનો મગ છે મગમગ્નન ઉપ જવાને પદ્યગ્ના
 ચાકા પગથીઆનાજો ઘાટ બાધેન છે અદિ એક નાગ દિવા છે
 દોવાય છે કે નાગદળને મનીન વિઘાતુ જાન અદિ ધ્યેય હતુ
 મદાકિનિના જમણા કિનારે જે ગ્ન્તો જાય છે, તે મિદગી જાય છે,
 અને હામા કિનારેનો રૂદ્રગ્નાથ જાય છે રૂદ્રગ્નાથ ન જતા જેને મીધુ
 બ્રહ્મનાગયલુ જતુ હોય તેને પુનાઝ ચટ્ટીથી અવકર્ષદાને હામે કિનારે
 આવી કર્ણપ્રયાગ જતુ પડે છે રૂદ્રપ્રયાગમા થી વધારે મસ્તુ મળે
 છે રૂદ્રપ્રયાગથી હામા માહન ઉપ છતોડી આવે છે ગ્ન્તો બા માહવ
 ચદાઇ, બા માહન ઉતગાઇ, અને હા માહવ મીધા છે ચદાઇ ઉતગાઇ
 સાધાગણ છે મદાકિનિને હામે કિનારે આવતુ પડે છે અદિ પાલ છ
 દુકાનો અને પાણીનો નગ છે અદિથી બામા માહવ તીલવાડા આવે
 છે ગ્ન્તો મીધા અને મારો છે અદિ એક દુકાન છે ગગાજ પાસે
 છે તેના ઉપર રૂદ્રગ્નાથ બાધેન પુન ઉપ ચર્મ મામેપાગ જતા તીલ
 શાહેશ્વર મદામિનના દર્શન થાય છે પશુ ચાત્રાણુ મહાકર્ષ જાય છે
 આજથી ત્રામ વગમ પહેલા આવા રૂદ્રગ્નાથ પુત્રો ચાત્રા શાધનમા
 દતા, પુત્ર અત્યારે એક પશુ પુન તેના પાગ કગ્વો પડેનો નધો,
 અદિથી ૧ માહવ ઉપ મહચરી આવે છે ગ્ન્તો મીધો અને
 મારો છે અદિ એક દુકાન છે ગગાજ નજીકમા છે અદિથી બામા
 માહન રામપુરચટ્ટી આવે છે ગ્ન્તો મીધો અને મારો છે અદિ
 ત્રણચાગ દકનો છે, ચી માક ગે છે ગગાજ નજીકમા છે અદિથી
 હામા માહવ ઉપ અગસ્તમુનિ તીલ આવે છે ગ્ન્તો બા માહવ

ચદાઇ, ૦૧ માઇન ઉતરાઇ, અને ૩૧ માઇન મીધો છે ચદાઇ ઉતરાઇ
 માધાગણુ છે ચદીની પાસે એક માઇસનું સપાટ મેદાન છે અહિ
 પોષ્ટ, મગકાગી ધર્મશાળા, દમમાગ દુકાનો અને અગસ્તમુનિનુ મંદિર
 છે તેમજ ખાંડ ૩૦ કં વાળાની ધર્મશાળા, સદામત, પાણીનો નળ
 અને હનુમાનજીનુ મંદીર છે મામાન અહિ મતો મળે છે ગગાજી
 પામે વહે છે અહિથી એક રસ્તો ચમોલી જાય છે, તે રસ્તે માવની
 આવજનન ચાર છે અગસ્તમુનિથી ૧૧૧૧ માઇન ઉપર એકુબગડ ચદી
 આવે છે રસ્તો મીધો અને સારો છે અહિ એક દુકાન છે ગગાજી
 (મદાકિનિ) પામે વહે છે અહિથી ૦૧ માઇન ઉપર સૌડી
 ચદી આવે છે રસ્તો મીધો અને સારો છે અહિ ત્રણ ચાગ દુકાનો
 અને ઝણાનુ પાણી છે અહિથી આગળ ચાવતા પોણા માઇન ઉપર
 એક ઝણાનો દેખાન સુદર છે, ત્યાંથી મવા માઇન અથવા માડીચદીથી
 ૨ માઇન ઉપર ચંદ્રાપુરી આવે છે રસ્તો ૦૧ માઇન ચદાઇ, ૦૧
 માઇન ઉતરાઇ, અને ૧૧ માઇન મીધો છે ચદાઇ ઉતરાઇ માધાગણુ
 છે અહિ ચદાગા અને મદાકિનિનો મગમ છે ચદીમા ૭ ગાત
 પાકી દુકાનો, ભગનતી દેરી અને ચદાગેખર મહાદેવના મંદિરો, પોષ્ટ
 તથા મુખર્ષ દેશનનો એક સુદર બગચો છે યાત્રાએ નહિ આવેલ
 માણુમને એવો ખ્યાલ ભાવ્યેજા આવીરાડે કે પહારોની અદર પણ
 આવા સુદર મકાનો હોય છે અહિથી ૨ માઇન ઉપર નારાયણ ચદી
 આવે છે રસ્તો મીધો છે વચમા મે દુકાનો ચમાગ-મોચીની આવે
 છે નાગાયણુ ચદીમા એક દુકાન છે પાણી ઝણાનુ અને ગગાજીનુ
 દામ આન છે અહિથી ૧૧ માઇન ઉપર ભીરીચદી આવે છે
 રસ્તો સીધો છે આ ચગી મદાકિનિને બન્ને કિનારે વહેચાઇ ગયેન છે.
 વચમા લોદાનો પકા પુન છે હામે કિનારે એક મગમરી ધર્મશાળા,
 ભીમમેનનુ મંદિર, અને પાચ છ દુકાનો છે અહિથી એક રસ્તો
 કુર્ણપ્રયાગ તથા ઉખીમ જાય છે જમણે કિનારે ત્રણ ચાગ દુકાનો
 અને કુડ ચગી જવાનો રસ્તો છે ત્રિયુગી નાગાયણુના રસ્તામા જવારે
 બગ્ગ હોય છે ત્યારે ડગાક માણુમો ગગોત્રી, ચમુનોત્રીથી અહિ ચઢને
 દેદાગનાય જાય છે ભીરીચદીથી ૩૧ માઇન ઉપર કુડચદી આવે છે.

ગ્રન્થો ૦૧ માધ્યમ ચદાષ્ઠ, ૦૧ માધન ઉત્તરાષ્ઠ, અને ૩૧ માધન સીધો છે. ચદાષ્ઠ ઉત્તરાષ્ઠ માધ્યમ છે ગંગાજીને જન્મશે કિનારે ચડી છે. તેમા માતઆ દુકાનો છે. અહિંથી ઠંડી પડવી ગરૂ થાય છે. કુડ ચડીથી ગા માધ્યમ ઉપર ગુપ્તકાગીતીર્થ આવે છે ગ્રન્થો ૧૧૧૧ માધ્યમ ચદાષ્ઠ અને ૦૧ માધ્યમ મીધો છે ચદાષ્ઠ પોણા માધ્યમની સાધારણ, અને એક માધ્યમની કંઠુ છે ગુપ્તકાગીમા દમમા દુકાનો છે મામાન જગ મોવો છે અહિં કાગીવિદ્યેશ્વરનાથનુ, અને ગૌરી-શરનુ એમ મે મદિરે છે મદિરના ચોડમા ગૌમુખધાગનુ પાણી એક દુકામા પડી બહાર નિકળી જાય છે કુડ પામેજ દવાખાનુ છે. પોષ્ટ, ટેલીમાફ, પોનીમ ચોડી, માં ૬૦ ૬૦ કં વાગાની ધર્મશાળા અને સદાવ્રત છે બીજી પણ બે ત્રણ ધર્મશાળાઓ છે ગંગાજી જગલગ એક માધન નીચે વહે છે મામેપાર ઉખીમક છે પરંતુ ગ્રન્થો ફરી ફરીને જન છે તેથી ત્રણ માધન થાય છે અહિંથી દેવાગનાથજીના બરકથી છવાયેન પડાડો સાફ માફ દેખાય છે ગુપ્તકાગીથી ૦૧ માધ્યમ ઉપર નાળાયટી આવે છે ગ્રન્થો સાધારણ ઉત્તરાષ્ઠનો છે અહિં લનીના દેરીનુ મદિર, અખોડના પાચ ૭ વૃક્ષો અને માત આ દુકાનો છે, દેવાગનાથથી બદીનાગાયણ અથવા રૂપરાગ જવા માટે પાણુ અહિંજ આવનુ પડે છે પાણી નાનુ ગામ આવે છે અહિંથી ૧ માધન ઉપર નાળાયટીકોની (લેતબરી) આવે છે ગ્રન્થો સીધા જોઈ છે અહિં નાના મોળા એમ્સો આ મદિરે છે, તેમા લક્ષ્મિનાગાયણનુ મદિર મોટુ છે. પાણી જગણુ પાચનમર્તા છે દુકાનો માત આડ છે કેદારનાથ જતા યાત્રીઓ વરાગનો મામાન પેક ફરીને અહિં ચડીના ચોડગી (પરલ) પામે જાખી જાય છે. સામાન માધ્યમણી એક દારીના ઉપર ફૂન અડધા અ નાના હિમામે આપવી પડે છે ચડી માફ છે દવાપાણી ગાગ છે અહિંથી ૧૧૧૧ માધ્યમ ઉપર વ્યોગનત્રાયટી આવે છે ગ્રન્થો મદેજ ક બ ઉત્તરાષ્ઠનો છે ચડી પામેજ એક નાગામા પળી છે તેમા જોરથી બે નમુ મચા આવે છે તેમા લામ્બના વાચ્છો (જગી વાદળ, પાદ, ડના, વેળુ ચકના, વિગેરે) જનાવરામા આવે છે દુકાનો પાચ ૭, અને

પાણી નાળાનું છે અદિથી ૦૧ માઈન ઉપર બ્યોંગમણી આવે છે
 રસ્તો માધારણ ચઢાઈ વાળો છે અદિ એક ધર્મશાળા મોતીલાઈ
 લક્ષ્મિદામની છે દુકાનો ચારપાય, પાણીનો નળ અને હનુમાનજીનું
 મંદિર છે અદિથી ૧૧ માઈન ઉપર મહીખંડાયટી આવે છે રસ્તો
 કાણુ ચઢાઈનો છે વચ્ચે બે પાણીની પરબો શેધીઆઓ તરફથી
 બધાવેરી આવે છે ચટીમા મહીચમર્દની દેવીનું મંદિર, ત્રણચાર
 દુકાનો અને પાણીનો નળ છે મિવાય એક મોટો હિંચકે છે તે
 ઉપર બેસી યાત્રાળુઓ હિંચકે છે અદિથી ૧૧ માઈન ઉપર
 ક્રાંદાયટી આવે છે રસ્તો ૦૧૧ માઈનની માધાગણુ ઉતગાઈ અને
 ૦૧ માઈન સીધો છે અદિ દમનાર દુકાનો, મગ્ગરી ધર્મશાળા અને
 પાણીનો નળ છે મામાન ઠીક ભાવથી મળે છે અદિથી ૩૧ માઈન
 બદલપુરચટી આવે છે રસ્તો ૦૧૧ માઈન ચઢાઈ, ૦૧૧ માઈન
 ઉતગાઈ, અને ૧૧૧ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધારણ છે
 અદિ ત્રણચાર દુકાનો તથા પાણીનો નળ છે ચટી ગદી ગહે છે,
 અને ઝેગી માખીઓ કરડે છે અદિથી ૧૧૧ માઈન ઉપર
 રામપુરચટી આવે છે રસ્તો ૦૧૧ માઈન ચઢાઈ, ૦૧ માઈન ઉતગાઈ
 અને ૦૧ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સાધાગણુ છે અદિ છ
 સાત દુકાનો, પાણીનો નળ, તથા બાં ૬૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા
 અને સદાવત છે કેદાગ્નાથ જતા પાત્રીઓને પાય દિનમને મટિ
 કબળ અથવા પટું (ધુસો) જરૂર હોય તો બાં ૬૦ ૬૦ વાળા
 તરફથી વગર ભાડે અદિથી મળી શકે છે જે વગતી વખત પાણુ
 તેમને અદિજ સોપતું પડે છે ગમપુરચટીથી ગૌંગીડું જતા દોઢ
 માઈન ઉપર પાગીગાડ નદીના પુનપામે બે ફર્નાગ ઉપર કાબાહાથ
 તરફનો રસ્તો ત્રિયુગી નાગવણુ બાર છે, અને જમણાહાથ તરફનો
 રસ્તો સીધો સોમપ્રયાગ થઈને ગૌંગીડું બાર છે ગમપુરચટીથી
 ત્રિયુગી નાગવણુ પાય માઈન થાય છે, અને સોમપ્રયાગ બે માઈન
 થાય છે, એટલે બંધાયે રસ્તો જુગે પડે છે ત્યાંથી, ત્રિયુગીનાગવણુ
 સવાત્રણુ માઈન અને મેગપ્રયાગ પા માઈન થાય છે, જે દિમામે
 ત્રિયુગીનાગવણુ થઈ પાછા સોમપ્રયાગ આવતા માડા છ માઈન વધારે

થાય છે શાસ્ત્રકે ત્રિયુગીનાગયણથી મોનપ્રયાગ આવવાનો રસ્તો
 માણસથી માઈન ઉત્તરાઈનો છે, એને પાય અને માનવપુ મળી
 માણઆ માઈનમા ગમપુગથી મોમપ્રયાગ સુધીના બે માઈસ જાદ
 જતા માણજ માઈનનો ફેર પડે છે ઉપરને રસ્તે ત્રિયુગીનાગયણ
 જતા રસ્તામા શાક્રમળી દેવીનું મંદિર આવે છે ત્યાં એ દુશ્મન છે
 ત્રિયુગીનાગયણ અદિથી પોણામે માઈસ ૨૦ છે રસ્તો મટેજ કાણુ
 ચાલેનો છે, જોડે આગળના વખત રતા અત્યારે ધણો માગે છે,
 જાણકે એ ગોડ તરફથી મોગદજગ જ ખગ્યાઈ થોડા વગમથયાજ
 તે નવો તૈયાર થયેલ છે ત્રિયુગીનાગયણમા ત્રણપુગની ધૂણી ધખે છે
 નાગયણ ભગવાનનું મંદિર અને ધાંજા, વિષ્ણુ, મગસ્વતિ નામના
 ત્રણ કુડ છે દુનો દેવમા મામા મ૦ ૨૦ વગાની ધર્મ માગા
 અને માત્રન વસ્તીના પ્રવાસ માનો રૂપ વિગેરે છે ગંગોત્રી,
 યમુનોત્રીના યાત્રુ મ દ ગગી જતા અદિ ચક્રને કેદારનાથ જાય છે
 ત્રિયુગીનાગયણથી પાછા ફરના મોમપ્રયાગ આવવાનો એ રસ્તો
 શાક્રમળી દેવીના મંદિર પાસે ચક્રને જાય છે તે મખત ઉત્તરાઈનો
 છે આ રસ્તો જુનો છે અને તે એવો ખગમ છે કે હવખન
 લપગી પડવાનો રૂઝ રહે છે એવો મારે / તે રસ્તે પહેવાના વખ
 તમા થોડા મણુઓ ત્રિયુગીનાગયણ જતા જોડે આ રસ્તે માણસો
 હવ ચાના નથી પણ રનાની મગખામણી ગ્વામા આવે તો તેના
 જેવા રસ્તા યાત્રાનાઈનમા કોઈ મગે તેમ નથી. ગમપુગચીથી ૨
 માઈન ઉપર મોમપ્રયાગ આવે છે રસ્તો ૧ માઈન ચડાઈ બાદ
 માઈસ ઉત્તરાઈ અને બા માઈન બીજો છે ચાઈ ઉત્તરાઈ માધાગણ
 છે મે માગા (વાસુકીગગા) અને મદમિનિનો અદિ મગમ છે
 મોમગગાનો પુન પાગ ૧ મ મામિનિને જમણે ખિનારે ચાલવું પડે છે
 અદિ એ દુશ્મન તથા લા પના વાચરે જનાવવાનો મનો છે
 મતામિનિનો દમપદ ધી ઉપચી નીચે પડેલો ધોધ અદિ જોવા
 લાયક છે નાગગના ધોવનું વર્ણન જોશે વાયેન દમે તેને આ ધોધ
 જોવાથી તેવિરે હગ ખ્યાન પેલ ચાવ છે મોમપ્રયાગથી ૩ માઈસ
 ઉપર ગોરીકુટ આવે છે રસ્તો ૧મા મધન ચડાઈ, બા માઈસ

ઉત્તરાષ્ટ્ર અને ૦૧૧ માઇન મીઘો છે ચદાષ્ટ કૃણુ છે ઉત્તરાષ્ટ્ર માધા-
ગણુ છે અહિ દમપદ દુકનો, પાણીનો નગ, ગૌરીરકનુ મદિર,
ગરમ અને રડાપાણીના બે દુક, અને આપધાન્ય વિગેરે છે ગંગાજી
પામેજ વહે છે દુકનો વધારે છે, છતાં મામાન ઘણેજ મોરો મળે
છે મોમપ્રયાગથી ગૌરીકુડ આવતા ગસ્તામા એક માઇન ઉપર
મુડકદા ગણેશનુ મદિર આવે છે તેમા માયુ કાપી નાખેના ગણેશ-
જીની મૂર્તિ છે પાર્વતીજીએ પોતાના મેવમાથી પેદાકરેય ગણેશજીનુ
ચોટી દગ્તા શકર માથે અહિ યુદ્ધ થયેન અને તે વખતે રાકરે
• તેનુ માયુ લાખાનુ દરેનાય છે અહિથી ૨ માઇન ઉપર ચ્યગર્-
નીસની જગલથરી આવે છે ગસ્તો ડકણુ ચદાષ્ટનો છે ગસ્તામા
દોઢ માઇન ઉપર ચીન્પટિઆ ભૈરવની જગ્યા આવે છે કેદારનાથ
જઈ આવનાર યાત્રાગુ નવુ અથવા જીનુ ચીંગ (ચી દગ્કુ) અહિ
ચદાષ્ટ છે ચીમા બે દુકનો અને પાણી ઝરણાનુ છે અહિથી ૧૧૧
માઇન ઉપર ગમવાડા ચરી આવે છે ગસ્તો ૦૧ માઇન ચદાષ્ટ ૦૧
માઇન ઉત્તરાષ્ટ્ર, અને ૦૧૧ માઇન મીઘો છે ચદાષ્ટ ઉત્તરાષ્ટ્ર કૃણુ છે
ગસ્તામા એક માઇન ઉપર લીમગિલા આવે છે ત્યાં લીમમેનની
પ્રવડ મૂર્તિ છે અહિથી ગમવાડા જતા ૫૦૦ વીમ ફીટ બગ્ગ ઉપર
ચાનનુ પડે છે ગમવાડાની ત્રણ બાજુ મગ્ગ જામેન છે મદાનિ
ગંગા પણ અહિ બગ્ગના પોડા નીચેથી નડે છે દનનો દમમાગ છે
પણુ મામાન મોવો મળે છે દુધ ચાહ ખાડ લોખ ચોખા, દાગ
વગેરે ચીજો મળી રહે છે અહિ ૫૦ ૫૦ ૬૦ વાગાની ધર્મનાગા
તથા મદાવન છે પાણી ઝરણાનુ પીનાય છે અહિથી ૩૧ માઇન ઉપર
શ્રી કેદારનાથ તીર્થ આવે છે ગસ્તો ૨૧ માઇન ચદાષ્ટનો અને ૧
માઇન મીઘો છે ચદાષ્ટ એ- માઇનની આધાગણુ અને મવા માઇનની
જી છે ઉચાધને લધને પાતળી હનાથી શામ લેના છોડવામાત-નીદ
પડે છે મનીશક્ર તેમ મવારે આ ચગાષ્ટ ચવાથી તેનુ ૫૬ થતુ
નથી, બા ૧ તડકામા, ચાનવાની ગંગાષ્ટ અને ઉપરની ગંગાષ્ટથી
માણુમ અ ગાષ્ટ જાય છે ગસ્તામા મવામે માઇનની ચદાષ્ટ ચદના
૫૦ એક મદગ્ગની મૂર્તિ આવે છે ત્યાંથી કેદારનાથજીના મદિરના

દર્શન થાય છે. અને રસ્તો પણ સીધા જોવા આવે છે. કેદારનાથમાં કુંડી વધારે પડે છે, દિવસે પણ વગર ઓઢ્યે બહાર નિકળી શકાતું નથી, તેમ ધરમાં પણ સગડી, લાકડાં અથવા કોયલા સળગાવીને ગખવી પડે છે. અહિં પંદર સોળ દુકાનો, પોષ્ટ ઓફીસ, કેટલીક ધર્મશાળાઓ અને પંડ્યાનાં ત્રીસ ચાળીસ મકાનો છે. બા. ૦ કા. ૦ કા. ૦ વાળાનું સદાવ્રત, ધર્મશાળા અને ઔષધાલય છે. ઇન્દોર સ્ટેશનું પણ અહિં સદાવ્રત છે. કેદારનાથજીનું મંદિર લગભગ ૪૫ ફીટ ઉચું શિખર બધ છે શિખર ઉપર મોનાનો કગથ છે. મંદિરનો દરવાજો પૂર્વ દિશામાં છે તેની સામે એક નદિની પાપણ મૂર્તિ છે. મંદિર સવારના આઠથી અગીઆર અને સાંજના પાંચથી સાત વાગ્યા સુધી ખુલ્લું રહે છે અંદર કેદારનાથજીની મૂર્તિ ત્રિકોણાકાર શિશાફી છે. ઉચાઈ અને બહાઈ પહોળાઈ અનુક્રમે ૨૧ x ૩૧ x ૩ ફીટની છે. મૂર્તિને ઘી તથા દહી આદિ ચોપડી યાત્રાળુઓ છાતી સાથે બેઠે છે મૂર્તિ ઉપર મોનાનું છત્ર છે. આ સિવાય મંદિરમાં કેટલીક મૂર્તિઓ પાંડવો, નદીગણ, પાર્વતીજી, લક્ષ્મીજી, વિગેરેની છે. આ મંદિરની પામેજ એક સત્યનારાયણનું મંદિર છે તેમાં સત્યનારાયણની મૂર્તિ અને ઉગ્રેશ્વર કુડ છે તેની પાસે એક નાનો કુંડ છે. તેમાં ઝરણુ પાણી આવે છે, તે કેદારનાથનાં મધુ માણસો પીએ છે બીજા પણ કેટલાંક નાના મંદિરો હસકુંડ, રેતકુંડ, અને સૂર્ય-કુંડ વિગેરે છે મદાદિનિનું પાણી તાજે જરૂર ગળીને આવતું હોઈ બહુ હક રહે છે તેથી કોઈકજા યાત્રાળુ અંદર પડીને આન કરે છે, નહીં તો કઠિ બેમી બે આર લોટા માથે ટોળી પતાવી લે છે. જોડવાને માટે કંબોજો જોની પાસે ન હોય તેને ધર્મશાળા માંથી અથવા પંડ્યાઓ પામેથી મળી જાય છે ખાવાની ચીજો જો જોઈએ તે મળે છે દુધ જગા મોધું મળે છે, મીઠાઈ પૂરી વિગેરે માધારણ બાવચી મળે છે ધન્યા યાત્રાળુઓ કેદારનાથમાં બોજન ન કરતાં ઉપવાસ કરે છે. કેટલાક એક દિવસ અહિં રહે છે. અને કેટલાક મવારે આવી દર્શન કરી સાંજે ગમતારા આપ્યા જાય છે કેદારનાથનું દ્રશ્ય ધણજી રમ્ય છે; એટલુંજ નહિ પણ તમામ જનિઓ અહિં સાંત્ત થાય તેવું શાન્તિમય છે. જગદને

લઈને મોટાં ઘડો અહિં ચતાં નથી. ચારે તરફ લગલગ એક માઈલના સપાટ મેદાનમાં ચાત્રાને વખતે હરીયાળી નજરે પડે છે, અને શ્રાવણ માસમાં તેમાં કેટલાક ફુલના છોડ ઉગી નીકળે છે. કેદારનાથની ચારે તરફના પહાડો બરફથી છવાયેલ છે. ઉત્તરમાં ત્રણ માઈલ ઉપર મહાપંથ અથવા ભૈરવજય નામનું સ્થાન છે. અગાઉના વખતમાં માણુમો મોક્ષ પામવાની ઇચ્છાએ ત્યાં જઈને નીચે પડી આપઘાત કરતા પરંતુ હાલ તેમ કરવાની મખત મનાઈ છે. કેદારનાથની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૧૭૫૨ ફીટની છે. અને તેની પાસે કેદારથંભ તરીકે ઓળખાતા કેદાર ચોકાની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૨૨૭૬૦ ફીટની છે. અહિંથી બદ્રીનાથ, પહાડ ઉપર ચઢીને જતાં ૯ માઈલ થાય છે. ત્યારે ફરી ફરીને જતાં ૧૦૦૧૧ માઈલ થાય છે. કહેવાય છે કે, અગાઉ બદ્રીનારાયણ અને કેદારનાથની પૂજા એકજ પૂજારી કરતો, જો કે અત્યારે તે બરફના પહાડો ઓળંગી જઈ શકાતું નથી છતાં થોડા વરસ પહેલાં એક અગ્રેજ મુસાફર કેટલીક સહાયતાથી તેરસ્તે બદ્રીનારાયણથી કેદારનાથ આવેલ હતો, કેદારનાથથી ગંગોત્રી ૧૨૦૧, ચમુનોત્રી (ભટવાડી ચઢીને) ૧૪૩, અને રૂદ્રપ્રયાગ ૪૮ માઈલ થાય છે. કુલ હરદ્વારથી કેદારનાથ ૧૪૪૧ માઈલ થાય છે તેમાં રસ્તો ચઢાઈ ૨૮૧૧, ઉતરાઈ ૨૨૧, અને મીધાહડા માઈલ આવે છે.

લીસ્ટ નં. ૨

શ્રી કેદારનાથ શ્રી ખડ્ગીનારાયણ ૧૦૦૧૧ માઈલ.
(ઉખીમઠ અને ચંગોલી થકે)

કેદારનાથથી ૨૩ માઈલ ઉપર નાગાચરી પાછુ આવવુ પડે છે અને પા માઈલ ચડાઈ, ૧૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૬૧ માઈલ મિત્રો છે, જેનુ વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૧ મા ચર્ચ મુજબ છે નાગાચરીથી ૨૧ માઈલ ઉપર ઉખીમઠ આવે છે અને ૧ માઈલ ચડાઈ, અને ૧૧ માઈલ ઉતગાઈનો છે ઉતગાઈ ચડાઈ બન્ને ટાંણુ છે અને આ મહાકિની ઉપરનો પુષ પાગ રસ્તો પડે છે કડીના વખ તમા કેદારનાથના પટ અધ રહે છે, ત્યારે કેદારનાથની પૂજા અર્ધ થાય છે કેદારનાથના ગવગજ આગે મામ અર્ધ રહે છે તેમના તન્દ્રથી રુચ, અને મદાન આવે છે, એક ધર્મદાતા પત્ર છે અર્ધ ઓનરેશ્વર તથા માનના અને ઉદા-અનિરૂદ્ધના મદિગે છે મગ કાગે હોન્ધીગલ, ગોપ્ત, અને પોલીમ ચોટી છે દુનનો આત્મ છે તેથી મામાન અને મગે છે આ ૬૦ ૬૦ વાગાનુ મદાન અર્ધ પત્ર છે અર્ધથી મધ્યમધ્ય મોગ માઈલ થાય છે, અને પગડીનો મખ્મ ચડાઈ, અને મગવડના વિનાનો હોઈ, મગ્ગ માનાણ ત્યા વડય છે મધ્યમેશ્વર પચેદાર મદિના દિનિય કેદાર નમાય છે ત્યા ૧૮ પાલ ઉખીમ આવવુ પડે છે ઉખીમ થી ૧૧ માઈલ ઉપર લુઆચરી આવે છે અને માધાગજ ચડાઈનો છે અર્ધ બે નયુ દુમનો અને પહીનો નગ છે, પાનેગ મત્તનગપત્રનું મદિગ છે અર્ધથી ૧૧ માઈલ ઉપર ગણેગચરી આવે છે, અને ૧ માઈલની મધાન ઉતગાઈ, અને ૧૧ મદિ મીનો છે અર્ધ નયુ માગ દુમનો અને પાખીનો નગ છે અર્ધથી ૧૧ માઈલ ઉતગાઈ અને ૧૧ માઈલ (દુર્ગાચરી) આવે છે, અને ૬ માઈલ ઉતગાઈનો છે અર્ધ ચાગપાચ દુમનો, અને નાગાનુ પહી છે મામાન મેગે નગે

છે અહિંથી ૧ માધ્ય ઉપર દડાચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો કંણ ચા-
 ધનો છે અહિં પાચ છ દુકાનો, અને પાણીનો નગ છે અહિંથી
 ૧૧ માધ્ય ઉપર ગોકુળ ચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો સાધાગણ ચદાધનો
 છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો અને ઝગ્ગાનુ પાણી છે. અહિંથી ૧૧૧
 માધ્ય ઉપર પોથીવાસા છે ગ્ગ્તો મહેજ કંણ ચદાધનો છે અહિં
 સાત આ દુકાનો, પાણીનો નગ અને મોચી તથા ચમાગ્ની દુકાનો
 છે અહિંથી ૧ માધ્ય ઉપર દોગડી ચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો મહેજ
 કંણ ચદાધનો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો અને ઝગ્ગાનુ પાણી છે
 અહિંથી ૧૧ માધ્ય ઉપર બણીયાકુંડ આવે છે ગ્ગ્તો સાધાગણ
 ચદાધનો છે અહિં ધી બહુ સાડાં અને સસ્તુ મળે છે દુકાનો
 ચાગપાચ અને પાણી ઝગ્ગાનુ છે અહિંથી ૧૧ માધ્ય ઉપર ચોપ
 તાચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો સાધાગણ ચદાધનો છે અહિં પાણીનું
 મહેજ દુગ્ધ છે એક કુર્ચાગ દૂર ઝગ્ગાનુ પાણી થોડું થોડું મળે છે
 ચાગ પાચ દુકાનો છે, પણ મામાન મોરો મળે છે મરઠાગી ધર્મ-
 શાળા પણ છે અહિંથી ડામા હાથ તરફની મડલ તુગનાથ તપ છે
 ત્યા જવા માટે ઘોડા અને કુલીની મળે છે કડીનું ભાડું રૂ. ૧૧
 થી ૧૫ તુગનાથ જઈ પાછા જીવજીવટી સુધી મુઠી જવાના લે છે
 તુગનાથ ચોપનાથી ત્રણ માધ્ય ચાચ છે ગ્ગ્તો કંણ ચદાધનો
 છે પણ આગળના જેનો નથી ડાગણ, કે પાચ છ વગમ પહેલાં, તે
 મુધારણ છે તુગનાથમા તુગનાથ મહાદેવનું મહિં છે જે પચ્ચદાગ
 મારેના તૃતિય કેદાર ગણાય છે મહિંમા તુગનાથ મહાદેવની વિગા
 ઢાગ મર્તિ છે મીઠું પણ કેવીક દેવ દેવીઓની મર્તિઓ છે માજના
 મમયે અહિંથી મન્સુગે અને કેદારનાથના પહાડો દેખાય છે, તેમજ
 ચદ્રોખર મહાદેવના મહિંવાળો પરંતુ પણ દેખાય છે જે અહિંથી
 એક મ.દ.ન દૂર છે પાણી આઠાસ ગગાનુ પીવાય છે અહિં બે
 ત્રણ દુકાનો અને બાં કાં ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા છે તુગનાથનું
 દ્રશ્ય મનોગ્ગલ છે તુગનાથથી પાછા ફરતા જેને બદ્રીનારાયણ
 જવું હોય તે ત્રણ માધ્ય ઉત્તરાધના ગ્ગ્તો જીવજીવટી આવે છે
 આ ગ્ગ્તો પહેલા એટલો ખગમ હતો કે, કોઈદર યાત્રી આ

ગતે આવતુ જતુ, પણ ત્રણ વગ્ન થયા એક જો તરફથી, આવીમ-
હનગ ૩ ને અગ્ને તે માગે થયા પછી, ધણા યાત્રી તે ગતે આવે
જાય છે ચોપનાથી ૧ માધવ ઉપર ભુલકણુચટ્ટી આવે છે ગતો
મીરો છે ચોપનાચટ્ટીથી જમણા હાથ તરફની મઠક અહિ આવે છે.
તુમનાથ જતા યાત્રીઓ પોતાનો મામાન સ્ત્રીઓ માથે આ ગતે
ગાના કરી પોતે તુમનાથ જઈ ભૂવલુચટ્ટી આવે છે જો વાહનવાળા
માથે અગાઉથી બદોમ્મન કર્યો હોય, તો તે તુમનાથ માથે આવે છે
ચોપનાથી તુમનાથ જતા બે કલાક, અને તુમનાથથી ભૂવલુચટ્ટી
આવના અડો-નાક વાગે છે ભૂવલુચ યત્રીમા પાચ ૭ દુનનો અને
ઝણાતુ પાણી છે અહિથી ૧૧ માધવ ઉપર ભીમજોડાચટ્ટી આવે
છે ગતો માધવજી ઉતગાધનો છે અહિ પાચ ૭ દુનનો અને
પાણીનો ના છે અહિથી એક ફરંગ ઉપર પહાડમા એક ગુફા છે
ભીમમેને ત્યા તપ કર્યાનુ દેવાય છે ચીના પામે એક નાગ છે
નાવા ધોવાની મગવડ મારી છે અહિથી ૨૧ માધવ ઉપર પાંગર
વાસા આવે છે ગતો મહેજ ક'ણુ ઉતગાધનો છે અહિ પાચ ૭
દુનનો અને ઝણાતુ પાણી છે ઝેરી માખીઓ અને મચ્છરનું
જેર અહિ વસા છે મામાન પશુ મોરો મગ છે અહિથી ૩૧
માધવ ઉપર મંડળચટ્ટી આવે છે ગતો ક'ણુ ઉતગાધનો ઘનવોર
જંગલમાં થઈને જાય છે મૂર્ધના મિલો ડાઘ ડાઘ જગ્યાએજ
પ્રવેશ કરી શકે છે રત્નામા ઝેરી માખીઓ કગડે છે, એને પગ
પુત્યા ન ગળવા જોઈએ મંડળચટ્ટીમા પાચ ૭ દુનનો અને
ઝણાતુ પાણી છે ઝેરી અને લીંછુનુ અચાણુ અહિ મગ છે ચીની
પામેજ ખાલુગગા ની વડે છે મંડળચટ્ટીથી રૂદનાથ ચઢે માધવ
થાય છે ખાલુગગાનો પુત પાર કરી ઉતગા ગતો જાય છે બે
માધવ ઉપર અનસુવદેવીનુ મંદિર આવે છે ત્યા પુનની ઈશ્વારાની
સ્ત્રીઓ ધણી જાય છે અને માલગવા પ્રમાણે ઈશ્વીન ફગ મેગરી
પાછી ફરે છે કાર્તિક સુતી ૧૫ નો ત્યા મોગ મેગા ભગાય છે.
રૂદનાથનુ મંદિર અહિથી ૧૨ માધવ ઉપર છે ગતો મખત ચલા-
ધનો તેમજ જગતમા થકને જાય છે રૂદનાથની હિચાઈ સમુદ્રની

મપાટીથી લગભગ ૧૪,૦૦૦ ફીટની છે. એટલે ચારે તરફ બગ્ગ અને હડીનું ભેર વધારે ગહે છે. અહિંથી કૃષેશ્વર, ઘાટચટી (પીપલ કાટી પાસે) અને ગોપેશ્વર જવાના રસ્તા છે. રસ્તાની કડીનતાને લઇને કાંઈકે માધુ મહાત્માજી રૂદ્રનાથ જાય છે રૂદ્રનાથ પર્યટકો માહેના ચતુર્થ-કેદાર ગણાય છે. મંડળ ચટીથી ૧ માધ્ય ઉપર વૈરાગણા ચટી આવે છે. ગ્ગતો મીઘો છે. મંડળ ચટીથી બાણ ગગાનો પુલપાર કડી આગળ આવતા ડાબા હાથ તરફના રસ્તે આ ચટી આવે છે, અહિં એક ફકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧ માધ્ય ઉપર ખોદટી ચટી આવે છે ગ્ગતો મહેજ ચદાઈ વાળો છે અહિં ચાગ પાચ દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે, અહિંથી ૨ માધ્ય ઉપર એટાણાચટી આવે છે ગ્ગતો ૧૧ માધ્યની માધાગણ ઉતગઈ વાળો અને ૦૧૧ માધ્ય મીઘો છે અહિં ચાગ પાંચ દુકાનો, અને ભીંગ-ગગાનું પાણી મળે છે. મામાન મારો મળતો નથી, પણ ન્હાવા ધોવાની સગવડ મારી છે અહિંથી ૧૧૧ માધ્ય ઉપર ગોપેશ્વરતીર્થ આવે છે ગ્ગતો ૦૧ માધ્ય ચદાઈ, ૦૧ માધ્યન ઉતગઈ અને ૧ માધ્ય મીઘો છે ચદાઈ ઉતગઈ સાધાગણ છે અહિં ગોપેશ્વર મહાદેવનું મંદિર અને પરશુરામની ફૂમ્મી, તથા એક મોટું ત્રિશુળ છે, ફૂમ્મી-જીનું વખતની છે, અને તે અષ્ટધાતુની છે એમ કહેવાય છે. વૈત-ગણી નદી અહિંથી અડધો માધ્ય દુગ છે પીવાનું પાણી એક ફક્કાગ ફૂમ્મી ઝરણાનું લાવવામા આવે છે ગોપેશ્વર પચામ મામ મકાનોનું ગામ છે. દુકાનો ૭ માત છે ધર્મશાળા તથા સદાનત અટિના ગવ-જશ્રી તરફથી છે રૂદ્રનાથ અહિંથી બાર માધ્ય ચાપ છે, અને તે જગ્યાનો વહીવટ અહિના ગવજશ્રી કરે છે અહિંથી ૨૦૧ માધ્ય ઉપર ચમોદી આવે છે ગ્ગતો ૨ માધ્યની મહેજ કાણ ઉતગઈનો અને ૦૧ માધ્ય મીઘો છે ચમોવી અવકનદાને ડામે કિનારે છે, ત્યારે ગોપેશ્વરથી આવતો ગ્ગતો અવકનદાને જમણે કિનારે આવે છે. ગામમા જવા માટે અવકનદા ઉપગતો ખુલતો પુલ પાર કરવો પડે છે જેને બ્દીનાગાયણ મીધુ જવું હોય તેને પુલ પાર કરી ચમોવીમાં જવાની જરૂર પડેની નથી ચમોવીમા પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ક્યેંગી,

ડાહ્યાગનો, બે ત્રણ ધર્મશાળા, પોલીમચોડી, હોમ્પીટાવ, તથા
 સાત આઠ દુકાનો છે મામાન તમામ સસ્તો મજે છે બાં ૬૦ ૬૦ ૬૦
 વાળાની અર્ધિ બે ધર્મશાળા અને સદાવત છે પાણી ગગાજીનુ
 પીવાય છે, પણ ડોઝુ આવે છે, એટલે જોતે કાગીને પીવું નહિ તો
 અનકનદાના પુત્ર પાગ બદીનાગયણુ જમાને ગમે એ કર્પાગ ઉપર
 એક જગલ વહે છે, તેનું લારીને પીવું બદીનાગયણુ જમાન યાત્રીઓ
 પોતાની પામેતો વધારેતો મામાન અર્ધિ કોઈ માગ વધારીને ત્યા,
 અથવા ધર્મશાળાના જમાદાર પાસે ગખીને જાય છે, જાણુ કે બદી
 નાગયણુ જઈ પાછું અર્ધિજ આવતું પડે છે જેને બદીનાગયણુથી
 પાછા ફરી માન મરોવજ, અને ડિવામ જવું હોય તેણે, વધારેતો
 મામાન અર્ધિ ન હોડતા જોતી મ હોડતો જોઈએ ચમોનીથી જોતી
 મ ૨૮૧૧ બદીનાગયણુ ૪૭૧૧ હરદાગ ૧૩૫૧, અને કર્પુ પ્રયાગ
 ૧૬૧૧ માદન થાય છે હરદાગથી કર્પુ પ્રયાગ થયને મીધા બદીનાથ
 જતા યાત્રીઓ, કેદારનાથથી બદીનાથ જતા યાત્રીઓને અર્ધિ મજે છે
 અર્ધિથી ૧૧૧૧ માદન ઉપર મઠચદી આવે છે ગસ્તો બા માદન
 ચદાઈ, અને ૧૧ માદન સીધો છે ચદાઈ માધાગણુ છે ગસ્તો અન.
 નદાને જમણે ગિનારે આવે છે અર્ધિ માત આઠ દુકાનો પાણીનો
 નગ અને એક બગીચો છે બદીનાગયણુની યાત્રામા ત્રીજા ગામ અર્ધિ
 મજે છે બગીચા ના ફળ આપા જલજીવ, જલમદન, ગુનાય ચરો,
 મોગરો જુદા, અને પ્રજોના કેવાડ જડો છે ગરુડચીથી મીજો
 નળે રગીન મગી જાયા મઃ ચીની છે અર્ધિથી ૧૧૧૧ મ નિ ઉપર
 હીનમચી આવે છે, રસ્તો ૧ માર્ગન ચગાઈ, અને ૧૧૧૧ માદન
 ઉગાઈનો છે ચદાઈ ઉગાઈ નન્ને સરોજ કંચુ છે અર્ધિ પાય ૭
 ૫૬ અને જગ્યાનું પાણી છે અર્ધિથી ૧૧ માદન ઉપર બોન-
 ૬૭ ઉપર આવે છે ગસ્તો મીધા છે અર્ધિ દુમાન એક ૮ મગાજીનુ
 ૬૭ પાણી જકતાન જોડેને ફ થી વ નવું પડે છે અર્ધિથી ૧૧ માદન
 ૬૭ રે છે કાં પિન્દી નલી, અને અજન્નજનો મગન જે, કે જેના
 ૬૭ મઠિર આદિ ૮ ની માદમા ચમે સી ઉર્ધ સાનાગમગ નો
 ૬૭ મજ જમણા ૧ રહેરે બીવકન તમાઈ મજ રતા અને સાખા

રૂપીઆનું નુકસાન થઈ ગયું હતું. અત્યારનાં તે શહેરો નવાં વસેલ છે. બોનસાયટીથી ૩ માઇલ ઉપર રીયાયટી આવે છે. રસ્તો ૧ માઇલ ચઢાઈ, ૧ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૧ માઇલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ ફક્તોંગ બંને ફક્તોંગને કટકે આવે છે. અહિં આઠ દસ દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૦૧ માઇલ ઉપર ઘોષી ઘાટ ચટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો, ઝરણાનું પાણી, અને કટલાંક બીક્ષીનાં ઝાડો છે. રૂનાથથી એક રસ્તો અહિં આવે છે. અહિંથી ૨૧ માઇલ ઉપર પીપલકોટી આવે છે. રસ્તો ૧૧ માઇલ ચઢાઈ, ૦૧ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૦૧ માઇલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે. રસ્તામાં અલકાનંદા ઉપરનો પુલ પાર કરવો પડે છે. ચટી બહુજ સારી છે, પણ પાણી એક ફક્તોંગ દૂરથી લાવવું પડે છે. ગરમી અને ઠંડી અહિં સમાન પડે છે. પાસે અડધા માઇલનું સપાટ મેદાન છે. આરે તરફ પહાડનું દ્રશ્ય પણ બહુ સુંદર છે. દુકાનો દસ બાર અને પાણીનો નળ છે. પોષ્ટ, ડાકબંગલો, સદાવ્રત ફંડની ધર્મશાળા, તથા બા. કા. કં. વાળાનું સદાવ્રત, અને મહાદેવજીનું મંદિર છે. ચટીમાં દુકાનો અને મકાનો મુશોભીત છે. અહિંથી ૩૧ માઇલ ઉપર ગરૂડગંગાતીર્થ આવે છે. રસ્તો ૦૧ માઇલની સાધારણ ઉતરાઈનો અને ૩ માઇલ સીધો છે. અહિં ગરૂડ ગંગાને બંને કિનારે ચટી વહેંચાઈ ગયેલ છે. આવજનવને માટે લાકડાનો કાચો પુલ બાંધેલ છે. અહિંથી ગરૂડ ગંગા બે ફક્તોંગ ઉપર અલકાનંદામાં મળી જાય છે, ગરૂડ ગંગાનું પાણી સ્વચ્છ અને મીઠું છે. ન્હાવા ઘોવાની સગવડ પણ સરસ છે. અહિં બા. કા. કં. વાળાની ધર્મશાળા, અને સદાવ્રત તથા આઠ દસ દુકાનો છે. ગરૂડ અને લક્ષ્મીનારાયણનાં બે મંદિરો પણ છે. અહિંથી ૨ માઇલ ઉપર ટિંગ-છીચટી આવે છે. રસ્તો ૧૧ માઇલની સહેજ કઠણ ચઢાઈવાળો અને ૦૧ માઇલ સીધો છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો તથા સ્વામી નર્મદાનંદજીની ધર્મશાળા છે. પાણી એક ફક્તોંગ દૂરથી ઝરણાનું લાવવામાં આવે છે. અહિંથી ૧ માઇલ ઉપર પાતાલગંગા આવે છે. રસ્તો ૧૧ માઇલની સાધારણ ઉતરાઈ વાળો, અને ૦૧ માઇલ સીધો છે.

અદિ પાત્ર છે દુકાનો અને મણેશજીનું મંદિર છે પાપી પાતાલગંગાનું
 એક પ્રવાહ દુધી લાવનામા આવે છે એ દુધીયુગ દુધ પાતાલ ગંગા
 અનમ્નદામા મળી જાય છે અદિથી ગા માઇન ઉપર ગુલાબકોટી
 આવે છે ગંગો ૧૧ માઇન ચદાઇ અને ૧ માઇન ઉતગાઇનો છે
 ચદાઇ ઉતગાઇ બન્ને સરેજ કાણુ છે અદિ બે નથુ દુકાનો જણાવું
 પાણી, અને એક ઘડનગનો છે અદિથી ગા માઇન ઉપર કુલા
 ચચી (હેલગ) આવે છે ગંગો ૧ માઇન ચદાઇ, ૧ માઇન
 ઉતગાઇ, અને ૧૧ માઇન મીધો છે ચદાઇ ઉતગાઇ બંને દુધીયુગને
 કાઢે આવે છે પણ નથુ ઈ ચીમોટી છે ધર્મશાળા તથા મદનત
 માં ૧૦ ૮૦ ૬૦ વાગાનું છે દુકાનો આર દમ અને પાણીનો નગ છે
 નમાગ અને મોચીના નથુ ચાર ધરો છે લાવ અને તોલ્ય માટે અદિના
 વપારીઓથી માવધાન રહેવાની જરૂર છે ગરે ચોગીનો ભય પણ રહે
 છે અદિથી પવિત્રમા અડધા માઇન દુધ અનમ્નદા ઉપરનો યો
 પુન પાગ કરી કલ્પેશ્વર, તથા ધ્યાનમદ્રી જવાય છે ગંગો ચદાઇ ઉત
 ગાઇનો જગવમા થઇને જાય છે, એટલે મહુ ચોડા ચાત્રાગુજ ત્યા
 જાય છે ઉપરને ગંગે ચાર માઇન ઉપર ધ્યાનમદ્રી આવે છે આ
 બદ્રી પચ બદ્રી મોરેના પચમ બદ્રી તરીકે ગણાય છે પામે ઉગમ
 ગામ છે પણ ખાના પીવાની ચીજો માથે લઈ જવી પડે છે ધ્યાન
 મદ્રીથી આગળ મે માઇન ઉપર કલ્પેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે, જે
 પચ કાગમારેના પચમ દ્વાર ગણાય છે દુધનાથથી કલ્પેશ્વર આવ
 વાનો એક ગંગો મહુજ દુકો છે, અને તે નવ માઇનનો છે પગ
 પહોડ ઉપર થઇને ચદાઇ ઉતગાઇ પાગ કરી જગનને ગંગે આનવામા
 જોખમ છે કલ્પેશ્વરમા ખાં ૩૦ ૬૦ વાગાની ધર્મશાળા છે એમત
 એવનું કરનાગજો મારે આ ધ્યાન ઉત્તમ છે પાસેના ગામોમાથી
 માધુજોને લીલા મળી જાય છે કલ્પેશ્વરથી પાણુ કુલાગ ચી આનવ
 પડે છે કુલાગ ચીથી ગા માઇન ઉપર ખનોગીચી આવે છે ગંગો
 ૧૧ માઇન ચદાઇ, ૧૧ માઇન ઉતગાઇ, અને ૧૧ માઇન મીધો છે
 ચદાઇ ઉતગાઇ નથુ છે કુલાગ ચીથી આનતા એ નાજા ઉપરનો
 પુન પાગ કરી અદિ પહોચાય ■ ચીમાએ દુધન તથા જણાવું

પાણી છે અહિંથી અડતો માધવ દૂર નીચાણુમા આઘમદ્રીનું મંદિર
 છે ખાનોટી ચટ્ટીથી અહિં આવવાનો રસ્તો એક કર્નાગ દૂરથી ફાટે
 છે આ બદી પચ બદી માહેનો ચતુર્થ બદી ગણાય છે આઘમદ્રીથી
 પાછા ખનોટી ચટ્ટી આવવું પડે છે ખનોટી ચટ્ટીથી ૧ માધવ ઉપર
 ઝરકુસા (ઝરકપુર) આવે છે રસ્તો કલ્પ ચઢાઈનો છે ચટ્ટી સાગી
 છે, પણ પાણી એક કર્નાગ દૂર ઝરણાનું થોડું થોડું મળે છે
 દુકાનો ત્રણ ચાર છે અહિંથી ૨ માધવ ઉપર સ્તુતિગંગાચટ્ટી
 આવે છે રસ્તો સીધો છે ઝરકુસાથી ચાલતા અડધા માઈન ઉપર એક
 શિયા ખુરશીના રૂપમા પડી છે, તે ઉપર બેસી પહાડોનું અને ગંગા-
 છત્રનું દ્રશ્ય એકી માથે જોવાની મજા આવે છે, તેમ અહિં હવા
 પણ ઠંડી આવે છે સ્તુતિગંગાચટ્ટીમા બે દુકાનો, તથા ઝરણાનું પાણી
 છે અહિંથી ૧ માધવ ઉપર જોશીમઠ આવે છે રસ્તો સીધો છે
 બદીનાગપણ જવાનો જે રસ્તો જોશી મઠ થઈ વિષ્ણુ ત્રયાંગ ચાલે
 જાય છે, તે રસ્તાથી જોશીમઠ બે કર્નાગ એટલે ૦૧ માઈન દૂર છે.
 જોશીમઠમાં બાર તેજ દુકાનો, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પિટાલ, ડાકમગલો,
 પોલીમચોટી, તથા વસ્તીના હોલસો બમો ધરો અને નરમિહજી તથા
 વામુન લગનાનના બે મંદિરો છે અહિં બા. ૦ કા. ૦ ક. ૦ વાળાની ધર્મ
 શાળા અને સદાનત છે બીજા પણ એક ગૃહસ્થ તરફથી તૈયાગ કરે
 જોજન કેટલાક સાધુ ગરીબોને મળે છે બદીનાથના પટ ઠંડીના વખ
 તમા, છ મહિના બધ રહે છે, ત્યારે બદીનાથજીની પૂજા અહિં થાય
 છે બદીનાથના ગનગજી તે વખતે જોશી મઠમા મહેલે જે જોના ઉપરથી
 ગામનું નામ જોશીમઠ પડેલ છે, તે શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યનો જ્યોતિર્મઠ
 ગામથી દક્ષીણુમા અડધો માઈન દૂર છે, ત્યાં જ્યોતિર્મઠ મહાદેવ
 અને લગવની દેવીના મંદિરો છે જોશીમઠથી જોને લવિષ્યબદ્રી
 જતું હોય, તેને નીતિને રસ્તે ચાર માઈન જતું પડે છે
 રસ્તામા છ માઈન ઉપર તપોનન અને તપ્તકુંડ આવે છે,
 ત્યાંથી બે માઈન લવિષ્ય બદ્રી છે રસ્તો સાધાગલુ ચઢાઈ ઉતગાઈ
 વાળો છે આ બદી પચબદી માહેના તૃતીય બદી ગણાય છે કાંઈકાંઈ
 ચાત્રી દર્શન કરવા જાય છે ત્યાંથી લતાનદા દેવીનું મંદિર બે માઈન.

હું છે, તે પણ દર્શન કરના લાયક છે કેનામ તથા માનસરોવર
 જવા વાળાને તે ગુનામા આવે છે, પણ જોને તે યાત્રાએ ન જવું
 હોય, તેણે ત્યાં જઈ પાછું જોશી મ. આનંદ પડે છે પુગલોમા
 બળેલ છે, કે ગોર કળીયુગ આવે બદીનાગયણના દર્શન અદિ (ભનિ
 બમરી)થી ચરો કાગણ કે બદીનાગયણની બાલુના બે પદાડો (નર
 અને નાગયણ નામના) મળી જતા, બદીનાગયણ જવાનો ગુસ્તો
 ગરેશે નહિ જોશીમાથી ૨ માધન ઉપર વિષ્ણુ પ્રયાગ તોઈ આવે
 છે ગુસ્તો મહેજ કંઈ ઉતગઈવાળો છે મીને એક લુતો ગુસ્તો
 મવામાઈનો છે પણ તે મખત ઉતગઈ અને પત્યરવાળો છે વિષ્ણુ
 પ્રયાગમા ધનવગગા અને અનકનદાનો મગમ છે મગમ અગ
 ચીથી બે ફર્યાગ નિચાણુમા છે, પણ ત્યાં જવાને પગથીઆવાળો
 ગુસ્તો બનાવેન છે મગમ ઉપર પાણી પુરવાદા નરુ બપુ જોશી
 ઉભો છે, એટલે મ્નાન કરતી વખતે માવધાન ગેવાની જરૂર છે
 મગમ ન્ધાનથી ચીમા જવાને અડે ગુસ્તે અને ચીમા એક
 વિષ્ણુ મહિ છે અદિ ત્રણ ચાર ફુકે નો, અને હિન્દો ગેટનુ મદા
 જન છે ચી ગરી છે એવે બહુ થોડા માણુમોજ અદિ ગત્રી ગહે
 છે પીવાનુ પાણી ગગાઈનુ લામ આવે છે અદિથી ૪ માર્તન ઉપર
 ઘાટચટ્ટી આવે છે ગુસ્તો ૧૧ માધન અદાઈ, ૧૧ માધન ઉતગઈ,
 અને ૧ માધન સીંગો છે અદઈ ઉતગઈ અડધા અડધા માઈનની
 ત્રણ વખત આવે છે અદિ પાચ માત દુ નો અને ઝગણાનુ પાણી
 છે ગગાઈ મોનકુવ નહ છે બા. કા. ક. વાગાનુ મગજત અને
 ધર્મરાગા પણ છે અદિથી ૪ માધન ઉપર પાંડુકેથિ તોઈ આવે
 છે ગુસ્તો ૧ માધન ચર્મઈ વાળો અને ૧ માધન મોધો છે અદાઈ
 પણ નમે ફર્યાગની ચર વખત આવે છે અદિ શ્રીધોગબદીનુ મહિ
 છે જે પચમરી માટેના દ્વિતીય નો ગાથ છે આ મહિની કામી
 તરફ એક વાસુદેવ ભગવાનનુ મહિ છે, તેમા વાસુદેવ ભગવાનની
 માથાની એકી મહિ છે અદિ પાચમરી વખતની એક માથાની પાટી
 છે, જેના ઉપરના અક્ષરો પુરોષમા પપ્પ કોઈ ન વાચી રામ્યુ, એટલે
 પાણી કામી ત્યાં ૨ ખી છે, તેમ ત્યાના પુખ્તી કહે છે યાત્રાગુએ

તે પાટી જેના જેની છે પાકુકેશ્વરમા સાત આઠ દુકાનો, બા.૦ ૬૧૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, અને મદાનત છે બદ્રીનાથ જતા યાત્રીઓ-
 માના જે માગે તેને, સાત દિનને માટે પડે, અથવા ૬ મળ તેમના
 તરફથી અહિ વગર ભાડે, ઉધાર મળે છે પામેના પદ્માડ ઉપર પાકુ-
 રામની ખેતેન ચોપાટના નિશાન છે, તેમ કહેવાય છે ચીની પાસે
 એ કૃષ્ણગ ઉપર શેષધારા નામની જગ્યા છે પાકુકેશ્વરની વસ્તીના
 પચાસ માં મકાનો પણ ચટીમા છે પીનાને માટે પાણી ઝળાણુ,
 અને ગગાણુ બેઉ વપરાય છે અહિથી ઠંડી પડવી શકે થાય
 છે પાકુકેશ્વરથી ૧૧ માઈન ઉપર ગણેશચટી આવે છે ગગ્તો બા
 માઈન ચઢાઈ, બા માઈન ઉતગાઈ, અને બા માઈન સીધો છે ચઢાઈ
 ઉતગાઈ સાધાગણુ, એક એક કૃષ્ણગની ચાર વખત આવે છે અહિ
 એક દુકાન, ગણેશજીનું મંદિર, અને ઝળાણુ પાણી છે અહિથી ૧
 માઈન ઉપર હામખગાડચટી આવે છે ગગ્તો બા માઈન ચઢાઈ
 નો અને બા માઈન સીધો છે ચઢાઈ બમે કૃષ્ણગની માધાગણુ આવે
 છે અહિ પાચ છ દુકાનો, બા.૦ ૬૧૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, અને
 મદાનત, તથા ઝળાણુ પાણી છે મામાન મોલો મળે ૭ ગગાણુ
 પાસેજ છે, અહિથી ૩૧ માઈન ઉપર હનુમાનચટી આન છે ગગ્તો
 એક માઈન ચઢાઈ, ૧ માઈન ઉતગાઈ અને ૧૧ માઈન મીધો છે
 ચઢાઈ ઉતગાઈ મમે કૃષ્ણગની ચાર વખત આવે છે પણ ગગ્તો પથર
 વાળો છે અહિ ધૂનગગા, અને અનનદાનો મગમ છે, ઝળાણુ પાણી
 ચીથી ઉતરમા એક કૃષ્ણગ ઉપર મળે છે હનુમાન ચીમા હનુમાન
 જીનું મંદિર, પાચ છ દુકાનો બા.૦ ૬૧૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, અને
 મદાનત, તથા રૈખાનમ તીર્થ છે કે જ્યા મરગજાએ કરેન યજ્ઞની
 ગખનો ટીમો, હજુ પણ પદ્માડ જેનો પડ્યો છે, અને જેમાથી
 જવના બેનો દણા તથા ટાપના નીજે છે પાટોએ પ્રેન ગજ-
 મુય યત વખતે, સુમર્ષ લેવા માટે ભીમમેન અહિ આવેન, અને
 ચોકી કરતા હનુમાનજીનું પુછકુ તેનાથી નહી ઉપડેન, તે આ
 જગ્યા કહેવાય છે અહિથી ૫ માઈન ઉપર શ્રીબદ્રીનાગચલતીર્થ
 આવે છે ગગ્તો ૩૧ માઈન ચઢાઈ, બા માઈન ઉતગાઈ, અને

૧ માઈન સીધો છે વચમા ફક્ત અડધા માઈનનો ગસ્તો કાચો છે. કે જે, થોડા ઘણા વરગાદમા પણ ખગન થઈ જાય છે બાકી હીક છે. ચદાર્થ માધાગણ છે, પણ ઉચાઈને લીધે પાતળી હવા થઈ જવાને કારણે શ્વાસ લેતા હોડના તકનીક પડે છે જોકે તે કેદારનાથ જેટની તો નહીજ! હનુમાન ચટ્ટીથી આવતા રમ્તામા, જે વખત અવગ્નદા ઉપગના પાકા પુન પાગ ઠરવા પડે છે અદ્રી માઈન ઉપર કાચન ગગા નામનું નાણું આવે છે પાડવોની માથે દ્રૌપદી દિમાવચમા જતી વખતે મુઝા આવવાથી ત્યા પડી ગયાનું કહેવાય છે આ નાણાની સામે એક બગફનું પોકુ ૫૦૦ ફીટ પહોળું અને ૧૦૦૦ ફીટ લાંબુ પડેલું છે તેની નીચેથી અવગ્નદા વહી જાય છે, અને ઉપગથી ગાયો તથા વેગ બગ એક કઠિથી બીજો ફરિ જા, આન કરે કે આ પોકુ જે ચાગ ફીટ નહિ, પણ દમ પદ્મ ફીટના દળવાળું હોય છે એટલે ઉપગ ચાનવામા તે પુનનું કામ આપે છે આવુજ પોકુ બદ્રીનાગવણ મા દાખન થતા ઋતીગગા ઉપર આવે છે, અને ગગોરીથી ગૌમુખ જતા આવે છે કાચન ગગાથી દોઢ માઈન આગળ ચાનના મખાટ મેદાન આવે છે ત્યા ગણેશજીનીમૂર્તિ છે આ જગ્યાને દેવ દેખીની પણ કહે છે, કાગણકે પહેન વહેના બદ્રીનાથજીનું મંદિર અહિંથી દેખાય છે દેવ દેખનીથી આગળ ચાની, અવગ્નદા ઉપરનો વાકાનો પુન પાગ ઠરના પડી, ઋતી ગગા ઉપરનો બગફનો પુન પાગ કગતા, બદ્રીશપુત્રીમા દાખન થવાય છે તમામ યાત્રાળુઓ દર્શની સાથે “ બોલો શ્રીબદ્રીનિરાળસાલકીજય ” ના જ્વ ધોળ કરતા આગળ વધે છે બદ્રીશપુત્રીમા ઘણી ધર્મશાળાઓ, મદામતો, અને ઔધાન લયો તેમજ પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ટાકનગમો, પોનીમ બોકી તથા દોખીન છે જાં ૩૦ ૬૦ વાગાનું સદાનત, ઔધાવચ અને ધર્મ-રાગા, તથા હન્દોગ ગેનું મદાવન છે તે ઉપગત હમેશા આવના ગૃદગ્ય યાત્રાળુઓ, પોતાની શમ્ભિ પ્રમાણે માધુ ગરીબોને અન્ન આપે છે

શ્રી બદ્રીનાગવણનું મંદિર લગભગ ૩૦ ફીટ ઉંચું ૪૦ ફીટ લાંબુ અને ૧૨ ફીટ પહોળું છે મંદિરના ત્રણ ખંડ છે નીચ

ખડ ઉપર બગવાના આકારનો ચાર ખુણાનો ધુમટ છે તેની ઉપરની છત, સોનાના પત્રાથી મઢેન છે તે ઉપર મોનાનો કળશ છે મદિના દરવાજા આદીના પતંગથી મઢેવા છે આ ખડમા બદ્રીવિશાળની દિલુજ મૂર્તિ, લગલગ સરા કુટ ઉચી કાગા પાપાણુની છે અને તે ધ્યાન મગ્ન પદ્માસને હાથમા હાથ રાખી સોનાના મિહાસન ઉપર વિરાજમાન છે ઉપરમા સોનાનું મોટું છત્ર છે શૂગાર વખતે હીરાજડીત સોનાનો મુગટ માથે ધગવનામા આવે છે પુષ્પ અને અથકાર એટલા ચડે છે, કે મુખાર્પિદ સિનાય આખું અગ દકાઈ જાય છે શ્રીમદ્રીવિશાળની ડામી બાણુ નર, નારાયણ અને નારદ તથા જમણી બાણુ કુમેર, અને ઉદ્ધવની મૂર્તિઓ છે લક્ષ્મીજીનું મદિર જુદું છે, પણ તે પાસેજ છે પ્રદક્ષિણામા આ મદિર ડામ્યા હાથ ઉપર દક્ષિણમા રહે છે ઉત્તરમા ઘટાકર્ણુ, અને પૂર્વમા હનુમાનજી, ગણેશજી, તથા ગરુડજીની મૂર્તિઓ છે અમ્મી ખુણામા ભોગ મંડી છે તેમા બદ્રીનાથજી માટે હમેશા ચોખા અને દાળનો ભોગ તૈયાર થાય છે સનારે મગજના લાકુ અને મીસરી, તથા સાજે ચોખા દાળનો ભોગ ધરાય છે જગન્નાથજીની જેમ અહિં પણ બદ્રીનાથજીનો પ્રસાદ આભડ છેટ વિના તમામ ખાય છે એટલુંજ નહિ પણ સુકનીને તે પ્રસાદના રૂપમા સાથે લઈ જાય છે બદ્રીનારાયણ આવતા દરેક યાત્રાળુ પહેલે દિવસે બદ્રીનારાયણનો પ્રસાદ અને બાદીના દિવસોમા બજારમાથી પુરી શાક લાવી અથવા રસોઈ રીતે જમે છે બદ્રીના રાયણનું મંદિર સવાગના સાતથી અગીઆર અને સાજના ત્રણથી આઠ વાગ્યા સુધી ખુલ્લું રહે છે રનાન કરવાની જગ્યાઓમા સપી મગા, તોતકુંડ વિષ્ણુકુંડ, નારદકુંડ સૂર્યકુંડ અને અનકનદા તથા કૂર્મધારાનું મહાત્મ્ય વધારે છે ધ્વજસ્થાળીમા શ્રાદ્ધ કરવાથી, રૂઝીને બીજે શ્રાદ્ધ કરવાનું મટી જાય છે

બદ્રીશપુરીની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૦૫૦૦ ફીટની છે તેની પાસેના પર્વત શિખરની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૨૩,૨૧૦ ફીટની છે કેદારનાથ જેટલી સખ્ત ઠડી અહિં પડતી નથી, છતાં દિવસે પણ ઓઢવાની જરૂર પડે છે આટલી ઠડીમા પણ રનાન

કવ્વાની અદિ બહુ મળ આવે છે, કાગલુકે તપન કુડના ગમ્મ
જગમા આન કવ્વાથી, દાહનુ નામ નિશાન રહેતુ નથી પુગીની
ફરતુ એક માધ્યનુ મપાટ મેદાન છે શ્રાવણુ ભાદરવામા આ મેદાન
ની અદર રમ બેગી પુષ્પોના છોડ ખીની બૂમિને ગગીન મખીયા
જેવી બનારી મુકે છે કમગો પથુ તે વખતે યાપ છે, અને તિમેટનો
ગનો, પથુ તે અગમામાન ખુરના, સ્વર્ગશિદ્ધનુ અને મત્તપથ
જવાય છે આ ગનો માણામામ પામે અધને જાય છે બદીનાગપાજીથી
સત્તપથ અને સ્વર્ગશિદ્ધનુ ૧૨ માધ્ય યાપ છે ગમામા
સ્વામ કર્ગ, મદસંધાગ, ચક્રીય આદિ મ્યાનો આવે ॥ મત્તપથ
મા એક ત્રિહાણામ મરેવર છે તેના ત્રમુ ખુજા બાલ વિધ્ય મને
શ્વના નામથી બોજખાય છે આ મરેવરમા આન કવ્વાનુ મદા-
ત્ત્ય થયુ દોઈ જાડીપુર્ણમા (આવનુ સુગી ૧૫) ને દિવમે,
બદીનાગપ જી કેન્દ્રાક ખાલજો ઉપરિન બદલવા ત્યા જાય છે
આ મગવગની પાસે પર્વત ઉપર બગ્ગની અંદર પમથીના જોડામાં
આવે છે તેને સ્વર્ગશિદ્ધનુ અથવા સ્વર્ગની મીડી કહે છે તે ઉપર
મડી પાડશે સ્વર્ગમા ગયાનુ કહેવાય છે માણામામ બદીરા પુગીથી
૧૧ માધ્ય યાપ છે તેની પામે અડધા માધ્ય ઉપર માતા મર્નિનુ
મદિ છે, તેમા થી બદીનાગપજીની માતા મર્નિ દેરીની મર્નિમા
છે, વામનવાદથી (ભાદ-વા મુદી ૧૨) ને દિવમે બદીનાગપજીની
બોમ મર્નિ (આ મર્નિ ચાલીની અનુર્જ છે, અને તે દમેઈ ગાગ
છની નાગી પામે ગે છે) તેમ ॥ માતાજી પામે પામપ્રમ મ થે માત્તે
વાગતે જા જામા આવે છે માણામામ મી નજીમાંજ બા મપુજ છે,
ત્યા બેગિને જ મનમ્મ ને અદા પુગજુ ગ્ગ કહેવાય છે તેની નજીમાં
અમ્મનદા અને મગ્ગનીનો મમ્મ છે, તેમ્મ નેરોજાવ પ્રવામ કહેવામાં
અ પ છે અદિ થો મમ્મ ઉપરનો જ કહેનો પુર જગ કરી અ.પા
માધ્ય અ ગ્ગ જાડા મુચ્છન્દગાલ અને જન્દગ મુજા આવે છે

યમુષાજા જાડાને ગમે માણામામથી જુદા થવ છે બદીના-
ગપજીથી વગ પાસા આ માધ્ય ૧૧ છે ત્યા મમ્મને મગ્ગને દિ
ઉપરથી એક પ જીર્ણાધ્યાગ નીચ પડે છે અદિ મન ન ગયાનુ મદા મ

રોષ, કેટલાક યાત્રાળુઓ જાય છે ગતો સહેજ, ચઢાઈનો છે, તેમજ અડધો માઈન લગલગ ખગ્ગમા ચાલવું પડે છે

બદ્રીશપુત્રીમા ત્રીશ ચાગીશ પડ્યાઓના મડાનો, અને પચીશ ત્રીશ દુકાનો છે. મામાન તમામ મળે છે તેમા લાડડા, દુધ અને કાપડ મોઢુ મળે છે બાઢીબટાટા, પુરી, મીઠાઈ, ચોખા, દાળ, લોટ, ઘી, અચાણ, પાપડ, ખાડ, વિગેરે સમુત્તુ છે ભોજપત્ર, અને દેવતાઓની હાથીઓ અર્દિ ધણી મગે છે શિવાજીત વેચવાવાળા પણ બહુ છે, પરંતુ તેની પરીક્ષા વિશ્વામ સિનાય બીજી નથી, કાગણુકે અમલી જેનીજ પરીક્ષા નકની શિનાજીતથી પણ થઈ શકે છે, સિનાય ઓછો વધતો તુલ્ય કર્પાનુ વાઈ પ્રમાણ નથી, એટલે જેને લેવો હોય તે વિશ્વામ પડતો હોય ત્યાંથી લે તેમાજ લાલ છે યાત્રીઓ અર્દિ ઓઠામાઓણુ તણ ગતિ ગહે છે રમોઈ કગ્વી હોય તેને વાસણો, ધર્મશાળામાથી તેમજ દુકાનદાર અથવા પડ્યાઓ પામેથી મળી જાય છે, પરંતુ એક માણુમની ગ્સોઈ બનાવતા, એકઆનાના વાઙડા કમતિમા કમતિ લોઈએ છીએ જ્યારે પુઢી દમ કે માગ આના ગેગ બગાળી વજન (૮૦ તોનાનો ગેગ) થી મગે છે ડેદાગનાથથી બદ્રીનાથ પુન ૧૦૦મા માઈન થાય છે તેમા ૩૪ માઈન ચઢાઈ, ૩૭મા માઈન ઉનગઈ, અને ૨૬ માઈન સીધો ગતો આવે છે

“નોટ” લગલગ પાચ વગમથી મદ્રીનાગણુના યાત્રાળુની સુખ્યા દર વર્ષે વધતી જાય છે (બદ્રીનાગણુ આનતા યાત્રાળુઓની સખ્યા નોંધરાનાળો માણુમ અનન્નદાના પુન પામેજ ગહે છે) જે યાત્રાને માટે હજારો માણુમો ઉત્સુક છે, પણ વિકટ ગતના બ્રમમા તેનો લાલ લઈ શકતા નથી તે યાત્રા આજે દમ વગમના બાળકો, એરી વગમ ના વૃદ્ધો, પગે લગડા અને આખે આધળા માણુમો કગી ગલા છે, તે જોઈ જન મમાજનો બ્રમ દર વર્ષે આ પુસ્તક લખાયુ હોય, તો ઈશ્વર માગી મનોકામના પૂર્ણ કરે તેમ દમ્બુ છુ “બોલો શ્રીબદ્રી વિગાળ લાલ કી જય”

લીસ્ટ નં. ૩.

શ્રીબદ્રીનારાયણથી હરદ્વાર ૧૮૪ માઈલ.

(ફર્ષિયાગ અને ઉદ્ધયાગ થકે)

.બદ્રીનારાયણથી ૪૭૩ માઈલ ઉપર ચમોલી આવે છે. ૨૨૦ ૧૦ માઈલ ચદાઈ, ૧૭૩ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧૭૩ માઈલ મીલે છે, જેનું વર્ણન વીઝ્ટ નમ્બર ૨ માં આપેલ છે ચમોલીથી ૧૩ માઈલ ઉપર કુબેરચદી આવે છે ૨૨૦ ૦ માઈલ ચદાઈ, ૦ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૦ માઈલ મીલે છે ચમોલીથી અનગનદાને ગમે કિનારે આવવું પડે છે ચદાઈ ઉતરાઈ માધાગણ છે દુકાનો ત્રણચાર છે પાણી કુળે નદીનું પીવામાં આનંદ છે ચદીની પાસે થોડું મપાટ મેદાન પણ છે અહિંથી ૧ માઈલ ઉપર મૈકાણાચદી આવે છે ૨૨૦ સીલો અને માર્ગ છે અહિં ૭ માત્ર દુકાનો અને પાણીનો નગ છે આદ્ય દુધ તૈયાર મગ છે વીનું શાક પણ મધ વખત મગી જાય છે અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર નંદપ્રયાગ આવે છે ૨૨૦ ૦ માઈલ ચદાઈ, ૦ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૦ માઈલ મીલે છે ચદાઈ ઉતરાઈ માધાગણ છે અહિં નદાકિની અને અનગનદાનો મગમ છે મગમચાન ચદીથી અડધો માઈલ દૂર છે નંદપ્રયાગમાં આ દમ દુકાનો તથા પડ્યાઓના પચીસ ત્રીસ પાકા મનો છે મામાન અહિં સસ્તો મગ છે ગોપાળજીનું મંદિર અને મદાવત પણ છે અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર સોનસાચદી આવે છે ૨૨૦ ૦ માઈલ ચદાઈ, ૦ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૦ માઈલ મીલે છે ચદાઈ ઉતરાઈ માધાગણ છે અહિં ચાર પાંચ દુકાનો, ડાક જગનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર લંગાચુચદી આવે છે ૨૨૦ ૦ માઈલ ચદાઈ ૦ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨ માઈલ મીલે છે ચદાઈ ઉતરાઈ માધાગણ છે ચદીની પાસે ખેતીવાડું અડધા માઈલનું મેદાન છે, અલગનદા પાસેજ વહે છે દુકાનો ૭ સાત અને

પાણીનો નળ છે અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર જ્યકડીચટ્ટી આવ છે
 ગ્ગતો સીધો છે અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી
 ૨ માઈલ ઉપર બીજોરાચટ્ટી આવે છે રસ્તો લગભગ મીધો છે
 અહિં બે કાચી દુકાનો તથા ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૨૧ માઈલ
 ઉપર કુર્ણપ્રયાગ આવે છે ગ્ગતો ૧૧૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧૧ માઈલ
 ઉતરાઈ, અને ૧૧૧ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સહેજ ઘણું છે
 અહિં આઠ દમ દુકાનો, પોષ્ટ, ટેનીઆઈ, ડાકનગલો, હોમ્પીયલ અને
 પોલીસ ચોકી છે કુર્ણગંગા અને અનકનદાનો મગમ એક માઈલ
 ઉપર છે મગમ મથાની નજીક ઉમાદેવીનું મંદિર છે કુર્ણપ્રયાગમા
 કેટલાક શિવ મંદિરો, બા. કા. ક. વાળાનું મદાવત અને ધર્મ-
 રાજા તથા પાણીની પગલ છે સામાન અહિં સગ્ગતો મળે છે
 પાણીનો નળ છે, પણ તેમા પાણી કાઈ કાઈ વખત આવે છે,
 એટલે પીનાનું પાણી બે ફર્લાંગ દૂર પીંડાર ગંગા (કુર્ણ ગંગા) માંથી
 લાવવું પડે છે ગમનગર જવાવાળા પિડાગંગાને ડામે કિનારે
 ચાની મૈનચોગી પહોંચે છે, જે અહિંથી ૨૬ માઈલ થાય છે હરદ્વાર
 જનાગ અનનદાને ડામે કિનારે ચાની રૂદ્રપ્રયાગ પહોંચે છે જે
 અહિંથી ૨૦ માઈલ થાય છે, અને તેનો ગ્ગતો નીચે મુજબ છે કુર્ણ
 પ્રયાગથી ૩૧૧ માઈલ ઉપર ચટ્ટવાર્પીપળ આવે છે, રસ્તો ૧૧ માઈલ
 ચઢાઈ, ૧૧ માઈલ ઉતગાઈ અને ૨૧૧ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ
 મહેજ પથ છે અહિં માત આઠ દુકાનો પોષ્ટ આફ્રીસ પાણીનો નળ,
 અને પીપગાના વૃક્ષોની સુદર યથા તથા મદાદેવજીનું મંદિર છે
 અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર ગૌચગચી આવે છે ગ્ગતો મીધો અને મગમ
 છે અહિં આ એક, ૧ માઈલનું અને મીલું ૧૧ માઈલનું એમ મે
 મપાટ મેદાનો છે, પહેલું ગાયો ને ચગાના માટે છે જ્યારે બીજામા
 ખેતી થાય છે પદ્મડોમા આના સપાટ મેદાનો ખરેખર અગ્નયમી ઉપજાવે
 છે ચટ્ટીમા એક દુકાન, નિશાન, અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી
 ૨ માઈલ ઉપર કમેડાચટ્ટી આવે છે રસ્તો ૧૧ માઈલ ચઢાઈ,
 ૧૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૧ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ
 સાધાગણ છે અહિં મે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી

૩માઈન ઉપર નગરાસુચરી આવે છે ગ્ગતો ૧૧માઈન ચઢાઈ અને ૧૧ માઈન ઉતરાઈનો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ માધારણ છે અહિં એક દુકાન, કુલીએજની ફોરેસ્ટગનો, અને મડક નીચે ઝણા પાણી છે અહિંથી ૧૧માઈન ઉપર શિવાનદીચરી આવે છે ગ્ગતો મીઠો છે અહિં દુકાનો પાચછ છે સામાન મસ્તો મગે છે લલિમનાગણુ મહિ સાર છે પાણી ઝરણાનુ બેફાંગ દૂધી લાવુ પડે છે ગગાજ નજી ફર્વાગ દૂ છે પલુ એક નાણુ ચીની પામેજ વહે છે અહિંથી જામાઈન ઉપર રૂદ્રપ્રયાગ આવે છે ગ્ગતો ૧૧માઈન ચઢાઈ ૧૧માઈન ઉતરાઈ અને જામાઈન મીઠો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધાણ છે, અને તેપણુ અડધા અડધા માઈનને કટકે નજી વખન આવે છે ગ્ગતો અનકનદાને ડામે કિનારે ચાની પુનાડ ચીમા પટોચે છે પુનાડ અને રૂદ્રપ્રયાગ એકજ ચી છે વધારે વર્ણુન માટે લીસ્ટ નંબર, ૧ જુઓ રૂદ્રપ્રયાગથી ૧૮૧૧માઈન ઉપર શ્રીનગર આવ છે ગ્ગતો જામાઈન ચઢાઈ, ૩૧૧ માઈન ઉતરાઈ, અને ૧૦૧ માઈન મીઠો છે શ્રીનગરથી ૧૮૧૧માઈન ઉપર દેવપ્રયાગ આવે છે ગ્ગતો ૧૧માઈન ચઢાઈ, ૧૧ માઈન ઉતરાઈ અને ૧૬માઈન સીધો છે દેવપ્રયાગથી જામાઈન ઉપર ઝંઝીકેરા આવે છે ગ્ગતો લામાઈન ચઢાઈ, ૧૦માઈન ઉતરાઈ, અને ૨૪માઈન સીધો છે ઝંઝીકેરાથી ૧૫ માઈન ઉપર હરદ્વાર આવે છે ગ્ગતો મીઠો છે રૂદ્રપ્રયાગથી હરદ્વાર મુધીનુ વર્ણુન લીસ્ટ નંબર, ૧ મા આવે છે, એજે અહિં ફરીથી આપ્તુ નથી બ્રીનારાવણથી હરદ્વાર કુલ ૧૮૪માઈન ચાપ તેમા ૩૪૧૧ માઈન ચાપ, ૩૮૧ માઈન ઉતરાઈ, અને ૧૦૮૧૧ માઈન મીઠો ગ્ગતો આવે છે

નોટ—૧ જોવાનાં કેદારનાથ ન જતા હરદ્વારથી મીઠા બ્રીનારાવગ જતા હજે, તે ઉપરના રસ્તે જતા સહે છે

૨ માઈનના નંબર વાળા પથરો હરદ્વારથી બ્રીનારાવગ મધી નાખેલ છે

લીસ્ટ નં. ૪.

શ્રી બદ્રીનારાયણથી રામનગર ૧૬૬ માઈલ.
(ચમોલી, કર્ણપ્રયાગ અને મૈલચોરી થકે)

બદ્રીનારાયણ થી ૪૭૩ માઈલ ઉપર ચમોલી આવે છે. જેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર, ૨ માં છે ચમોલીથી ૧૬૩ માઈલ ઉપર કર્ણપ્રયાગ આવે છે રસ્તો ૨૩ માઈલ ચઢાઈ, ૨૩ માઈલ ઉતારાઈ, અને ૧૪ માઈલ સીધો છે, જેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૩ માં આપેલ છે. કર્ણપ્રયાગથી ૩૩ માઈલ ઉપર સેમસીચટી આવે છે રસ્તો સીધો છે કર્ણપ્રયાગથી પિંડાર ગંગાને ડાબે કિનારે ચાલવું પડે છે અહિં સાત આઠ દુકાનો, મદાવત કંડની ધર્મશાળા, અને ચડી દેવીનું મંદીર છે પાણી પિંડારગંગાનું પીનાય છે અહિંથી ૨૧ માઈલ ઉપર સીરોક્ષીચટી આવે છે રસ્તો ૧ માઈલની સાધારણ ચઢાઈ વાળો અને ૧ માઈલ સીધો છે અહિં દુકાનો બે ત્રણ કાચા છાપગની અને પાણી ઝરણાનું છે અહિંથી ૧૧ માઈલ ઉપર ભટોચટી આવે છે રસ્તો સાધારણ ચઢાઈ વાળો છે અહિં બે ત્રણ કાચા દુકાનો, અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ત્રણ માઈલ ઉપર, ચાદપુર ગદી નામનો જીનો કિંચો છે કેટલોક વખત પહેલા મદવાળની મન્યધાની ત્યાં હતી ભટોચી ચટીથી ૨ માઈલ ઉપર ઉજવલપુર આવે છે રસ્તો સાધારણ ચઢાઈ વાળો છે અહિં એક બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે, અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર આઘબદ્રીચટી આવે છે રસ્તો ૧ માઈલની સહેજ કણ ચઢાઈ વાળો, અને ૧ માઈલ સીધો છે અહિં પોષ્ટ ઓફીસ, આમ્લસ દુકાનો, મદાવત કંડની ધર્મશાળા, તથા પાણીનો ઝરો છે સિવાય આઘબદ્રીનું તથા બીજા કેટલાક નાના મંદિરો છે (આબદ્રીને કાંઈ કાંઈ હાબદ્રી તરીકે માને છે) આઘબદ્રીથી ૧ માઈલ ઉપર રવીપુર આવે છે. અહિં બે દુકાનો એક ઝરણું, અને એક બગીચો છે અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર ખેતી

ચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો ૧૧ માઈવની માધાગ્ધુ ચટ્ટાઈ વાળો, અને ૧ માઈવ મીધો છે અદિ બે ત્રણ કાચી દુકાનો, અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે અદિથી ૧ માઈવ ઉપર જંગલચટ્ટી (બેંકાપાની) આવે છે ગ્ગ્તો માધાગ્ધુ ચટ્ટાઈ વાળો છે અદિ કાચા જાપગની બે ત્રણ દુકાનો, એક ડાક બગનો, અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે અદિથી ૧૧ માઈવ ઉપર ગાંઠાખાજચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો ૧૧ માઈવ ચટ્ટાઈ અને ૧ માઈવ ઉતરાઈનો છે ચટ્ટાઈ ઉતરાઈ માધાગ્ધુ છે અદિ બે દુકાનો તથા ઝગ્ધાનુ પાણી છે ગાંઠાખાજી ૧ માઈવ ઉપર કાંઠાખાજી આવે છે ગ્ગ્તો માધાગ્ધુ ઉતરાઈ વાળો છે અદિ બે ત્રણ કાચી દુકાનો અને નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૧૧ માઈવ ઉપર ગાંઠાખાજી આવે છે ગ્ગ્તો સાધાગ્ધુ ઉતરાઈનો છે અદિ બે દુકાનો અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે અદિથી ૧૧ માઈવ ઉપર ગાંઠાખાજી આવે છે ગ્ગ્તો માધાગ્ધુ ઉતરાઈ વાળો છે અદિ નાગ પાચ દુકાનો અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે અદિથી ૧ માઈવ ઉપર ધુનારધા આવે છે ગ્ગ્તો ૧૧ માઈવની માધાગ્ધુ ઉતરાઈ વાળો, અને ૧ માઈવ મીધો છે અદિ પોષ્ટ, હોમ્પીગાય, પોની મચોમી, ધર્મશાગા આત્મ દુકાનો અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે ડાક બગનો અડધો માઈવ દૂર છે ગમગગા નજીક વહ છે અદિથી ૧૧ માઈવ ઉપર દાડમડાવો આવે છે ગ્ગ્તો મીધો છે અદિ એક દુકાન, નાગાનુ પાણી અને નાનુ ગામ છે અદિથી ૧ માઈવ ઉપર મુમનમાનોની વચ્ચી વાગુ મેજગામ આવે છે ગ્ગ્તો મીધો છે અદિ બે દુકાનો અને નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૧ માઈવ ઉપર મેવચાડચટ્ટી આવે છે ગ્ગ્તો મીધો છે અદિ એક દુકાન તથા નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૩ માઈવ ઉપર મેવચાડી આવે છે ગ્ગ્તો મીધો છે અદિ માન આડ દુકાનો અને ઝગ્ધાનુ પાણી છે દગ્ધા નજીક, ૬ દગ્ધાનુથી લીધેન કુતીઓ અદિ મુધી આવે છે અદિથી ૬ માઈવ માનની ૬૬ ચડ ચડી દોષ નસ કુતીઓ દગ્ધા પડે છે મેવચાડીથી ગમનનર ૬૬ માઈવ થાય છે, તેમાં ૨૬ માઈવ ઉપર ચીકાટ આવે છે, ત્યાંથી જગદ માંડીઓ મળી જાય છે.

શ્રીક્રાંત સુધીનો દર કુલીના (બગાળી ૧ મણુ ઉપર) ૩ થી ૪, કડીના ૬ થી ૮, ઝપાનના ૧૨ થી ૧૫, અને ડાડીના ૧૫ થી ૨૦ રૂપીઆ લાગે છે. મૈથ્યોગીથી ગમનગર સુધીનો દર કુલીના ૬ થી ૮, કડીના ૧૫ થી ૨૦, ઝપાનના ૩૦ થી ૪૦ અને ડાડીના ૩૫ થી ૪૫ રૂપીઆ પડે છે. ગણીખેત, નૈનીતાલ, આમોડા કે ડામોદામ જવાવાળા અહિંથી આઠ માઇલ ઉપર ગણાઇથી જુદા પડે છે. મૈથ્યોગીથી આમોડા ૪૩૧, ગણીખેત ૩૧૧, નૈનીતાલ (ગણીખેત થઇને) ૫૭૧, અને ડામોદામ (ગણીખેત તથા નૈનીતાલ થઇને) ૭૦૧ માઇલ થાય છે. જોકે આરસ્તો મગવડતા વાળો છે, પરંતુ બઢીનાગાયણના યાત્રીથી લશ્કરી જાવણીમા કાંઈ ચેપીરોગ ફેલાવા ન પામે તેટલા ખાતર કાઢપણુ ખામ કાઠણુ બતાવ્યા વિના, તે ગતે જવાદેતા નથી એટલે માણસો ગમનગર તરફ જાય છે કદાચ કોઇને કાઠણુસર તે રસ્તે જવું હોયતો ગણીખેત સુધી કુલી વાહન જગાની જરૂર પડે છે. રાણીખેતથી ડામોદામ સુધી મોટા ભોરી મળે છે. મૈથ્યોગીથી ગણીખેત સુધીનો દર કુલીના ૪ થી ૫, કડીના ૮ થી ૧૦ અને ઝપાન તથા ડાડીના ૧૫ થી ૩૦ રૂપીઆ બેસે છે. મૈથ્યોગીથી ૧ માઇલ ઉપર પનવાખાસ આવે છે રસ્તો સહેજ કાંણુ ચઢાઇતો છે. ગઢવાગની હદ અહિં પુગી થઈ, ડમાઉ પ્રાંતની હદ ગઢ થાય છે. અહિં એક દુકાન અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર સેમલખેત આવે છે. ગતો ૧ માઇલ ચઢાઇ અને ૦૧ માઇલ ઉતરાઇતો છે. ચઢાઈ ઉતરાઇ માધાગણુ છે. અહિં બે દુકાનો અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી ૨ માઇલ ઉપર વિજ રાણીચટ્ટી આવે છે. ગતો ૧૧ માઇલની માધાગણુ ઉતરાઇ વાળો, અને ૦૧ માઇલ મીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી ૦૧ માઇલ ઉપર ગમપુરચટ્ટી આવે છે. ગતો સીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧ માઇલ ઉપર ત્રપેશ્વર આવે છે. ગતો મીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧ માઇલ ઉપર દિગોડચટ્ટી આવે છે. ગતો મીધો છે. અહિં બે દુકાનો અને ઝણાનું પાણી છે. અહિંથી

૧ માધ્ય ઉપ ગણાન (ચાખુદીઆ) આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ પોષ્ટ, ટેનીઆક, હોમ્પીગવ, કાકનગવો, પોથીસચોડી ધર્મશાળા, અને આડદમ દુકાનો તથા ઝગણાનુ પાણી છે ગમગગા પપુ નચકમા વહે છે કાકગોદામ, નૈનીતાવ, રાણીખેન, અને આમોડા જવાનો રસ્તો અદિથી લુગે પડે છે ગણાધમી ૧ માધન ઉપ ભાકેડા આવે છે રસ્તો સીરો છે અદિ બે દુકાનો અને નાગાનુ પાણી છે અદિથી આગળ ગરમી વગરે પડે છે ભગ્નાથી ૨ માધન ઉપર ચિનોની આવે છે રસ્તો સીધો છે અદિ બે દુકાનો છે પાણીનો ઝરો ચગીથી અડધો માધ્ય ૨ છે અદિથી ૦૧૧ માધ્ય ઉપ ભગોતીચરી આવે છે રસ્તો સીધો છે અદિ એક દુકાન અને નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૦૧ માધન ઉપ ત્યાડચરી આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ મદાવન ફડની ધર્મશાળા, આનાનો બગીચો, બે દુકાનો અને વાવનુ પાણી છે અદિથી એ ૨ માધન ઉપ નર્મદેશ મદાવેનુ મદિ છે ત્યાડ ચરીથી ૨ માધન ઉપ પેનોલીચરી આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ માનન ફડની એ ૩ ધર્મશાળા, બે દુકાનો અને ઝગણાનુ પાણી છે અદિથી ૦૧૧ માધ્ય ઉપ માગીચરી આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ હોમ્પીગવ, મગવન ફડની ધર્મશાળા, માત આડ દુકાનો અને ગગાનુ પાણી છે અદિથી ૧૧ માધ્ય ઉપ રામચરી આવે છે રસ્તો સીરો છે અદિ એક દુકાન તથા નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૦૧ માધન ઉપ ધાપવાચરી આવે છે રસ્તો મીરો છે અદિ એ દુકાન, મદાવન ફડની ધર્મશાળા અને રામગગાનુ પાણી છે અદિથી ૨ માધ્ય ઉપ ભુકાકેદાર આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ બે દુકાનો, ભુકાકેદારનુ મદિ અને નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૧ માધ્ય ઉપ મનોચરી આવે છે રસ્તો મીધો છે અદિ એક દુકાન તથા નાગાનુ પાણી છે અદિથી ૧૧ માધન ઉપ વમે-ડીચરી આવે છે રસ્તો સીધો છે અદિ એક દુકાન છે પાણી ઝગણાનુ તથા ગમગગાનુ કામ આવે છે અદિથી ૧૧ માધ્ય ઉપ નૌસાચરી આવે છે રસ્તો મીરો છે અદિ એક દુકાન,

ધર્મશાળા, પોષ્ટ અને ગમગાનું પાણી છે અહિંથી ૧૧ માઈન ઉપર જ્યનૌલાયટી આવે છે ગસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૧ માઈન ઉપર બરીકોટ આવે છે ગસ્તો મીધો છે અહિં એક દુકાન અને નાળાનું પાણી છે અહિંથી ૧૧ માઈન ઉપર લીકીયાગેપુ આવે છે ગસ્તો મીધો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો સદાનત ફડની ધર્મશાળા, પોષ્ટ, હોમ્પીટાય, અને પોનીમ ચોટી છે પાસેજ ગમગા અને નર્મદશરીનો મગમ છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર શ્રીકોટ આવે છે ગસ્તો માધારણુ ચદાધનો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો છે પાણી બે ફર્માંગ દૂધી લાવતું પડે છે અહિંથી ગમનગર ૪૦૧ માઈન થાય છે બગદગાડીનું લાકુ એ. પેસેન્જર દીક ૩ ૨) થી ૪) મમય પ્રમાણે બેમે છે શ્રીકાન્થી ૨ માઈન ઉપર વાસકોટચટી આવે છે ગસ્તો સાધારણુ ઉતગાધનો છે અહિં બે દુકાનો અને ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૧ માઈન ઉપર કમ્બેડુપાની આવે છે ગસ્તો ૧ માઈન લની માધારણુ ઉતરાધનાળો અને ૧ માઈન મીધો છે અહિં એક દુકાન અને ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૧ માઈન ઉપર ગ્વેલખાન આવે છે ગસ્તો મીધો છે અહિં એક દુકાન, નાની મગખી ધર્મશાળા, અને પાણીના બે ઝરણા છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર ગુજગઢાટી આવે છે ગસ્તો ચદાન જેવો પણ મીધો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો અને ધર્મશાળા છે પાણી પોણો માઈન દૂધી લાવતું પડે છે ગમનગર જ્યાં માટે બગદગાડીઓ અહિંથી પણ મગે છે ગુજગઢાટીથી ૩ માઈન ઉપર મલોડ આવે છે ગસ્તો સીધો છે અહિં એક દુકાન તથા ડાકનગરો છે પાણી ચોડે દૂધી લાવતું પડે છે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર દેવખના (પનુવા દેખના) આવે છે ગસ્તો મીધો છે અહિં નાની મગખી ધર્મશાળા એક દુકાન અને પાણીનું ઝણુ છે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર ગોટ્ટી ચટી આવે છે ગસ્તો મીધો છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો સદાનત ફડની ધર્મશાળા, અને પાણીનો નગ છે અહિંથી ટોંગઆમ જવાનો ગસ્તો પગેડીનો દોઢ માઈનનો છે, પણ તે ચાલવાગો હોઈ

અળંગાડી તે રસ્તે જઈ શકતી નથી. ગોદીચટ્ટીથી ૬ માઈલ ઉપર
 દોરાઆમ આવે છે. રસ્તો સીધો અને સારો છે. અહિં બે ત્રણ
 દુકાનો, ડાકખંડો અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૨ માઈલ
 ઉપર સૌરાણ્યટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન
 તથા ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૪ માઈલ ઉપર કુંભારીયાચટ્ટી
 આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન છે. પાણી અઘા
 માઈલ ઉપરથી કાશી નદીનું લાવવામાં આવે છે. અહિંથી ૦૧ માઈલ
 ઉપર મોહુનાચટ્ટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં પાંચ છ દુકાનો,
 અને કાશી નદીનું પાણી છે. અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર મવાગ્યાડચટ્ટી
 આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન અને નાળાનું પાણી છે.
 અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર ગરજયાચટ્ટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે.
 અહિં બે દુકાનો અને નાળાનું પાણી છે. અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર
 પત્રનચટ્ટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં બે દુકાનો અને નાળાનું
 પાણી છે. અહિંથી ૦૧ માઈલ ઉપર ઢોંકલી ચટ્ટી આવે છે.
 રસ્તો સીધો છે. અહિં ધર્મશાળા, સદાગત, આંખાનોખગીચો,
 તથા બે ત્રણ દુકાનો છે. અહિંથી ૫ માઈલ ઉપર રામનગર આવે
 છે. રસ્તો સીધો છે. રામનગર, રોહીલખંડ અને કમાઉ રેલ્વેનું સ્ટેશન
 છે. અહિંથી કાશીપુર થઈ મોરારાજપાદ ૩૮ માઈલ થાય છે. અહિં
 ધર્મશાળા, પાણીના નળો, રામચંદ્રજીનું મંદિર, ત્રીસ પાંચીસ દુકાનો,
 દોખીટાલ, પોલીસ મોકી, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાકખંડો વિગેરે છે.
 કાશી નદી રામનગરની પાસેજ વહે છે. અહિં આં દાથી વધારે જો-
 વામાં આવે છે, અને તે કમાઉ પ્રાંતના જંગલમાંથી પડતી લાવવામાં
 આવે છે. રામનગરથી જરેલી ૯૪, લખનૌ ૨૪૦, અયોધ્યા ૩૦૬,
 અજ્ઞાતાપાદ ૩૬૫, કાશી ૪૨૭, ગયા ૫૬૩, કલકત્તા ૮૫૬, જમ-
 નાથપુરી (મોરારાજપાદ અને મોગલસરકાર થકેને) ૧૦૫૭, દરદાર
 ૧૫૨, સદરાનપુર ૧૫૮, અને દિલ્લી ૧૩૮ માઈલ થાય છે. બી-
 નારાજપુરી રામનગર કુલ ૧૬૬ માઈલ થાય છે, તેમાં ૨૯૧
 માઈલ ચડાઈ, ૩૦૧ માઈલ ઉતારા અને ૧૦૫૧ માઈલનો સીધો
 રસ્તો આવે છે.

લીસ્ટ નં. ૫.

000

શ્રીબદ્રીનારાયણથી કાઠગોદામ ૧૭૪ માઇલ.

(કર્ણપ્રયાગ અને ગણાઈ થકને.)

બદ્રીનારાયણથી ૪૭૧ માઇલ ઉપર ચમોલી આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૨ માં આપેલ છે ત્યાંથી ૧૯૧ માઇલ ઉપર કર્ણપ્રયાગ આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૬ માં આપેલ છે. ત્યાંથી ૨૬ માઇલ ઉપર મૈલચોરી અને ત્યાંથી ૮ માઇલ ઉપર ગણાઈ આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૪ માં આવી ગયેલ છે. ગણાઈથી ૪૧ માઇલ ઉપર મહાકાળ આવે છે. રસ્તો ૦૧ માઇલની સાધારણ ચઢાઈ, અને ૪ માઇલનો સીધો છે. અહિં મહાકાળેશ્વરનું મંદિર અને બે દુકાનો છે. પાણી નદીનું કામમાં આવે છે. અહિંથી ૦૧ માઇલ ઉપર શાહપુરચટ્ટી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર ઘરોટચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૦૧ માઇલની સાધારણ ઉતરાઈ વાળો, અને ૧ માઇલ સીધો છે અહિં બે દુકાનો, ધર્મશાળા અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૨૧ માઇલ ઉપર અમીરચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૦૧ માઇલ ચઢાઈ, ૦૧ માઇલ ઉતરાઈ અને ૧૧ માઇલ સીધો છે. ચઢાઈ. ઉતરાઈ સાધારણ છે અહિં બે દુકાનો તથા ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર દ્વારેહાટ આવે છે રસ્તો ૧ માઇલની ચઢાઈ, અને ૦૧ માઇલની ઉતરાઈનો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે, અહિં સાત આઠ દુકાનો, પોષ્ટ, ડાકખંડો, અને હોસ્પીટાલ છે. અહિંથી એક માઇલ આગળ ચાલતાં ત્રણ રસ્તા ભુદા થાય છે, તેમાં ડાબાહાથનો આશ્મોડા બંધ છે, તે ૨૪ માઇલ છે; જમણા હાથનો રાણીબેન બંધ છે, તે ૧૨ માઇલ છે; અને ત્રીજો નીચે પ્રમાણે છે. રાણીબેનમાં લસકરી જાવણી પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, બેંક, હોસ્પીટાલ, અને ડાકખંડો, તથા મોટી બજાર

પાણી છે. અદિથી ૨૧૧ માધ્ય ઉપર લીમોલીયટી આવે છે. ૨૨૦ સીવો છે. અદિ' ધર્મચાળા, ત્રણ ચાર દુકાનો, અને ક્ષય રોગીઓની દોષ્પીટાવ છે. અદિથી નૈનીનાવ સાત માધ્ય થાય છે. ૨૨૦ સારો છે લીમોલીયટીથી ૧૧ માધ્ય ઉપર પરસોલીયટી આવે છે, ૨૨૦ માધ્ય સુધી વાળો છે. અદિ' એક દુકાન અને જાણીનું પાણી છે. અદિથી ૨૧૧ માધ્ય ઉપર જંગલચટી આવે છે. ૨૨૦ માધ્ય સુધી વાળો છે. અદિ' ચાર પાંચ દુકાનો, પોલીમ ચોકી, અને જાણીનું પાણી છે. અદિથી ૩ માધ્ય ઉપર લીમનાલ આવે છે. ૨૨૦ માધ્ય સુધી વાળો છે અદિ' પણ એક મીઠા પાણીનું મરોવર એક માધ્ય સાંધુ પટોળુ છે દુકાનો મનાર છે. અદિથી ૪ માધ્ય ઉપર નવચટીયટી આવે છે. ૨૨૦ માધ્ય ઉપર ઉત્તરમારો છે અદિ' એક નવ ખુલ્લાવાળું નવકુચીયાનાવ નામનું મરોવર છે, લોકે લખાઈ પટોળાદમા તે વધારે નથી, પણ ઉદાહરણ ૧૨૦ ફીટ છે. તેને કાંઈ ચડી દેવીનું મદિ, એક ધર્મચાળા અને ત્રણ ચાર દુકાનો છે અદિથી ૨ માધ્ય ઉપર રાણીબાગ આવે છે ૨૨૦ ઉત્તર જોવા પશુ મીરો છે અદિ પાંચ માત્ર દુકાનો અને એક દુકાનનો છે અદિથી ૩ માધ્ય ઉપર કાંઈ-ગોદામ આવે છે ૨૨૦ સીરો છે. કાંઈગોદામ ગોલીયખા અને કમાઉ મેવેનું મેથન છે અદિ' મોટી જગત, પોષ્ટ, દેવીમાલ, ઘનમલો, દોષ્પીટાવ, પોલીમ ચોકી, પાણીના નગો, દેવીચટીક વિગેરે છે અદિથી સાવડવા અને બોલ પુગ થઈ જાય ૬૪ માધ્ય થાય છે દક્ષિણી અદિથી ૨૧૧ માધ્ય થાય છે, તે કમાઉ પ્રાનનું પંથાનું મુખ્ય સ્થળ છે કાંઈગોદામથી લખનો (જરેબી થઈને) ૨૧૦ અને (પીળીખીત થઈને) ૨૫૧, કાંઈ ૩૬૭, મલા ૫૩૪, કાંઈ ૮૨૬, મેગાદાના ૧૦૦, કુકા ૨૦૦, કદગનપુ ૩૪૦, અમનમર ૪૪૫, જગમાથ પુરી (આમનમોલ થઈને) ૧૦૬૩, અને ૨૦૬ અમ્પાદના ૩૩૫ અને દિલ્લી (જરેબી તથા મેગાદાના થઈને) ૨૨૦ માધ્ય થાય છે બીનાગલખથી કાંઈગોદામ કુલ ૧૪૪ માધ્ય થાય છે તેમાં ૪૫ માધ્ય સુધી, ૪૩૧ માધ્ય ઉત્તર અને ૮૫ માધ્ય સુધી ૨૨૦ આવે છે

લીસ્ટ નં. ૬.

0000

શ્રીબદ્રીનારાયણથી કોટદ્વાર ૧૬૪૧ માઇલ.

(કર્ણપ્રયાગ અને શ્રીનગર થઈને)

બદ્રીનારાયણથી ૪૭૧૧ માઇલ ઉપર ચમોલી આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટ નં. ૨ માં આપેલ છે ચમોલીથી ૧૮૧૧ માઇલ ઉપર કર્ણપ્રયાગ, અને ત્યાંથી ૨૦ માઇલ ઉપર રૂદ્રપ્રયાગ આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટ નં. ૨ માં બતાવેલ છે રૂદ્રપ્રયાગથી ૧૮૧૧ માઇલ ઉપર શ્રીનગર આવે છે અને તેનું વર્ણન લીસ્ટ નં. ૧ માં કરેલ છે, એટલે બદ્રીનારાયણથી શ્રીનગર કુલ ૧૦૬૧ માઇલ થાય છે અને તેમાં રસ્તો ૨૩૧૧ માઇલ ચઢાઈ, ૨૮૧ માઇલ ઉતારાઈ, અને ૫૪૧ માઇલ સીધો આવે છે, તેનું વર્ણન લીસ્ટમાં જોઈ લેવું શ્રીનગરથી ૩૧ માઇલ ઉપર ખાંડવચરી આવે છે રસ્તો ૧ માઇલ ચઢાઈ, ૦૧ માઇલ ઉતારાઈ અને ૨ માઇલ સીધો છે શ્રીનગરથી દેવપ્રયાગ જવાના રસ્તામાં પોણા માઇલ ઉપરથી આ રસ્તો જુદો થાય છે ચઢાઈ ઉતારાઈ માધ્યમ છે અહિં એક બે દુકાનો અને પાણી ખાડવ નીનું છે અહિંથી ૪૧૧ માઇલ ઉપર પૌંડી આવે છે રસ્તો ૩૧ માઇલ ચઢાઈ વાગો અને ૧૧ માઇલ મીઠો છે ચઢાઈ સટેજ કંઈ છે પૌંડી બ્રિટિશ ગઢવાળનું મુખ્ય શહેર છે અહિં ફોજદારી તથા દિવાની કોર્ટ, જેન દેઝરી પોળ ટેનીઆફ ડાકમગનો મુકુલ, ધર્મશાળા અને મંદિર છે ઇલેક્ટ્રીકમતી અને પાણીના નળો પણ છે ગઢવાળના ડેપુટી કમીશનર માહેમ અહિં રહે છે અહિંથી ૧ માઇલ ઉપર કડીયાખાસ આવે છે રસ્તો ૦૧ માઇલ ચઢાઈ અને ૦૧ માઇલ સીધો છે અહિં એક દુકાન અને ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૨ માઇલ ઉપર ટેકા આવે છે રસ્તો મીઠો છે અહિં એક દુકાન તથા ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર અનવાની આવે છે રસ્તો મીઠો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો પોષ્ટ ઓફીસ, ડાકમગનો, ધર્મશાળા અને ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઇલ ઉપર કાંમખેત આવે છે રસ્તો મીઠો છે અહિં ત્રણ ચાર

દુકાનો, સ્ટુડ, તથા ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર
 ઘડીપાળા આવે છે ગ્રેનો સીધો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો,
 ધર્મશાળા, અને નાળાનું પાણી છે અહિંથી ૪ માઈન ઉપર કલેથ
 આવે છે ગ્રેનો સીધો છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો, પાણીની પગ
 અને ડાકમગનો છે પાણી અધો માઈન દૂરથી આવતું પડે છે
 અહિંથી ૩ માઈન ઉપર બાંગલાટચટી આવે છે ગ્રેનો સહેજ
 ઉતરાઈ વાળો છે અહિં મદાનત રૂની ધર્મશાળા, ડાકમગનો, પોષ્ટ
 અને ચાર પાચ દુકાનો છે પાણી નૈવાર નહીતું કામ આવે છે
 અહિંથી એક ગ્રેનો લેન્સડાઉન જાવણી જતન છે, તે બાગ માઈનનો
 છે અને બીજો બાગ ઘાટ જાય છે તે અદાર માઈનનો છે લેન્સ-
 ડાઉનમા લશકરી જાવણી રહે છે અને ત્યાં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાકમ-
 ગનો, અને મોગી બજાર છે લેન્સડાઉનથી કોમ્પાર સુધી એકા
 અને મોગી આવે છે બાગનાટથી ૭ માઈન ઉપર દ્વારીખાલ આવે
 છે ગ્રેનો સહેજ ચઢાઈને છે અહિં પોષ્ટ, ડાકમગનો, એક બે દુકાનો
 અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૬ માઈન ઉપર ડાડામંડી આવે
 છે ગ્રેનો મહેજ ઉતગઈ વાળો છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો, ડાકમગનો
 મદાનત રૂની ધર્મશાળા, અને નાળાનું પાણી છે અહિંથી ૫
 માઈન ઉપર દુગડા આવે છે ગ્રેનો સીવો છે અહિં પદર વીમ
 દુકાનો, ધર્મશાળા પોષ્ટ, ડાકમગનો, પોનીસચોડી, અને નાળાનું
 તથા ઝગણાનું પાણી છે લેન્સડાઉન જાવણી અહિંથી નવ માઈન
 ચાલ છે કોમ્પાર માટે એકા અને મોગી અહિંથી મગી જાય છે
 બાકુ રા ૧ થી રા ૨ લાગે છે દુગડાથી ૧૦ માઈન ઉપર કોટદાર
 આવે છે ગ્રેનો સીધો છે કોમ્પાર છત્તીસગઢ રેલ્વે સ્ટેશન છે
 અહિં ધર્મશાળા, મંદીર, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ ડાકમગનો, સ્ટુડ, પોલી
 સચોડી, હોસ્પિટલ, વિગેરે છે પાણી નદી અને નાળાનું કામ આવે
 છે જીવાનાથી કોટદાર સુધીની રેલ્વે બાન્ધ છે નજવાનાદ
 અહિંથી ૧૫ માઈન ચાલ છે અને નજવાનાદથી કોટદાર ૪૩,
 મદગનપુર ૫૪, અમૃતમર ૨૬૪, વાટોર ૨૯૭, રાવવપોડી ૪૫૬,
 રાસી ૪૫૦, નખતૌ ૨૬૪, બરેલી ૧૧૭, મોરાનમાલ ૬૧, ગયા

૫૮૭, ગોમો ૬૬૨, જગનાથપુરી (ગોમો થઇને) ૧૦૮૧, અને કલકત્તા ૮૭૬ માઈલ થાય છે. લેન્ડાઉન છાવણી અહિંથી ૨૬ માઈલ થાય છે. મોટરનું ભાડું રૂ. ૩ થી ૪ પડે છે. બ્રીનારાયણથી કાટકાર કુલ ૧૬૪ માઈલ થાય છે, તેમાં ૩૫ માઈલ ચઢાઈ, ૩૭ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૬૧ માઈલ સીધા રસ્તો આવે છે.

નોંધ:—આ રસ્તે ઘોડા માણસોજ આવળ કરે છે, કારણ કે રસ્તામાં કોઈ તીર્થ સ્થળ આવતું નથી, તેમજ ચઢાઈ ઉતરાઈ પણ સહેજ વધારે છે, જોકે અગાઉ આ રસ્તે માણસો આવતાં જતાં, પણ બીજા રસ્તાઓ સારા થવાથી આ રસ્તે આવળવ ધટી ગઈ છે.

હિમાલયની ખાહીખુટી.

આ ખુટીના ગુણ ધણા છે, પણ મુખ્યત્વે કરીને ચિત્રમવાળાને, મગજ ખાહી પડી ગયું હોય તેને, વિદ્યાર્થીઓને અને ગાવાવાળાઓને તે ખાસ ઉપયોગી છે. આ ખુટી ગુજરાત-કાઠીઆવાડમા ધણીજ કમની મળે છે અને મળેછે તો મોંઘા ભાવથી, એટલે અમોએ ખાહી ખુટીનાં અડધા અડધા શેર (૨૦-૨૦ તોલા) નાં જડલો તૈયાર કરેલ છે, જેની કિંમત ફક્ત આઠ આના રાખવામાં આવી છે; જરૂર હોય તેજી નીચેને ટેકાણેથી મંગાવી લેવાં વાપરવાની રીત જડલ ઉપર લખેલી છે.

હરિચંદ એલ. મહેતા વેદ.
પોષ્ટ અરવાળા વેલાસાના, જલ્લે અમદાવાદ.

લીસ્ટ નં. ૭.

હરદ્વારથી યમુનોત્રી ૧૪૧ માઈલ.

(દેહરાદુન અને ધરામુ થઈને.)

હરદ્વારથી રેલ્વે રસ્તે ૩૦ માઈલ ઉપર દેહરાદુન આવે છે, તે ઈસ્ટ ઇન્ડીયન રેલ્વેનું છે. યુ સ્ટેશન છે અહિં લરકી ડાવણી, હોટલો, બેંકો, મકુલો, પોસ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલીફોન પોલીસથાણો, ડાકમથાણો, ફાઈન્ટ્રી ડાકો, ગ્રામ ઇન્ડીયા સર્વિસોફીસ, ગુરુમથાણા મંદિર મહત્ત્વ શ્રી લક્ષ્મણદાસજી સદાનત અને ધર્મશાળા વિગેરે છે. દેહરાદુન 'સેન્ટ્રલ હેડ ક્વાર્ટર્સ' છે અહિંથી સદરાનપુર બેતાળીન માઈલ થાય છે, અને મોટર ભાડુ રૂ. ૨ લાગે છે હરદ્વાર કુત્તા અહિં સામાન મળે. મગે છે દેહરાદુનના હમી પાછી દીડ છે તેની ઉચ્ચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૨,૨૬૬ ફીટની છે. અહિંથી મસુરી ૧૪ માઈલ થાય છે, તેમા ૭ માઈલ રાજપુર સુધી મોટર એક જાય છે ભાડુ પેમેન્ટ દીક બાર આના લાગે છે ગંગોત્રી, યમુનોત્રી જનાર યાત્રાળુ ને કુશીવાહન અહિં પશુ મળી શકે છે અહિંથી ૭ માઈલ ઉપર રાજપુર આવે છે રસ્તો સહેજ ચઢાઈ વાળો પશુ મીઠો છે. એટલેકે મોટર એકા ચાવી શકે તેવો છે અહિંથી મસુરી સુધી ૩૧ કી, ઝપાન, ડાકી, વોડા અને ખચ્ચ ને જોઈએ તે મળી જાય છે. ગંગપુર પાછી પને વગેરે મોટુ ગામ છે અહિં બહેગ મુગાની રકુય છે તેમજ માધુ વાસ્વાણીજીનું ભાગત મુવડ સંઘનું આશ્રમ છે મામાન અહિં તમામ મગે છે ગંગોત્રી યમુનોત્રી અને બદી દેવાર માટે કુશી વાહન કાઢ કરવાનું હોયતો છેવટ અહિંથી ડરીવેલુ જોઈએ રાજપુરથી ૧ માઈલ ઉપર ટોલ આવે છે રસ્તો સહેજ કંઈ ચઢાઈનો છે અહિં ટોન ટેકમ લેવાય છે માણમ દીડ એક આનો, જોન વાગાના ચાગ આના અને ઘોડા, ખચ્ચ તથા બીજા ટાઇ વાહનોનો રૂ. ૧૫ આપવો પડે છે અહિં એક દુકાન ખુલ્લે છે અહિંથી ૨૫ માઈલ ઉપર ઝંડાપાણી આવે છે રસ્તો મહેજ ઢલુ ચઢાઈનો છે અહિં એક દુકાન, ઝગણાનું પાણી અને આગમ કરવાની જગ્યા છે અહિં

થી ૧ માઇન ઉપર બાલુગજ આવે છે ગ્તો મહેજ કાણુ ચઢાઇ
 નો છે અહિ ઝરણાનુ પાણી અને એક દુકાન છે અહિથી ૨૫
 માઇલ ઉપર મંચુરી આવે છે ગ્તો સહેજ કાણુ ચઢાઇનો છે મંચુરી
 હાપાણી અને સુદિ મૌદર્મા મીમઝાથી બીજો નબરે આવે છે તેની
 ઉચાઈ મંચુરની સપાટીથી ૭,૪૩૩ ફીટની છે ગમ્મીની ઋતુમા પણ અહિ
 ઠડી પડે છે એન્લે વણા યુરોપીઅનો, અને થોડા દેશી ગૃહસ્થો
 અહિ હાપા આવે છે કેટનાકના તો અહિ બગના અને બાગ
 બગીચા પણ છે મંચુરીમા લસ્કરી હાવણી ગહે છે અહિથી પૂર્વમા
 ૧ માઇલ ઉપર લડોગ નામની મોટી બજાર છે અહિ પોબ્ટ, ટેની
 ગ્રાફ, ટેનીશન, હોમ્પીંગન, ડાક મગલો, બેકો, હોટલો, ઇલેક્ટ્રીક,
 પાણીના નગો, ટેનીમ ખેવનાના મેદાનો અને સ્કુલ નિગેર છે
 બજારમા લક્ષિનાગવણુનુ મંદિર, ધર્મશાળા અને સદાવત છે મંચુરી
 થી ૨ માઇન ઉપર જવરખેત આવે છે ગ્તો સાધારણ હિતગાઇનો
 છે અહિ એક દુકાન તથા ઝરણાનુ પાણી છે ડાકમગલો અહિથી
 અડધા માઇલ ઉપર છે અહિથી ૩ માઇલ ઉપર સુબાકોલી આવે
 છે ગ્તો માધારણુ હિતરાઈ વાળો છે અહિ એક દુકાન, ધર્મશાળા
 તથા ઝરણાનુ પાણી છે અહિથી એક રસ્તો સીધો હિતગકાશી
 જાય છે પણ તે નિમ્ન હોઇ યાત્રાળુઓ મડકજ ચાલે છે અહિથી ૧
 માઇન ઉપર ઝાલકી આવે છે ગ્તો માધારણુ હિતરાઇનો છે અહિ
 પાણીનો નગ તથા ધર્મશાળા મહત શ્રી લક્ષમણુદાસજીની છે મે
 ત્રણ દુકાનો પણ છે અહિથી ૮ માઇન ઉપર નોટ્ટી આવે છે.
 ગ્તો મીધો છે ઝાલકીથી ચાનતા બે માઇન ઉપર એક ગ્તો ટિલ્હરી
 જવાનો જુદો થાય છે, પણ તે જગતમા યજ્ઞ ને જતો હોઈ તે ગ્તો
 ફક્ત શિકારી માણસો જાય છે ઘનોટીમા ૫૦ કાં ૬૦ વાળાની
 ધર્મશાળા, ત્રણ ચાગ દુકાનો, અને ઝરણાનુ પાણી ■ ડાકમગલો
 થોડે દૂર છે અહિથી ૮ માઇન ઉપર કાણુતાલ આવે છે ગ્તો
 વગલગ મીધા જેવોજ છે અહિ ૫૦ કાં ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા,
 સદાવત તથા પાણીની પગ્ગ છે મીજ પણ એક ધર્મશાળા અને
 બે ત્રણ દુકાનો છે પાણી એક ફર્યાગ દૂરથી લાવવુ પડે છે અહિ-

ચી ૨ માધ્ય ઉપર નૈરધાર આવે છે રસ્તો સીધો છે. કાણાતાલથી એક માધ્ય ચાલતાં જમણા હાથ તરફનો જે રસ્તો ફાટે છે, તે ટિહરી જાય છે, અને તે ૧૨ માધ્ય છે. નૈરધારમાં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૩ માધ્ય ઉપર થોડાદાર આવે છે. રસ્તો સાધારણ ઉતરાઈ વાળો છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૫ માધ્ય ઉપર ભડીયાણા આવે છે. રસ્તો ૧ માધ્ય ચડાઈ, ૧ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૩ માધ્ય સીધો છે. ચડાઈ ઉતરાઈ માધ્ય છે ભડીયાણા એક માધ્ય દૂર રહે છે, તે જગ્યા એ દેવપ્રયાગથી ટિહરી થઈને આવવાનો રસ્તો મળી જાય છે. ભડીયાણામાં બા. ૦ કા. ૦ કા. વાળાની ધર્મશાળા, અને સદાનત તથા ત્રણ ચાર દુકાનો છે પાણી ઝરણાનું મળે છે. મંગાજી સહેજ નીચાણુ માં છે. અહિંથી ૫ માધ્ય ઉપર હામથરી આવે છે. રસ્તો ૨ માધ્યની માધ્ય ચડાઈ વાળો, અને ૩ માધ્ય સીધો છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો, રામચંદ્રજીનું શિખરજય મંદિર, તથા બગીચો છે નેપાળના વજીર સાહેબની ધર્મશાળા છે. ચડી મુંદર છે પાણી મંગાજીનું મળે છે. અહિંથી ૩ માધ્ય ઉપર ઘોડી આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૨ માધ્ય ઉપર નૌગુણગાઠ આવે છે રસ્તો સીધો છે. અહિં બે ત્રણ દુકાનો નાની મરખી ધર્મશાળા, અને પાણી મંગાજીનું છે. અહિંથી ૫ માધ્ય ઉપર ધરામુ આવે છે. રસ્તો ૨ માધ્યની સહેજ કંઈ ચડાઈનો, અને ૩ માધ્ય સીધો છે. અહિં બા. ૦ કા. ૦ કા. વાળાની ધર્મશાળા, સદાનત, સાત આઠ દુકાનો, હોસ્પીટાલ પોલીમ્પોઝી, ડાકખંભો, અને ભૈરવનાથજીનું મંદિર છે. ધરામુ નદી અને મંગાજીના સંગમ ઉપર આ ગામ છે અહિંથી અડધો માધ્ય આગળ જતાં, બે રસ્તા ફાટે છે તેમાં જમણા હાથ તરફનો રસ્તો ગંગોત્રી અને ડાબા હાથ તરફનો યમુનોત્રી જાય છે. ધરામુથી ૯ માધ્ય ઉપર ગેવસા (બ્રહ્મચરી) આવે છે. રસ્તો ૪ માધ્ય ચડાઈ, ૨ માધ્ય ઉતરાઈ અને ૩ માધ્ય સીધો છે. રસ્તામાં ચાર માધ્ય ઉપર કંથાણીયટી આવે છે, ત્યાં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી મળે છે ત્યાંથી પાંચ

માધન ઉપર આ ચટ્ટી આવે છે ચઢાઇ ઉતરાઇ એક એક બમે માધનના કટકે બે વખત આવે છે, અને તે પણ સાધાગણ છે અહિં ધર્મશાળા, એક દુકાન અને નાળાનું પાણી છે અહિંથી ૫ માધન ઉપર બાણ (છીલકરાચટ્ટી) આવે છે રસ્તો ૨ માધન સાધાગણ ચઢાઇ નો અને ૩ માધન સીધો છે અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી ૩ અહિંથી ૬ માધન ઉપર દંડનગામ આવે છે ૨૨૦ ૩૧ માધન ચઢાઇ અને ૨૧ માધન ઉતરાઇનો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધાગણ છે દંડનગામ પદર વીમ મગનોનું નાનું ગામ છે અહિં બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૨૧ માધન ઉપર સીમલાચટ્ટી આવે છે રસ્તો મહેજ કંથળ ઉતરાઇનો છે તેમજ જગવમા ચંઈને જાય છે અહિં એક દુકાન અને નાળાનું પાણી છે યમુનોત્રીથી ગગોત્રી જવા માટે પાણુ અહિં આવવું પડે છે અહિંથી ૧૧ માધન ઉપર ગંગાણી આવે છે રસ્તો સીધો છે, પણ જગામા ચંઈને જાય છે અહિં ટિહગી રાજ્યની એક ધર્મશાળા, અને બા. ૦ ક. ૦ ક. ૦ વાળાનું સદાવ્રત છે યમુનોત્રી જનારે વધાગનો સામાન અહિં ટ્રાઇ વેપારીને ત્યાં રાખીને જવું ઠીક છે, કારણ કે યમુનોત્રી જઈ પાણુ અહિંજ આવવું પડે છે પાણી જમદગની કુડ, તથા યમુનાજીનું પીનામા આવે છે જમદગની કુડ ઉપર ગગાજીનું નાનું સરખું મદિર છે દુકાનો પાચ છે અહિંથી ૬ માધન ઉપર કુથનોર ઉર્ફે જગન્નાથચટ્ટી આવે છે રસ્તો ૧૧ માધનની સાધા રણ ચઢાઇનો, અને ૪૧ માધન સીધો છે અહિં બે દુકાનો, જગન્નાથ જીનું મદિર, અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ગગોત્રી જવાનો એક રસ્તો છે પણ તે નિકટ છે અહિંથી ૨ માધન ઉપર જમુનાચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ મીથો છે અહિં એક દુકાન અને યમુનાજીનું મદિર છે યમુનાજી પાસેજ વહે છે અહિં યમુનાજીમા મ્દીક પત્થર જેવી ચગતી કેટલીક ગિનાઓ જોવામા આવે છે અહિંથી હનુમાનગાડ સુધી ઝેરી માંખીઓ કરડે છે એવે કાષ્ઠિય પ્રકારે ૫૭ ઢાઢ ગહે તેવો બદામસ્ત કરવો રસ્તો જગનમા ચંઈને જાય છે જમુનાચટ્ટીથી ૨ માધન ઉપર બોજરી આવે છે રસ્તો ૧ માધન ચઢાઇ અને ૧ માધન ઉતરાઇનો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ બન્ને મહેજ

કાણુ કે જમુનાચીથી યમુનાજીનો પુત્ર પાર કરી આગળ જવાય છે અહિં વસ્તીના દસ પદ્મ મકાનો, એક દુકાન, અને નદીનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઇલ ઉપર રાણા આવે છે ગંગો ૧૫ માઇલની મટેજ કાણુ ચઢાઈનો અને ૧૫ માઇલ મીધો છે અહિં ધર્મશાળા, બે દુકાનો તથા ઝણાનું પાણી છે. અહિં દરી વધારે પડે છે અહિંથી ૩ માઇલ ઉપર હનુમાનગાડ આવે છે ગંગો કાણુ ચઢાઈનો છે અહિં મુધી જેરી માખીઓ ફરે છે, અને તેથી ચગ આવતા ખજવાગવાથી લોહી નીકળી પાડે છે અહિં એ ધર્મશાળા, બે દુકાનો અને પાણી હનુમાનગાનું મળે છે અહિંથી ૪ માઇલ ઉપર ખરમાસી આવે છે ગંગો કાણુ ચઢાઈનો છે કુપીઓ માથે ફગા ન કર્યો હોય તો તે અહિંથી યમુનોત્રી નથી આવના અહિં બાજ કાં ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા, સંપાવન, પાંચ સાંન દુકાનો અને શનીવતાનું મંદિર છે દરીના વખતમા યમુનોત્રીના પટ ન્યારે બંધ રહે છે, ત્યારે યમુનાજીની પૂજા અહિં થાય છે યમુનોત્રીના પડવા અહિં રહે છે અહિંથી ૪ માઇલ ઉપર યમુનોત્રી આવે છે ગંગો ૨ માઇલની ચઢાઈ, ૧ માઇલની ઉનગાઈ, અને ૧ માઇલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સમ છે પુરાણોમા લખેલ છે કે સૂર્યના ગમણના પુત્રી યમુનાજીએ અહિં તપશ્ચર્યા કરી હતી તે વખતથી અહિંનું નામ યમુનોત્રી પડ્યું છે. અહિં યમુનાજીનું મંદિર ૫૬૨ ફીટ ઉંચું અને માત આઠ ફીટ પટોળું છે, તેમા યમુનાજીની મૂર્તિ કાળા પાપાણુની દોઢ યુગ્મી વિગજમાન છે, તેમની જમણી તરફ ગંગાજી, અને ડાબી તરફ મરુતિની મૂર્તિઓ છે અહિં એ ધર્મશાળા, એક ચુકા અને ગરમ જળના છ કુંડ છે ચાર કુંડની અદર એજુ ગરમ પાણી રહે છે કે, પોપીમા બાધીને કાચા ચોખા તેમા છોડતા દસ મીનીટમા તે રંધાઈ જાય છે, તેમ પુરી ઉપમી જાય છે અને બગાડ પાડી જાય છે બાકી બે કુંડમા સ્નાન થઈ શકે તેવું ગરમ પાણી રહે છે ગેલ્લી અને પુરી પાણીથી ચડી જાય છે પણ પચપચી જાય છે છતાં યમુનોત્રીના માત્રાગુઓ ને એકાદ દિવસ અહિં રહે છે, તે કુંડના પાણીમાજ બોજન બનાવીને ખાય છે જોકે રમોઈ કરવાનો

લીસ્ટ નં. ૮.

હરદ્વારથી યમુનોત્રી ૧૬૬ માઇલ.

(ઝપીકેશ અને દેવ પ્રયાગ થઈને.)

હરદ્વારથી ૧૫ માઇલ ઉપર ઝપીકેશ અને ત્યાંથી ૪૪ માઇલ ઉપર દેવપ્રયાગ આવે છે; જેનું વર્ષુન લીસ્ટ નંબર ૧ માં થઈ ચુકેલ છે. દેવપ્રયાગથી ૬ માઇલ ઉપર બેડાકોટ આવે છે. રસ્તો સાધારણ ચઢાઈનો છે. અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૫ માઇલ ઉપર રૌડચટી આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની સાધારણ ચઢાઈનો, અને ૨ માઇલ મીઠો છે. અહિં બે દુકાનો, અને નાળાનું પાણી છે. અહિંથી ૫ માઇલ ઉપર કેથોલી આવે છે. રસ્તો ૨ માઇલની સાધારણ ચઢાઈનો અને ૩ માઇલ સીધો છે. અહિં બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી પગકડીને રસ્તે ત્રણ માઇલ, પહાડ ઉપર ચંદ્રવદની દેવીનું મંદિર છે. ઘણા યાત્રાળુઓ દર્શન કરવા જાય છે. દર્શન કરીને પાછું અહિંજ આવવું પડે છે. અહિંથી ૬ માઇલ ઉપર બેલમ ચટ્ટી આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની સાધારણ ઉતરાઈનો, અને ૩ માઇલ સીધો છે. અહિં બે દુકાનો, એક ધર્મશાળા, અને ઝરણાનું પાણી છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર ટિહરીનગર આવે છે. રસ્તો ૫ માઇલની સાધારણ ઉતરાઈનો, અને ૬ માઇલ મીઠો છે. રસ્તામાં બે ત્રણ નાનાં ગામો આવે છે. ત્યાં એક એક દુકાન, અને ઝરણાંનાં પાણી છે. ટિહરી, ગઢવાળની રાજ્યધાનીનું શહેર છે. ગામી ઉપર શ્રીમાન ૧૦૮ નરેન્દ્રસાહ પહાડુર છે યાત્રીઓને કબૂ ન પડે, તે માટે ગંગોત્રી, યમુનોત્રીના રસ્તાઓ દરવેળે રાજ્ય તરફથી સુધરાવવામાં આવે છે, તેમજ દુકાનદારો યાત્રાળુ પામેથી વધારે ભાવ ન લે, તે માટે ખોરાકીના સામાનના ભાવો રાજ્ય તરફથી ઓંધી આપવામાં આવે છે ટિહરી, લીવગંગા અને ભાગીરથીના મંજમની વચમાં છે. મંજમસ્થાનને મજેશપ્રયાગ કહેવામાં આવે છે. ગામ મોહુ છે. ઇ. મ. ૧૯૨૧ ની વસ્તી ગણતરી

પ્રમાણે ટિહરીમાં ૩૩૪૨ માણસોની વસ્તી હતી. ગામની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૨૩૩૮ ફીટનો છે. અહિં રાજ્ય તરફથી સદાવત અને ધર્મશાળા છે. પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલીફોન, વિજ્ઞાપક, ટાવર, હોસ્પિટાલ, ડાકઁગલો, કોર્ટ, કચેરી, જેલ, રાજ્યની મહેલાતો કેટલાંક મંદિર, પાણીના નળો, અને પોલીસ ચોકી વિગેરે છે. અહિંથી ૧૧ માઈલ ઉપર ભલ્લીયાણા આવે છે. રસ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૮ માઈલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ સહેજ કઠણ છે. રસ્તામાં પાંચમાઈલ ઉપર એક નાની ચટ્ટી આવે છે, ત્યાં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે. ત્યાંથી પાંચ માઈલ ચાલતાં દેહરાદુનથી ભલ્લીયાણા જતો રસ્તો મળી જાય છે. ભલ્લીયાણાથી ૧૫ માઈલ ઉપર ધરાસુ અને ત્યાંથી ૪૮ માઈલ ઉપર યમુનોત્રી આવે છે; જેનું વર્ષન લીસ્ટ નંબર ૭ માં ચંદ્ર ચુક્યું છે. કુલ દરદારથી યમુનોત્રી, ઉપરને રસ્તે ૧૬૬૧ માઈલ થાય છે; જેમાં ૪૬૧ માઈલ ચઢાઈ, ૨૭૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૮૯ માઈલ સીધો રસ્તો આવે છે —

નોટ:—દેવપ્રયાગથી ટિહરી જવાનો બીજો પણ એક રસ્તો છે, જે રસ્તે દેવપ્રયાગથી ૧૦ માઈલ ઉપર ખર્સાડ, ૧૪ માઈલ ઉપર કેટેશ્વર, ૨૦ માઈલ ઉપર વંડ્યા, ૨૮ માઈલ ઉપર ક્યારી, અને ૩૪ માઈલ ઉપર ટિહરી આવે છે. આ રસ્તે પણ કેટલાંક માણસો ટિહરી જાય છે.

ગ્રાહીવટી.

આ ગોળીઓ ગ્રાહીના ચૂર્ણ સાથે કેટલીક સ્મૃતિકારક અને પૌષ્ટિક ઔષધિઓ મેળવી બનાવેલી છે જેમને ગ્રાહીનાં પત્તાં ઘોટવાની કે ખાંડવાની ઘર ઉપર સગવડતા ન હોય તેમને માટે તે ઉત્તમ છે. સેવનવિધિ સાથે કિંમત ૧૨૦ ગોળીની શીશી ૧ નો રૂ. ૧-૦-૦

હરિચંદ એલ. મહેતા. વૈદ્ય.

પોષ્ટ ખરવાળા ઘેલાસાના (અમદાવાદ).

લીસ્ટ નં. ૯.

શ્રી યસુનોત્રીથી ગ ગોત્રી હતા માધલ
(મીમલાયટી અને નવગંગી ધર્મશાળા થતે.)

યસુનોત્રીથી ૨૫૫ માધલ ઉપર મીમલાયટી આવે છે
ગંગો ૪ માધલ અગ્રાહ, ૧૩ માધલ ઉત્તરાહ, અને ૧૦૫ માધલ સીધા
છે જેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૭ માં કરેલ છે મીમલાયટીથી ૮
માધલ ઉપર મીમલાયટી આવે છે ગંગો ૫ માધલ અગ્રાહ, અને
૩ માધલ ઉત્તરાહનો છે અગ્રાહ ઉત્તરાહ મધ્ય છે મીમલાયટીથી
નદીનો પુલ પાગ કડી જગતમા ચાલવું પડે છે અહિં એક દુધાન,
અને ગંગાનું પાણી છે મીમલાયટીથી ૩ માધલ ઉપર નવગંગી
ધર્મશાળા [નાકુટી] આવે છે ગંગો માધલ ઉત્તરાહ જેવા છે,
પણ મીમો ગણાય અહિં ચાગપાય દુધનો અને બાં ૬૦ ૬૦
વાગાની તથા ગ્વામી મજાનનાદજીની ધર્મશાળાઓ છે ચીમા
એક મીમો છે, તેમા મત્તનાગપણનું મંદિર છે પાણી કરાવાનું
છે ધી અહિં બહુ મારું મજે છે ધગમુથી ગંગોત્રી જના
ચાત જુનો ગંગો અહિં મગી ગાય છે અહિંથી ૬ માધલ ઉપર
ઉત્તરાહી ૮૨ બગાહા આવે છે ગંગો મીમો છે અહિં રીમ
પચીમ દુધનો, પોષ્ટ, દોષીગમ, ગ્રામગનો, ચોલીમનો, બાં ૬૦ ૬૦
વાગાનું મત્તન, ધર્મશાળા, અને જૌનધાલસ
તથા ગ્વામી શ્રી મજાનનાદજીનું અન્નસેવ છે, બીજી પજુ કેન્સી
ધર્મશાળાઓ અને છુટ મદાનનો છે અહિં બારેમાસ માધુઓ
નહે છે અને તેમને સીકિયની જેમ તૈવાગ બોજન દમેદા મો છે
જેવા કાલક ગંગોમાં—ગંગાપુત્રના મદાગમી રોગેટા તરફથી
અધાનસ મલિ, જુના જમાનાનું મોટું નિશુળ અને અમો તથા
વરુણનો મગમ છે બીજી પજુ કેન્સાક નાના મલિ છે પગ્ગ
મીમનું પજુ અન્નસેવ અહિં આવે છે ગંગોત્રીનામ આ ગંગ

મોટું છે અહિંથી ૨ માઇન ઉપર બંસીગાડ આવે છે ગ્રંથો
 સીધો છે અહિં એક દુકાન, ડાકમગવો, તથા ઝણાનું હક પાણી
 છે અહિંથી ૪ માઇન ઉપર નીતાલા આવે છે ગ્રંથો ૨ માઇન
 ઉતરાધનો છે ચદાઈ ઉતરાધ સાધારણ છે પાણી નાળાનું છે દુકાન
 એક છે નીતાવાથી ૩ માઇન ઉપર મનેરી આવે છે ગ્રંથો મીધો
 છે અહિં બે દુકાનો તથા બે ધર્મશાળા છે તેમાં એક બાં ૩૦
 ૩૦ વાળાની, અને એક ટિલ્લી ગાંત્યની છે પાણીનાળાનું, તથા
 ગગાજનું કામમા આવે છે અહિંથી ૪૫ માઇન ઉપર કુમાચટી આવે
 છે ગ્રંથો ૨ માઇન ચદાઈ, અને ૨૫ માઇન ઉતરાધનો છે ચદાઈ
 ઉતરાધ સાધારણ છે અહિં બે દુકાનો અને ઝણાનું પાણી છે
 અહિંથી ૪૫ માઇન ઉપર ભટવાડી આવે છે ગ્રંથો ૧ માઇન
 ચદાઈ, ૨ માઇન ઉતરાધ, અને ૧૫ માઇન સીધો છે ચદાઈ ઉત-
 રાધ માધાણ છે અહિં ચાર પાચ દુકાનો, ડાકમગવો બાઝરે
 શ્વર મહાદેવનું મંદિર, અને બાં ૩૦ ૩૦ વાળાની ધર્મશાળા, તથા
 સદાવત છે પાણી ઝણાનું, અને ગગાજનું કામમા આવે છે
 કેદારનાથ જવાનો ગ્રંથો અહિંથી જુલો થાય છે એટલે ગગોની
 જન રે વધાગનો સામાન અહિં રાખી જવો ફીક છે, ડાકણ ૩-
 હરદ્વાર અથવા કેદારનાથ જવા માટે ગગોત્રીથી પાણી અહિંજ
 આવતું પડે છે ભટવાડીથી ૬ માઇન ઉપર જુખીચટી આવે છે
 ગ્રંથો માધારણ ચદાઈનો છે અહિં એક દુકાન, ધર્મશાળા અને
 ગગાજનું પાણી છે ચગીનું નામ જુખી છે, પણ જોગીનો મામાન
 મળે છે અહિંથી ૩ માઇન ઉપર ગગનાણુચટી આવે છે
 ગ્રંથો મીધો અને સાગે છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો, બાં ૩૦ ૩૦
 વાળાનું સદાવત, અને ધર્મશાળા, તથા મહાદેવનું મંદિર છે ગગાજ
 પાસે વહે છે અહિંથી અડધા માઇન ઉપર હુરી ગામમા ગગમ
 પાણીનો કુડ, અને પાગશરકપીનો આશ્રમ છે ગગનાણીથી ૨
 માઇન ઉપર બગોલીગાડ આવે છે ગ્રંથો ૧ માઇન ચદાઈ અને
 ૧ માઇન ઉતરાધનો છે ચદાઈ ઉતરાધ મહેજ કંપુ છે અહિં એક
 દુકાન અને ઝણાનું પાણી છે અહિંથી ૨ માઇન ઉપર જુહારી

નાગ આવે છે ગસ્તો ૧ માછન ચગાઇ અને ૧ માછન ઉતગાઇને
 છે ચગાઈ ઉતગાઈ મહેજ કાણુ છે અદિ એક ધર્મશાળા તથા
 દુકાનો છે પાણી ગગાજી અને ઝગણાનુ કામ આવે છે અદિ થી
 માછવ ઉપર સુકીખાસ આવે છે ગસ્તો ૩ માછન ચગાઈ અને
 માછવ ઉતગાઇનો છે ચગાઈ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે અદિ મા
 કાં ૬૦ વાગાની ધર્મશાળા અને મત્રત છે યમુનોત્રીથી ખગમાઈ
 થકને એ પહાડી ગસ્તો અદિ આવ છે, પણ તે ઘણો વિષ્ટ છે
 અદિ બે દુકાનો, અને ઝગણાનુ પાણી છે અદિ થી ૧૫ માછન ઉપર
 ઝાસા આવે છે ગસ્તો મહેજ કાણુ ચગાઇનો છે અદિ બાં ૬૦
 ૬૦ વાગાની એ નાની મગ્ગી ધર્મશાળા, અને બે દુકાનો છે
 પાણી ગગાજી તથા ઝગણાનુ મગ્ગે છે ચગીની પામે થોડ મપાટ
 મે ૧૫ પગ છે અદિ થી ૪૫ માછન ઉપર હુરસીસ આવે છે ગસ્તો
 ૧૫ માછન ચગાઇ, ૧૫ માછવ ઉતગાઇ, અને ૧૫ માછવનો મીધા
 છે ચગાઇ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે ચગી મારી છે અદિ થી ગગ
 ગમજી જલચાગીની ધર્મશાળા, મત્રત અને મગીનો છે મહગ્ગન
 અદિ ધણુ પગ નાના થાય છે કાક મગનો, બે નાણુ દુકાનો અને
 મત્રનાગાયપુત્ર મહિ પણુ છે થી મારૂ મગે છે ચગીની પામે થોડ
 મે ૧૫ અને દેવલગ્ના જુઓનુ જગમ છે ગગાજી થોડે નિચાણુમા
 વને છે એને પાણી ઝગણાનુ મમ આવે છે ગગાજીને મામેપાર
 મુખનાગામમા મગોનીના ૫ પામો ગદે છે મગોનીના ૫૦ કડીના
 પખતમા ૭ મદિના બધ ગદે છે ત્યારે પૂજા મુખવાથી એમાછવ
 ઉપર માર્કેટનકીના ગ્યાનમા થાય છે અદિ થી મુખવા થકને
 મગોરી જુ હાથ તો નમ માછન મુખવા, અને ત્યાથી ચાગ માછત
 ઉપર નીચેનો ગસ્તો મગી જાય છે માર્કેટનકીનુ ગ્યાન ગસ્તામા
 આરી જાય છે દગ્ગીથી ૩ માછવ ઉપર મગવા આવ છે ગસ્તો
 લગભગ મી ૫ છે અદિ ધર્મશાળા તથા મત્રત બાં ૬૦ ૬૦
 વાગાનુ છે એ ધર્મશાળા થી ગગનગમજી જલચાગીના મેનાથી
 જયપુર મદા ૧૫ થી મગે ૫ એ મપાડે ૫ છે અદિ દેવમગા, અને
 બા ૫ થીનો મત્રમ છે, મત્રમ ઉપર મદાવજુ નાંદ ૫ ૫

અહિ વધારે પડે છે મહાત્માઓનો નિનામ અહિ બારે માસ ગહે છે કેટલાક દીની નખતમા પણ વસેા પહેરતા નથી મુખવા મામ ગગાજીને સામેપાર દેખાય છે પણ ત્યા જવાનો રસ્તો હગ્સીય થઈને છે ધગધીમા બે ત્રણ દુકાનો અને પાણી ગગાજી તથા ઝરણાનુ છે અહિથી ચાર માઇન ઉપર જા'ગલાપુલ આવે છે રસ્તો ચઢઉતર નો છે, પણ સીધા જોવોજ છે અહિ નાની ધર્મશાળા, ડાકબગચો તથા એક દુકાન છે પાણી ઝરણાનુ ડામ આવે છે ગગાજી પાસે વહે છે, પણ જરા નિચાણમા છે ઠી અહિ ગમ્ત પડે છે જન્મુ ઝપીનેા આશ્રમ અહિ હતો, જેની જઘામાથી ગગાજીનીકળતા ગગાજીનુ નામ જન્મુવી પડ્યાનુ કહેવાય છે અહિથી એક માઇન ઉપર નેવોગ જવા રસ્તો ફાટે છે, તે રસ્તે ભોટીઆઓ તિમેગીઓ માથે વેપાર કરે છે ટૈવાસ માન સરોવર જવુ હોય, તો તે રસ્તે જઈ શકાય છે પરંતુ રસ્તામા મગવડ ઝાંઝ પણ મળતી નથી નેવોગ પ્રિટિશ હલ્તુ ઇન્ટુ ધ્યાન છે કાંઈ કાંઈ સાધુ મહાત્મા તે રસ્તે જાય છે આ રસ્તો શ્રાવણથી આસો માસ સુધી ખુ નો રહે છે અહિ થી ૨ માઇલ ઉપર ભેરવઘાટી આવે છે રસ્તો ૧ માઇન ચઢાઈ અને ૧ માઇલ ઉતારાઈને છે એક માઇનની સાધાગણુ ઉતરાઈ પછી બાડગગા ઉપરનો પુન પાગ કવો પડે છે અહિથી ૩૫૦ ફીટ ઉપરમા એક ભોટાનો પુન ૨૫૦ ફીટની લબાઈ વાજો જોવામા આવે છે, પછી વગમ પહેના આ પુન ઉપર થઈને માથુસો ભૈરવધાની જતા, પણ પુનને દેખતાજ કમકમાની છુત્તી ૧૨ણુ નીચે ૪૦૦ ફીટ ઉડાણમા બાડગગા પહાડી ગર્જના માથે બુનરાગ ઢગની ચાની જાન છે અને પુન બેઠિ તગદ ખુ નો છે એટલે પુલ ઉપર થઈને ચાલતા નીચે જોનામા આવે તો ચન્કર આવતાને પડી જવાનો ભય ગહેતો, જેથી દરેક યાત્રાગુ તે પુલ ઉપર સહી સનામત પાગ થના માટે, ભૈરના કાગને સચારો, અદીગેર એમ ઘોણ ઘણા રોના નાખવાની માનસા કરતા, પણ નીચેનો રસ્તો તૈયાર થયા પછી, તે અડચણો દૂર થઈ છે નીચેથી, પણ આ પુનનુ દ્રશ્ય ખરેખર લાયકર દેખાય છે નીચેનો પુન પાગ કગી, એક

માઈવિની કંણુ ચદાઇ ચદના ભૈરવવાદી આવે છે અહિં બે દુકાનો પાણીનો ના, બાં ૬૦ ૬૦ વાગાની ધર્મનાગા અને મનાવન, તથા પાણીની પગ છે અહિં એક કુડમા લોદાના માગવાગુ પીગાથ પડતુ પાણી આવે છે ઉત્તર ગંગીઓને તે મહુ કાપના કાગ્દ છે. અહિંથી ૬ માઈવ ઉપર ગંગોત્રી આવે છે ગંગોત્રી માઈવ ચદાઈ, ૨ માઈવ ઉત્તર, અને ૨ માઈવનો મીરો છે ચદાઈ ઉત્તર ૨ ઇંચ છે, પશુ તે મને કર્મગને દુકડે આવે છે અહિં શ્રી ગંગાજીનું સોનાના કગથ વાગુ વિષગ મધે મદિ હગમગ પચીશ ફીટ ઉચુ અને બાગી પહોણુ છે તેમા ગંગાજીની મૂર્તિ, હગમગ બે ફીટ ઉચાઇ વાગી સદે બાગમની છે તેમની જમણી તરફ ભગીચ ગળની, અને ડાબી તર મગ્ગવનિ, ભૈરવ, ગૌરીકર, આદ્યકગચાર્ય નગ્ગાગાયણ અને અત્રપૂજો આગ્નિ મૂર્તિઓ છે આ મદિગની પામેજ એક નાનુ મદિ માર્કડેયસાગીનુ છે તેમા એક નદિ ઉપર ગૌરીકરની મૂર્તિ વિગમમાન છે એક રિવનિગ પશુ આ મદિગની જમણી તરફ ગંગાજી વરે છે ગંગાજીની પહોળાઈ, અને ઉચાઈ, અહિં બદુજ થોડી છે ગંગોત્રીમા ૩ ૧ ૨ ધર્મશાગાઓ બાં ૬૦ ૬૦ વાગા અને ઉત્તર ગંગોત્રી મદાવનો, અને દમનારકુનો છે મામાન તમામ મગે છે, પશુ સાકડ સદેજ મોવા અને હીના મગે છે ગંગોત્રીની ઉચાઈ મમુદની સપાગીથી ૧૦,૩૧૬ ફીટની છે વાનાગુ ઓછ મા ઓછુ એકગત્રી અહિં ગ્રહે છે, અને અહિંથી પ્રસાદી દાખન ગંગાજી, વેગ તથા કુપીઓમા ભગીથે લદગય છે, કેવાક વાનાગુઓ ગૌમુખ જઈ, ત્યાંથી ગંગાજી ભગે છે ગંગોત્રીથી ગંગાજી ઉપરનો લામ્બનો પુન પાગ ફગી ગૌમુખ જવાય છે, જે ગંગોત્રીથી અદાગ માઈવ થાય છે રંગો કડબુ છે મદમ, ધર્મશાગા દુકાનો કે પુન તે ગંગામા નથી, એટલે બોગગીનો મામાન અને ત્યાના બોમીવાને માથે લઈ જવાથી બે દિવસમા ગૌમુખ જઈ અદાય છે ગંગામા બોગવના ઝોડોનુ જગય આવે છે ગદેવાને માટે મુદાઓ મગે છે અને પુવનુ કામ જગ્દ આવે છે, પણ આવળુ મદિના પછી તે ગંગે જતુ બેખમ વાગુ છે કારણ કે બદુ ગંગી નવ છે અને

નદી નાળાં ભરાઈ આવે છે તેમજ ચીકણા રસ્તાને લઇને ઉપરથી લપટી પડતાં ગંગાજીમાં જવાનો લય રહે છે, એટલે વૈશાખથી અસા-
 ૩ માસ સુધી, તે રસ્તે જઇ શકાય છે. ગૌમુખની ઉંચાઇ, સમુદ્રની
 સપાટીથી ૧૨,૬૧૪ ફીટની છે. ભગીરથ રાજાએ અહિં તપસ્યા કરી
 ગંગાજી પ્રાપ્ત કરેલ હતાં. અહિં ગંગાજીની ધારા લગભગ ત્રણસો
 ફીટ ઉપરથી ગાયના મુખ જેવી પર્વતની ખીણમાંથી ધોધ રૂપે નીચે
 પડે છે પણ પહોળાઇ, લગભગ ચાર પાંચ ફીટની છે. જે પર્વતમાંથી
 ગંગાજી નીકળે છે, તે ભગીરથ પર્વતના નામથી ઓળખાય છે, અને
 તેના શિખરની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૨૧,૩૬૦ ફીટની છે. ગૌમુ-
 ખથી પાછા ગંગોત્રી આવવું પડે છે. જે શાકડાનો પુલ પારકરી
 ગૌમુખ જવાય છે, તે પુલ પાર કરી દક્ષિણ તરફ ચાલતાં એક માઇલ
 ઉપર ગૌરીકુંડ આવે છે. અહિં કેદાર ગંગા, અને ભાગીરથીને
 સંગમ થાય છે. સંગમ સ્થાને એક શિલારૂપી શિવલિંગ, કુદરતીજ
 પડેલ છે તેના ઉપર સંગમનો ધોધ રૂપ પ્રવાહ પડે છે તે જગ્યાને
 ગૌરીકુંડ કહે છે. અહિંથી પાછું ગંગોત્રી આવવું પડે છે. યમુનોત્રી
 થી ગંગોત્રી ૯૮૧ માઇલ થાય છે; તેમાં ૨૬ માઇલની ચઢાઈ, ૩૦
 માઇલની ઉતરાઈ, અને ૩૬૧ માઇલનો સીધો રસ્તો આવે છે.

નોટ:--

(૧) ગંગોત્રીથી નીકળેલ ગંગાજી, ૧૫૧૪ માઇલ વહીને કલકત્તાથી
 ૬૦ માઇલ ઉપર કપિલ આશ્રમમાં યર્ધ સમુદ્રને મળે છે; જે જગ્યા
 એ સગર રાજાના સાડ હજાર પુત્રો કપિલમુનિના ક્રોધાગ્નિથી બળી
 ને ભસ્મ થયેલ હતા, અને જેને ભગીરથ રાજાએ મહાન તપ કરી
 ગંગાજીનો સ્પર્શ કરાવી સ્વર્ગે મોકલ્યાનું વર્ણન પુરાણોમાં છે.
 ગંગોત્રીનું ગંગાજી તમામ હિંદુઓ પવિત્ર માને છે; એટલુંજ નહિ
 પણ મંદી વખતે ગંગાજીનું એક ટીપું મળી જાયનો તેમનો સ્વર્ગ-
 વાસ થવાની તેમને દ્રઢ શ્રદ્ધા છે. ગીનાજીમાં ગંગાજીનું મહાત્મ્ય વધારે
 જણાવેલ છે તેમજ આધુનિક યુરોપીયન ડોક્ટરો, પણ ખીજ કરતાં
 ગંગાજીના પાણીમાં વધારે શુભ છે તેમ નિશ્ચય માને છે. ગંગોત્રીથી

હંડીની ઝાલુમાં અહિં રહે છે. આ ગામ અવારના મહારાજ શ્રી નરેન્દ્રસાહબાદાદુરે વસાવેલ છે, તેમજ એક જંગલો મુખ્ય દેશનનો. સરસ બતાવેલ છે, જે હરદ્વારથી ઝાપીકેશ આવતાં રસ્તામાંથી દેખાય છે. આ ગામનું નામ મહારાજાના નામ ઉપરથી નરેન્દ્ર નગર રાખેલું છે. અહિં કેટલીક દુકાનો, પાણીના નળ, હાફમંડો, વિગેરે છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર ઝાપીકેશ આવે છે. રસ્તો સાધારણ ઉતરાઈ વાળો છે, આ રસ્તો મોટર આને તેવી સડકનો છે, પણ પગ કેડીને રસ્તે ઝાપીકેશ ૭ માઇલ થાય છે તે રસ્તો કંઈક ઉતરાઈનો છે. યાત્રાળુ પાંચ માઇલના બચાવને ખાતર તે રસ્તેજ ઝાપીકેશ આવે છે. પગકેડીનો રસ્તો કૌશામ આશ્રમ પાસે, અને સડકનો રસ્તો સિંધ શાળા પાસે આવે છે, તે આગળ પણ બતાવેલ છે. ઝાપીકેશથી ૧૫ માઇલ ઉપર હરદ્વાર આવે છે. રસ્તો સીધો છે. ઝાપીકેશ અને હરદ્વારના વર્ણન માટે લીસ્ટ નંબર ૧ જુઓ. કુલ ગંગોત્રીથી હરદ્વાર ૧૬૧ માઇલ થાય છે; તેમાં ૨૫ માઇલ ચઢાઈ, ૪૫ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૯૧ માઇલ સીધો રસ્તો આવે છે.

નોંદ-

- ૧ આ રસ્તે થઈ ગંગોત્રી જતું અથવા આવતું હોય તો સમ-વડતા વાળું છે; કારણ કે બીજાં કરતાં આ રસ્તો સારો છે, પરંતુ રસ્તામાં કોઈ યાત્રાનું સ્થળ આવતું નથી.
- ૨ જેને હરદ્વારથી યજ્ઞોત્રી ન જતાં ગંગોત્રી જતું હોય તો લીસ્ટ નંબર ૭ માં બતાવ્યા પ્રમાણે દેહરાદુનથી ધરાસુ થઈને અથવા તો લીસ્ટ નંબર ૮ માં બતાવ્યા પ્રમાણે ઝાપીકેશથી દેવપ્રયાગ, અને ટિહરી થઈને, જઈ શકે છે. બન્ને માર્ગોના માઇલ અનુ-ક્રમે ૧૬૭ અને ૧૬૨ થાય છે.

લીસ્ટ નં. ૧૧.

શ્રી ગગોત્રીથી કેદારનાથ ૧૨૦૧ માઈલ.

(ભટવાડી અને ત્રિથુગી નારાયણ થઈને)

ગગોત્રીથી ૩૮ માઈલ ઉપર ભટવાડી આવે છે રસ્તો જા
માઈલ ચઢાઈ, ૧૭ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧૩૧ માઈલ સીધો છે,
જેનું વર્ણન લીધું નબર ૯ મા આપેલું છે ભટવાડીથી ૧ માઈલ
ઉપર ડાંગચઢી આવે છે રસ્તો મીઠો છે ભટવાડીથી અહિં આની
ગંગાજી ઉપરનો પુલ પાઠ હરી આગળ જવાય છે અહિં એક દુકાન
છે પાણી ગંગાજીનું કામ આવે છે અહિંથી ૫ માઈલ સામીસૌરા
(રંધાણું) આવે છે, રસ્તો ૩ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને
૧ માઈલ મીઠો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ મહેજ કાણું છે રસ્તામાં ત્રણ
માઈલ ઉપર શેગઢ નામનું ગામ આવે છે પણ ત્યાં દુકાન નથી
રંધાણુંમાં ૩ દુકાનો, અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર
ધુના (રંધાણી) આવે છે રસ્તો ૧૧ માઈલ ચઢાઈ, અને ૧૧ માઈલ
ઉતરાઈનો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સહેજ કાણું છે અહિં ૫૦ કાં ૬૦
વાગાની ધર્મશાળા સદાવત, બે દુકાનો, અને ઝરણાનું પાણી છે
અહિંથી ૫ માઈલ ઉપર બસોકાખાલ આવે છે રસ્તો સહેજ કાણું
ચઢાઈનો છે, અને જગનમા થઈને જાય છે અહિં બે દુકાનો, અને
ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૪ માઈલ ઉપર પગરાણા આવે છે
રસ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, અને ૨ માઈલ ઉતરાઈનો છે ચઢાઈ ઉત-
રાઈ માધાગણું છે અહિં ત્રણ ચાર દુકાનો, ઝરણાનું પાણી, અને બે નાની
ધર્મશાળાઓ છે રસ્તો ઘનગેર જગનમા થઈને જાય છે અહિંથી
બુઢા કેદાર મુની જેરી માખીઓ કરડે છે, એટલે ખુદસા પગ
ન રાખવા પગગણાથી ૩ માઈલ ઉપર ઝાલકી આવે છે રસ્તો
કાણું ઉતરાઈનો છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો, અને ધર્મગાનું પાણી
છે અહિંથી ૬ માઈલ ઉપર બુઢાકેદાર આવે છે રસ્તો સાધારણ

સીધો જ છે પણ મહત્ત્વ નથી અહિં ૫૦ ૬૦ ૭૦ વાળાની ધર્મશાળા અને મદાવન છે, બીજી પણ એક મદાવન પામેના કોઈ ગામના મદગૃહસ્થનું છે લીનગગા અને ધર્મગગાના મગમ ઉપર છુટકા નાચનું મદિર છે દુકાનો પાચ છે અને ઝરણાનું પાણી છે ન્હાવા ધોરાની મગમ અહિં મારી છે આ કેદાર પચકદારની ગણતરીમાં નથી, પણ મદિરમાં કેદારનાથના જેવી તાની સિવનિગની નૃતિ અને બીજા કેદાર દેવતાઓની મૂર્તિઓ છે અહિંથી ૫ માઈન ઉપર ડોલાચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ ૩ માઈન ચાલ અને ૨ માઈન ઉતગાધ નો છે ચદાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે અહિં એક ધર્મશાળા તથા બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૧ માઈન ઉપર રાયગદ-ચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ મહેજ કાણુ ચાલવાળો છે અહિં દુકાનો બે અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર હુતકુંડીચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ ૨ માઈન ચદાઈ અને ૧ માઈન ઉતગાધનો છે ચદાઈ ઉતગાઈ કાણુ છે અહિં ત્રણ ચાલ દુકાનો એક ધર્મશાળા અને લેંગવનાથનું મદિર છે પાણી ઝરણાનું મગ છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર મોલભોંગ આવે છે ૨૨૦ મહેજ કાણુ ઉતગાધવાળો છે અહિં દુકાનો ત્રણ અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર પનેથી આવે છે ૨૨૦ કાણુ ઉતગાધનો છે અહિં બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર વતુચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ કાણુ ઉતગાધનો છે અહિં દુકાનો બે ત્રણ અને પાળી ઝરણાનું તથા નદીનું છે ૫૦ ૬૦ ૭૦ વાળાની ધર્મશાળા, મદાવન અને ગમચદ્રશનું મદિર પણ છે અહિંથી ૧૫ માઈન ઉપર જ ગદ ચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ મીધો છે અહિં બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી સખ્ત ચદાઈ શરૂ થાય છે, એટલે ચાલવાનું બને ત્યાં મુડી થોડું અને સવારે રાખવું જગતચટ્ટીથી ૧૫ માઈન ઉપર ગવાંખા આવે છે ૨૨૦ કાણુ ચાલનો છે અહિં વન્નીતા પદર વીમ મકાનો અને એક દુકાન છે પાણી થોડે દુરથી લાવવું પડે છે પણ ચાનાના સમયમાં એમદ પાણીની પગ મે છે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર વટુંડાચટ્ટી આવે છે ૨૨૦ મખ્ત ચદાઈનો

છે. અહિં બે દુકાનો અને એક ધર્મશાળા છે. પાણી થોડે દૂરથી લાવવું પડે છે પણ દુધ દહીં મળેછે. અહિંથી ૨ માઇલ ઉપર પવાંલી આવે છે. રસ્તો સખ્ત ચઢાઇનો છે. અહિં ઠંડી સખ્ત પડે છે. દુકાનો ત્રણ ચારને પાણી ઝરણાનું છે. બાં ૬૦ ૬૦ વાળા તરફથી ઠંડીમાં બચાવ કરવા સાર એક દિવસને માટે અહિં ગરમ કંબળ ઓઢવા સાર ફરકને મળે છે, તેમનું સદાવત અને ધર્મશાળા પણ છે. પવાંલીની આબુઆબુ થોડે દૂર બરફના પહાડો જોવામાં આવેછે. પવાંલીથી ૬ માઇલ ઉપર મંગુચટી આવે છે. રસ્તો ૭ માઇલ ચઢાઈ, અને ૨ માઇલ ઉતરાઈનો છે. પાંચ માઇલની ચઢાઈ સખ્ત છે બાકી બે માઇલની ચઢાઈ અને ઉતરાઈ સાધારણ છે. અહિં ત્રણ દુકાનો, બાં ૬૦ ૬૦ વાળાની ધર્મશાળા અને સદાવત છે. પાણી ઝરણાનું મળે છે. ટિહુરી રાજ્યની હદ અહિં પુરી થઈ બ્રિટિશ હદ શરૂ થાય છે. રસ્તામાં થોડી થોડી જગ્યાએ બરફ આવે છે. અહિંથી ૫ માઇલ ઉપર ત્રિયુગી નારાયણ આવે છે. રસ્તો કંઈ ઉતરાનો છે. અહિં ત્રિયુગી નારાયણનું મંદિર છે. તેની અંદર ત્રણ યુગથી (શંકર પાર્વતીના વિવાહ ત્રેતાયુગમાં અહિં થયેલ ત્યારથી,) અખંડ ધૂણી ધમે છે. યાત્રાળુઓ તેમાં બાળવા માટે લાકડાં લઈ આપે છે. ત્રિયુગીનારાયણની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટથી ૭,૨૧૭ ફીટની છે. અહિંના પહાડમાં વજનાગ, અંતિવિપ, શાક્તમમીસરો વિગેરે ઔષધિઓ પુષ્કળ પ્રમાણમાં થાય છે, પણ તે ભાદરવાથી માગસર સુધીમાં; કારણ કે તે સિવાયના સમયમાં પહાડની અંદર બરફ હોય છે, એટલે કાંઈ ઉગી શકતું નથી. ત્રિયુગી નારાયણનું દ્રશ્ય બહુ સુંદર છે. ઉતરમાં બરફથી જવામેલ પહાડો, દક્ષિણમાં લીલાં વૃક્ષોથી ભરેલ પર્વતો, પશ્ચિમમાં ગદનીમાફક ઉંચા ઉંચા કુંગરાઓ, અને પૂર્વમાં સપાટ મેદાન રમણીય લાગે છે. અહિં કેટલીક દુકાનો, ધર્મશાળા, સદાવત, રકુલ તથા પોષ્ટની પેટી છે. મંદિર સોનાના કળશ વાળું શિખરબદ્ધ છે. તેમાં લક્ષ્મીનારાયણની ધાતુથી મટેલ મૂર્તિઓ છે. તેમની પાસે ભૈરવ અને અન્નપૂર્ણાની મૂર્તિઓ છે. અહિંથી ૧૧ માઇલ ઉપર શાકુમ્બેરીદેવી આવે છે. રસ્તો મહેજ કંઈ ઉતરાઈનો છે. રસ્તામાં જંગલી ગુલાબના છોડ આવે છે, તેનાં

કુલો શુભાખનાં જેવાંજ થાય છે. સ્વાદ અને પાન પણ તેવાંજ છે, પરંતુ સુગંધ નથી. અદિ દેવીના મંદિરમાં ધાતુના પગાની અંદર બનાવેલ મુખાર્ચિદ છે. યાત્રાળુઓ ત્રિયુગોનારાયણથી આવતાં યાદી દાખલ એક ચીંદરકું મંદિર પાસેના ગાડ ઉપર બાધે છે. અદિ દુધ દહીં મળે છે. ઝરણું છે, પણ કોઈ કોઈ વખત તેમાં પાણી નથી આવતું. અદીથી ૧૧૧ માઈલ ઉપર સોમપ્રયાગ આવે છે. રસ્તો કાંણુ ઉતરાધનો છે. આ રસ્તે લપટી પડવાનો ભય વધારે રહે છે. જે માણસ નવા રસ્તે યઈને સોમપ્રયાગ આવવા ધારે તે તેમ પણ ઠરી શકે છે. અદિ દુકાન કોઈક વખત રહે છે. બાકી લાકડાંના વાસણ બનાવવાનો સંચો હાથેમાં આવે છે. અદિથી ૧૦ માઈલ ઉપર કેદારનાથ આવે છે. રસ્તો ૬૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨૧ માઈલ મીઠો છે. જેનું વર્ણન ક્ષીટ નંબર, ૧ માં આપેલ છે, મારે ત્યાં જોવું. કુલ ગંગોત્રીથી કેદારનાથ ૧૨૦૧ માઈલ થાય છે. તેમાં ૪૬ માઈલ ચઢાઈ, ૪૬ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨૫૧ માઈલ સીધો રસ્તો આવે છે.

નોંદ—આખી યાત્રામાં કાંણુમાં કાંણુ આ રસ્તો છે, પરંતુ તે ફોકા હોઈ સેંદરે પંચાણુ યાત્રીઓ આ રસ્તે જાય છે. બાકી પાંચ નીચેને રસ્તે જાય છે. ગંગોત્રીથી ક્ષીટ નંબર, ૧૦ માં જણાવ્યા પ્રમાણે રિહરી (૧૦૦ માઈલ) આવી, ત્યાંથી શ્રી નગર (૩૩ માઈલ) ના રસ્તામાં આઠ માઈલ ઉપર રિહિલ, અગીઆર માઈલ ઉપર પૌ, પચીસ માઈલ ઉપર હાંમરચોર, ત્રીસ માઈલ ઉપર કિર્તિનગર, અને તેતગીમ માઈલ ઉપર શ્રીનગર આવે છે. દરેક મથળે દુકાનો અને પાણીની મગવા છે. કિર્તિનગરમાં મહુમ રિહરી નરેશ શ્રી ૧૦૮ કિર્તિ શાહનો મહેલ છે. ત્યાંથી ગંગાજનો પુલ પાર કરતાં દેવપ્રયાગથી શ્રી નગર જવાના રસ્તામાં આ રસ્તો મળી જાય છે, એટલે ગંગોત્રીથી ૧૩૩ માઈલ શ્રીનગર આવી, ત્યાંથી ૬૬૧ માઈલ કેદારનાથ ક્ષીટ નંબર, ૧ પ્રમાણે જવાય છે. કુલ માઈલ ૧૬૬૧૧ થાય છે, જ્યારે ઉપરના રસ્તે ૧૨૦૧ થાય છે. યાત્રાળુઓ અને ત્યાં સુધી પહોંચીને રસ્તે જવું હીક છે.

લીસ્ટ નં. ૧૨.

૦૦

શ્રી હરદ્વારથી દેહરાદુન થઈ યમુનોત્રી, ત્યાંથી ગંગોત્રી, અને ત્યાંથી પાછા ધરામુ અને દેવપ્રયાગ થઈ હરદ્વાર ૪૩૧૧૧ માઈલ.

હરદ્વારથી ૩૨ માઈલ ઉપર દેહરાદુન આવે છે. રસ્તો રેલ્વેનો છે. દેહરાદુનથી ૬૧ માઈલ ઉપર ધરામુ આવે છે. રસ્તો ૧૨ માઈલ ચઢાઈ, ૧૦ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૩૯ માઈલ સીધો છે. ધરામુથી ૪૮ માઈલ ઉપર યમુનોત્રી આવે છે. રસ્તો ૨૨૧ માઈલ ચઢાઈ, ૯ માઈલ ઉતરાઈ અને ૧૬૧ માઈલ સીધો છે. હરદ્વારથી યમુનોત્રી સુધીનું વર્ષુન લીસ્ટ નંબર ૧ માં જોઈ લેવું. યમુનોત્રીથી પાછું ૨૫૧ માઈલ ઉપર સીમલાચટી આવવું પડે છે. રસ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૧૩ માઈલ ઉતરાઈ અને ૧૦૧ માઈલ સીધો છે. વર્ષુન લીસ્ટ નંબર ૭ માં આવી જાય છે. સીમલા ચટીથી ૧૧ માઈલ ઉપર નવરંગીધર્મશાળા આવે છે. રસ્તો ૫ માઈલ ચઢાઈ, ૩ માઈલ ઉતરાઈ અને ૩ માઈલ સીધો છે નવરંગી ધર્મશાળાથી ૬૨ માઈલ ઉપર ગંગોત્રી આવે છે. રસ્તો ૨૨ માઈલ ચઢાઈ, ૧૪ માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૬ માઈલ સીધો છે નવરંગી ધર્મશાળાથી ગંગોત્રી સુધીનું વર્ષુન લીસ્ટ નંબર ૯ માં જોઈ ગંગોત્રીથી પાછું ૬૨ માઈલ ઉપર નવરંગી ધર્મશાળા આવવું પડે છે. રસ્તો ૧૪ માઈલ ચઢાઈ, ૨૨ માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૬ માઈલ સીધો આવે છે. નવરંગી ધર્મશાળાથી ૧૨ માઈલ ઉપર ધરામુ આવે છે; રસ્તો સીધો છે; ધરામુથી ૨૬ માઈલ ઉપર ટિહરી આવે છે. રસ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૬ માઈલ ઉતરાઈ અને ૧૯ માઈલ સીધો છે. ધરામુથી ટિહરી સુધીનું વર્ષુન લીસ્ટ નંબર ૧૦ માં આપેલ છે. ટિહરીથી ૩૩ માઈલ ઉપર દેવપ્રયાગ આવે છે. રસ્તો ૮ માઈલ ચઢાઈ, ૧૧ માઈલ ઉતરાઈ. અને ૧૪ માઈલ સીધો છે. વર્ષુન

લીસ્ટ નંબર ૮ માં આવી ગયેલ છે. દેવપ્રયાગથી પટા માઇલ ઉપર હરદ્વાર આવે છે. રસ્તો હાલ માઇલ ચઢાઇ, ૧૦ માઇલ ઉતરાઇ અને ૩૬ માઇલ સીધો છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૧ માં જોઇ લેવું. કુલ હરદ્વારથી નીકળી યમુનોત્રી, ગંગોત્રી થઇ પાછા હરદ્વાર આવતાં ૪૩૧ માઇલ થાય છે જેમાં ૬૬ માઇલ ચઢાઈ, ૬૮ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૨૩૭ માઇલ સીધો રસ્તો આવે છે.

નોંધ—કંકત યમુનોત્રી ગંગોત્રીની યાત્રા કરવા ઇચ્છે, તે આ લીસ્ટમાં બતાવ્યા પ્રમાણે જઈ આવે તો પરિક્ષા થાય છે, અને રસ્તામાં તમામ તીર્થસ્થળો આવી જાય છે.

ચંદ્રોદયની ગોળીઓ.

ચંદ્રોદયના નામથી અપરિચિત કોઇકજ હશે. ગમે તેવી નબળાઈ અને હઠીલાઈ હોય તો તે શમવાણ ઇલાજ છે આ ગોળીઓમાં ચંદ્રોદય, સુવર્ણભસ્મ, રૌપ્યભસ્મ, અમ્લભસ્મ, લોહભસ્મ, બંગલભસ્મ અને કેમ્બ કમ્પુરી વિગેરે ઉત્તમ ઔષધીઓ નાખેલ છે.

મવાર સાજ એક એક ગોળી ખાઇ ઉપરગાં અડધોશર ગરમ દુધ પીવાથી સાતજ દિવસમાં અજબની ફાયદો દેખાય છે. એક મહિનાના સેવનથી મોં તે પ્રકાશની નજીક પહોંચે છે, સેવન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી તેલ, મરચું કે ખટાશ ન ખાવી જોઈએ તેમજ ભૂખ લાગે તેમ દુધ અને ઘીનો ખોરાક વધારતા જવું જોઈએ કિમત ૪૦ ગોળીની શીટી ૧ ના રૂ. ૫-૦-૦

મજવાનું દેકાણું હરિચંદ. એલ. મહેતા. વેદ્ય.
પોષ્ટબરવાળા ઘેલાસાના (અમદાવાદ)

લીસ્ટ નં. ૧૩.

શ્રી હરદ્વારથી કેદારનાથ થઈ બદ્રીનારાયણ
અને ત્યાંથી પાછા રામનગર ૪૧૧૧ માઈલ.

હરદ્વારથી ૫૯ માઈલ દેવપ્રયાગ, ત્યાંથી ૧૮૧ માઈલ શ્રીનગર,
ત્યાંથી ૧૮૧ માઈલ રૂદ્રપ્રયાગ, ત્યાંથી ૨૫ માઈલ નાળાચટ્ટી
અને ત્યાંથી ૨૩ માઈલ ઉપર કેદારનાથ આવે છે. હરદ્વારથી કેદાર-
નાથના કુલ ૧૪૪૧ માઈલમાં ૨૮૧ માઈલ ચઢાઈ, ૨૨૧ માઈલ
ઉતરાઈ અને ૯૩ માઈલ મીથો રસ્તો આવે છે, જેનું વર્ણન
લીસ્ટ નંબર ૧ માં જોવું. કેદારનાથથી ૨૩ માઈલ નાળાચટ્ટી
પાછા આવી, ત્યાંથી ૩૦ માઈલ ચમોલી અને ત્યાંથી ૪૭૧ માઈલ
ઉપર બદ્રીનારાયણ આવે છે. કેદારનાથથી બદ્રીનારાયણના કુલ
૧૦૦૧ માઈલમાં ૩૪ માઈલ ચઢાઈ, ૩૭૧ માઈલ ઉતરાઈ અને
૨૬ માઈલ મીથો રસ્તો આવે છે. તેનું વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૨ માં
આપેલ છે. બદ્રીનારાયણથી ૪૭૧ માઈલ ચમોલી પાછા આવી,
ત્યાંથી ૧૯૧ માઈલ કર્ણપ્રયાગ, ત્યાંથી ૨૬ માઈલ મૈલચોરી,
ત્યાંથી ૮ માઈલ ગણાઈ અને ત્યાંથી ૬૧ માઈલ ઉપર રામનગર
આવે છે. બદ્રીનારાયણથી રામનગરના કુલ ૧૬૬ માઈલમાં ૭૯ માઈલ
ચઢાઈ, ૩૦ માઈલ ઉતરાઈ અને ૧૦૫ માઈલ મીથો
રસ્તો આવે છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૪ માં જોઈ લેવું હરદ્વારથી
નીકળી કેદારનાથ અને બદ્રીનારાયણ થઈ રામનગર આવતાં
કુલ ૪૧૧ માઈલ થાય છે, તેમાં ૯૨ માઈલ ચઢાઈ, ૯૧
માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨૨૮ માઈલ મીથો રસ્તો આવે છે.

નોટ—ફક્ત કેદારનાથ અને બદ્રીનાથની યાત્રા કરનાર માટે
આ રસ્તો ઉત્તમ છે. પાછા ફરતી વખતે જો હરદ્વાર પાછું આવવું
હોય તો ઉપર પ્રમાણે કર્ણપ્રયાગ આવી, ત્યાંથી લીસ્ટ નંબર ૩
મુજબ રૂદ્રપ્રયાગ થઈ હરદ્વાર આવવું, એટલે તેમ કરતાં કુલ ૪૨૯

માઈસ થાય છે; જેમાં ૬૭૫૫ માઈલ ચઢાઈ, ૬૬૫ માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૩૨ માઈલ સીધો રસ્તો આવે છે.

કોટદાર અને કાંબોદમ પાછા ફરનાર બહુ ઓછા હોય છે, પણ તે રસ્તે પાછા ફરનાં અનુક્રમે ૪૦૬૫ અને ૪૧૬૫ માઈલ ચાલે.

સ્વપ્નદોષ શાન્તિ

આજકાલનાં નોવેલો અને ફેશનથી આ રાગ એટલો બધો વધી પડ્યો છે કે કદાચ, કોઈ માણસ તેનાથી બચ્યું હોય. કોલેજો, ક્લબો, નાટકો અને સીનેમાઓમાં ફુટતી વધના યુવાન માણસોને ખરાબ સોજનીયોથી જે ખરાબ વાતો માંલજવા અને જોવામાં આવે છે તે તેમના દિલમાં એવી તો સંજ્ઞા જામી જાય છે, કે સુતીવખતે તેમને, તેજ ખ્યાલો આવ્યા કરે છે, અને પરીણામે તેમની ધાતુ પાતળી પડી જઈ સ્વપ્નદોષ થયા વિના રહેતો નથી. જો તેને રોકવાનો ઉપાય તુરતે કરવામાં ન આવે તો ચોક્કસ સ્વિસોમાંજ તે પુરુષત્વ દીન થઈ જાય છે જેના દાખલા અત્યારે હજારો મોલુદ છે; એટલે પહેલાં તો તેવી આદતો સુધારવી જોઈએ, અને ત્યાર પછી ધાતુને પુષ્ટ કરવાનો તાત્કાલીક ઉપાય લેવો જોઈએ. અમારી સ્વપ્નદોષ શાન્તિની ગોળીઓ ધાતુને પુષ્ટ કરી નજીકાઈને મટાડે છે. દર્મીશાં રાત્રે સુતી વખતે જો ગોળીઓ ખાઈ ઉપરમાં અડધોગર ગરમ દુધ પીવાથી માનજ દિવસમાં સ્વપ્નદોષ બંધ થાય છે. કિંમત ૪૦ ગોળીઓની શીશી ૧ નો રૂ. ૧-૦-૦

મળવાનું રૂકાઈ

હરિચંદ. એસ. મહેતા. વૈદ્ય.

પોષ્ટ બરવાળા ઘેસાસાના (અમદાવાદ)

લીસ્ટ નં. ૧૪.

શ્રી હરદ્વારથી દેહરાદુન થઈ યમુનોત્રી, ત્યાંથી ગંગોત્રી, ત્યાંથી કેદારનાથ, ત્યાંથી બદ્રીનાથ અને બદ્રીનાથથી પાછા ચમોલી, કર્ણપ્રયાગ થઈ હરદ્વાર ૬૪૪૧૧ માઈલ.

હરદ્વારથી ૩૨ માઈલ દેહરાદુન, ત્યાંથી ૬૧ માઈલ ધરામુ. અને ત્યાંથી ૪૮ માઈલ ઉપર યમુનોત્રી આવે છે. હરદ્વારથી યમુનોત્રીના કુલ ૧૪૧ માઈલમાં ૩૪૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧૬ માઈલ ઉતરાઈ અને ૮૮૧ માઈલ સીધો રસ્તો છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૭ માં જોવું યમુનોત્રીથી ૨૫૧ માઈલ ઉપર સીમલાચટ્ટી પાછા આવી ત્યાંથી ૧૧ માઈલ નવરંગી ધર્મશાળા અને ત્યાંથી ૬૨ માઈલ ઉપર ગંગોત્રી આવે છે. યમુનોત્રીથી ગંગોત્રીના કુલ ૬૮૧ માઈલમાં ૨૬ માઈલ ચઢાઈ, ૩૦ માઈલ ઉતરાઈ અને ૩૨૫ માઈલ સીધો રસ્તો છે, વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૬ માં જોવું. ગંગોત્રીથી ૩૮ માઈલ ઉપર ભરવાડી પાછા આવી, ત્યાંથી ૮૨૧ માઈલ ઉપર કેદારનાથ આવે છે. ગંગોત્રીથી કેદારનાથના કુલ ૧૨૦૧ માઈલમાં ૪૬ માઈલ ચઢાઈ, ૪૬ માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૫૧ માઈલ સીધો રસ્તો છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૧૧ માં જોવું. કેદારનાથથી ૨૩ માઈલ ઉપર નાળાચટ્ટી પાછા આવી, ત્યાંથી ૩૦ માઈલ ચમોલી અને ત્યાંથી ૪૭૧ માઈલ ઉપર બદ્રીનાથ આવે છે. કેદારનાથથી બદ્રીનાથના કુલ ૧૦૦૧ માઈલમાં ૩૪ માઈલ ચઢાઈ, ૩૭ માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૨૯ માઈલ સીધો રસ્તો છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૨ માં જોવું. બદ્રીનાથથી ૪૭૧ માઈલ ચમોલી પાછા આવી, ત્યાંથી ૧૬૧ માઈલ કર્ણપ્રયાગ, ત્યાંથી ૨૦ માઈલ રૂદ્રપ્રયાગ, ત્યાંથી ૧૮૧ માઈલ શ્રીનગર ત્યાંથી ૧૮૧ માઈલ દેવપ્રયાગ અને ત્યાંથી ૫૬ માઈલ હરદ્વાર આવે છે. બદ્રીનાથથી હરદ્વારના કુલ ૧૮૪

માધ્યમાં ૩૪૧૧ માધ્ય અદ્ય, ૩૬૧ માધ્ય ઉત્તરાધ અને ૧૦૬૧૧
 માધ્ય સીધો રસ્તો છે. વર્ણન લીસ્ટ નંબર ૩ માં જોવું ઉત્તરા-
 ધાંડનાં ચારે ધામની યાત્રા કરીને પાછાં દરદાર આવતાં કુલ ૬૪૪૧૧
 માધ્ય થાય છે તેમાં ૧૭૮૧ માધ્ય અદ્ય, ૧૭૫૧ માધ્ય ઉત્તરાધ
 અને ૨૬૧૧ માધ્ય સીધો રસ્તો આવે છે. જોને રામનગર જવું હોય
 તેણે કર્ણપ્રયાગથી લીસ્ટ નંબર ૪ માં બતાવ્યા પ્રમાણે જવાથી
 ૬૨૬૧૧ માધ્ય થાય છે. તેમાં ૧૭૩ માધ્ય અદ્ય, ૧૬૬૧ માધ્ય
 ઉત્તરાધ અને ૨૮૭ માધ્ય સીધો રસ્તો આવે છે. કાઠગોદામ અને
 કાટદાર જવું હોય તેને અનુક્રમે ૬૩૪૧૧ અને ૬૨૫ માધ્ય થાય છે.

શુદ્ધ શિલાજીત.

વૈદ્યકના માનનીય ત્રય ચરકમાં ચક્ર મહર્ષિએ કહેલ છે કે—

“નચાનિરોગો મૃતિમાનવાનાં શિલાજતુયેનજતેપ્રસદ્ધ”

અર્થાત—ભૂમિ ઉપર એવો કાષ્ટ રોગ નથી, જેને શિલાજીત નાણું નકરી શકે પણ તે અતુપાન ભેદથી અને અમલી હોયતોજ આજ કાલ શિલાજીત દરેક જગ્યાએ મળે છે પણ તેમા નકલી અને અશુદ્ધ એટલો હોય છે કે, તેનાથી ઉપર પ્રમાણે ગુણ મળતા નથી એટલે વિશ્વાસ ઉઠતો જાય છે બદીનાગયણ તરફ અમલી ગિલાજીત ધણી જગ્યાએ મળી શકે છે પણ તે કેટલો શુદ્ધ કરેલ હોય છે તેની ખાત્રી કરવી મુશ્કેલ છે જેથી આ પ્રકરણની અદર આગળ લખવામા આવ્યું છે કે જ્યાં વિશ્વાસ પડતો હોય ત્યાંથીજ તે ખરીદવો.

અમો શિલાજીતના પત્થરો મગાવી વૈદ્યક ગીતે પોતાના હાથેજ શુદ્ધ કરીએ છીએ એટલે તે સહેજ મોઢો પડે છે પણ તે શુદ્ધ હોવાની અમો ખાત્રી આપી શકીએ છીએ.

શિલાજીત વનારે પ્રમાણમા મૂત્રાશયના કેષ પણ રોગો ઉપર અક્રમીર કામ કરે છે જેવાકે પેશાબ બધ થઈ જવો, પેશાબમા બળના થવી, પેશાબમા ધાતુ જવી વિગેરે તેનાથી જાદી મટે છે.

ચદ્રપલા નામની ગોળીઓ જે પ્રમેહ ઉપર અપાય છે તેની અદર તે વધારે પ્રમાણમા આવે છે એટલેજ તે ઝાઝક ફાપડો કરે છે. જે અમલી શિલાજીત ફક્ત એકઆની ભાર મવાગ, સાજ ગરમ દુધ માથે શિલાજાની ઋતુમા લેવામાં આવેતો માગ મહિના સુધી શરીર માફ ગહે છે વળી તે સ્ત્રી, કે પુરુષ, બાળક, કે વૃદ્ધ કેાઇ પણ માણસ લખ વિના ખાઈ શકેછે. કિંમત ૨ તોલાની શીટી ૧ ના રૂ. ૧-૦-૦ શીટી ૩ના રૂ. ૨-૮-૦ શીટી ૫ના રૂ. ૪-૦-૦ મેમ્પલ તોલા ૧ની રીસીના આડ આના.

મળવાનું કેકાણું હરિચંદ એલ. મહેતા વૈદ્ય.

પોષ્ટ-અરવાળા મેલાસાનાં છુલ્લે (અમદાવાદ)

પ્રકરણ ૨ જી.

શ્રી હિંદુસ, માનસરોવર સળધે થોડી
આલોચના અને સૂચના.

ભૌગોલિક અને રાજકીય વ્યાખ્યા.

હિંદુસ, માનસરોવરનાં તીર્થો દ્વિમાધવના ઉત્તરભાગમાં તિબેટની અંદર આવેલ છે. તિબેટનું ક્ષેત્રફળ ૬,૫૧,૦૦૦ ચોરસ માઈલ છે. અને તેની વસ્તી ૬૦,૦૦,૦૦૦ માણસોની છે. તિબેટની ઉત્તરે પૂર્વે તુર્કસ્તાન, દક્ષિણે ગંગાજી, કમાઉ, નેપાળ, સીકીમ અને આસામ છે. પૂર્વે ચીન અને પશ્ચિમે પંજાબ તથા કાશ્મીર છે. તેની સાધારણ ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૫,૦૦૦ ફીટની છે. તિબેટ જોડે ચીન રાજ્યની હકુમતમાં છે, પરંતુ તેનું શાસન સ્વતંત્ર રીતે ચાલે છે. આ પ્રદેશના શાસન કર્તાને દલાઇલામા કહે છે. તેના હાથ નીચે તાશીલામા (વાઇસરોય તરીકે) રહે છે. તેના હાથ નીચે ગર્પન (ગવર્નર તરીકે) રહે છે. તેના હાથ નીચે જોંગપન (કમીશર અથવા કમેન્ડર તરીકે) રહે છે. તેના હાથ નીચે ચેપચન (ડિસ્ટ્રીક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ તરીકે) રહે છે. તેના હાથ નીચે તર્જન (તાલુકા મેજિસ્ટ્રેટ તરીકે) રહે છે.

તિબેટનો શાસન કર્તા શાસનમાં બાબ્બેજ ચીનની સલાહ લે છે. અને તેનું કારણ તિબેટ, બૌદ્ધધર્મા (સાધુ) ઝોને બૌદ્ધ મંદિરો તથા તેમનું પોતાનું ખર્ચ ચલાવવાને ચીન તરફથી મહેલ હોય તેમ જાણાય છે. (કારણ કે તિબેટના તમામ અમલદારો બૌદ્ધ સાધુઓ છે.) છતાં તિબેટ ઉપર કોઈ મદદ કરે તો ચીન તેને મદદ આપે છે અને ચીન. ઉપર તિબેટમાં થઈને કોઈ મદદ કરે તો તેને તિબેટ અટકાવે છે. તિબેટની રાજ્યધાનીનું શહેર લાસા છે. તે ગારતોકથી ૮૦૦ માઈલ પૂર્વમાં અને ચીનની રાજ્યધાની પેકીંગથી ૧૮૦૦ માઈલ પશ્ચિમમાં આવેલ છે.

તિબેટની પેદાશ, અને વ્યાપાર.

તિબેટમાં મુખ્ય પેદાશ ઉન અને ટંકણખારની છે. ઘેટાં, બકરાં અને ઘોડા તથા ગાય બગદ (યાક) પણ ત્યાંની પેદાશમાંજ ગણાય છે. કસ્તુરી, મધ, ઘી, અને સોનું થોડા પ્રમાણમાં મળે છે. ઉપરની તમામ ચીજો હિંદુસ્તાનના વેપારીઓને આપી તેમની પાસેથી તેઓ ઘઉં, ચોખા, દાળ, જવ, ગોળ, કાપડ, લોહું, અને બીજાં પરચુરણ સામાન ખરીદે છે. તિબેટનો વ્યાપાર નેપાળ, લદાક, કમાઉ, ગઢવાળ, સીકીમ અને ભુતાન સાથે વધારે પ્રમાણમાં થાય છે, તેમાં પણ કમાઉ પ્રાંતની ઉત્તર સરહદમાં વસતા ભોટીઆ વેપારીઓ લગભગ તે વ્યાપાર ઉપરજ નિર્વાહ કરે છે. દરવર્ષે જુન મહિનામાં બરફ પીગળી તિબેટનો રસ્તો ખુલ્લો થાય છે, અને ઓક્ટોબર સુધી તે ખુલ્લો રહે છે. તે વખતમાં ભોટીઆ વેપારીઓ ઘેટાં, બકરાં, ખચ્ચર, ઘોડાં અને યાક ઉપર પોતાનો સામાન નાખી તિબેટમાં જાનીમા અને તાલકાકોટ મંડી સુધી વેપાર અર્થે જાય છે. તિબેટમાં સમુદ્ર નથી, પણ ખારા પાણીનાં સરોવર ઘણાં છે. તેમાંથી તેઓ મીઠું પકવી ઉપયોગમાં લે છે. પૂર્વ તિબેટનો વ્યાપાર ચીન સાથે વધારે પ્રમાણમાં થાય છે, અને તેની પાસેથી ચીનના ભોટી ટીકડીઓ તથા બીજાં સામાન ખરીદી ઉપરની ચીજો બદલામાં આપે છે. ચીનની ચીન તિબેટમાં વધારે વપરાય છે. તેને બનાવવાની રીત પણ જુદીજ છે. હિંદુસ્તાનની માફક ચાહનાં પાંદડાં બહુ જુજ ઉપયોગમાં લે છે. પૂર્વ તિબેટમાં ઘઉં, જવ, વટાણા તથા ધાન વિગેરે થાય છે, પરંતુ તે પૂર્વ તિબેટ પુરતુંજ; પશ્ચિમ તિબેટ લગભગ ઉજડ છે; કારણ કે ત્યાં વધારે વખત બરફ રહે છે તેમ વરસાદ પણ ઓછો થાય છે. ત્યાંના લોકોનો નિર્વાહ ખજુઓથી થાય છે. તિબેટમાં જંગલી ઘોડા બહુ મળે છે, તેને પકડી લાવી કેળવીને તિબેટીઓ હિંદુસ્તાનના વેપારીઓને આપે છે.

લાપા, પહેરવેશ અને રીતરિવાજ-

તિબેટમાં તિબેટી લાપા બોલવામાં તથા લખવામાં આવે છે. તે સંસ્કૃત, માંગોલીયન અને ચીન લાપાની મેળવણીથી

અનેન છે (ભોગીઓની ભારા લગભગ તિમેગીયનોને મળતી છે, પણ તેનો વધારે ભાગ નેપાગીથી બનેલો છે)

તિમેગી પુરો પાચનમો, પેગલુ કાન અને ખમાના પાઠલા ભાગ ઉપર લાગતી ખુની ટોપી પહેરે છે કેડ ઉપર કમળબદ્ધ જેવું ટુગકુ બાધે છે તેમના તમામ કપડા વગલગ ઉત્તના અથવા ચામડાના બનેલા હોય છે પગમા જોડા, અને હાથલુ સુધી ચામડાના અથવા ઉત્તના પકા બાધે છે શ્રીઓ લાજ કાનની નથી તેના માથાના વાગ ચામા થતા ન હોઈ ચમગી ગાયના પુછ, વાગ માથે નાધી બાગા બનાવે છે અને તેને શુધી તેમા કાચના હોગ તથા ધુવગ બાધે છે હાથમા ગામા અને માથાના વાગમા મચના હોગ તથા ગગીન પત્થગે બાધવા તે તેમના દાગીના ગણાય છે સ્ત્રી અને પુરુષ તિમેગી ઓમા ઓગખવા મુસ્લિમ છે કાગલુક પુરોને હડીને થીધે જાગી સુછ આવના નથી તેમજ શ્રીઓની માફક તે પણ વાગ ગખી વેણી નુથે છે અને પહેરવેશ શ્રી અને પુરુષો એ મગ્જો છે

તિમેગીઓમા બે ચાગ લઈઓને એક શ્રી હોય છે ભોટિયા-ઓમા પણ તેવી જ ગીતે એક શ્રીને વધારે પતિ હોય છે તેમનો પગવરા પણ વગભગ તિમેગીઓને મળેલો ગ્રહે છે તિમેગી અને ભોગી ઓના ગગમગ અને ધ્રગના (વન અને મૃત્યુના) ગિવાજે વિચીત્ર છે (જગ્યાને અભાવે તે અદિ આખ્યા નથી પણ ભવિષ્યમા મોગ પુસ્તકની અદગ આપવામા આવશે) નેદા ઉપર મીદામણા મોગ ચાવી દોનમ મમ્મવતા ભૂતોનો નાચ વાનો તેમને બદુ શોખ હોય છે ભોગીઆઓમા પણ ગાવા નાચવનો તેજો જ શોખ છે ગમે તે પુરુષની માથે પગલેન કે કુવગી સ્ત્રી જાના જાના એક પમે નાચવુ બદુ પમ મરે છે

તિમેગીઓમા એક બીજને મળતા ખમજમ મ્હેવાનો ગીવાજ છે તેનો અર્થ કુરાગના પુછવાનો છે ઓ મગી પત્ને કુનો મત્ર તમામ માણુમો જપે છે વામાઓ તિમેગમા વધારે છે પુરોસિવાથ

ઘણી સ્ત્રીઓ પણ બૌદ્ધી દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે. તેમને પણ લામા (સાધ્વી) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. લામાઓ માથે મુંડન કરાવે છે. અને લાલ રંગની હિંચી ટોપીપહેરે છે. હાથમાં જંત્ર અથવા લાલ ધબવાળું લાકડું રાખે છે. બાકીનો પહેરવેશ ગૃહસ્થોના જેવો છે. પરણવાની તેઓને છુટ નથી હોતી, એટલે પોતાનું જીવન ધર્મચર્યાવસ્થામાં તેઓ ગાળે છે. તિબેટીઓનો ખોરાક ચૂડા, સપુ, જાણુ (જવમાંથી બનાવેલો એક પ્રકારનો દારૂ) અને માંસ છે. કાંઈ કાંઈ વખત ચોખા, દાળ, અને શાક બનાવે છે. પણ તે વરસને વચલા દિવસે-કાંઈક જ વખત.

તિબેટનાં ઉપયોગી પશુઓ—

તિબેટમાં યાક (ઝમ્ચુ), ઘેટાં, બકરાં અને કુતરાં બહુ ઉપયોગી છે. કુતરાઓ સિંહના જેવા વાળથી ભરેલા અને ખુબસુરત હોય છે. તિબેટીઓના માલનું રક્ષણ તેઓજ કરે છે. તિબેટીઓને જ્યારે બહુ ઠંડી લાગે છે ત્યારે ઘેટાં બકરાંનાં નાનાં નાનાં બચ્ચાંઓને ગોદમાં (બગલમાં) લાઇને સુઈ જાય છે, એટલે બીજકુલ ટાઢ જણાતી નથી. બકરાના ચામડાનો બખખુ (કાટ) બને છે. બખખુમાં ચામડાના વાળનો ભાગ અંદર રહે છે. લગભગ દરેક તિબેટીઓ પાસે તેવા બખખુ હોય છે; કારણકે તિબેટની ઠંડીથી બચવા એક બખખુ પુરતો છે. ઘેટાં બકરાં અને ચમરી ગાયનું દૂધ ખાવામાં તથા માંખણ, ચૂડામાં કામ આવે છે. ચૂડામાં મીઠું અને માંખણ તથા માંસના દુકડાઓ નાખવામાં આવે છે. ચમરી ગાય અને બળદો યાકના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. તેના પુંછડાં ચમર બનાવવાના કામમાં આવે છે. ભાર વહેવામાં અને ચઢાઇ ઉતારાઈ પાર કરવામાં યાક મજબુત છે; એટલુંજ નહિ પણ તિબેટ જેવા બરફના પ્રદેશમાં સાયવીને ચાલવામાં તે પકડું છે. ઘોડાં અને બચ્ચરો બરફની અંદર ચાલતાં ખુબી જાય છે પણ યાક ખુચતું નથી. બેટીઓ લોકો તેટલા જ કારણસર તિબેટમાં વેપાર કરવા જાય છે ત્યારે યાક ઉપર ચડીને જાય છે, તેમજ વધારે વજનનો સામાન તેના ઉપર લાદે છે. જે કે ભાર વહેવામાં

વેદા અને બરુદા તેટલાજ ઉપયોગી છે, પણ વગર વગરની ચીજો માફ ઉપાડી શકે છે કુતંગની માફઃ યાજ્ઞને સગીરે પણ મોટા વાજ દોષ તિમેટની હડી તેને અમર સ્ત્રીનથી વેદાઓના ઉપર બિન રહી થાય છે તિમેટીઓની જમીન ગણો ૬ આમની, પણ તે પ્રાણી-ઓનું ૥ તિમેટથી દુરર્થે વાખો ક્ષીઓની બિન, હિંદુસ્તાનમાં આવે છે જેમની કેટલીક દાસ્તી, અમૃતમર, કાનપુર, મુઝાફ વિગેરેના બિનના દારૂખાનાઓમાં જાય છે, અને કેટલીક વિનાશન થઈ છે તિમેટમાં બિનના દારૂખાના નથી, પણ તિમેટના ગાલીયા અને પસમીના ખામ વખણાયેની ચીજો છે તિમેટ અને બોટીઆનો દરેક માણસ કુમરના રખેને હાથમાં ફેરવી લઈને બિન કલ્યા કહે છે અને તેની કબજા, પગમીના, પટ્ટી તથા ગાલીયા વિગેરે બનાવે છે જેમની મારી ચીજો હિંદુસ્તાનમાં વચાવા માટે આવે છે મારીની તેઓ પોતાના ઉપયોગમાં લે છે

સામ્રાજ્યના મમય:—

દેવામ, માનમરાવર જવાનો મમય લુનાઈથી મપેલા મહિના સુધીનો છે તે વખતે બોટીઆ વેપારીઓ વપારને અર્થ નિમેટ જતા દોર તેમનો મગાથ મગી જાય છે, તેમ મગદ પણ પીમગી જઈ ગમે: માફ થાય છે મિવાય તથા વાહન વિગેરેની મગવડ થઈ શકે છે, અને બોટીઆ વેપારીઓ પામેથી ખાવા પીનાની ચીજો પણ મગી જાય છે

ગુસ્તાઓ:—

હિંદુસ્તાનમાંથી દેવામ, માનમરાવર જવાના થતા ગુસ્તાઓ છે પણ તેમાં મુખ્ય મે છે ૧ લો તાકાતિય થઈને અને ૨ લે સનીમાનની થઈને અરિ નિમેટનો અધિકારી જેમણે ગદે ૩ તેમની પામેથી પણ મેળ વા પટ્ટી આગળ જઈ જાય છે

યાત્રાના માફલ અને લાગતો મમય:—

૧ દારૂગોદામથી તાકાતિય થઈ દેવામ, માનમરાવર જઈ તેને ગમે પાછા આવના પદ્દ માફલ થાય છે અને વખત, મામ પાથી ૧૧ નો લાગે છે (આ ગમે: બહુ સારું છે)

૨ તનકપુગથી તાક્યા કાટ થઈ કૈવામ, માનમરોવર જઈ પાછા તાક્યા કાટને ગ્તે કાગ્ગોદામ આવતા ૪૮૮ માઈલ થાય છે, અને અમય મામ ૧૧ થી ૧૧ નો લાગે છે (આ ગ્તો પણ મારો છે)

૩ જોશીમકથી જાનીમામડી થઈ કૈવામ, માનમરોવર જઈ તાક્યાકાટને ગ્તે કાગ્ગોદામ પાછા આવતા ૪૨૨ માઈલ થાય છે, અને વખત મામ ૧ થી ૧૧ નો લાગે છે (આ ગ્તો સાધારણ છે કેટલાક યાત્રાળુઓ બદીનાથ જઈ પાછા આવતાં જોશીમક થઈને કૈવામ જાય છે)

૪ કાગ્ગોદામથી મીલમ અને જાનીમામડી થઈ, કૈવામ, માનમરોવર જઈ, તાક્યાકાટને ગ્તે કાગ્ગોદામ પાછા આવતા ૫૦૦ માઈલ થાય છે, અને વખત મામ ૧૧ થી ૧૧ નો લાગે છે (આ ગ્તો ઉપગના ગ્તોઓ કરતા ઉત્તરો છે) કેટલાક યાત્રાળુઓ આ પ્રમાણે જવાથી કૈવામની પરિક્રમા પુરી થઈ માને છે, પરંતુ આ ગ્તો ઘણો ખર્ચાળ છે ગ્તમા ઉતાધુગ, જ્યતિ અને કુગરી વિગતીના પહાડોની મખત ચઢાઈ ઉતગાઈ પાગ કરી પડે છે પરિક્રમાનો લોભ જેને હોય, તેણે બદીનાથની યાત્રા વખતે જોશીમકથી કૈવામ થઈ કાગ્ગોદામ આવવું ઠીક છે જો કે તે ગ્તમા પણ ખેગગ, કાગ્યાધુગ, અને મીમખીમના પહાડોની ચઢાઈ ઉતગાઈ મખત છે, અને ચોરોનો ભય પણ વધારે ગહે છે પરંતુ બદીનાથજી પહોંચતા સુધીમા પહાડના હવા પાણીથી ટેવાઈ જવાને લીધે નધાગે તકલીફ થતી નથી, તેમજ ઘણા માઈલ ઓછુ આવવું પડે છે જેમને માત્ર કૈવામ, માનમરોવર જવા હજી હોય તેમને માટે મૌથી મગમ ગ્તો કાગ્ગોદામ અથવા તનકપુગથી તાક્યાકાટનો છે

કુલી (મજુર) અને વાહનો—

કૈવામ, માનમરોવર જતા ગ્તમા થોડા, ખચ્ચર, અને વાક, વાહન તરીકે મળી શકે છે. જોળે ઉપાડવા મજુર પણ મળે છે, પરંતુ મજુર કે વાહન લાખા ગ્તમાને માટે નથી મળતા. થોડા થોડા ગ્તમાને માટે તે મળે છે, પણ દરેક જગ્યાએ મજુર અને

વાહનનો બદોમત્ત થઇ જાય છે લાડુ વોડા તથા ખચ્ચગુ એક દિવસનું રૂા ૦૧૧= થી ૧૧ અને ચાકનું રૂા ૦૧૧ થી ૧) લાગે છે કુનીની મજુરી રૂા ૦૧૧ થી ૦૧૧ સુધી પડે છે એક દિવસમા ઓછામા ઓછા ૧૦ થી ૨૦ માઈલ સુધી ચાલી શકાય છે (ચાન્વાવાળા ત્રીમ માઈલ પણ ચાલે છે) દુકામા કૈયામ યાત્રાની અદર કુનીવાહનનો વધારે ખચ્ચ થનો નથી

મામાન—

યાત્રાએ જનામા નીચે પ્રમાણે સામાનની જરૂર છે ત્રણ લેડ ગરમ કપડા (ટોપી, કોટ, ખમીર, જાકીટ એટલે અને પાટનુન અથવા પાવજામો) બાડીમ, મોજા અને મજ્જુન લેડા મીજુમતી ના પાકીટ બે, અથવા ધવેકદ્વીક બેટરી, ચમમા, પાથરવાને જાડી કમળ તથા ઓઢવાને છત્રી અને મીજીયુ કપડુ, લોહાન્દ્ર ફળાવાળી મજ્જુન લાકડી માણુ, દીવાસળીની પેગીઓ બે ડઝન, તપેની, યાગી, વાગા, ખાસો, ચીપીઓ, કડકી, અને બેનજુ ગમાયો ગરમ તથા ખાડેયો, ચાહ, ખાહ, બીરડીટ, પકવાન થોડી દવાઓ, (માથુ દુખે તેની, દસ્તમધ દગ્વાની, પાચનની, અને ગકિતની) મોપ, દોગ, ચપ્પુ કાતર, અને બનીશોતો પ્રાથમમ, સ્પીગીટ, ગ્યામતેલ, કેમેગ, ઘડિયાળ અને દુગ્મીન સુકામેના અને તેમા પણ ખાસ કરીને ખારેડ, લીમ મીમ અને સાન્ (આ ચીજો પાનગી હવાથી શ્વામ કધાઈ ગઈ જુનય છે, ત્યારે મહુ ફાયો કરે છે) બીજુતો મત્વ (ટાટરી) અથવા આમરી, મગી અને હીગ, (આ ચીજો પણ જલદી લાગે, પાનગી હવાથી શ્વામ લેતા છોડતા અડચણ પડે, અને માયામા ચકકર આવે ત્યારે ફાયો પડેચાડે છે વેસેલીન અથવા દેઝેનીન લીલી ૪ (ટાહ થી ટોડ અને હાય ફાટી જાય ત્યારે તે વગાડનાથી આગમ ગરે છે અથવાતો તેન અને પાણી મેળવી ચોપડવાથી પણ તેવો ફાયો થાય છે)

ઉપરની ચીજોમાથી વર્ષ ચકાય તે મામાન સાચે લેવો (વણા માણુમો ને યાત્રામા શુ શુ મામાન લેવાથી અડચણ ન પડે તે ચિતા અભાવિક થઇ આવે છે, તેટલા ખાનગ ઉપર લગામ પૂર્વક

વિવેચન કરેલ છે) ગસ્તામા જ્ઞાનીમા અને તાડનાકોટમડીથી ભોટીઆ વેપારીઓ પાસેથી ચાલ અને મત્તુ પણ થોડો ઘણો લેવો, કારણકે તિમેટના માણસો અને બૌદ્ધ લામાઓ ખુબ માગવા આવે છે મુઠી મુઠી આપવાથી પણ દશ પદ્મ ગેર સત્તુ વહેવાઈ જાય છે

સાધુ અને ગરીબો, ઉપર વર્ણન કરેલો મામાન ન લઈ શકે તે બનના જોગ છે તેમણે ઓછામા ઓછું ટાંટથી રક્ષણ થઈ શકે તેવા વસ્ત્રો અને થોડા વણા ઓખા દાળ, લોટ તથા મમાલો, મગી, સાકર, આમની, હીંગ વિગેરે વસ્તુઓ જરૂર થઈ લેવી જોઈ ભોટી વેપારીઓ સાધુ તથા ગરીબોને મત્તુ પ્રિયે આપે છે, પરંતુ તેમના ભરોમા ઉપર બીનકુલ મામાન લીધા વિના આવતુ નહિ જેણે વધારે સામાન ન લીધો હોય, અથવા ન લેવો હોય, તે ભોટીઆ વેપારીઓ પાસેથી કેટલોક મામાન મેળવી શકે છે, પરંતુ ભાવ મોવો આપવો પડે છે પોષ્ટ પાર્શ્વથી સામાન મગાવવો હોયતો તાકનાકોટના રસ્તામા ગાર્મીયાગ અને જ્ઞાનીમામડીના ગસ્તામા મીનમ સુધી તે આવી શકે છે

રસ્તામાં સગવડ અને અગવડ —

ધર્મશાળા અને શુદ્ધાઓ ગસ્તામા ઢેક ઢેકાણે આવે છે પરંતુ તે માફ કર્યા વિના તેમા ગદી ચકાવુ નથી કારણ કે ભોટીઆ લેખિ પોતાની આદત પ્રમાણે તેમા ગદી કની મુકે છે કાકમગના અને દોરેન્ટ બગનાઓ પણ ગસ્તામા ધણી જગ્યાએ આવે છે તેમા દગનજના બે આના ભાડુ આપવાથી (જ્યારે મગમગી ઓફીમર ન હોય ત્યારે) ઉતરી રમય છે બીજી જગ્યાએ કાકમગવાનુ ભાડુ બાગ કનાકના આડ આના અને ચોવીમ કવાકનુ એક રૂપીઓ આપવુ પડે છે

ગસ્તામા ચોગેનો લગ વધારે ગટે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી ભોટીઆ વેપારીઓનો મગાથ હોય છે, ત્યાં સુધી ફિક્ક ગટેતી નથી કારણ કે ભોટીઆ વેપારીઓ પોતાની માથે હથીયાગ ગળે છે યાત્રાળુઓ પણ પરવાનો લઈ ને ગમી શકે છે

મુચના:—રાનીમામડી અને તાકનામિત્રી બોટીઆ વેપારી
ઓ આગળ જતા નથી માટે ત્યાંથી પાચદમ મનાથી વિના આગળ ન
આવતું કાગલુ કે પશ્ચિમ તિમેગમા અનાજ પાતુ નથી એમ્હે વધારે
માણસો કુલદાટનો કધો કરે, બેકે વણી વખત યાત્રાગુઓ કાશીગમા,
કૈલામ યાત્રા, એના રાખે કહે છે તો તેઓને કુલતા નથી કાગલુ કે
કાલીનામા (કાલીના માધુ) કૈલામ યાત્રા કરવા જાય છે તેમમમજી તેઓ
છોડી દે છે, પરંતુ દરેક વખતે યાત્રાગુ આમ કહેવાથી મચી જાય
તેમ ન માની લેતું કાગલુ કે “ભૂખ અખજ ભજે” તે કહેવન
પ્રમાણે જૂએ મળતા છતાં હાયમા આવેનો સિધગ છોડી દેવાનું, નિમેગ
માણુઓના તમામના ક્ષયમા આવે તેમ જનતુ અસમ્ય છે તેઓને
ખોના પશુ મામ અને દાડ દોઈ નિર્મયતા તેમનામા નવાભાવિક ગહે
છે દેખાવમાજ તેઓ રૂં વાગે છે, તેમ કહેવાની જરૂર બાને
જ દે છે શકે, એને મગથ વિના આગળ ચાલવાનું માદમ યાત્રીએ
ન જરૂરમારે સગાયપણુ ધણા મગીજાયે મનજીએ એ વખતમા સકા
ચીન નેપાળ મગાળ પજનમ, અને દક્ષિણ તથા ગુજરાત વિગેરે
દેગામાથી મેકેરે માપસો યાત્રા નિમિત્તે આવે છે, છતાં કદાચ
મગાય ન મગે અને ચાવવાની જરૂર જણાય, તો વધારાનો
મામાન તકનકાટ કે રાનીમામડીમા કાઠ બોગીઆ વેપા
રીને ત્યાં ગાખી દેવો અથવા દાર્જીનમા બૌધ લામા ગુરને
ત્યાં ગાખી આગળ જતું વામાઓને ત્યાં મામાન ગાખતી
વખતે જો પોટનીમા માધી તેના ઉપર મીન ફગી તેને મોપવામા
આવે તો જોએને તેવો મુશ્કિન મામાન પાડો મગેડે, પણ જે તેમ
કરવામા ન આવે તે લામાઓજ જેનેક મામાન કારી લે છે લામા
ઓને ત્યાં યાત્રાગુને જવાની જગ્યા મગેડે તેમજ બોગરીનો મામાન
નોખા દાળ, મત્તુ, ગોળ, પી, ફૂધ માખત્ર વિગેરે વચ્ચાનું મગે છે
જગનજુમા મગીઓની સીડીઓ મગે છે

કૈલામગત ગમ્તામા પદાડી, બોજ અને તિમેગી બાદ બોધ
નાગઓ મગે છે તેમા પદાડી બાદ દિંદીને મગની દોઈ તે મમજી

શકાય છે, પણ તિમેટી અને ભોટ ભાષા મમજી શકાતી નથી, અવ-
ખત ભોટીઆ વેપારીઓમાના કેટલાક હિંદી ભાષા થોડી ધણી મમજે
છે, એટલે જ્યાં સુધી તેમનો મગાથ ગહે ત્યા સુધી તો દુભાપીઓ
કગવાની જરૂર થોડી ગહે છે, પણ જ્યાંથી તેમનો મગાથ છૂટા જાય,
ત્યાંથી દુભાપીઓ કમી લેવો પડે છે. આ દુભાપીઓ પથર્શકન
નું કામ કરે છે ધણી વખત તેનું વાહન ખચ્ચર કે યાક
હીધું હોય તો તેની મલાળ પણ તે ગમે છે, અનેકાંઈ કાંઈ વખતે
કુખીનું—મામાન ઉપાડવાનું કામ પણ કરે છે, એટલે દુભાપીઓ કમી
વખતે જેનાથી ઉપગ્રાનું તમામ કામ નહીં શકે તેવો દુભાપીઓ મેળ-
વવાનું ધ્યાનમાં ગમ્મવું

ગસ્તો ઓળખવાને તિમેટમા બીજી કાંઈ માધન નથી, ફક્ત
કેટલાક પથરો મુકીને પડાવની અદ્દ બનાવેલા ધગે અથવા પથરની
કરેલ નાની ટેકરીઓ ગસ્તામા આવે છે દરેક માત્રાણુ તેમાં એકાદ પથર
ઉમેરે છે, તેજ રગ્તાની નીશાનીકે બાકી માધનવાળા નબળના પથરો કે
મડક જેવું કાંઈ નથી (ગાર્મીયાગ, નીતી અને મીલમ, સુધી માંછલેજના
નમગવાળા પથરો લાગેલ છે, તેથી આગળ નથી) કેટલોડ ગસ્તો બગ્ગવાળો
આવે છે, આ ગસ્તે બે ચાર કલાક પહેલાજ માણુઓ કે થેટા બકગ
નીજ્યા હોય, તો પણ બગ્ગ પીગળતા તેના ચીન્દો જેવામાં
આવતા નથી, એટલે પથર્શક અને દુભાપીઆની જરૂર ખામ
કમીને પડે છે

મમુદ્રની સપાટીથી આર દક્ષિણ ફીટની ઉચાઈએ હવા પાનળી
થઈ જાય છે, જ્યારે કૈલામ, માનમરોવગની યાત્રામાં ધણો ગસ્તો તેથી
પણ વધારે ઉચાઈ વાળો પાર કરવા પડે છે આવા ગસ્તામાં
અડાઈ ઉતગાઈ વખતે શ્વામ લેવા છોડવાની તકનીક ચાલુ છે, અને
તેમાં પણ ગાંજે, ભાગ, ચગમ, અફીણ, બીડી, અને મીઠાચરટના વ્યવની-
ઓને તે વધારે જણાય છે, પરંતુ તેવે વખતે મોટામાં ખટાઈ (હીંજુ-

* એક સાપાનો અર્થ બીજી ભાષામાં કરી આપનાર.

+ રસ્તો બતાવનાર.

નો સત્ત્વ, આખલી કે દ્રાક્ષ) ગળવાથી, અથવા મગી અને માકર ચાવવાથી, કે હોંગ ખાવાથી તે ધણીજ ઝોઢી થાય છે. યાત્રાગુઓએ તે ચીજો જરૂર માથે લેવી જોઈએ.

તિમેટમા બપોર પછી પવન કુદાય છે, તેમ કાંઈ કાંઈ વખત કરાનો વપાઈ પણ બહુ જોગથી પડે છે. યાત્રાગુ પાસે ત્યારે તેથી બચવાનું કાંઈ માધન ન હોય ત્યારે મગફની અદર ખાડો ખોદી તેમાં બેમી જવાથી ગ્લણ મગે છે તિમેગીઓ તે પ્રમાણે કરીને તિમેગની હવાથી પોતાનું ગ્લણ કરે છે.

તિમેગમા મોગ વૃક્ષો નથી ચતા, એટલે બગતણુ તરીકે થેગ મકગની લીડીઓનો અને પામા નામના છોડવા કે જે લીના પણ હીવા જેવા બગે છે તેનો ઉપયોગ કરે છે. બોગીઆ વેપારીઓ, માથે લાખડા બઈ લે છે. યાત્રાગુઓ પણ થોડા લાકડા ગાર્બીયાગ, મીનમ, કે ચીવચીમવચી સાથે લઈ લેવા; જો કે બોગીઆ વેપારીઓ પામેથી વેચાતા મગી શકે છે પણ બહુજ મોઢા મગે છે.

દ્રશ્ય — માનમરોવગને કઠિં મેદાન છે, તેમાં કો ધણી થાય છે એટલે સમના અને જગની પોડના ટોળા વખતે વખત ત્યા જેવામાં આવે છે. રાવણુડ અને માનમરોવગની વચમાં થઈ કંચામ જવાનો રસ્તો જાય છે તે રસ્તે એક માધનની ચદાઈ ચડના, એક તરફ કેસાસનું બગ્ગથી જવાયેનું ગોળ શિખર જેવામાં આવે છે, જ્યારે બીજી તરફ માકનોના માકનો સુધી પધગયેત માનધાતાનું બગ્ગનું મેદાન દેખાય છે. બીજી તરફ રાનીમામડી સુધી ફેલાયેનું બર્ખાતર્ગનનું રેતીવાળું ગળું દ્રષ્ટિએ પડે છે, ત્યારે ચોથી તરફ મમુદ્રની માકક વિસાગ પેટ કરીને પડેના માનમરોવગ, અને ગવણુડ જેવા મી. પાખીના મરોવરો, ઘડી ભગેના ફુનીયાંગીના ફુખ વીમગવી દે છે, અથવા તે કહો કે માચો આનદ ચુ જો તેનું ભાન કરાવે છે, જે આનદ-સુખને માટે માણ્યો કાકા મારે કે જોયું છે, કે તગાવમા ફજની માગવાથી માચા મોની મત્યા દોષ ?

લીસ્ટ નં. ૧.

કાઠગોદામથી કૈલાસ ૨૪૭ માઇલ.

(મુન્સ્યારી, મીલમ અને જ્ઞાનીમામંડી થઇને)

કાઠગોદામ, રાહીયખડ અને કમાઉ રેલ્વેનું ગેશન છે અહિંથી ગણીખેત ૩૬, નૈનીતાલ ૧૩ અને આલમોડા ૩૭ માઇલ થાય છે કુચી, ઘોડા અને ખચ્ચર દરેક જગ્યાને માટે મળી જાય છે મોટરો પણ ચાલે છે, પણ લાડા મિચાય ટાલ ટેકમ પેમેન્ટ દીઠ રૂ. ૩) આપવા પડે છે આલમોડા જવાની મોટર નૈનીતાલ અને ગણીખેત થઇને જાય છે એટલે ૭૦ માઈલનું લોકુ રૂ. ૧૦) આપવું પડે છે કાઠગોદામથી બરેલી ૬૪, કલકત્તા ૮૨૬, મુબાઇ ૯૭૦, હૃદ્દા ૨૨૪, અબાલા ૨૬૧, લાહોર ૪૭૮, ગવલપીંડી ૬૫૭ અને અમી ગઢ ૧૦૫ માઇલ થાય છે અહિં મોટી બજાર, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ હોસ્પીટાલ, પોલિમચોક્કી વિગેરે છે ડાકમગવો થોડે દૂર છે અહિંથી ૮ માઇલ ઉપર ભીમતાલ આવે છે ગસ્તો ૬ માઇલ માધાગણુ ચઢાઇને અને એ માઇલ મીઘો છે પટેલા એ માઇલ મીઘો ગસ્તો પછી ચઢાવ જોવો ગસ્તો આવે છે, પણ મોટર ચાલે છે અહિં ડાકમગવો, સ્કુમ, હોસ્પીટાલ, પોષ્ટ, ધર્મશાળા, ટ્રેનીંગ હુકાનો અને મરૌવડ છે અહિંથી હા માઇલ ઉપર રામગઢ આવે છે ગસ્તો ૭ માઈલ સાધાગણુ ચઢાઇને અને ગા માઇલ મીઘો છે આલમોડા જતી મોટરના ગસ્તામા આ ગામ આવે છે અહિં ડાકમગવો, સ્કુમ અને પાય ૭ હુકાનો વિગેરે છે. અહિંથી ૧૦ માઇલ ઉપર પ્યુડા આવેડે ગસ્તો ૧૧ માઇલની માધાગણુ ચઢાઇને અને હા માઇલ મીઘો છે મોટર ચાલેડે અહિં ત્રણ ચાર હુકાનો અને ડાકમગવો છે અને પાણી બહુ માર્ગે છે પ્યુડાથી હા માઇલ ઉપર આલમોડા આવે છે ગસ્તો ૫૧ માઈલની ચઢાઇ અને ૪ માઈલની ઉતરાઈવાળો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ માધાગણુ છે પ્યુડાથી આવતા ચાર માઇલ ઉપર

નીનો પુનપાઠ કર્યો પડે છે આમોડામા પોષ્ટ ટેનીઆઈ, હાઈડ્રોન,
 હાયલેગી ધર્મશાળા અને ત્રણ ચાં મદિરા તથા મોગી બજાર છે
 અદિ ૩૦ અને કચગેલીઓની દોષ્પીગનો છે, મ્યુનીમીપન ઓફીસ,
 પોનીમનો ૧ અને કાંચગનો પણ છે બાજુમા મામમા અહિ મોગી
 મેગા બગીચ છે આ મોડની ઉચાર્ડ સમુદ્રની મપાગીથી ૫૪૮૪
 કીમીને અહિથી ૧૫ માઈલઉપર તાકુલા આવે છે ગતો ૫ માઈલ
 ચડાઈ, ૭ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૩ માઈલ મીરો છે ગતમા મમે
 મદની ચડાઈ ઉતગાઈ એ વાગ અને એક માઈલની ચડાઈ તથા ત્રણ
 માઈલની ઉતગાઈ એવાગ આવે છે પગુ તે માધાગલ છે બાકી મીરો
 ગતો છે અદિ તાજના દેવીનુ મદિ ગણનાથની ઉપર છે ગતમા
 ૭ માઈલ ઉપર કીડપાણી નામનુ ગામ આવે છે ત્યા કામગનો
 છે તાજમા પોષ્ટ તથા ધર્મશાળા અને એ ચાં કુનો
 છે પાણી જણાનુ મગે છે અહિથી ૭ા માઈલ ઉપર
 બોગા આવે છે ગતો ૩ માઈલ ચડાઈ, ૧ માઈલ ઉતગાઈ
 અને ૩ા માઈલ મીરો છે તા નાથી ચાની નીનો પુન પાઠ કરતા
 પડેનો મીરોગતો, અને પડી ચાઈ ઉતગાઈઓ આવે છે ગામ નાનુ
 છે ખાવા પીવાની ચીજો મગે છે અદિ ગોગનાથજીનુ એક મદિ
 મોગથી ૩ા માઈલ ઉપર ગાગેશ્વર આવે છે ગતો ૧ા માઈલની
 માધગા ઉતગાઈનો તથા ૪ માઈલ મીરો છે અને તે સર્વ નીને
 નમે નિાડે ચાને છે અદિ મર્ફ તથા ગોમતી નીનો મગમ છે
 ગાગેશ્વરમા પોષ્ટ ટેનીઆ ૨૬૫ કામગનો, દોષ્પીગન પોનીમ
 મોગી ધર્મશાળા વિગેરે છે મગા મેગી છે એક બગીચો પણ મુદ્ર
 છે તે ૨૦ મુની ૧૦ ને દિવમે અદિ મોટા મેગા બગીચ છે ગામમા
 વરેશ્વર મદનનુ મદિ છે ગાગેશ્વરથી ૧૪ માઈલ ઉપર કાપમેદ
 આવે છે ગતો નગબમ મીરા જેવોજ છે વચમા માન માઈલ
 ઉપર હમીન નામનુ ગામ આવે છે ત્યા એક દુકાન છે
 ગતે મર્ફનદીને નિાડે ચાને છે અદિ દમ બાગ કુનો પોષ્ટ,
 કામગનો અને ધર્મશાળા છે ગામની ઉચાર્ડ સમુદ્રની મપાગીથી
 ૩૮૧૦ કીમી છે અહિથી કાનાદાથ તગ્નો ગતો પીડાગી નેશીયર

(બગદના મેદાનમા) જન છે કે ત્યાં ઘણા યુગેપીઅનો દુનયોં
સહેન કરવા આવે છે કાપકોટથી ૧૧૥ માઈન ઉપર સ્થામાધુરા
(મૌના) આવે છે ગ્સ્તો ૨ માઈનની કાણુ ચઢાહનો અને ૬૥
માઈન વગભગ મીચો છે કાપકોટથી ત્રણ માઈન મુન્દીને દિનારે
આના પડી જોહાર પ્રગણાની હદમા દાખન ચવાય છે અહિ પોટ,
ત્રણ ચાગ દુકાનો અને કામગયો છે પીકાગી ગેનીય અહિથી
પણ જનાય છે મૌનાથી ૮ માઈન ઉપર તેજમ આવે છે ગ્સ્તો
૪૥ માઈન ચઢાહ, ૨૥ માઈન ઉતગાહ, અને ૧ માઈન મીચો છે
ચઢાહ ઉતગાહ સહેજ કાણુ છે ગ્સ્તો નાની ગમગાને દિનારે
થઈને જન છે પાચ માઈન ઉપર ગમગાનો પુન પાગ કરવો પડે
તેજમમા ત્રણ ચાગ દુકાનો અને ધર્મશાળા છે ખાવા પીવાની ચીજો
મળે છે અહિ નાની ગમગા અને જાણી નદીનો મગમ થાન
છે તેજમ જોહાર પ્રગણામા છે, તેના ત્રણ ભાગ છે ૧ મનાજોહાર,
૨ ગૌરીકાટ, અને ૩ તલ્લાદેશ તેજમથી ૨ માઈન ઉપર કુટી આવે
છે ગ્સ્તો ૧ માઈન ચાહ અને ૧ માઈન ઉતગાહનો છે ચઢાહ
ઉતગાહ માધાગણુ છે ગામ નાનુ છે ગ્સ્તામા એ નાની નદીનો
પુન પાગ કરવો પડે છે ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે અહિથી
૫ માઈન ઉપર ગીરગામ આવે છે ગ્સ્તો કાણુ ચઢાહનો છે ગામ
નાનુ છે ગ્સ્તામા ગમગાનો પુન પાગ કરવા પડે છે ખાવા
પીવાની ચીજો મળે છે પાણી નદીનુ કામ આવે છે ગીરગામથી
૧૦ માઈન ઉપર મુન્ધારી આવે છે ગ્સ્તો ૪ માઈન
ચઢાહ, ૩ માઈન ઉતગાહ અને ૩ માઈન મીચો છે ચઢાહ ઉતગાહ
કાણુ છે પટેલા ચઢાહ અને ત્યાગ પડી ઉતગાહ આવે છે ગ્સ્તો જગ
લમા થઈને જન છે અહિ ડાંસ અને જળોનો ઉપદ્રવ વચાગેછે માગ
પગ લાકી રાખના અહિ પોષ્ટ, સ્કુવ, ધર્મશાળા તથા દુકાનો
અને ઝગણાનુ પાણી છે મુન્ધારી લોટીઆ લોકોનુ કાયમી મથા
છે અહિથી ૧ માઈન ઉપર રાંધી આવે છે ગ્સ્તો સીચો છે અહિ
કામગયો તથા ઝગણાનુ પાણી છે અહિથી ૪ માઈન ઉપર ખીન
આવે છે ગ્સ્તો ૨ માઈન ચઢાહ, ૧ માઈન ઉતગાહ અને ૧ માઈન મીચો

ઉંચાઇ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૧,૨૬૫ ફીટની છે. અહિંથી ૩ માઇલ ઉપર બલ્લયાંગ આવે છે. રસ્તો ૧ માઇલ ચઢાઇ, ૧ માઇલ ઉતરાઈ અને ૧ માઇલ સીધો છે. ચઢાઇ ઉતરાઈ કઠણ છે. રસ્તો નદીને કિનારે ચાલે છે. વચમાં એક વખત બખખા નદીનો કાચો પુલ પાર કરવો પડે છે. અહિં મેદાન છે. તેમાં પડાવ કરવાની જગ્યા છે. બલ્લયાંગથી ૪ માઇલ ઉપર ઉંટાધુરા આવે છે. રસ્તો ૨ માઇલ સખ્ત ચઢાઇનો અને ૨ માઇલ સીધો છે. પહેલાં બે માઇલ સીધો રસ્તો આવ્યા બાદ આ ધુરો (શિખરવાળો પહાડ) આવે છે. આ પહાડની ઉંચાઇ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૭,૬૨૭ ફીટની છે. ઉંટાધુરાથી ૫ માઇલ ઉપર જયંતી આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની ચઢાઇ અને ૨ માઇલની ઉતરાઇનો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ બન્ને સખ્ત છે. રસ્તામાં થોડો ભાગ ખરફ ઉપર પણ ચાલવું પડે છે. આ પહાડની ઉંચાઇ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૭,૨૦૦ ફીટની છે. જયંતીથી ૩ માઇલ ઉપર કુંગરી વિંગરી આવે છે. રસ્તો ૧૧ માઇલની ચઢાઇ અને ૧૧ માઇલની ઉતરાઇનો છે. ચઢાઇ ઉતરાઇ બન્ને સખ્ત છે. રસ્તામાં એકાદ માઇલ ખરફ ઉપર ચાલવું પડે છે. આ પહાડની ઉંચાઇ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૮,૧૬૦ ફીટની છે. કુંગરી-વિંગરીથી ૪ માઇલ ઉપર ચીરછાંગ આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની સખ્ત ઉતરાઇનો અને ૨ માઇલ સીધો છે. રસ્તામાં એકાદ માઇલ ખરફ આવે છે. અહિં પડાવની જગ્યા છે. મીક્ષમ અથવા બલ્લયાંગથી ઉપડીને અહિં આવ્યેજ છુટકો થાય છે; કારણકે 'ઉંટાધુરા, જયંતી અને કુંગરી વિંગરીમાં પડાવ કરીને રહી શકાય તેવી જગ્યા નથી. એટલે એકજ દિવસમાં સત્તર અથવા વીસ માઇલ ચાલવું પડે છે. પણ બે સવારમાં દિવસ ઉઘ્યા પહેલાં ચાલવાનું શરૂ કર્યું હોય તો સાંજે ચીરછાંગ ખુસીથી પહોંચી શકાય છે. એટલે બપોરનો ટાઇમ રસ્તામાં આરામ માટે પણ ગાળી શકાય છે. ખાવાની ચીજ આ રસ્તે માથે રાખવા ચુકવું નહિ. ચીરછાંગથી ૩ માઇલ ઉપર તુકપુ આવે છે. રસ્તો સીધો છે. અહિં તુકપુ નદીને કિનારે બે પર્વતની વચમાં પડાવની જગ્યા છે. આહથી ૪ માઇલ ઉપર ઠાજંગ આવે છે. રસ્તો સીધો છે. નદીને કિનારે પડાવની જગ્યા છે. અહિં ચોરીનો ભય વધારે

છે હ મેરણા તે મૂર્તિઓની પૂજા કરવામા આવે છે, તેમ ઉચી
 દીરીઓ ઉપર ધીના અખડ દીવા બગે છે આ ધીના દીવાઓ માટે
 તેમના મેરકા તરફથી ઘેગ, બગગ અને ગાયો તેમને મક્ત મગેવ
 હોય છે અદિથી ૬ માછલ ઉપર ડીડીદ્રાગુરુ આવે છે ગગ્તો
 સીધો છે, અને તે ગિધુ નદીને કિનારે કિનારે જાય છે જે સિધુનદી
 સીધામા જઈને એક દરીયા જેની મોટી થઈ પડે છે, તે અદિ નાનકડી
 નદીના રૂપમા વહે છે અદિ ગુફામા લામાઓ ગહે છે કૈવામનુ દ્રશ્ય
 અદિથી એકએ એકપુ દેખાય છે કૈવામના શિખરનો આકાર બગબર
 રાવમદિના શિખર જેવો છે આગળના સ્તંભી મહર્ષિઓએ કૈવામના
 દર્શન કરી શિવમદિનો આકાર કૈનામ જેવો બનાવ્યો હોય તે
 બનવા ભેગ છે દેવાસના શિખર ઉપર જ્યારે સૂર્યનારાયણના કિંગો
 પડે છે ત્યારે તે ચાદીનો માફક ઝગ દળી ઉડે છે આ ગિખર ઉપર
 બારે મામ બરફ જમેવો ગહે છે તેની ઉચાઈ મમુદની મપાટીથી
 ૨૧,૮૧૮ ફીટની છે કૈવામ પર્વતની જબાઈ ૧૫ માઈલ અને પહોળાઈ
 ૨ માઈલની છે ડીડીદ્રા ગુફામા લામા ગુરુ પાસે એક ભેમના સીગડાં
 ચાગ ચાગ હાથ લાખા છે, તે જોના જેવા છે અદિથી ૩ માછલ
 ઉપર કુમેલા ઉર્ફે વ્યાધ ગુરુ આવે છે ગગ્તો સાધાગણુ ચઢાઈને છે,
 પશુ ઉચાઈને લીધે પાનગી હવાથી ચાનની વખતે શ્વામ રૂધાય છે,
 આ ગધાન પગિકમામા ઉચામા ઉચુ છે તેની ઉચાઈ મમુદની
 મપાટીથી ૧૯,૦૦૦ ફીટની છે, એટલે અદિથી કૈવામનું શિખર ૬૫
 ૮,૮૧૮ ફીટ ઉચુ રહે છે અદિ એક ગુફા છે તેમાં લામાગુરુઓ
 ગહે છે કુમેલાથી ૧ માઈલ ઉપર ગૌરીકુડ (કેલારા) બારે છે
 ગગ્તો માધાગુ ઉતરાઈને છે કૈનામની અડધી પરિકમા અદિ પુગી
 થાય છે કૈનામય ત્રામા ગૌરીકુડ અને માન મરોતર બે મુખ્ય જગ્યાઓ
 છે આ જગ્યાની ઉચાઈ મમુદની મપાટીથી ૧૭,૦૦૦ ફીટની છે
 દીને લીધે કુડ ઉપર બરફ જમી જાય છે, પશુ હાથથી અથવા
 લાકડાથી મદેજ જમેડના તે દર થઈ જાય છે ગૌરીકુડની મજાઈ
 ૨૦૦ ફીટ અને પહોળાઈ ૮૦ ફીટની છે આ કુડ માખુમેનો બનાવેલ
 નથી, પશુ કુદગીજ બને છે. અદિ ગ્નાન અને દાન કરવામા

આવે છે અદિથી કૈનામનુ ગિખર લગલગ એક માંન ઉચુ છે
કૈનામની યાત્રા માટે ભોગીઆ અને તિમેગીઅનોને બહુ માન છે ગમે
તેનુ પાપ કૈનામની એક પ્રદક્ષિણા કરનાથી ધોવાઈ જાય છે તેની તેમને
દદ થદા છે કાઠ ગોદામથી ગૌરીકુડ અથવા કૈનામ કુવ ૪૭ માંન થાય
છે તેમા ૭૦૧૧ માંન અગ્રાધ, ૩૩૧ માંન ઉતગ્રાધ અને ૧૪૦૧૧
માંનનો સીધો ગ્ગતો આવે છે

નોટ-કૈનામની પરિક્રમા દાર્શીનથી શરૂ થઈ પાછા દાર્શીન
આવતા મુરીમા ૩૦ માંનની થાય છે એટલે તેના અર્ધા ભાગે આવતા
ગૌરીકુડ મુધી આ વર્ણન રાખેન છે, અને તેમ કરવાનું કાગણુ બે
પુગ ત્રીમ માંનનું વર્ણન અદિ કરવામા આવે તો કાઠગોદામથી
કૈનામ અને કૈનાસથી કાઠગોદામના માંનની ગણતરીમા ૩૦ માંનનો
ફેર પડી જાય છે તેમજ કૈનાસની યાના ગૌરીકુડમા રનાન કરનાથી
પુગી થઈ ગણાય છે ગૌરીકુડથી પાછા દાર્શીન આવના મુધીનું નર્પન
બીસ્ટ નબર ૨મા જુઓ

શક્તિ સંગ્રહ વટી.

આ ગોળીઓનો ગુણ તેના નામ પ્રમાણે જ છે વધારેમા તે
મુમારનીની અદર લાગતો પાણીનો રિખર ફર કરે છે તેમજ
આનનાથી કે કોઈ કામ કરનાથી વાગેન થમવ ને મગડી
નવી શક્તિ અને સ્મૃતિ આવે છે ગિરાય અજીર્ણ વાયુવિકાર,
જીવ નુધારો શરદી અને માધાગણુ પ્રમગ્નુ હાડ કચર પણુ
મગડે છે સેવન વિધિ સાથે ક્રિમત ૧૦૦ ગોળીની શીશી
૧ નો રૂ. ૧-૦-૦

મુસાફરી કરનાર દરેકે એક શીશી સાથે રાખની સારી
છે; કારણકે ખીસાના એક ખુણામાં પડી રહેતી આ
દવા મુસાફરીમાં થતા ઘણા રોગોને મટાડે છે

મગનાનુ ટેકાણુ હુરિચંદ એલ. મહેતા વૈદ્ય
પોષ્ટ મરવાળા ઘેવાસાના જ ને અમદાવાદ

લીસ્ટ નં. ૨.

કૈલાસ, માનમરોવરથી કાઠગોદામ ૩૫૩ માઈલ
(તાલકાકોટ લીપુલેખ અને ગાર્ખ્યાંગ થઈને)

કૈલાસ—ગૌરીકુંડથી ૮૫ માઈલ ઉપર જ ડીફ્રાગુકા આવે છે. રસ્તો ૩૫ માઈલની માધાગણ ઉત્તર વાળો અને ૬ માઈલ મીઠો છે. પહોળા ૩૫ માઈલની ઉત્તર ઉત્તર એક ની પાઠ કાઠી પડે છે આ ની મનનજની મહાય નદી છે નદી ઉપર પુન નથી, પણ પાણી બે ફીટથી વધારે ઉંચે ગરેડુ નથી અહિં કેટલીક શુદ્ધાઓ હ એક શુદ્ધામા નામાગુક ૫ મે ૧૫ હાથ લાંબુ ન્યામચર્મ છે તેમજ ૩૦ ફીટ ઉંચી ઝાની-દીવીઓ છે દરેક શુદ્ધામા શુદ્ધ ભગવાનની મૂર્તિઓ તો ખરી જ! અહિંથી ૬૫ માઈલ ઉપર દાર્જીલિંગ આવે છે રસ્તો જો કે ઉત્તરના દાગ જેવા છે પણ મીઠો જ ગણાય, વર્ષન લીગટ નબર ૧ મા આપેન છે દાર્જીલિંગથી ૮ માઈલ ઉપર બર્મા આવે છે રસ્તો ૪ માઈલની માધાગણ ઉત્તરના, અને ૬ માઈલ સીધો છે. આ જો કે ઝેનીનુ ગણ છે અને તે ઘાનીમામડીથી માનમરાવર સુધી પથગએન છે અહિં એક નાનીમરખી ધર્મશાળા અને નિમેગના અધિધારીને ગહેનાનુ મંત્ર છે અગાઉ એક બર્મા નામના તર્જુમે અહિં ધર્મશાળા મધ્યાનન લેઈ તેન નામ બર્માતર્જુમ પડેનડે અહિંથી ૩ માઈલ ઉપર જ્યુગુદા આવે છે રસ્તો સીધો છે આ ન્યાન શક્તિનાયને ઉત્તર મિનારે, અહિંથી પગે જતા એક માઈલની ચાઈ અદવાથી એક તરફ મામનાત અને નીજ તરફ માનમરાવર દેખાય છે માનમરાવર જવાનો રસ્તો જ્યુગુદાથી ૪૫ માઈલનો છે અને તેજ રસ્તે માનમરાવર જઈ પાછુ જ્યુગુદા આવવુ પડે છે જ્યુગુદામા રસ્તા લામાઓ ગહે છે કહેવાય છે કે અહિં માન્ધાનાએ તપ કરેલ હતું તેથી મરાવરનુ નામ માનમરાવર પડેલ છે શુદ્ધામા જુના જમાનાના અરિય (હા-મ) જોવામા આવે છે, ત્યાના માગુમે તેને

માન્યાતાના કહીને ઓળખાવે છે અહિં એક ગરમ જળનું ઝળુ છે તેનું પાણી માનમરોવરમા જાયછે, એટલેજ માનમરોવરનું પાણી ગક્ષમતાય જેટલું ઠંડું રહેતું નથી માનમરોવર પદ્મ માધ્ય લાલુ અને અગીઆર માધન પહોળુ છે. તેના ઘેગવા, પીમનાગીમ માધવનો છે તેના ફૂતી નવ ગુફાઓ છે ૧ હાકુ ૨ પાગો, ૩ માંગેગ, ૪ ભુટે, ૫ લાનુયેગ, ૬ જ્યોગ, ૭ગોમગ, ૮ વડી અને ૯ દીગી તેમા પહેલી ગુફા મધુથી ભોટી છે, અને તે માનમરોવરના દક્ષિણ કિનારે છે, તેમા વામાગુઓ ઘણા રહે છે અદરમા કેટલીક ભુક્ષ ભંગવાનની મૂર્તિઓ છે હાકુગુફાથી ગરીગુફા જે ગક્ષમતાના દક્ષિણ કિનારે છે, તે ૬ માધ્ય થાય છે, અને વામા ૭૫ માધ્ય થાય છે માનમરોવર મમુદ્રની મપાટીથી ૧૫,૩૫૦ ફીટની ઉચાઈ ઉપર છે તેનું પાણી સ્વચ્છ રહે છે મરોવરને કંઠે કેટલાક ગજદમ રહે છે, આ હમો મોતીનો ચાગે ચગતા નથી, પણ મરોવરમા જ્યારે વરમાદ પડે છે ત્યારે તેના મિંદુઓ મોતીના રૂપમા દેખાય છે, એટલે દ્વાય કવિઓએ પોતાની રૂપના શક્તિને આધારે તેને મોતીનું રૂપ આપી માનમરોવરગરના હમ માયા મોતીનો ચારે ચરેછે, તેમ વખ્યુ હોય તો તે મલ્લિત છે આ હસો પોતાની ધોળી દૂધ જેવી પાખ અને મતકની જેમ જોડાયેલા સુમુકમ જેવા ગતા પગથી માનમરોવરની ગોલામા મારો વધારો કરે છે. આ મરોવરને પવિત્ર માની તિમેગી લોઢા અહિં જન દિમા કરતા નથી, એટલે મરોવરમા મોટા મોટા માછલાઓની નિર્ભયતા ભરી દુદાકુદ જોવાની મઝા આવે છે મરોવરને કિનારે ચીની ધ્રો થી છનાયેલા મેદાનમા મમના અને નનોડાના ટોળે ટોળા રખતો વખત મોડાદોડ કરી મૂકે છે, ત્યારે સ્વતંત્રતાથી પગુઓ પણ કેવળા સુખી છે, તે જોઇ આનંદનીમાથે ધર્પા થાય છે દુકામા અહિંનું વાતાવરણ પ્રાકૃતિક દ્રશ્યોથી ભરપુર હોઇ એટલું રાન્તિમય છે કે દુખને સ્ત્રીજ ન્યાય છે

માનમરોવરની પૂર્વમાથી ઘણપુત્રા નદી નીકળી છે તિમેગમા તેને માગપો કહે છે પશ્ચિમમાથી એક નદી નીકળી ગક્ષમતાયને મળે

છે તિમેરી અને બોગીઆ લોખ મગી ગયેન માંલુમોના કુન(અગ્નિ)
 માનમગેવગમા નાખે છે માત્રાગુઓ અદિ જ્ઞાન તથા લન
 કરે છે માનમગેવગની પ્રવક્ષિણા માદ-૪ જે છે ગણ કે
 તેમ ગતા લગલગ માત દિવમ વાગે છે અને બોગેનો ભય
 વધારે ગહે છે માનમગેવગથી પાછા જલુગુમા આવી ત્યાથી ૪ માઈન
 ઉપર પગો અનાય છે જ્ઞો ૧ માઈની ચનાઈ અને ૩ માઈની
 ઉતગાઈનો છે ચનાઈ ઉતગાઈ એ એ માઈની મટે ૪ જુ છે,
 બા ૧ બે માઈનીની ઉતગાઈ માધાગુ છે પગો ગણમનાને દક્ષિણ
 કિનારે છે અદિ એ ગુફા છે તેમા નામાઓ ગે છે ચોરાનો
 ભય અહિ વધારે છે ગણમતાવ (ગવપદ) ની બબાઈ
 ૧૦ માઈન અને પહાગા ૬ માઈની છે તેનો વેગવો
 લગલગ ૩૦ માઈનો છે ઉચાઈ મધુની મપાગીથી ૧૪૫૫૦ ફી
 ની છે તેની દક્ષિણે ગગનામાન્ધાતાનો પર્વત ૪૫૦૫૫ ફીની
 ઉચાઈ વાગો પડે છે ઉતગા માખાં તલુમનુ મેલન છે પૂવમા
 પર્વતની બીજી તરફ માનમગેવગ અને પશ્ચિમમા બખાં તલુમની પા
 શાનીમામડી છે મગેવગનુ પાણી મદુ દકુ અને સ્વચ્છ ગહે છે
 વચમા એ બે છે કહેવાય છે કે બમખનિ ગમએ તેના ઉપર મેક્ષી તપ
 મેન હતુ અને તેથી આ મગેવગનુ નામ ગવણુલું ઉફે ગણમતાલ પગેન છે
 રાવએ હાથથી ઉપારેન નામનુ ચીન્દ પદર માઈની કાટેલી તીંગ ના
 રૂપમા દાચીનથી દેખાન છે ગણમતાનના પશ્ચિમ ભાગમાથી મન
 લ નદી નીચેન છે તેનુ મસ્કૃત નામ સત છે આ નદી તિમે
 અને પળગમા નદી મિધુ નીને મગી જાય છે પગોથી ૩ માઈન
 ઉપર ગવનીગુરા બાવે છે જ્ઞો માધાગુ ઉતગાઈનો છે ગુફામા
 બોદ વામાઓ ગહે કે અદિથી તામ્વાકાન જ્ઞાના મે જ્ઞો છે
 એ નીને પ્રમાણે અને નીજમા જલુ માઈન ઉપર દર્મખાગ (લ્યા
 મર્મ સુજિએ તપમ્યા દયાનુ કહેવાય છે તે) નામનુ તિમેરી ગામ આવ
 ૮, ત્યા કુમન નથી ૫૧ પાવની જ્યા છે ત્યાથી ૬ નાકન ઉપર
 ગણુન નામનો ૫૧૪ આવ છે તે આની નીચેન મરે છે અદિ
 લકાઈની ચરુઈ મર્નિ એ ગુફામા છે ગાનથી ૩ માઈન ઉપર

તાકનાકોટ આવે છે ૧૫૬૦ માઈનનો આ ગસ્તો છે, પણ તે કરતા નીચેનો ગસ્તો હીંડે ગંગી ગુફાથી ૫ માઈન ઉપર મીયાક આવે છે ગસ્તો મીચો છે અહિં પડાવની જગ્યા છે પણ ચોરોનો ભય વધારે રહે છે અહિંથી ૫ માઈન ઉપર બલદાડ આવે છે ગસ્તો ૧ માઈન ચદાઈ, ૧ માઈન ઉતગાઈ અને ૩ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ માધાગણુકે બનદાક કર્નાની નદીને કિનારે પડાવની જગ્યાનું નામ છે અહિંથી ૫ માઈન ઉપર ટોયા આવે છે ગસ્તો ૨ માઈન ચદાઈ, ૧ માઈન ઉતગાઈ, અને ૨ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ માધા ગણુકે ટોરા દમગાઝ ઘેગેનું તિમેગી ગામ છે અહિં જોગપન મિદ્દ જીની મમાધિ છે, કે જે ૪ મ ૧૮૪૧ મા કાશ્મીર મહાગણ ગુનામિદ્દજીની તરફથી વાપ્તે ગસ્તે તિમેટ મગ કરામારૂ ૧૫૦૦ માણુઓના વસ્કર સાથે આવી, તિમેટ સરકરી અહિં ગેન, પણ પાછગથી ચીનનું વસ્કર આવી પહોચતા લડાઈમા તેનું અહિં મગણ થયેન હલુ પણ તિમેગી લોકો તે વીગ નગની મમાધીને માનની દ્રષ્ટિથી જુએ છે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર તાકનાકોટ આવે છે જાનીમામડી ની જેમ તાકનાકોટ પણ કનાનીનદીને કિનારે આવેનું તિમેટ અને બોગીઆઓનું વેપારનું મોટું મથક છે અહિં તિમેગી અધિગી જોગપન ગેપચીન અને તલુમ ગે છે તેમના મકાનોને ફરતો માગી અને પત્થરથી ચણેન એ કિરો છે બોગીઆ વેપારીઓના, પણ ફેટનાક મમાનો આવી રીતે માગી તથા પત્થરથી ચણેના છે બાકી વેપારીઓ તણુ નાખીને તેમા પોતાનો સામાન ગણે છે અમાડ મામથી આમો મામ સુધી અહિં વસ્તી રહે છે તે અગમામા લાખો રૂપીઆની લેનડ દેન બોગીઆ વેપારીઓ તિમેગીઅનો માથે કરે છે તાકનાકોટનું બીજું નામ કુગગ અથવા બીલીત ગા છે તેની ઉંચાઈ સમુદ્રની મપાગીથી ૧૩૩૦૦ ફીટની છે કુચી ખચ્ચર જગ્યા તણુ દુલાપિઓ વિગેરે અહિંથી મગી શકે છે કૈનાસ જનારે પાણુ અહિં આવેનું હોય તો વધારાનો સામાન અહિં બોગીઆ વેપારીને ત્યાં રાખી જવો ઠીક છે જાગલુકે અહિંથી આગળ ચોરીનો ભય વધારે છે તાકનાકોટ પાસે લીનુ ધાસ પુષ્કળ થતુ હોઈ પણુઓ અહિં રહી

શકે છે અદિતી એક સ્ત્રી જોજનાથ થઈ વિગ્નનગર (નેપા
 ળમા) નય છે નેપાળીઓ તે ગ્ને થઈ માનમઝેવર, દેવામની
 યાત્રા કરે છે તામ્બાકોમા માં ૫૦ ૩૦ વાગાનું સુતનું મલતન,
 અને તિમેગીઓનું તિમેગી ભાસાના પુત્રકોનું એક મોટું પુત્ર ૧૫૫
 તથા ધર્મસાગા છે અદિતી જોજનાથ દસ માદન થાય છે
 રમ્નામા ચગાઈ, ઉનગાઈ થોડી મગખી આવે છે અદિ એક ગુફા,
 મંદિર અને તેની ફૂતો ગડ છે મંદિરની બહાર જુદા ભાવાનની
 કોઈક મૂર્તિઓ છે, તેમજ ગમ, વલમણ અને મીનાજની ધાતુની
 મૂર્તિઓ ૫૫ ધાતુના મિહામન ઉપર પધગાવેની છે અદિ જોજગી
 દેવીનું એક મંદિર છે, તેમા નાણુ, મગીમાતા આલ્તી મૂર્તિઓ,
 છે જુના વખતના પુત્રકો અને દાગીના, અદિ જોવા મળે છે જોજ
 નાથ મ્નાથી નીને મિનારે આવેલું છે સીતુ લામ અદિ પપુ બહુ થાય છે
 નગિની પામે એક જગીઓ છે સાધા લુ કુલગડ તેમા થાય છે
 પાત્ર જુને ઉનગવાની જમ્યા, અને વેચાતો સામાન લામાઓ પામેથી
 મગી જાય છે નેપાળ જેને નજનુ દેાય તેને જોજનાથથી પાલ
 તામ્બાકો આવતું પડે છે નેપાળ જતા ગ્નામા મુન્તેવર (ગિમા
 ૬૩૩) તુ તીર્થ આવે છે તામ્બાકોથી ૩૫ માદન ઉપર પાવા
 આવે છે ગ્નો મીવો ૮ તામ્બાકોથી કનાલી નદીને મંદિર મંદિ
 ચાલી ની પાગ દગ્તા આ ગામ આવે છે અદિ જણુ આગ ધરો
 છે, તેમા આગમ કંઈ સંભાય છે અદિતી અડી માદન ઉપર મગર
 ગામ છે, ત્યા પશુ આગ પાચ મમ્નો છે તીતુ લામ અદિ પશુ
 થાય છે પાલાથી ગ ના માન્ધાનાનો પર્વત રા થાય છે
 અદિ એક તિમેટ મુમ્મનો આમીતર ગ્ને છે જોને
 સાજી મહેવામા આવે છે પાલાથી ૫૫ માદન ઉપર સીપુ
 લેખ આવે છે સ્ત્રી ૩ માદનની મખ્ત ચગાળો અને ૫૫ મા-
 દન મીવો કે સીપુ લેખની ઉચાટ સમુન્ની મુખાગીથી ૧૭, ૭૦
 ફીગની છે અદિતી તિમેનુ ૬૫ જુદું મુદર દેખાય છે સીપુ લેખ
 થી થોડે દૂર એક ની પાણીનું મગેવર છે અદિતી ૩ માદન ઉપર
 સાંચુમ આવે છે સ્ત્રી ૭ માદનની મખ્ત ઉનગાનો, અને ૧

માધવ સીધો છે માચુમની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૪,૬૨૦ ફીટની છે અહિના પહાડમાંથી કાળી નદી નીકળી છે તિબેટની હદ અહિં પુરી થઈ બ્રિટિશ હદ ગરૂ થાય છે. માચુમ નાનું ગામ કાળીનદીને કિનારે છે નદીને મામે પાગ નેપાળની હદ આરેલી છે. માચુમમા બેચાગ ઘરો અને પડાવનુ મોટું મેદાન છે અહિથી ૬ માઇલ ઉપર કાલાપાની આરે છે ગ્સ્તો ૧ માઇલ ચઢાઈ, ૩ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૨ માઇલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ કંણુ છે કાલાપાની નાળી નદીને કિનારે છે અહિ બેચાગ ઘરો અને પડાવનુ મેદાન છે ગ્સ્તામા એમાધવ ઉપર ચીય નામની જગ્યાએ એક નાની સરખી ધર્મશાળા છે કાલાપાનીથી ૧૦ માઇલ ઉપર ગાર્ખીયાંગ આવે છે, ગ્સ્તો ૧ માઇલ ચઢાઈ, ૫ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૪ માઇલ સીધો છે ચઢાઈ કંણુ છે, અને ઉતગાઈ સાધાગણુ છે ગ્સ્તો કાળી નદીને કિનારે કિનારે જાય છે ગાર્ખીયાંગ પહોચતા પહેલા, એક માઈલ ઉપર કાળીનદીનો પુલ પાગ ડરવો પડે છે અહિ રમાદેવીનુ સદાવત, પોષ્ટ, સ્કુલ, ડાકમગયો, વિગેરે છે કૈલાસ જતા યાત્રીને તણુ, વાદન, ડુલી દુલાવિઓ, હથિઆર, વીગેરે અહિ મળી શકે છે ગાર્ખીયાંગની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૧૦,૬૮૦ ફીટની છે મે મામથી ઓકટોઆર મામ સુધી અહિ વસ્તી રહે છે, ત્યારપછી ધાગ્યુલા આક્ષી જાય છે. વસ્તી ભોટીઆની છે ઘરો પાકા બાધેલા છે કાલાપાનીથી ગાર્ખીયાંગ આવતા રસ્તામા કાના અને ચારખા નામની પડાવની જગ્યાઓ આવે છે ગાર્ખીયાંગ દાગમા પ્રગણાની અદર આરેન છે દુકાનો ઘણી છે પાણી જગણાનુ પીવાય છે અહિથી ૫ માઇલ ઉપર ભુન્દી આવે છે ગ્સ્તો ૧ માઇલ ચઢાઈ, ૩ માઇલ ઉતરાઈ અને ૧ માઇલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ કંણુ છે. ગામ રસ્તાથી થોડ દૂર છે અહિ ધર્મશાળા સ્કુન, અને બે ત્રણ દુકાનો છે, યાત્રાળુઓ સ્કુલના મઠાનમા ઉતરી શકે છે પાણી જરણાનુ પીવાય છે ગાર્ખીયાંગથી ભુદી આવતા ગ્સ્તામા એનવાધુરા નામનો પર્વત પાગ કવો પડે છે ભુદીની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૮,૦૦૦ ફીટની છે અહિ કેટલાક કુલના છોડ, અને લીનુ ઘાસ થાય છે ભુદીથી ૭ માઇલ ઉપર માલપા આવે છે

ગમ્તો ૨ માહ ૪ ચદાઈ, ૧ માહ ૫ હિતગાઈ, અને ૪ માહ ૬ મીથો છે
 ચદાઈ હિતગાઈ સહે-૪ = જુ છે અદિ પચવની નાખા છે, ૫૨૫ વેપાગ-
 ના સમયમા અદિ ધાપા કરીને બોટીઆઓ ગે છે અદિથી
 ગવાનાડ જવાના બે ગમ્તા છે એક ની-પાણીવાના પરત ઉપર
 યદને, અને બીજે નીચાપુમા મગીનની પાગ કરીને કાગીનદી ઉપર
 કાચો પુન બામવામા આવે છે, પણ તે જ્યાં જુગી જાય છે, ત્યાં
 ઉપર થ ને જુગુ પડે છે પતુઓ તે ઉપર યદને-૪ જાય
 છે કાગજ કે કાચો પુલ એક લા-૩ મુખીને બનાવેલ તેજ
 છે, એને જોના ઉપર મામ, ૫૪ બદુ આરવેનીથી ચડી
 પગ ધર્મ રહે, તેના ઉપર પતુઓ તે કયાથી-૪ ચાવી શકે / અવે
 કામ ચગઉ પુષ પતુ ન હોય તે નદી પાગ કરી ચુલેદ છે, કેમકે
 કાગી ની પુરવ નાગની બદુ જોગમા વહે છે જુદીથી નાખા
 અવના નતામા કાવા નામનો ઝગે, અને ગમતીવાગ ન નની
 મોટી પુરા, તથા બામાનીનુ મેગન આવે છે માલપાથી ૫ માહ ૬
 ઉપર ની-પાણીઆ આવે છે ગમ્તો ૧૧ માહ ૪ ચદાઈ, અને ૧૧
 માહ ૬ હિતગાઈ, પણ મખન હે ચદાવની પામે જે બના દાસમાને
 મેંદવનુ કચુ મખન હે ના, ગમ્તાના પાણી મગતુ નથી એને
 તેનુ નામ ની-પાણીઆ નાખવામા આવ્યુ છે કયા જગડને હો
 જનવો આ ગમે બનાય થઈ જાય છે જે કે તે કામ નમાઉ મગે
 જનના આવ છે તે પણ કોઈ કેઈ જગ્યાએ ગમ્તાની પમેળાઈ
 એકુમી પજુ થેડી દાય છે જેથી અલ્લી રખતે નીન કાગી
 નદીમા ન પડે જગ્યાય તનુ ખન ગમતુ પડે છે ગમ્તાના
 મામ નર અને સનેધા કે / અવનુ નાવ તે એક જાલુ મગે
 જગ્યા પરતની અદર પુરાઈના અગમના નના નના ખાઓ
 વન વગ છે, ના ખી ■ નિના કલ્પ આ પદ ના જોગમે જગ્યા
 ખગ્યા છે, કાગે ના ગમે ચાલુ ત્યારે અવધાન મેંદુ જાગે
 ની ૪ પુરવો કે મગે જગ્યા નાગનાડ અ હે ગમે ૨ મગે
 ન મગા જનના અને ૩ મગા મગા છે એ હે જનના કાગી
 અદિ કેમકે એ જગ્યાએ જો અવધાન નેડા ગમ્તો ૩ હેડી

નામનું એ નાનું ગામ આવેલે જનગામ પાણીની મટેજ તમ્વીર
 છે કાળીનદી અડધો માઈન દૂરે અહિંથી ૨ માઈન ઉપર આગખેલા
 આવડે ગતો ૧ માઈન ચડાઈ, અને ૧ માઈન ઉતરાઈનો છે ચા
 ઉતરાઈ માધાગણુ છે ગામ ગત્તાથી અડધો માઈન દૂર છે અહિં
 ભોગીઆઓની વસ્તી છે ગતો જનનમા થઈને જાય છે આગમેનાથી
 ૮ માઈન ઉપર ચૌદામ (ચૌંસા) આવડે ગતો ૨ માઈન ચડાઈ,
 ૩ માઈન ઉતરાઈ, અને ૩ માઈન મીંધો છે ચડાઈ ઉતરાઈ સરેજ
 કાગ છે ભોગીઆઓની વસ્તી અહિં વગર છે ચૌદામ પગી-પ્રગ
 છાનું મુખ્ય ગામ છે ખાનાપીયાની ચીને મગે છે અહિંથી એ
 માઈન દૂર તીજાગામ છે, ત્યાંથી ધર્મશાળા છે આગમેનાથી ચૌદામ
 આવતા ગત્તામા મીંગમા નામનું ગામ આવેલે ચાદામથી ૪ માઈન
 ઉપર પગુ આવેલે ગતો ૧ માઈન ચડાઈ, ૨ માઈન ઉતરાઈ અને
 ૧ માઈન મીંધો છે ચડાઈ ઉતરાઈ માધાગણુ છે ગત્તામા જ્વેનીગદ
 નામનું ગામ આવે છે ગતો જનનમા થઈને જાય છે એને ઝેગી
 માખીઓથી બચવા પગને ઢાકી ગખવા જાઈએ અહિંથી એક ગતો
 મીનમ જન છે મીનમથી અહિં મુધી માન ભોગીઆઓની વસ્તી
 છે પગુથી ૫ માઈન ઉપર ખેલા આવડે ગતો ૧ માઈન ચડાઈ,
 ૩ માઈન ઉતરાઈ અને ૧ માઈન મીંધો છે ચડાઈ ઉતરાઈ માધાગણુ
 છે ગતો જનનમા થઈને જાય છે એને ઝેગી માખીઓ અને ડામનું
 જોર વધારે ગહે છે દાગમા અને ચૌદામ પ્રગણાનું અહિં નાકુ છે
 એના મમુદ્રની મપાગીથી ૫૫૦૦ ફીટની ઉચાઈ ઉપર છે અહિં
 ચાગ પાચ દુધાનો મધ્ય પોષ્ટ ધમશાળા અને ડાનાં ઘરો છે
 ડાગગનો થોડે દૂર છે અહિં થી અને મન બહુ માડ મળે છે
 ગામની નજીકમા કાળી ગંગા અને ધવન ગંગાનો મગમ છે
 એનાથી ૯ માઈન ઉપર વારચુલા આવડે ગતો ૨ માઈન ચડાઈ,
 ૪ માઈન ઉતરાઈ અને ૩ માઈન મીંધો છે ચડાઈ ઉતરાઈ મટેજ
 કણુ છે ગત્તામા ચાગ માઈન ઉપર જુમા નામનું ગામ આવે છે
 ધાગચુના મોટું ગામ છે ઠડીના નખતમા ભોગીઆ વેપારીઓ અહિં
 ગહે છે અહિંથી આતમોડા પશ્ચિમમા ૯૦ માઈન છે કુની વાહન,

તથા, હથિયાળ વિગેરે અદિથી મળી શકે છે ચક્ર, ડાકમગલો, ધર્મરાજા, પોષ્ટ, અને કેટલીક દુકાનો છે અદિની કબજો અને સિમેની બેડા પ્રખ્યાત છે કાળી નદીને આમે પાટ નેપાળનો અધિકારી ગ્રહે છે અદિથી બે માઈન ઉપર ગામી ગમટપ્લુ મીરાનનો આશ્રમ છે તે જ્યાંને તપોનૃમિના નામથી ઝોળખવામા આવે છે અદિ એક બગીચો છે, તેમા કેળ, નાગી આનુમદામ અને આખા વિગેરેના ઝાડો છે અદિથી ૪ માઈન ઉપર કાળીકા આવે છે ગરતો ૩ માઈનની ચદાઈ, અને ૧ માઈનની ઉતગાઈવાગો છે ચાઈ ઉતગાઈ કાંણુ છે ગામ નાનુ છે દુકાન નથી, પણ એક ધર્મગાળા છે અદિથી ૬ માઈન ઉપર બજાવાકોટ આવે છે ગરતો ૩ માઈનની માઈગણુ ઉતગાઈવાગો, અને ૩ માઈન મીધો છે બોટીઆઓના અદિ જગ્યાક ઘરો છે ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે એક ચક્ર તથા ધર્મરાજા છે ડાગડાથી બગરામિટ આવતા ગ્રામા બેશીખેત નામનુ ગામ આવે છે બગરામિટથી ૧૧ માઈન ઉપર આગ્રોકોટ આવે છે ગરતો ૪ માઈન ચદાઈ, ૧ માઈન ઉતગાઈ, અને ૬ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ સહેજ કાંણુ છે ગ્રામા પાચ માઈન ઉપર જ્યેજ નામનુ ગામ આવે છે ત્યાંથી ત્રણ માઈન ઉપર ગૌગીગગા અને કાળીગગાનો મગમ છે, તે ઉપર બાધેન ગર્જઆનો પુન પાટ ઠગી ત્રણ માઈન ઉપર આગ્રોકોટ આવે છે મગમ ઉપર વાર્તિકી પૂર્ણિમાને દિવસે મેળો ભગમ છે આગ્રોકોટ કાળી નદી ઉપર છે અદિ મોગી બનત, કેટલાક પાકા મકાનો, ચક્ર, પોષ્ટ, ડાકમગલો, હોમી-ટલ અને ત્રણ ધર્મરાજાઓ છે આગ્રોકોટની ઉચાઈ મમુદની મપાગીથી ૭,૧૫૭ ફીનીટે અદિના જમીનના વારીઓનુ ગ્વામન માફ કરે છે અદિ મર્લીકાંચન દેવનુ એક મહિ પળ ॥ આગ્રોકોટથી ૨ માઈન ઉપર કાંડી આવે છે ગરતો કાંજ ચદાઈનો છે ગામનાનુ છે પણ એક ચક્ર અને તે દુકાનો છે. અદિથી ૫ માઈન ઉપર ડીડીદાટ આવે છે ગરતો ૧ માઈન ચદાઈ, ૩ માઈન ઉતગાઈ, અને ૧ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ કાંણુ છે ગામ ગ્રામથી એક માઈન દૂર છે. અદિ કેટલાક ઘરો, ચક્ર, ડાકમગલો અને એક દુકાન છે

અહિથી ૫ માઈન ઉપર સાંદ્રે (સાટી) આવ છે ગ્નો ૧ માઈન
 ચદાઈ, ૨૧ માઈન ઉતરાઈ, અને ૧૧ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉત-
 ગાઈ મહેજ કંથુ છે ગ્નો જમનમા ચકને જાય છે અહિ પડાવ-
 ની જન્ના છે ગામ નાનુ છે અહિથી ૫ માઈન ઉપર ધસ આવે
 છે ગ્નો માધાગણુ ચદાઈનો છે ચન ગમગાને કિનારે છે અહિ
 પોષ્ટ, સ્કુય આગ પાય દુધનો અને કેનાક ઘરો છે ગમગાના
 પુનની પેનેપાગ મિ વેસ્વર અને કોસ્વર મહાવેના મદિરો છે ચેત્ર
 મામમા અહિ મોટા મેગા હરાયડે અહિથી એ ગ્નો તેજમ જાયડે
 તે બાગ માઈન છે ચનથી ૭ માઈન ઉપર ગત્તીગ આવે છે
 ગ્નો ૪ માઈનની મહેજ કંથુ ચદાઈનો, અને ૩ માઈન મીધો છે.
 ગામ નાનુ છે અહિ પાય માત ઘરો અને એક ડાકમગનો છે
 ગત્તીગથી ૩ માઈન ઉપર વેગીનાગ આવે છે ગ્નો ૧ માઈનની
 સાધાગણુ ઉતરાઈનો અને ૨ માઈન મીધો છે અહિ પાય છદુધનો,
 પોષ્ટ ઓફીમ, અને ફોરેજ બગનો છે પાસેજ ચાહના બગીચા છે
 આમોડા અહિથી ૪૨ માઈન પશ્ચિમમા છે ગમગા નજીકમા
 છે વેગીનાગથી ૬ માઈન ઉપર ઝંબતોલા (ખાસપગલ) આવ છે
 રસ્તો ૩ માઈનની કંથુ ઉતરાઈનો અને ૩ માઈન મીધો છે અહિ
 બે દુધનો અને ઝણાનુ પાણી છે ગામ નાનુ છે ગહેવાની જન્ના
 મગે છે અહિથી ૬ માઈન ઉપર ગણુડ આવ છે ગ્નો ૨ માઈન
 ચદાઈ, ૩ માઈન ઉતરાઈ અને ૧ માઈન મીધો છે ચદાઈ ઉતરાઈ
 મહેજ કંથુ છે રસ્તામા બે માઈન ઉપર મીનાગામ આવ છે ત્યા
 આગમ ગ્વાની જન્ના છે ગણુધમા પોષ્ટ રૂન ડાકમગનો
 અને કેનાક ઘરો છે અહિથી ૩ માઈન ઉપર નડરાધોર આવે
 છે ગ્નો માધારણુ ઉતરાઈનો છે અહિ ગહેવાની જન્ના અને
 ઝણાનુ પાણી છે નડરાવોગથી ૩ માઈન ઉપર મરદડ (મેગધાટ)
 આવે છે ગ્નો સીધો છે મર્થુ નદીને કિનારે ગામ છે અહિ એ
 મદિ, બે દુધનો અને કેનાક ઘરો છે મદ્દથી ૪૧ માઈન ઉપર
 કનારી આવે છે ગ્નો ૭ માઈન ચદાઈ ૧ માઈન ઉતરાઈ અને
 ૧૧ માઈન મીધો છે ચદાઈ માધાગણુ છે ગહેવાની જન્ના મગે છે.

ગામ નાનું છે કનાગીથી ૬ માઇન ઉપર ત્રણચીના આવે છે
 ગ્ગેનો રા માઇનની માધાગણુ ઉતગાઇનો, અને ૩ા માઇન મીધો
 છે ગ્ગેનામા તથા માઇન ઉપર કાન ચીના નામનું ગામ આવે છે
 ત્યા આગમ કુવાની જગ્યા છે ધવનચીનામા ઝકગગેનો ધર્મશાળા
 અને આર પાચ દુનો છે અદિથી ૫ા માઇન ઉપર બારેચીના
 આવે છે ગ્ગેનો ગા માઇનની માધાગણુ ઉતગાઇનો, અને ૩ માઇન
 મીધો છે અદિ ચીના વૃક્ષોનું જગન છે ગામ નાનું છે બે દુનનો
 અને ઝગણાનું પાણી છે અદિથી એ ૬૬૬ પીથારગદ ગદ છે
 બારેચીનાથી ૮ માઇન ઉપર આદમોડા આવે છે ગ્ગેનો મીટો
 પણ ચીડના જગનમા ધધને જાય છે આ મોડાથી ૩૭ માઇન ઉપર
 ૫૧ ગોદામ આવે છે ગ્ગેનો ૪ માઇન ચદાઇ, ૧૯૧ માઇન ઉતરાઇ
 અને ૧૧૧ માઇન મીધો છે આ મોડાથી કા ગોદામ સુધીનું વર્ણન
 લીમ્ટ નખર ૧ મા આવી ગયું છે, એને અદિ આપેન નથી ૨૧
 કૈનામથી ૫૬ગોનામ ૨૫૩ માઇન થાય છે તેમા ૫૧૧ માઇન ચદાઇ
 ૮૯ માઇન ઉતરાઇ અને ૧૧૨૧ માઇન મીધો ગ્ગેનો છે

ઉંધરસની ગોળીઓ

ઉધરમ આવની હોય ત્યારે એક એક ગોળી મોદામા ગખીને
 તેનો રમ ચુસવાથી ઉધરમ મોળી પડે છે વધારે વખત
 મેવન કુવાથી ઉધરમ મરી જાય છે કિમન ૧૦૦ ગોળીની
 શીશી એમના રૂ ૦-૮-૦ તથા શીશીના રૂ ૧-૪-૦

હરિચંદ એલ મહેતા, નેધ

પોષ બગવાળા બેનામાના (અમતવાદ)

લીસ્ટ નં. ૩.

તનકપુરથી માનસરોવર થઈ કૈલાસ ૨૩૫ માઈલ.
(પીથારગઢ, આસ્કોટ, અને તાકલાકોટ થીને)

તનકપુર રાહીનખડ અને કમાઉ રેલ્વેનું સ્ટેશન છે પીનીર્મીત થી અહિં મુધીની ધ્યાત્મ લાઇન છે અહિંથી પીનીર્મીત ૩૮૧ માઈલ થાય છે, અને ભારુ ડા. ૦-૬-૬ પડે છે પીનીર્મીતથી બોજપુર થઈ મરેની ૩૫ માઈલ થાય છે બરેનીથી તમામ જગ્યાએ જવાની રેલ્વે લાઇન છે તનકપુર મોટું યાત્રે છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પિટલ, ડાકમગરો, ધર્મશાળા, મંદિર અને મોટી બજારો છે. બોટીઆ લેપ્રા માથે અહિં મોટા પ્રમાણમાં વેપાર થાય છે તેમના પામેથી ડાન, ટકણખાત ઘી મધ, હળદર, મરચા, મૃગનાશી વિગેરે લઈ બદલામાં લોટું કાપડ અનાજ તથા જીંને પગચુગણ મામાન આપે છે તનકપુરથી ૧૫ માઈલ ઉપર દેવગીયા આવે છે ગરતો સહેજ કાણુચદાન જેના પછી મીધો છે ગમ્તામા જગન અને ઝગણા આવે છે અહિં ત્રણ ચાગ દુકાનો અને નદીનું પાણી છે દેવગીયાથી ૧૫ માઈલ ઉપર ચંપાવત આવે છે ગમ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૩ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧૧ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ મહેજ કાણુ અને ઉતરાઈ સાધાગણ છે ગામ મોટું છે મોગમી શતાબ્દિમાં કમાઉની રાજ્યધાની અહિં હતી અહિંથી થોડે દૂર કા તેશ્વર મહાદેવ અને હિંગગાજદેવીના મંદિરો છે માયાવતી અહિંથી ત્રણ માઈલ થાય છે, અને ત્યાંથી લોહાવાટ ૪ માઈલ છે. ચંપાવતમાં મોટી બજાર, મુલ, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાકમગરો અને ધર્મશાળા વિગેરે છે માયાવતીમાં સ્વામી ગમનૃપજી મિશનનો આશ્રમ છે તેમાં બગીચો પછાડે કૈલાસ જતા કે આનના આ ગમે આવનાર માણસે આ આશ્રમ જોવા જવો છે સ્વામી વિવેકાનંદ અહિં તપશ્ચર્યા કરી હતી, એટલે તેમની તપોભૂમિ તરીકે પણ તે ઓળખાય છે શાન્તિ અહિં સ્વાભાવિક મળે

તેની જગ્યા છે ચાત્રાણુઓને ઉતરવાને આશ્રમમા માગી મગવડ છે આ આશ્રમ એક અમેરીકન બાઈનો હતો પણ તેણે તે ગમકૃષ્ણ મિશનને અર્પણ કરેલ છે આશ્રમથી મહેજ નીચાણુમા માયાઈટ નામનુ ગામ છે. ચપાવતથી ૬ માઈલ ઉપર લોહાધાટ આવે છે ગ્સ્તો મીચો છે ગ્સ્તામા ચાગ માઈલ ઉપર લોહાવતી નદી ઉપરનો પુલ પાર કરવે પડે છે તેની પાગેજ ઝાંપીશ્વર મહાદેવનુ મંદિર છે લોહાધાટમા પોપ્ટ, ટેનીઆફ, સ્કુલ, હોસ્પીટલ, ડાકમગ્યો અને મોટી બજાર છે અહિ પગગ્યા માગ થાય છે લોહાધાટની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૫,૭૦૫ ફીટની છે ચપાવતથી માયાવતી થઈ લોહાધાટ આવતા સાત માઈલ થાય છે, લોહાધાટથી ૯ માઈલ ઉપર ચીગઆમ આવે છે ગ્સ્તો ૩ માઈલની માધાણુ ઉતગાઈનો, અને ૬ માઈલ સીરો છે ગ્સ્તામા પાચ માઈલ ઉપર ડાકમગ્યો આવે છે ચીગઆમમા બે તણુ દુકાનો અને ઝણાનુ પાણી છે અહિથી ૧૦ માઈલ ઉપર ગોગાપુ આવે છે ગ્સ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૪ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૬ માઈલ મીચો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ મહેજ કાણુ છે ગ્સ્તામા પાચ માઈલ ઉપર મર્ચુ અને કાગીનતીનો મગમ છે, તેની પામે પચમેશ્વર મહાદેવનુ મંદિર છે મગમ ઉપરનો પુલ પાર કંગી ગોગણા અવાય છે અહિ તણુ દુકાનો, ડાકમગ્યો અને ઝણાનુ પાણી છે ગોગણાથી ૭ માઈલ ઉપર પીધોગમડ આવે છે ગ્સ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૫ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સહેજ કણુ છે ગ્સ્તામા બે માઈલ ઉપર ટોલી નામનુ ગામ આવે છે પીધોગમડ ચેગ્રણાના પટ્ટી મહાધમા આવેયુ છે તેની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૫૩૩૪ ફીટની છે અહિ ડાકમગ્યો, પોપ્ટ, ટેલીઆફ, હોસ્પીટલ, પોલીમનોફી, સ્કુલ અને મોટી બજાર છે. અહિથી અગ્રોટ ૪૬ માઈલ થાય છે આગ્રોટ પર માઈલ છે તેમા (નીન ૭, ટાટ ૧૦, નર્ની ૧૦૫, પીનુનાવા ૧૦૫ અને આગ્રોટ ૧૪ માઈલ છે દરેકમા ડાકમગ્યો છે) પીધોગમડથી ૧૦ માઈલ ઉપર કાગાલીલીમા (માતગડ) આવે છે ગ્સ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૬ માઈલ સીરો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સહેજ કણુ

છે ગામથી થોડે દૂર જયતી દેવીનું મંદિર અને એક ગુફા બેના વાવક છે અદિથી ૬૧ માધ્ય ઉપર સીંગાલીખાન આવે છે ગ્રંથો ૩ માધ્યન ચઢાઈ, ૨ માધ્યન ઉતરાઈ, અને ૪૧ માધ્યન મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ મરેજ જણુ છે ગામ નાનું છે બે દુગનો, રકુલ, અને ઝગણાનું પાણી છે. અદિથી ૬૧ માધ્ય ઉપર આઝકોટ આવે છે ગ્રંથો ૧ માધ્ય ચઢાઈ, ૧ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૪૧ માધ્ય મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ મરેજ જણુ છે ગ્રંથોમાં કાળીનદીનો પુલ થાગ કરો પડે છે આઝકોટથી ૯૮ માધ્ય ઉપર તાકડાકોટ આવે છે ગ્રંથો ૩૬ માધ્ય ચઢાઈ, ૨૬ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૩૫ માધ્ય મીધો છે તાકડાકોટથી ૩૪ માધ્ય ઉપર દાર્થીન આવે છે ગ્રંથો ૬ માધ્ય ચઢાઈ, ૪ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૨૧ માધ્ય મીધો છે આઝકોટથી દાર્થીન સુધીનું વર્ષુન લીસ્ટ નમર ૨ મા આવે છે દાર્થીનથી ૧૫ માધ્ય ઉપર ગૌરીકુંડ-કૈલાસ આવે છે ગ્રંથો ૩ માધ્ય ચઢાઈ, ૧ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૧૧ માધ્ય મીધો છે વર્ષુન લીસ્ટ નમર ૧ મા આવી ગયું છે કુલ તનકપુરથી કેવામ ૨૩૫ માધ્ય થાય છે તેમાં ૫૮ માધ્ય ચઢાઈ ૪૫ માધ્ય ઉતરાઈ, અને ૧૩૧ માધ્ય મીધો ગ્રંથો આવે છે

❧ કર્પૂરાદિવટી ❧

આ ગોળીઓ દસ્ત બધે રત્નામાં એક નબરનું કામ આવે છે મુસાફરીમાં ઘણી વખત અજીર્ણથી અથવા પાણી બદલાથી દસ્ત ચઢે આવે છે તે વખતે કર્પૂરાદિવટી બે કે ત્રણ ખાવાથી એક જ કવાકમાં દસ્ત બધે થાય છે કોલેરામાં અને સગ્રહણી માં પણ તે સારો ફાયદો કરે છે કિંમત ૬૦ ગોળીની શીશી ૧ નાજી ૧-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું—હરીચંદ એલ મહેતા, વૈદ્ય
પોષ્ટ-બગવાળા ઘેલામાના (અમદાવાદ)

લીસ્ટ નં. ૪.

જેશીમઠથી કેલાસ ૧૬૯ માઈલ.

(નીતી, ચોહુતી, અને જ્ઞાનીમામંડી થતે.)

જેશીમઠ બ્રીનાથથી દક્ષિણમાં ૧૯ માઈલ, અને ચમોનીથી ઉત્તર-માં ૨૮૧ માઈલ થાય છે, અને બ્રીનારાણજી જતા ગ્રામમાં આવે છે ગામ મોટું છે અહિં પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, હોસ્પીટલ, પોલીસનોકી, ધર્મશાળા, સદાનત, બે મંદિરો અને દમયાગ દુકાનો છે બ્રીનારા-મણના ૫૦ થી મંદિરના બધા ગહે છે, ત્યારે બ્રીનાથજીની પૂજા અહિં થાય છે શ્રીમદ્દશકરાચાર્યે મૌથી પહેલો મઠ જ્યોતિર્મંદિરના નામથી અહિં સ્થાપ્યો હતો જેશીમઠથી ૫ માઈલ ઉપર તપોવન આવે છે ગ્રામો ૧ માઈલ ચંદાઈ, ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૪ માઈલ મીરો છે ચંદાઈ ઉતરાઈ મહેજ કણ છે અહિંથી ભરિખ્યખરી, કે જે ૫ ચમદ્રી માહેના તૃતીયચદ્રી તરીકે ઓળખાય છે, તે બે માઈલ દૂર ચોડી ચંદાઈ ઉપર છે ત્યાંથી પાછા ફરતા એક માઈલની ઉતરાઈ ઉપર સુઝેનથોદમ અરાય છે તપોવનમાં બે મઠ જળના કુંડ અને પડાન કવાનુ મપાટ મેદાન છે અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર સુઝેનથોદમ આવે છે ગ્રામો માધાગણ ચંદાઈનો છે અહિં ધવલ ગંગા અને નદી ગંગાનો મંથન છે તે ઉપર બાયેલ પુન પાગ હવે પડે છે ગામ નાનું છે અહિંથી ૧ માઈલ ઉપર લતાગ્રામ આવે છે ગ્રામો મોઘો છે ગામ નાનું છે અહિંથી એક માઈલની ચંદાઈ ઉપર લતાનદા દેવીનું પ્રસિદ્ધ મંદિર છે દેવીની મૂર્તિ ખડગ અને કુળીના રૂપમાં છે અહિંથી મમુલુગોડા જતું દોર, તો લતાગ્રામથી સમુલુગોડા જતા ગ્રામમાં એક માઈલ ઉપર અદિનો રસ્તો મળી જાય છે, જે એક માઈલ ઉતરાઈનો છે, એટલે મમુલુગોડા અહિંથી પાંચ પાંચ માઈલ થાય છે લતાગ્રામથી ૫ માઈલ ઉપર સમુલુગોડા આવે છે, ગ્રામો ૧ માઈલ ચંદાઈ,

૧ માઇન ઉતગાઇ, અને ૩ માઇન મીચો છે ચદાઈ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે ગામ મોટુ છે અહિ એક દુકાન તથા ઝગણુ પાણી છે સ્ત્રી તમામ બોટીઆઓની છે મમુલુગો ૧૫૧ ૬ માઇન ઉપર જુઆગ્રામ આવે છે ગ્સો ૨ માઇન ચાઇ, ૩ માઇન ઉતગાઇ, અને ૫ માઇન મીચો છે ચદાઇ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે ગામમા બોટીઆની સ્ત્રી વધારે છે ખાવા પીવાની ચીજો મળી શકે છે જુઆ ગ્રામથી ૬ માઇન ઉપર મલાગેગ્રામ આવે છે. ગ્સો ૩ માઇન ચદાઇ, ૩ માઇન ઉતગાઇ, અને ૩ માઇન મીચો છે ચદાઇ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે ગ્સોમા ધનનીનદીનો પુન પાગ કુવો પડે છે મનાગીમા જગભગ ૮૦ ઘરોની સ્ત્રી છે મમુલુગો મપાગીથી તેની કાચાઇ ૧૦,૧૫૦ ફીટની છે અહિ જન તથા ધઉ માગ પાકે છે અહિથી ૬ માઇન ઉપર બાપા આરો ગ્સો મીચો છે મ પીચી અડધો માઇન ચાનના પછી મપાટ મેદાન આવે છે ત્યાંથી આગળ ધવલગગાનો પુન પાગ કુવો પડે છે ગ્સોમા દેરદાગના દુસોનુ મોટુ જગન છે ગાપામા વધારે મળેનો નાનના છે ખાનાપીવાની ચીજો મળે છે અહિથી ૧૧ માઇન ઉપર ગમગાળીગ્રામ આવે છે ગ્સો મીચો છે સ્વમા ગમગાળી નદી ઉપરનો પુન પાગ ગ્સો પડે છે અહિ બોટીઆઓની સ્ત્રી વધી છે ગામ ધન ગગાને જમણે કિનારે છે અહિ દાપાનાગણુનુ મહિર બે ત્રણ દુકાનો અને ઝગણુ પાણી છે અહિથી ૫ માઇન ઉપર નીતી આવે છે ગ્સો ૧ માઇન ચદાઇ, ૧ માઇન ઉતગાઇ અને ૩ માઇન મીચો છે ચદાઇ ઉતગાઇ માધાગણુ છે નીતી ધનગગાને કિનારે વેપાગુ મોટુ ગ્સો છે અહિ બોટીઆઓની સ્ત્રી વધારે છે હડીના વખતમા અહિથી માણુમે બેશીમક તરફ આવા જાય છે હડી, નાહન હથીયાગ તણુ વિગેરે અહિ મળી શકે છે નીતીમા કેટલીક દુકાનો અને ઝકુવ પણુ છે અહિથી ૩ માઇન ઉપર કસોડાદિધ આવે છે ગ્સો ૧ માઇન ચદાઇ અને ૨ માઇન ઉતગાઇ છે ચદાઇ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે ગ્સોમા જનજનના ઝગણુ ઉપર બાપોનો પુન પાગ કુવો પડે છે, ગામ નાનુ છે અહિથી ૪ માઇન ઉપર કાવાગાવર આવે છે ગ્સો ૨ માઇન ચદાઇ ૧ માઇન

ઉત્તરાધ, અને ૧ માધ્ય સીધા છે, અદિ પડવ નાખનાનું મેદાન નદી ઉપર છે તાવાળનગથી ૮ માઈલ ઉપર ગીમખીમધુરા આવે છે. ગસ્તો ૫ માઈલ ચડાઈ, ૩ માઈલ ઉત્તરાધ, અને ૧ માધ્ય સીધા છે ચડાઈ ઉત્તરાર્ધ મહેજ ૮ થી છે પહેના મીરો ગસ્તો, પછી ઉત્તરાર્ધ, અને પછી ચડાઈ આવે છે તથા એક માઈલ જગ્ગ ઉપર ચાનકુ પડે છે બપોર પછી હવા મધુ જોગથી આવે છે, મધ દાર્ધ વખત ફગાતો વગમા પછી પડે છે અદિ પડવ કે ગામ દાર્ધ નથી પગુ હરીથી તથા માટે બેમી શખ નેના ખાડા ફગે છે અદિથી ૩ માઈલ ઉપર ગીયા આવે છે ગસ્તો મખન ઉત્તરાધનો છે અદિ પડવની જગ્યાએ અદિથી શિવચીનમ જવાના મે ગસ્તો છે; એકમા ૫ માઈલ ઉપર નાની હોતી, (અદિ ગવર્નમેન્ટ એગ્રીમેન્ટ ગેર છે સ્પિટિશ હા અદિ ગુરી થ) તિમે શરૂ થાય છે એટલે એક નિમેશનો અધિકારી પગુ ગેર છે) ૧૧૧ માઈલ ઉપર ડાગર મુકામ, ૧૬૧ માઈલ ઉપર માગર મુકામ, અને ૨૬૧ માઈલ ઉપર ગિરચીનમ આવે છે આ ગસ્તો દુકા છે, પછી ગસ્તામા નદી નાગા વચારે આવે છે, અને તેના ઉપર પુન આધેન નથી જોડે તેમા પાણી મળે થોડું ગેર છે, પછી પડ પહેળા અને હકુ પાણી હોઈ પાગ ફગતી વખત મુરદેવી પડે છે બીજે ગસ્તો નીચે પ્રમાણે છે ગીયામા તાલિમામ અને ગોમનીચા મગે છે અદિથી દોગકુ ૨૪ અને દાપા ૩૦ માઈલ થાય છે ગીયાથી ૫ માઈલ ઉપર ચોન્દોતી (બડીહોતી) આવે છે ગસ્તો ૩ માઈલની ચડાઈ અને ૪ માઈલની ઉત્તરાધનો છે ચગાઈ ઉત્તરાર્ધ માધાગુ છે અદિ વસ્તી નથી પગુ વેપારના મમથમા બોટીઆઓ તથા નાખીને ગેર છે પામે એ નાની નદી છે નાનીહોતી અદિથી પાવ માઈલ દુ છે અદિ પગુ તિમેનો એ ચોન્દોતી (ગાન્ગ) ગેર છે નીનીથી દામગગ થઈ ચાગ દોતી આવતા ૧૮ માઈલ ચાગ છે, પગુ ગસ્તામા મગ્ગ મધુ આવે છે સાસિમામ અને ગોમની ચા ચોરદોતીમા પગુ મગે છે અદિથી ૧૧ માઈલ ઉપર એગુગ આવે છે ગસ્તો ૧ માઈલની ચગાઈ અને ૪ માઈલની ઉત્તરાધનો છે ચડાઈ ઉત્તરાધ ફગુડે ગસ્તામા જુ માઈલની ચડાઈ

ચડી, ચાગ માધ્યની ઉત્તગાધ ઉત્તગા દોગુ ની પાગ દગી પડે છે; ત્યાગ પડી ચાગ માધ્યની ચડાધ ચડના, ખેચુગ પડાડુ સિખગ આગે છે આ ધ્યાન અગીઆગ દગગ ફીટથી પાગ વધારે ઉચાધ વાણ હોધ શ્વામ લેવા હોડનામા પગિત્રન પડે છે પન નેગથી કુક છે, તેમ બપોગ પડી ધૂગ જેવી ગેતી પલ ઉડે છે, એટલે માથે અમમા હોપનો માગ છે વગાગે પનન હોય ત્યાગે બેગી અથવા મુગ જગુ; નહિતર પતંગીઆની માગક હોડાડી મુકે છે ખેચુગથી ઃ માધ્ય ઉપગ કારચાધુરા આગ છે ગગ્તો ગ માધ્ય અગાઈ, ગ માધ્ય ઉતગાઈ, અને ગ માધ્ય મીગો છે ચડાધ ઉતગાધ દાણુ છે ગગ્તોમા બે માધ્યની ઉતગાધ પડી એગ નાની નદી પાગ દગી પડે છે, ત્યાથી મે માધ્ય મીગો ગગ્તો આગે છે, ત્યાથી બે માધ્યની ચડાધ ચડતા આ ધુરા (પર્વતનુ સિખગ) આવે છે અદિથી ઉતગમા એક નિવનણો પર્વત દેખાય છે, તે ઝગમોગનો છે, ત્યાથી ઝગમોગ વાની ભોટીઆ લોધા મદીનાગયલુ તગ્ક વેગે છે દાગ્યા ધુગથી પ માધ્ય ઉપગ ખડક (લદાક) આવે છે ગગ્તો મહેગ દાણુ ઉતગાધનો છે અદિથી આગગ મપાટ મેદાન આગે છે ગગ્તોમા નદી નાગા પાગ કગા પડે છે બપોગ પડી તેમા થોકુ પાણીનુ પૂગ આવે છે તેમ પન પલુ નેગથી કુકાય છે, એટલે ચાનના તથા ગમોધ દગાનો મમય મપાગ પડેનાનો ગજનો ગક છે ખડક મા પડાય કગાની જગા છે પાણી નદીનુ મળે છે ચ નાના મમ

મરકાઝ હોનામા આવે છે તે હોદ્દા ઉપર, મહાગાજ ચદ્રમમેજેજીગ ગાણામહાદુર છે ગાંધીજી તમામ કામકાજ પ્રધાન મંત્રીજી સલાજે છે

નેપાળની અદર પેનાશમા ફળ (નાગી, અમ્બજન, આનુમદામ જનમદગ, વિગેરે) ધાન્ય, (ડાગ, ઘઉં, જવ, સરખવ વિગેર) ચાહ, એલચી મજી, ર્દાક્ષ, શિનાછત, અરિણુ તમાકુ, તથા ગેરડી માગ પ્રમાણુમા થાય છે ચણા, વગણા, તુવેર અને કપાસ થોડા પ્રમાણુમા પાકે છે ખનિજમા નાણુ, લોહુ, સુવર્ણુમાસિંદ્ર, આરમ, મેટ અને સુનાના પથરો તથા વાનગના અકીડ થોડા ધણા પ્રમાણુમા મળે છે સુરોખાગ અહિ પુષ્કળ થાય છે નેપાળની જમીન ફળદ્રુપ, અને ખેતી કરનાર વર્ગ વધારે હોઈ અનાજ વણુ પાકે છે, જના મોવાગત ન થાય તે માટે નેપાળમાથી બહાર જતા અનાજ ઉપર મુક્ત નિર્વાત સેવામા આવે છે નેપાળના માણસો ફક્ત કપડા અને થોડા ધણા પેમાને ખાતરજ, બહાર મળુગી અથે નિકળે છે

નેપાળનો મુખ્ય વેપાગ તિમેજ સાથે થાય છે, તેમા તિમેટ તરફથી આવતા મોડા, ડાંગ મેગ બમ્બા, ગાય, બગદ, ચામર, કસ્તુરી ગોગેચન બિન ટકણુખાગ અને સુવર્ણુ લખિબદ્યામા થોડુ અનાજ થોડુ ડાપડ તથા પરચુણુ મામાન વિગેરે આપે છે દિદુગ્તાનમા નેપાળમાથી ખામ કરીને કસ્તુરીના કુગ (મગનાલી) ર્દાક્ષ, શિનાછત ચામર અને બિન આવે છે માડી કરીયાણાનીચીને, સુરોખાગ ટકણુ ખાગ અને જનનગે પણ ઓછાવત્તા પ્રમાણુમા આવેછે તેના મલ્યામા ડાપડ લોહુ, ચામતેન મેશનગીના મામાન મીડુ અને ફેનીક મોજગોખની ચીને વિગેરે જાય છે

નેપાળમા લાસા નેપાળી ચાને છે, પણ વખવાનુ દિદી અસરોમા હોય છે દિદી લાસા લગલગ તમામ સમજે છે

હોના નેપાળમા બૌદ્ધ ધર્મ હતો, પણ આજકાલ ગિરધર્મ પ્રચલિત છે બતરેત અને શુકનને બુ માને છે ઉત્તમ અને પર્વ, નર્મમા વગમગ ૩૬૦ દિવસો હોય છે નેપાળમાં નાના મોગ ૨ ૭૩૩ મલ્તિ છે પડપા અને પૂજારીની સખ્યા વધારે છે ગાય ખાણુનુ

મન્મથન અહિં મારૂં કે વગમમાં એકાદ દિવસ કુતરાઓની પણ પૂજા થાય છે

જોગકમાં દાળ ચોખા અને ગાક વધારે વપરાય છે રોટલી ક્રાઇ વખતેજ થાય છે મામ ઘિટા બકગ અને મૂગતુ] બાલણ મુદ્દાત ખાય છે ટેડકાનુ શાક તેમને વધારે પસંદ આવે છે પહેરવેરા પુરોનો ચોગો, દીચણ મુધીનુ અગરખુ, માથે જોળ ટોપી અને કેડ બાધનાનો ખેમ હોય છે [મુધગેવાઓ પાયગમો ખમીમ અને ક્રાટ તથા માથે જોળ કાળી ટોપી પહેરે છે [સ્ત્રીઓ વીમપચીમ હાથ લાની માડીને ધાધગની માફક કડચવી પાડી પહેરે છે. જોનો આગળનો ભાગ પગના અગ્રદાથી નીચે દળે છે ન્યારે પાછળનો ભાગ પાનીની ઉપર ગહે છે તે મિયાય ચોળી અને માથે નાની ઓઢણી અથવા માવ નાખે છે [ધરમા ધાધરો પહેરે છે.] લાજ કાઢવાનો ગિવાજ નથી એક માણુમને એકથી વધારે સ્ત્રીઓ કરવાની છુટ છે બાલણ ક્ષત્રીય અને વૈશ્યની ઠન્યાઓ એક બીજા લઈ શકે છે દામ [શુધામ] ની પ્રથા જોકે આજકાલ નથી, પરંતુ આગળના વેચાચેલા દાસીદામ લગભગ દરેક ગૃહસ્થને ત્યા પાચથી પચામ મુધીઠે દામદામી રૂ. ૧૫૦ થી ૨૦૦ આપતા છુટે છે, અને નેપાળ ગળ્યે તે પ્રમાણે ૩૫૦ આપી ધણા દામીદામનો છુટકારો કરાવેલ છે

યાત્રાનોસમય—પશુપતિનાથની યાત્રા બારે માસ ચાલે શકે છે, પરંતુ સગવડતા વાળો સમય મહાવદી ૧૪ [મહાશિવગત્રી]નો છે. તે વખતે નેપાળ સરકાર તરફથી રસ્તાઓ માફ કરાવવામા આવે છે. તેમ સદાયત અને દવાખાના રસ્તામા ઢેકેકાણે ઉવાડવામા આવે છે પાણીના નળો જોકે બળે માધ્ય ઉપર છે, પરંતુ ન્યા નળમાં પાણી ન આવતુ હોય ત્યા પાણીની પરચ ગખનામા આવે છે, તે સિવાય યાત્રાના આર દિવસ પહેલા અને આઠ દિવસ પાછળના વખતમા ક્રાઈ પણ માણુમને યાત્રાને ખ્દાને નેપાળમા આનજ કરવાની છુટ ગહે છે એટલે યાત્રાળુઓએ મહા વદી ૮ પહેલા ગકમોલ પહોચી શકાય તેમ યેરથી નિકળતુ જોઈએ ગકસોવથી પશુપતિનાથ પહોચતા પહેલા રસ્તામા બેત્રણ વખત પાસપોર્ટ લેવો અને બદલવો પડે છે યાત્રાળુઓ

ના નામ દામ રેકાણા પામરોઈ આપતી નખતેલખી લેનામા આવેછે
 [ઉપરના મમય સિરાય યાત્રા ગ્વાથી પામરોઈ અને રાહન મેળવ
 તા મુઝેની પડે છે તેમ યાત્રાના મમય જેવી ગ્વતામા દુ ન મતવ્રત
 કે પાણીની મગન ગટેલી નથી ગ્વતામા જોડે ગામ ધણા આવે છે
 ૫ તુ રૂમ વિના પગેગીને ઉતાગે દેવાની ગજન તગ્ગથી સખ્ત
 મનાઇ છે એને ઉપરના મમયમા યાત્રા ગ્વાથી ચીઝોમા ગહેનાની
 જ પા મગી જન છે પામ પોઈ માટે તગ્ગની પગી નથી તેમ કુલી
 વાતનો નો બદોમત જ દી ચઇ જાય છે આ મમયમા લગલગ
 વીમ પચીમ હજી માણુઓ દૂ દૂ દેશારોથી યાત્રા ગ્વા આવે છે

રસ્તાઓ—હિ હુસ્તાનમાંથી નેપાળમા જતા માટે ધણા રસ્તા
 ઓ છે, પણ મુખ્ય બે છે એક ગોગખપુરથી નરગીઆગજ ચઇ
 લિન્નાથોરી ચઇને ગીને મુઝફ્ફુર ચઇને મીગોનીથી ગ્વોન
 અથવા દગલગા અને મિતામદીથી ગ્વોન ચઇને પટેનો ગ્વો
 હાન બધ છે ત્રણકે ગોગખપુરથી લિન્નાથોરી જતા ગ્વતામા
 ચિતોનીરા અને માગહાની વચ્ચે ગડકી નતીનો પુન છુની ગરેન
 છે એને જેની પામે સામાન ન હોય તે માણુમ ચિતોનીરાથી
 નૌમમા બેમી ગગી નગી પાઠ ચઇ બાગહા જઇ શકે છે અને ત્યાથી
 નગીઆગજ ચઇ લિન્નાથોગે પહોચાય છે પણ જેની માથે
 મામાન હોય કે બાળ બચ્ચા હોય તેમણે તેમ જગુ દીક નથી માણુ
 કે ચિતોનીરા ગટેગનથી એક માઈલ રેતીમા ચા પા પછી નૌમ
 મગે છે એને બનતા સુધી તેવાઓએ ગોગખપુર આરવુ નહિ
 અથવા આરી ગયેન હોયતા ગોગખપુરથી દારેન્ગ (૮૫ માઈન)
 ચઇ ત્યાથી મોનપુર (૬૦ માઈન) જઇ ત્યાથી મુઝફ્ફુગાદ (૨૭ મા
 ઈન) આરી ત્યાથી મીગોની (૬૩ માઈલ) ચઇ રગ્વોન (૧૧ મા
 ઈન) જતુ ગરાથી ગ્વોન આવનારે પગણા ડીગાવા (૫૭ માઈન)
 ચઇ માનપુર (૬ માઈલ આવી ત્યાથી મુઝફ્ફુગાદ (૩૭ માઈલ)
 ચઇ ગ્વોન (૮૨ માઈન) જતુ રસ્તામા ફક્ત પગણા ડીગાવા
 રગીમગમા મેમી ગગાણ પાઠ કરવા પડે છે અને ત્યાથી મુઝફ્ફુગા
 અને મીગોની દ્રેધન બદનરી પડે છે માનપુરથી રગ્વોન આવનારે

અરલાદાબાદ થઈ પટણા—ડીંગાધાટમા ઉપર પ્રમાણે ગગાણ પાગ થઈ મોનપુગથી મુઝફ્ફરબાદ અને સીગોલી દ્રેઈન બદલી રક્સોલ આવવું આ ગરતો ૪૭૩ માઈલનો છે ક્વક્તાથી આવનારે મોખમેદ ઘાટ થઈ રક્મોલ આવવામા ૪૫૩ માઈલ પડે છે

રમ્તામા મોખમેદ ઘાટમા સ્ટીમરની અદર બેસી ગગાણ પાગ કરવા પડે છે, ત્યાંથી બારોની અને સમસ્તીપુર દ્રેઈન બદની પડે છે મમત્તીપુગથી સીધી રક્મોલ સુધી દ્રેઈન આવે છે દરેક જગ્યાથી રક્મોલ સુધીની સીધી ટિકીટ મળી શકે છે તેમ વધારે માણુમો હોય તો એકાદ ડમો પણ રીઝર્વ થઈ શકે છે

કુલી અને વાહનો — રક્સોલથી પશુપતિનાથ ૮૬ માઈલ થાય છે તેમા ૨૪ માઈલ આમલેડ ગજસુધી નેપાળ ગર્નમેન્ટની રેલવ આવે છે, અને ત્યાંથી ૨૮૧ માઈલ ભીમફેડી સુધી મોટર મળે ૥ રેલવેનું ભાડુ રૂ. ૦-૧૨-૬ અને મોટર ભાડુ રૂ. ૩ થી ૫ માણુમ દી' લાગે છે ભીમફેડીથી પશુપતિનાથ ૩૬૧ માઈલ રહે ૥ અને તે ગમ્તા માટે કુલી, ડડો, ડાડી અને ઝપાન ભીમફેડીથી મળી જાય છે ભાડુ પશુપતિનાથ જઈ પાછા ભીમફેડી સુધી આવનાનું ડાડી અને ઝપાનનું રૂ. ૧૬ થી ૩૦, ડડીના ૫ થી ૮ અને કુનીના ૩ થી ૫ લાગે છે વોડા પણ મળી શકે છે અને તેનું ભાડુ ૫ થી ૭ લાગે છે રેલવે અને મોટરમા નજતા રક્સોલથી જો કુની અને વાહન કરવું હોય તો તેમ પણ થઈ શકે છે ભાડુ ડાડી ઝપાનનું રૂ. ૨૫ થી ૪૦ ડડીના ૭ થી ૧૦ અને કુનીના ૬ થી ૮ લાગે છે ભીડના થોડી તરફથી આવનારને ચીડીના ચગીમા આ ગરતો મળી જાય છે અને ત્યાંથી કુલી વાહન કરી લેવું પડે છે કુની અને વાહન કરની વખતે તેની માથે દત્ત ચાન અને દેરીના મદિર સુધી આવવાનો કગર કરી લેવો, નહિતો પશુપતિ નાથથી ત્યાં જવા માટે નવા કુલી વાહન કરવા પડે છે

યાત્રાના માહલ અને લાગતો સમય—રક્મોલથી પશુપતિ નાથ જઈ ત્યાંજ પાછા આવતા ૧૭૮ માઈલ થાય છે અને ગમમ દીવમ ૧૦ થી ૧૫નો લાગે છે

મામાન—આ યાત્રામાં વધારે મમય લાગતો નથી, એને મામાન પણ વધારે લેવાની જરૂર નથી, તો પણ બે બેડા બપડા મોગ્ત, બાડીમ, મેનગ, બોદવાનીએ કળગ, મીલુમતી, દીવામગીના બાકમો, તપેની, યાગી, ચાટા, પ્યાવો, લોગો, દોગી, થોડે મુઠા મેવો, વાઢી, બેડા, થોડી દવાઓ અને ધડીસાગ લેવા પડેથી રાકે તેવા એ ગમેલો કાવો મામાન, થોડ પકવાન, પ્રાહમમ, કેમેગ, દુગ્ધીન અને દને-દીદ એંગી વિગેરે લેવું જોગડીનો મામાન જનામાં મગે છે, પરંતુ લોખ માગે નથી મગનો પાચા માગ મગે છે, પણ અખ્યામ મિના કાચા ખાવાથી પેટમાં ફુલ્લે છે

ગ્તામાં મગવડ અને અગવડ—યાત્રાના મમયમાં ગ્તામાં મા મમે ચાગ ચાગ મામ્ન ઉપર ચગીઓ મગે છે તેમાં જોગડીનો મામાન ચોખા, દાગ લોખ પોચા, ધી, દુધ, દહી ગોળ વિગેરે મગે છે દુધ દહી અને ચા કા મોઢા મગે છે ઉતગવાને માગે મે ચાર જાના ભાડુ જુદુ આપવું પડે છે

માદ મહિનાનો મમન અને પદાદી મુલક હોષ ગ્તામાં માદ વધારે પડે છે તેમ દળરો યાત્રા જતા હોષ ધર્મશાળા કે દુલો મા તેમને માગે જના પુરી પડે તે અમલવિન છે, એને ધણી રખત ખુ ની જનામાં પડાવ નાખીને ગેવું પડે છે, પરંતુ વાઢા પુગ મ મગે છે, એને ગમે તે મગવાવીને તાપવાથી રાદ જાણી નથી હતા વધારે મલુઓ દોષ અને તલુ જનાની સકાય તેવું મા ધન ગાથે લીધું દોષ અથવા ગ્ત્રોલ પામે વિગ્મનગજથી ભાડે નહીં હોય તો માગે છે

ગ્તામાં મમે માલ્ય ઉપર પાણીના નગોડે તેમ ઉપર જાણવેન છે પણ નગ એક અને યાત્રી વધારે ગહે છે, એને પાણીના દોષ પણ તે દેલે જાણવવ છે ધર્મશાળાઓ વગમગ છથી દમ માલ્ય ઉપર તમામળને માગની આગે મ જનો પણ નહીં ચાગ જાચા એ મગે છે માધુ અને ગગીમોને મતનતમા જોગડીના મામાન મમે તામડા પણ મગે છે, એવુજ નહિ પણ ચાખ્યા પાખ્યાને માગે ગાજ્ય તગ્ધી વાહનનો જગેમત પડુ ફરી આપવમાં આગે છે

રકસોલથી બીમદેડી સુધીનો મુલક તરાઈના નામથી ઓળખાય છે. એટલે કે તેમાં જંગલ અને રેતાળ રસ્તો વધારે આવે છે. તેથી મચ્છર માંખીનું જોર વિશેષ રહે છે. શીશાગદીની ચઢાઈ અને ચંદ્રગદીની ઉતરાઈ સહેજ કંઠણ છે. બાકી રસ્તો સારો છે.

થોડી અગત્યની સૂચનાઓ—કુલી અથવા વાહન જો કૌંસ હોય તો તેના મજૂરીના પૈસા પહેલેથી પુરેપુરા ન ચુકવી દેવા, કારણ કે રસ્તામાં સામાન છોડી તેઓ ચાલ્યા જાય છે. અને ત્યાં સુધી કુલી અને સંગાથીથી જુદા ન પડવું. કેમકે મોટા મેળામાં એક બીજાને શોધતાં મુશ્કેલી પડે છે. ખુલ્લી જગ્યામાં પડાવ નાખતી વખતે ચોરોથી સાવધાન રહેવું જોઈએ, જો કે નેપાળ ગવર્નમેન્ટની સખ્તાઈને લીધે ત્યાંના કોઈ માણસ ચોરી કરી શકતો નથી, પણ યાત્રાળુઓ જ એકબીજાની ચીજો છીકાવી લે છે; જેનો પતો મેળવવો મુશ્કેલ થાય છે.

પાસપોર્ટની સંભાળ ખાસ રાખવાની જરૂર છે; કારણકે નેપાળનો અધીકારી અથવા પોલીસ જ્યારે જોવા માગે ત્યારે તે બતાવવો પડે છે. જો પાસપોર્ટ ગુમ થઈ જાય, તો જ્યાંથી તે મળ્યો હોય ત્યાં પાછા જઈ નવો પાસપોર્ટ મેળવવો પડે છે. અને તે પછી આગળ વધી શકાય છે.

પશુપતિનાથની યાત્રા કરીને પાછા ફરતાં નૈમીવારણના મેળામાં જવાની કોઈને ઇચ્છા હોયતો તેણે મુઝફરાબાદ અને સોનપુર થઈ ૧૨૫ માઈલ ઉપર પટણા આવવું, ત્યાંથી મોગલસરાઈ (૧૩૨ માઈલ) થઈ કાશી (૧૧ માઈલ) જવું કાશીથી અયોધ્યા (૧૨૧ માઈલ) આવી ત્યાંથી લખનૌ (૧૬૬ માઈલ) થઈ બાલામઉ (૪૪ માઈલ) જવાય છે. બાલામઉથી નીમસાર (નૈમીવારણ) ૧૬ માઈલ થાય છે; સીધી નીમસાર અથવા બાલામઉ સુધીની ટીકીટ કઢાવાથી રસ્તામાં આવતાં કાશી, અયોધ્યામાં બે દિવસ રહેવાનો સમય મળે છે; સિવાય ભાડમાં ફાયદો થાય છે. નીમસારથી પાછા ફરતાં બાલામઉથી લખનૌ જવું ન હોય, તેમણે (૧૦૩ માઈલ બરેલી જવું, ત્યાંથી દીલ્હી, હરદ્વાર, કુરુક્ષેત્ર વિગેરે જ્યો નજીક પડે છે.

દ્રશ્યો—એક દંતાથી આગળ વાણતાં રસ્તામાં બેઉ તરફ ડાંગર અને જવનાં લીલા હમ ખેતરોમાં રાઈ અને સરસવનાં ખીત્રી નીકળેલાં પીળાં પુષ્પો, લીલા ચોકમાં પીળી ભાત પાડતાં મુંદર દેખાયા છે. અદિથી આગળ ચંદ્રગદીની ચટાઈ ચડી રહેતાં ધનકમિરી, ગોમ્માં ધાન, અને ગૌરીશંકરનાં સ્ફટિક જેવાં ચળકતાં ચર્ચોપરી શિખરો કુદરની સૌંદર્ય સાથે દિમાલયની લગ્નનાનું રમરણ કરાવે છે. ત્યાંથી ઘોડું ચાલી કાકમંડુમાં દાખલ થનાંજ તેના ત્રણ ત્રણ માળના કાપટના મહેલો નેપાળની કાંરીગરી અને તેની સ્વતંત્રતા માટે હૃદયમાં ખરેખરો ભાવ પેદા કરે છે. જ્યારે પશુપતિનાથના મંદિર પાસે વાઘમતિનો ખગ ખગ કરતો પ્રવાહ તેના બેઉ કિનારે બાંધેલ પાકાં ઘાટો સાથે ચિત્તનું આકર્ષણ કરે છે, કંડી મીડી હવા અને પ્રાકૃતિક દ્રશ્યો માણસોના કુઝી દિલને શાન્તિ આપે તેમાં નવાઈ થું !

❧ નેપાળની ઉત્તમ કસ્તુરી. ❧

કસ્તુરીમાં કાશ્મીરથી નેપાળ ચડી જાય છે; કાશ્મીરે તેનું ૩૫ રંગ અને મુગંધ તમામ ઉત્તમ છે. વળી નેપાળમાંથી જે કસ્તુરીના કુંડા (મૃગનાભી) આવે છે. તેના ઉપર નેપાળ ગવર્નમેન્ટની મહોર—સીલ લાગેલ હોય છે, એટલે તેમાં નક્કી માલનો ભેગ થવાનો સંભવ નથી હોતો. પછી ઘેર મંગાવીને ખુશ્મા માલમાં ભલે ગમે તે પ્રકારે ભેગ કરે, પણ સીલજંધ કુંડામાં ભેગ નથી આવતો. આ કસ્તુરી ક્ષક્તા અથવા મુંગાઈ હવેલીની અંદર અને દેરાસરોમાં મળી શકે છે, પણ દરેકને ત્યાંથી મંગાવવાની સગવડ નથી હોતી, એટલે વેપારીઓ કાશ્મીરી અથવા નેપાળી કસ્તુરી જે પ્રમાણે ભેગ કરીને આપે તે પ્રમાણે તેઓ લે છે. તેટલા માટે અમોએ નેપાળની કસ્તુરીના સીલજંધ કુંડા (મૃગનાભી) મંગાવી, વગર ભેગસેળનો ચોખ્ખો માલ જોઈએ તેને પુરો પાડવાનું કરાવ્યું છે. કિં. ૦૧ તોલાના રૂ. ૧૦-૦-૦ ૧ તોલાના રૂ. ૩૫-૦-૦

મળવાનું—ઠેકાણુ હરીચંદ એલ. મહેતા, વૈધ.

ચોટ જરવાળા ઘેલસાના (અમદાવાદ.)

લીસ્ટ નં. ૧.

રક્તસોલથી પશુપતિનાથ ૮૯ માર્ચલ.

(આમલેકગંજ અને લીમફેડી થઇને.)

રક્તસોલ ખેગાળ એન્ડ નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલવેનું સ્ટેશન છે અહિં બ્રિટિશ હદ પુગી થઇ નેપાળની હદ શરૂ થાય છે શહેર મોટું છે, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોટલો, ધર્મશાળા, પોલીસ ઓફીસ, મુકુલ, ડાકમંગલો, અને મોટી બજાર છે, તમામ સામાન મળે છે કુલી કડી, ડાકી, ઝાપાન અને મોડા પશુપતિ નાથ મારે મગી શકે છે અહિંથી લીમફેડી સુધી મોટર અને બળદ ગાડી જાય છે રક્તસોલથી આમલેકગંજ સુધી નેપાળ ગવર્નમેન્ટની એક નાની રેલ છે લાકુ રૂ ૦-૧૨-૬ એસે છે રસ્તામા વિરમનગંજ, પરમાણુપુર, જીતપુર અને મેમગવામા આવે છે પગ રસ્તે જનાથી પણ તે ગામો આવે છે રક્તસોલથી ૩૫ માઈલ ઉપર વિરમનગંજ આવે છે રસ્તો સીધો છે પગરસ્તે રક્તસોલથી તે દોઢ માઈલ થાય છે શહેર મોટું છે પોષ્ટ, ધર્મશાળા, પાણીના નળો, મોટીમજલ, અને મદિરા છે અહિંથી નેપાળના અધિકારી પાસેથી પામપોર્ટ મેળવના પડી આગળ જનાય છે ડાકટરી તપાસ પણ અહિં કરનામા આવે છે કારણકે કોઇ એપી રોગ થઇને નેપાળમા ન ફેલાવે તેની ખાતરી અહિં કરી લેનામા આવે છે, કુલી તથા વાહનો અહિં પણ મળે છે એવ રસ્તો અહિંથી ખોજગનાથ થઇ દેવામ માનસરોવર જાય છે વિરમનગંજથી ૪૫ માઈલ ઉપર પરમાણુપુર આવે છે રસ્તો સીધો છે રેલવે સ્ટેશનની પાસે એક ધર્મશાળા અને પાણીનો નળ છે દુકાનો પાચ અને હોજ છે અહિંથી ૫ માઈલ ઉપર જીતપુર આવે છે રસ્તો સીધો છે જીતપુર નદીના પુન પાસેજ ચટ્ટી છે અહિં એક ધર્મશાળા, ત્રણ ચાર દુકાનો અને પાણીનો નળ રસ્તામા રામનન નામનું જગલ આવે છે તેમા નાગી બહુ થાય છે. ફળ ફુલના પણ કેટલાક ઝાડો

છે અદિથી ૩ માછન ઉપર મેમગ્વામા આવે છે રસ્તો મીઠો છે સ્ટેશન પામેજ ચી છે અદિ આ ૬મ દુકાનો, એક ધર્મશાળા અને પાણીનો નગ છે મેમગ્વામાથી ૮ માછન ઉપર આમલેકમજ આવે છે રસ્તો મીઠો છે રેલ્વેનુ આ છેનુ સ્ટેશન છે અદિથી ભીમદેડી સુધી મોજ લોગી તથા બગદ ગાડી આવે છે મોગરભાડુ એક માણમનુ ૩ ૩)ધી ૫)લાગે કુબી, કડી, વાહન વિગેરે અદિ ૫મ મળે છે અદિ ૬મમાઝ દુકાનો, પાણીનો નગ અને હોજ છે મગમરી ધર્મશાળા પણ છે અદિથી ૬ માછન ઉપર ચિડીયા આવે છે રસ્તો મીઠો છે અદિ મે દુકાનો, પાણીનો નગ અને દેરીનુ મહિ છે ભિક્તાથોગીથી એક રસ્તો આવે છે તે અદિ મળી ૧૫ છે ચિડીયાથી ૭ માછન ઉપર ૩૩ આવે છે રસ્તો મીઠો છે રસ્તામા નદીનો પુન પાર રસ્તો પડે છે તેની પાસે નેપાળ મગમરી ધર્મશાળા અને મનન છે, તેમજ બેત્રણ દુકાનો અને પાણીનો નગ છે અદિ-થી ૨ માછન ઉપર હાથોડાચી આવે છે રસ્તો મીઠો છે અદિ પાચ ૭ દુકાનો ને પાણીનો નગ છે અદિથી ૨ માછન ઉપર મુપાગીમાઝ આવે છે રસ્તો મીઠો છે રસ્તામા સામગીનદીનો પુન પાર કર્વે પડે છે અદિ સાન અ. દુકાનો અને પાણીનો નગ છે વચમા બેસાનની ઉપરનો લોહનો પુન પાર કર્વે પડે છે ચીમા પાચ ૭ દુકાનો, પાણીનો નગ અને હોજ છે અદિથી ૧૦ માછન ઉપર ભીમદેડી આવે છે રસ્તો મીઠો છે ભીમદેડી નીના બેલ કિન રે નહેચાચે છે હામે મિનારે ધર્મશાળા, મનન અને ૬મપદ દુકાનો છે જમણે મિનારે પોનીમ ચામી હાથપીન ને નમુ દુકાનો અને કર્વાક ધરોની રસ્તી છે વિમનગજથી લીધેનો પામ અદિ આપી દહ નો પામ મેગરવા પડે છે હાકગી તપામ અદી ૫મ થાય છે મોજ અને બગદ ગાડી અદિ મુખી આવી શકે છે અદિથી આગળ જવા માટે કુબી તથા વાહન મળી શકે છે ચદાઈ અદિથી શરૂ થાય છે, એવે ચાનાગમે, ગરી અદિ વિનારી મવારે ચામતુ મલાદ ભરેલું છે ભીમદેડીથી ૨ માછન ઉપર જિગાગદી આવે છે રસ્તો મેજેજ કામુ ચગમનો છે આ જગાડી ઉચાઈ મચુદની મપાલીથી ૬,૪૧૪ ફીટની રે બદાગી

આવતા શત્રુને અટકાવવા માટે આ સ્થાન ઉપર એક કિલ્લામાં નેપાળ સરકારનું થોડું લશ્કર રહે છે યાત્રીઓના પાસ અને સામાનની અહિં તપાસ થાય છે કેફી ચીજ, કે હથિયાર કોઈ નેપાળમાં ન લઈ જાય તેની સાવધાની રાખનામાં આવે છે યાત્રાળુઓની ગણતરી, અને તેમાં પણ સ્ત્રી, પુરુષોની સખ્યા કેટલી છે, તેની નોંધ અહિં રાખનામાં આવે છે અહિં એક ધર્મશાળા, સદાનત, સાત આક દુકાનો, અને કુશી એજન્સી છે, તેમાં કુલીના નામ ઠામ ઠેકાણાની નોંધ થાય છે, અતે તેના બદલામાં કુની પાસેથી ચાગ આના લેવામાં આવે છે પાણીનો નળ છે પણ કોઈ કોઈ વખત તેમાં પાણી આવતું નથી એટલે નેપાળ સરકાર તરફથી પાણીની પગ્ગ પણ યાત્રા વખતે રહે છે ગિરાગદીથી ૨ માઈલ ઉપર મારકુ આવે છે, રસ્તો સહેજ કઠણ ઉતગાઢનો છે રસ્તામાં એક નદીનો પુલ પાર કરવો પડે છે અહિં ધર્મશાળા, નણ ચાર દુકાનો તથા પાણીની પગ્ગ છે અહિંથી ૧૦ માઈલ ઉપર કુલીખાની આવે છે રસ્તો સીધો છે, પણ પથગવાળો અને ખરાબ છે રસ્તામાં બે ત્રણ નાના નાળાઓ પાર કરવા પડે છે આ ચટ્ટીમાં બે માળની એક ધર્મશાળા, સદાનત, મંદિર, આક દસ દુકાનો અને પાણીનો નળ છે અહિંથી ૧ માઈલ ઉપર એકઢંતા આવે છે રસ્તો સહેજ કઠણ ચઢાઢનો છે અહિંથી બરફના પહાડો ઝાખા ઝાખા જોવામાં આવે છે આ ચઢાઈ ગણેશજીની સુદના આકારની છે, તેથી તેનું નામ, એકદતા રાખવામાં આવ્યું છે અહિં પાણીનો નળ છે, પણ દુકાન નથી અહિંથી ૨ માઈલ ઉપર ધુલીમાયકાખોલા આવે છે, રસ્તો સીધો છે એકદતાથી પગ કેડીને રસ્તે આ જગ્યા એક માઈલ થાય છે, પણ યાત્રાળુ સડકને રસ્તેજ ચાલે છે ગાંધ અને સરસવ તથા ડાગર અને જવના ખેતરો રસ્તાની બેઠિ તરફ આવે છે અહિં એક દુકાન અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૬ માઈલ ઉપર ચિતલાંગ આવે છે રસ્તો સાધારણ સીધો છે અહિં કેટલાક ઇંટના મકાન, બે માળની ધર્મશાળા, ચાગ પાય દુકાનો અને પાણીનું ઝરણું છે અહિંથી ચઢગદીની ચઢાઈ શરૂ થતી હોઈ યાત્રાળુઓ તે સવારે ચડે છે અહિં બે નાના મંદિરો પણ છે ચિતલાંગથી ૨૧ માઈલ

ઉપર અંદ્રગઢી આવે છે ગંગો કાણુ ચઢાઇનો છે આ જગ્યાની ઉચ્ચાઇ મમુદ્રની મપાટીથી ૭,૪૯૯ ફીટની છે અહિંથી ગોમાધ્યાન, ધનનગિરિ, અને ગૌરીશકરના મગ્ધથી જવાયેના શિખરો ૨૫૪ જોવા- મા આવે છે અહિંથી ૨ માધ્ય ઉપર ચાનકોટ આવે છે ગંગો સહેજ મધ્ય ઉત્તરગામનો છે અહિં આઠ દમ દુડાનો, પાણીનો નળ, ધર્મશાળા અને ગીગપુત્રીનું સદાવત છે ચાનકોટ ગામ મોટું છે. અહિંથી ૩ માઈન ઉપર લોકાલય આવે છે ગંગો સીમે છે ગંગાની બેઉ તરફ લીલા ખેતરો અને કુલગાંવે મુગોબિન છે અહિં એ ત્રણ દુડાનો તથા ઝગણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માધ્ય ઉપર કાઠમાંડુ આવે છે ગંગો મીધો છે પશુપતિનાથ જવાનો રસ્તો કાઠમાંડુની બજારમાં જઈને જાય છે સહેજમાં દાખન થતા પહેલાં વિષ્ણુમતિ નદીનો પુત્ર પાગ કાવો પડે છે કાઠમાંડુ સહેજ વિષ્ણુમતિ નદીને કિનારે વમેન છે તેની ઉચ્ચાઇ મમુદ્રની મપાટીથી ૪,૫૦૦ ફીટની છે નેપાળની ગાન્ધ- ધાની અંધારે અહિં છે જમે, ત્રણ ત્રણ માળના મમનો અહિં ધણા છે પાણીના નળો, ધનેકટ્ટીક તાઈટ, પોષ્ટ, ટેલીફોન, હાઇસ્કુલ, લા મેજરી જેમી તોગપીગલ, ધર્મશાળા, અને ટેલિગ્રાફ મંદિરો છે જોવા લાયક ગ્રંથગોમા ૧ હર્દિચોકમળગ, કલકત્તાના હેરીમન રોડ જેની બચ્ચ અને વિશાળ છે ૨ મિથ દરવાજા જે મહેલમાં પ્રધાન મંત્રી રહે છે ૩ હનુમાનગમ, (આ ગાન્ધમહેન નેવરાજાતિના ગાન્ધએ બધાવેન છે, તેના દરવાજા પામે હનુમાનજીની મૂર્તિ છે અત્યારે ગાંધ આ મહેલમાં નથી રહેતું) ૪ કોટ (ગાન્ધમનજીનું મકાન કે ત્યાં ધણી વખત લીનજી હત્યામડ થઇ ચુક્યા છે) ૫ ચવનજીનાથજીનું મંદિર (કાઠમ કુચી પશ્ચિમમાં એક માધ્ય ઉપર બૌદ્ધ મંદિર ૨૫૦ ફીટની ઉચ્ચાઇ ઉપર છે, જેને ૪૦૦ પગથીઆ છે) અને હાન તે શિવમંદિર તરીકે જાણખાય છે ૬ ગણી પોખરી—પુષ્કરણી (સહેજના વાયવ્ય ખુણામાં મોટું તળાવ જેની અંદર એક મંદિર છે, અને તેમાં જ્યાં માટે પુત્ર બાંધેનો છે આ મંદિરની મામે એક પત્થરના હાથીઉપર રાણા મનાપમદ્સ અને તેમના પત્નીની પત્થરની મૂર્તિઓ છે ૭ ટેનીએસ

કનાયતનુ મેદાન જેમા મહાગાજ અને પ્રધાન મત્રીઓના ત્રણ ચાર બાવલા છે, અહિ હ મેશા નેપાળી લક્ષ્મીની કનાયન ચાય છે ૮ મત્સ્યેન્દ્ર નાયનુ મદિ (મોટુ મદિ પાગલુમા છે, પણ નાનુ મદિ અહિની બજારમા છે) ૯ ટાવર મોટુ ધડીયાગ ચાગ માળના મકાન ઉપર બજારમાજ રાખવામા આવેન ૧૦ વીગ હોમ્પીટાય અને ૧૧ હાઈમ્પુય વિગેરે છે. પાચ મગકાર અને ત્રણ મગકારના મહેલો પાસે પાસેજ છે નેપાળમા લાકડા ઉપનુ ક્રાંતર કામ બહુ સાફ થાય છે પોષ્ટ છે, પણ મનીઓડર લેવામા આવતા નથી ઇન્સ્યોર્ડ આવે જાય છે, તેવા ખાતર અહિના વેપારીઓ ગર્ન-મેન્ટની કરન્મી નોટ લેની વધારે પમદ કરે છે તમામ પોષ્ટ નેપાળ રાજ્યની કેપરેખ નીચે આવે જાય છે અહિ એક બ્રિટિશ ગર્ન-મેન્ટનો એજન્ટ રહે છે, પાતુ ગજ્યનીઝાંબાતમા હસ્ત ક્ષેપકવાનો તેને અધિકાર નથી તેમ નેપાળ મગકારના હુકમ વિના કયાઇ જવા આવવાની છુ નથી અહિ કેમ્બાક રૂદ્રાક્ષના વૃક્ષો છે શિયાજીત, રૂદ્રાક્ષ, અને કમ્તુગી અહિ અસની મળે છે પણ યાત્રાના મમનમા તેની કિમત નારે પડે છે અહિથી ૩ માઇલ ઉપર પશુપતિનાથ આવે છે ગ્તો મીગો છે વાનમતિ નીને પશ્ચિમ દિનારે પશુપતિનાથ નુ મદિ છે ગામને વેપારલુના નામથી ઓળખવામા આવે છે નાવમતી નદી આ ગામની ત્રણ બાલુ ફગી વળેન છે ફક્ત ઉત્તરની માલુ ખુલ્લી છે નદીને બેઉ દિનારે પાકા પગથીઆ નાળા ધાટ બાધેલ છે નદીની અદર પાણી વધારે નથી ગ્હેતુ, પણ ઉત્તર તરફથી આવતા પ્રનાહનુ જોય થોડી ઉચાઇ ઉપરથી નીચે પડતા ધોધના જેવુ ગ્હે છે પશુપતિનાથનુ મદિ લગલગ પચામ ફીટ ઉચુ ચોખુણુ બગનાના આકારનુ ત્રણ માળનું છે ઉપરની છતો ત્રામા, પિત્તળના પત્રાથી મઢી મોનાના ગિનેયથી રમેન છે ઉપરમા સોનાનો મોગ કાશ છે દરેક જાની ચારે પાખો ઉપર પિત્તળની નાની નાની ટાકરીઓ બાધેલ છે મહેજ પનન ચાનતા પણ તેનો ટણુણુ, ટણુણુ ક્રતો મધુર અગજ કર્ણુ પ્રીય લાગે છે મદિની ચારે તરફ ફતો ચેક છે ચોક્કમા પણ નાના સિવ મન્ગિ, નદી અને હનુમનજીની

મૂનઓ છે તેના ફરતી બંને, ત્રણ ત્રણ માળની ધમલાગાઓ છે આ ધર્મશાળાઓમા પણ શિવ મંદિર છે ચોકની ફરતી ચાર દરવાજા છે. તેમા દક્ષિણ દરવાજેથી દાખન થઇ પશ્ચિમ દરવાજે બહાર નિકળાય છે દરવાજામા દાખન ચત્રાજ ચોકની અંદર બે વાકડાની વચ્ચે ટાંગેલા પિત્તળનો મોઝા વડ નજરે પડે છે ત્યાંથી આગળ ચાલી મંદિરના પગથીઆ ચડતા પશ્ચિમમા ઉભા રહેવાય છે, અને અદિથીજ શ્રી પશુપતિનાથજીના દર્શન થાય છે મંદિરને ચાર દરવાજા છે, અને તે ચારેના ડમાડે ચાલી તથા મોનાના પત્રાથી મંદેન છે અંદર જવાનો અવિભાગ પૂજારીઓ મિવાય બીજા કોઈને નથી મંદિરની વચ્ચે એક કુડીની અંદર શ્રી પશુપતિનાથજીની ચતુર્ભુજી મૂર્તિ છે દરેક મુખની પૂજા એક એક પૂજારી કરે છે મુખાર્ચિક ઉપર માનાનો મુગ, અને તે ઉપર મોનાનું છત્ર છે ચાર છત્રોની ઉપર એક મોટું મોનાનું છત્ર છે મૂર્તિ લગભગ ત્રણ ફીટ ઉંચી છે પશુપતિનાથજીને ચડાવામારૂં કેટલાક માણસો ગમોત્રીથી, કેટલાક હરદ્વારથી, અને કેટલાક વાગદત્તીય-મોરોથી મગાજી આવે છે, અને કેટલાક માણસો વાવમની નદીનું જળ લાવી ચડાવે છે પત્ર, પુષ્પ, જળ વિગેરે દરેક વસ્તુ પૂજારીને આપવાથી તે મૂર્તિ ઉપર ચડાવે છે પત્ર વાત્રીઓ વધારે દોષ, અને પૂજારી તમામને સંતોષી ન શકે, એટલે કેટલાક બહારથીજ બીની પત્ર, પુષ્પ, અને જળથી ભરેલી કાચની કુંપીઓ છુટે દાથે પશુપતિનાથજી ઉપર ચડાવે (૨૩) છે લગભગ આખી મૂર્તિ મદાશિવરાત્રીએ પત્ર અને પુષ્પોથી ઢકાઈ જાય છે ઉપર બનાવ્યા પ્રમાણે પટેલા દક્ષિણ દરવાજેથી દર્શન કરી અનુક્રમે પૂર્વ, ઉત્તર, અને પશ્ચિમ ને દરવાજે દર્શન થાય છે પશ્ચિમ દરવાજે પશ્ચિમમા પિત્તળનો એક મોટો નદી મૂર્તિની બગાજ સામે છે દરેક મૂર્તિનો આનન્દ એક મગજોળ છે અને તેનું કાન્ધ મુખાર્ચિકો લુગા લુગા છે ૫૧ મૂર્તિ નિર્ણયમા એકાદ ઉપર સિવચતુર્દશીને દિવસે અદિ મોટો નેપા ભગાય છે, તે વખતે તેની શોભા અદ્વિતિય બને છે ચારે તરફ ધીન્ના દીવાઓ જળદળી રહે છે = દેશ દેશની ભગવન મંડળીઓ પોત પોતાની બાલામા

દરેક ૫, ૬ આ દિવસે એક સાંભળુ થી દીવાઓ જળવમા ખરચ થાય છે.

વાળત્રે સાથે આખી ગત લજ્જન ક્યો કરે છે ક્યાઇઠ ધૂણીઓ ધખે છે. તો ક્યાઇક મહામહિનાની ટાઢમા હિગડે શરીરે બેમી માણસો ધ્યાન કરે છે, ક્યાઇક હારમોનીયમ અને તમવા સાથે ગાયનોના તીણા સૂ નીકળે છે, તો ક્યાઇક મહિમન્ના પાક કરતા માણસો બેઠા હોય છે, મતલબ શિવચતુર્દશીને દિવસે, અને ગત્રે જ્યાં જુઓ ત્યાં આનંદ આનંદ, ને આનંદજ વર્તાઈ ગહેવો હોય છે શિવરાત્રીને બીજો દિવસે નેપાળ ગજબ તરફથી ગંગા અને માધુ બ્રાહ્મણોને શીરા પુગીનુ બોજન અને એક એક નેપાળી કપીઓ દક્ષિણ મળે છે યાત્રીઓ વધારેમા વધારે શિવચતુર્દશી પછી, ચારથી છ દિવસ સુધી અહિ ગહીને ભુવનેશ્વરી, અશુતેશ્વર, અને દત્તસ્થાન આદિના દર્શનો કરી આવે છે મુક્તીનાથ અને દામોદરકુડ—નીનકહલ અહિથી ૧૦૦ માઇલ દૂર છે ગડડી નદી ત્યાંથી નીકળે છે, જેમા શાલિગ્રામ બહુ મળે છે પણ આ રસ્તા વિકટ અને જેઠ માસથી બાદગવા સુધીજ ખુનો થતો હોઇ કોઇકજ યાત્રાળુ ત્યાં જાય છે. કહેવાયછેક મહાદેવજીએ હળાહળ ઝેરનુ પાન તે જગ્યાએ કરેલ હતુ અને ઝેરની ગરમી ન સહન થતા તે સરોવર (દામોદર કુડ) મા પડેલ ત્યારથી તેનુ નામ નિલકંઠ હલ પડેલ છે પશુપતિનાથના મદિગથી ઉત્તરમા એક માઇલ ઉપર ભુવનેશ્વરી માતાનુ મદિર છે દેવીની મૂર્તિ કુડીના રૂપમા છે, એટલે તેનુ નામ શુભેશ્વરી પણ ગુણાય છે કલકત્તાની કાળી માતાને જેમ બકરાનો ભોગ ધરાય છે તેમ અહિ પણ બકરાનો ભોગ હજુ સુધી ધરાય છે, તેનુ વાગ્જુ નેપાળી માણસો માસાહારી હોઇ બીજી ચીજના કરતા બકરાની માનતા વધારે માને છે લોઝનીચલા પણ દેવી ઉપર ધણી છે અહિથી થોડે દૂર અશુતેશ્વર તથા ગોકર્ણનાથનાં મદિરો છે, તેની પાસે લૈરવનાથનુ મદિર છે અહીંથી અડધા માઇલ ઉપર બૌધનાથનુ મદિર સ્તુપના આકારમા છે પશુપતિનાથથી અહિ આવતા રસ્તામા વાવમતી નદીનો પુલપાર કરવો પડે છે રસ્તાની બેઠિ બાજુ કેટલાક ગિરમદિરો અને જ્યોતી હાગમાળા છે આ જગ્યાને ત્યાંના માણસો મૃગચગી કહે છે અહિ મૃગના શિકાર માટે

એક મોટું જંગલ બનાવેલ છે, એટલે તેનો શિકાર ખેલવાની જગ્યાને મૂળ સ્થળ કહે છે. સુલેશ્વરી માતાનું મંદિર વાઘમતી નદીને પૂર્વ કિનારે છે. બૌદ્ધનાથનાં દર્શન કરવાને કોષકજ જાય છે. અને તેમાં પણ નેપાળના માણસો તો તેને બહુજ હલકી નજરથી જુએ છે. એક વખત બૌદ્ધ ધર્મની ઉત્તતિનું મુખ્ય સ્થાન નેપાળ હતું. જ્યારે એક વખત તે છે, કે બૌદ્ધ ધર્મની અવનતિ થીજ જગ્યા કરતાં નેપાળમાં વધારે છે.

પશુપતિનાથથી ૭ માઈલ ઉપર ભાતગાંવ છે. આગળના વખતમાં નેપાળની રાજ્યધાની અહિં હતી. રસ્તામાં બે ત્રણ નાનાં ગામો અને કેટલાંક પાણીનાં ઝરણાંઓ આવે છે. ગામનો આકાર રાંખના જેવો છે. તેની દક્ષિણ અને પૂર્વમાં હનુમાનવતી નદી વહે છે. પશ્ચિમ અને ઉત્તરમાં કંસાવતી નદી વહે છે. ગામની વચમાં આગળના વખતનો રાજ્ય મહેલ છે, તેની પાસે દત્તાત્રેય ભગવાનનું મંદિર છે. મંદિરમાં મૂર્તિ એક સુખવાળા છે, પણ તેને દત્તાત્રેયના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. ત્યાંના માણસો તેને મૂળ અવતાર તરીકે જાણાવે છે. અહિં પાંચ પાંડવોની પણ મૂર્તિઓ છે તેમાં બીમમેમની મૂર્તિ પ્રચંડ છે. ગરુડ અને કાળી માતાની મૂર્તિઓ મંદિરના ચોકમાં છે. અહિં દર્શન કરી પાછું પશુપતિનાથ આવવું પડે છે. અને ત્યાંથી કાકમંડુ ચાલ પાછા રક્ષોશ જવાય છે. રક્ષોશથી પશુપતિનાથ કુલ ૮૯ માઈલ ચાય છે. તેમાં રસ્તો ચા માઈલ ચડાઈ ૪ માઈલ ઉતગાઈ અને ૭૬ માઈલ સીધો આવે છે.

પ્રકરણ ૩ જી.

શ્રી અમરનાથની યાત્રા સંબંધે થોડી આલોચના
અને સૂચના

ભૌગોલિક અને રાજકીય:—અમરનાથનું પવિત્ર સ્થળ કાશ્મીરમાં આવેલ છે કાશ્મીર હિંદુસ્તાનના ઉત્તર ભાગમાં આવેલું બીજા નામનું હિંદુ ગણ્ય છે તેની ઉત્તરે ચારકદ અને પામીર, દક્ષિણે પંજાબ, પૂર્વે ચીનાઇ તિબેટ અને પશ્ચિમે કાઝિન્ડીથ છે કાશ્મીરની લંબાઈ ૪૦૦) અને પહોળાઈ ૩૦૦) માઇલની છે ક્ષેત્રફળ ૮૨,૨૫૮ ચોરસમાઇલ છે તેની અદર ૫૭,૮૪૯ મોટા અને ૫,૪૧,૪૩૮ નાના ગામો છે. ઇ સ ૧૯૨૧ નીસાલની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે કાશ્મીરની વસ્તી ૩૩,૨૦,૫૧૮ માણસોની હતી તેમાં ૧૭,૫૭,૧૦૦ પુરુષો, અને ૧૫,૬૩,૩૯૬ સ્ત્રીઓ હતી જાતિના પ્રમાણમાં ૬,૭૬,૫૧૦ બ્રાહ્મણ, ૨૩,૧૧૬ હિંદુ ૧૫ બુદ્ધ, ૩૯,૫૦૭ શીખ, ૫૨૯ જૈન, ૪૭,૬૮૫ બૌદ્ધ, ૭ ઝોગસીયન (પાગમી) ૨૫,૪૮,૫૧૪ મુસલમાન ૧૬૩૪ ખ્રીસ્તી અને એક બીજી કામના માણસો હતા કાશ્મીર ચાર વિભાગમાં વહેંચાયેલ છે ૧ જમ્મુ ૨ કાશ્મીર ૩ લીટવતિમેટ, ૪ ગિલગિટ ગણ્યધાનીના તહેરો બે છે ૧ શ્રીનગર, ૨ જમ્મુ, ગરમીની ઋતુમાં લાખી મહારાજ હીઠ હાઇનેમ મર હરિસિદ્ધજી સાહેબ શ્રીનગરમાં અને હડીની ઋતુમાં જમ્મુની અદર રહે છે

પેદાશ અને વ્યાપાર:—કાશ્મીરમાં મુખ્ય પેદાશ કળની છે તેમાંપણ લીની દ્રાક્ષ, નાસપતિ મદામ, અખરોટ, દાડમ અને પીચ બહુ થાય છે વાકા, ઉન, રેશમ, કેમર અને જુતીરીની પેદાશપણ સાગી છે અનાજ દેગને પુગ્તુ થાય છે રેશમ અને ઉનના અદિ ઘણા કારખાના છે કાશ્મીરનું ભરતખામ માવ દુશાવા અને ગલીયા પ્રખ્યાત છે. કાશ્મીરમાં લાકડાના બક્ષાની પેટીઓ અને સોનાચાદીના વાગણો ઉપર ઝરીગરીનું કામ બહુજ મુદર થાય છે, દર વર્ષે કાશ્મી

રમાંથી રેશમ અને બિનનાં વસ્ત્રો, કેમર, કમ્તુરી અને ફળ તથા સાકડાં લાખો રૂપીઆની કિંમતનાં બહાર જાય છે.

ભાષા અને ગ્રીત રિવાજ—કાશ્મીરમાં વધારે પ્રમાણમાં કાશ્મીરીભાષા બોલવામાં આવે છે. જે કાશ્મી અને મંરૂતની મેળ-વણીથી બનેલી છે લખવાનું હિંદી અને ઉર્દુ અક્ષરોમાં થાય છે. હિંદી ભાષા બધા જાણે છે. પહેરવેશ હિંદુ અને મુસલમાનનો લગભગ એક મરખો છે પણ હિંદુઓમાં કેટલાક પાયજામાને બદલે ઘોતીયું અને ટોપીને બદલે ઘોળી પાધડી પહેરે છે તે મિવાય કપાળમાં કેમરનું તિલક કરે છે. સ્ત્રીઓ પણ માથે પાધડી જેવી લાલ ટોપી અને પગમાં જોડા પહેરે છે વસ્ત્ર પહેરીને જ્ઞાન કવચનો રિવાજ બહુ ઓછો છે. ગંદકીથી તેઓ ટેવાઈ ગયેલા હોય છે એટલે ગલીઓમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં કચરો અને મેલુ પડેલ જોવામાં આવે છે. સ્નાન કોઈ કોઈ દિવસજ કરે છે. ખોરાકમાં દાળ, ભાત અને શાક વિશેષ ખાય છે. માંસ માછલીનો ઉપયોગ પણ હુદયી થાય છે. કાશ્મીરના માણસો દેખાવમાં ખૂબસુરત, તંદુરસ્ત અને સ્વભાવે માયાળુ હોય છે.

જવાનો સમય—કાશ્મીરમાં જવા માટેનો મમય વૈશાખથી ભાદ્રવ મહિના સુધીનો હીક છે, પણ જેને અમરનાથની યાત્રાએ જવું હોય, તેને આવજુ સુદી ૧ પહેલાં ઘેરથી નીકળી જવું જોઈએ: કારણ કે અમરનાથ જવાવાળા યાત્રીઓનો મંથ આવજુ સુદી ૫ થી ૮ સુધીમા શ્રીનગરથી નીકળી અનંતનાથ આવે છે, અને ત્યાંથી આવજુ સુદી ૧૧ ને દિવસે જવાના થાય છે. જમ્મુ તરફથી અમરનાથ જવા નીકળેલ યાત્રીઓ અનંતનાથથી આ મંથમાં ભગી જાય છે.

અમરનાથ જવાનો રસ્તો જો કે અપારથી ભાદ્રવ મહિના સુધી ખુબી ગદે છે, પણ આવજુ સુદી ૧૫ નો મમય યાત્રા માટે નિશ્ચીત થયેલ હોઈ યાત્રાળુ તે વખતે જ આવે છે કારણકે તે દાઇમે કાશ્મીર રાજ્યનાં કેટલાંક માણસો યાત્રાળુ માથે ગસલ ખાતર અમરનાથ જાય છે. મિવાય ગળ્ય તરફથી તે વખતે માધુ અને ગરીબોને

સદાવત આપવામા આવે છે, એટલુજ નહિ, પણ ગરતામા થાક્યાં પાક્યાને વાહનનો મદોમસ્ત કરી આપવામા આવે છે, જે ઉપરના સમય વિના કાઈ અમરનાથ જવા ઇચ્છે, તો તેને પાસ લેવો પડે છે તેમજ તથુ, ખોરાકી, અને ભોમીઓ માથે ગમ્મના પડે છે, ઉપગત વાહન મેળવવામા મુશ્કેલી પડે છે, ન્યારે યાત્રાના સમયમા પાસ લેવાની જરૂર પડતી નથી વાહન મહેલાઈથી મળી જાય છે, અને ફેટલીક દુકાનો સાથે આવે છે એટલે તથુ તથા ખોરાકીનો ખોજ સાથે લેવાની જરૂર ભાગ્યેજ પડે છે

રસ્તાઓ અને વાહનો—કાશ્મીરમા જવા માટે મુખ્ય પાંચ ગસ્તાઓ છે ૧ રાવલપીંડીથી, ૨ ઝેલમથી, ૩ શુજરાતથી, ૪ એવ-ટાબાદથી અને ૫ જમ્મુથી, તેમા પહેલો રસ્તો મહુથી મારો છે. અને તે ૬ મ ૧૮૯૦ મા તૈયાર થયેલ છે બીજો અને ત્રીજો રસ્તો ખગલ છે, કાગ્લુ કે તે રસ્તામા નદી, નાળા અને ચઢાઇ ઉતરાઇ વધારે આવે છે ચોથો રસ્તો કાઘજ ઠીક છે, અને પાંચમો તેથી મારો છે

ગવનપીંડીને રસ્તે શ્રીનગર જતા એકા, ટાગા, મોટર અને લોરી (જેમા દમથી વધારે પેસે જરૂર બેસી શકતા હોય તેની મોટી મોટર) મળી શકે છે ભાડુ એક પેસેન્જરનુ એકા (લોહાના પાટાવાળાનુ રૂ. ૫ થી ૭) ટાગાનુ (ગળ્ખરના પાટાવાળાનુ રૂ. ૮ થી ૧૦ મોટરનુ રૂ. ૨૫ થી ૫૦ અને લોરીનુ રૂ. ૧૦ થી ૧૫) રહે છે મોટરમા ચાગ, લોગીમા દશથી આળીશ, ટાગામા ત્રણ અને એકામા ત્રણ બેઠક હોય છે પેસેન્જર સાથે ૨૦ શેઠથી વધારે સામાન હોય તો મોટર લોરીવાળા એક મણુના રૂ. ૫ થી ૬ નાણિમાબે લગેજ ચાર્જ લઇ લે છે, પણ આવો સામાન વધારે હોય, તો બળદ ગાડીમા રાનન પીંડીથી શ્રીનગર મોકની શકાય છે બળદ ગાડીનુ ભાડુ સામાનના પ્રમાણમા, અને ગાડીઓના વધારા ઘટાગ ઉપર રહે છે ગવન પીંડીથી બળદગાદી ૧૦ થી ૧૫ દિવમે, એકા પાંચ દિવમે, ટાગા ત્રણ દિવમે, લોગી અને નાની મોટર એક દિવસે શ્રીનગર પહોંચે છે ટાગા અને એકાના ઘોડાઓ દર પાંચ કે છ માઇલે બદ-

લાય છે ગસ્તામા બે જગ્યાએ ટોન્ટોકમ ચુકવો પડે છે પણ તે
 જેમેન્ટરે આપવો પડતો નથી કસ્ટમ હાઉસ પણ રસ્તામા આવે
 છે વગર વપરાશની ચીજો લીધી હોય તો તેનું કસ્ટમ (દાણું) ત્યા
 મુઠાવતું પડે છે ગવસપીડીથી કુની વોડા, અને ખચ્ચા પણ મળી
 રહે છે કુનીની મજુરી દરેક પડાવના (એક દિવસમા જે જગ્યાએ
 પહોચી ગત ગેનામા આરે તેવાના) રૂા ૦૦ થી ૦૦૦ છે કુની
 ગામી વજનનો ૨૫ જેઠ મુધી મામાન હોય છે થોડા ખચ્ચા
 સમય પ્રમાણે ભાડુ આપવાથી મગ છે મોટર તથા વોગીનાએન્ટો
 મેમર્સ ગાધામીગન એન્ડ સન્સ અમરનાથ એન્ડ ૩ રાયલ મોટર
 સર્વીસ, એન્ડ્રેમ મોટર સર્વીસ કુપની વિગેરે ગવસપીડીમા રહે છે
 લગભગ પચાસ સાડ મોટરો આ ગતે ચાલે છે તેમા કેન્સીટ મગી,
 શ્રીનગર, અને કેન્સીટ ટાનામાર્ગ જાય છે કસ્ટમથી ગુલમર્ગ ફક્ત ચાર માઈલ
 થાય છે શ્રીનગરથી અનતનાથ વેગીનાથ, ટાનામાર્ગ વિગેરે જગ્યાએ
 જ્યાં માટે એમ, મોટર, લોગી, થોડા અને કુની મળી મફત છે પરંતુ
 શ્રીનગરથી વધારે પ્રમાણમા હાઉસમો હાગતું મુમાફકી થાય છે
 યાત્રાના માટે અને લાગતો મમય -

૧ ગવસપીડીથી શ્રીનગર અને અનતનાથ થઈ અમરનાથ
 જતા, ઓ તેજ ગતે પાંખ આસતા ૫૭૪ માઈલ થાય છે, અને
 મમય ૧૫ થી ૨૫ દિવસનો વાગે છે

૨ ગવસપીડીથી શ્રીનગર અને અનતનાથ થઈ અમરનાથ
 જતા તેમ જ પાંખ જમ્મુ તરફ આવતા ૩૬૩૩ માઈલ થાય છે અને
 મમય માત્ર ૦૧૧ થી ૧ નો લાગે છે

મામાન - અમરનાથ થી યાત્રાએ જવામા બે સ્ટેડ નમક પડા
 બે ગમ ૫૫ દસરો દેખો. એક મેન્ટર પાતળી ખાદી અથવા
 જાડી ખાદી ખાડીમ મોજા, જાડા નેળના ફાગરાની સાડી,
 લોટો તપેલી યાગી વાળો પ્યાતો ઓ જાડી તથા નની ચો
 તો અસમા ખુબે ફોગા ઘડીવાળા કુન્જીન દેક્ટ્રીક બેગી ગ્રા-
 મમ અને પીન હર્સ વેલા નાકીની ચીજો શ્રીનગરમાથી નવસા
 અનતનાથમાથી લેવી હામ્મુ કે યોગથી જો ત્યારે મ માત્ર ૫ થી

લાવવામા આવે તો, લગેજ ખર્ચ નહામુ વધી પડે છે, બ્યારે કે શ્રીનગરમા લગભગ તમામ ચીજો મારી અને સસ્તી મળે છે

રસ્તામાં સગવડ અને અગવડ—રસ્તામા ડાઝનંગલા, ટેક ટેકાણે આવે છે અને તેમા ઊતરનાનુ ભાકુ એક દિવસના ચાગથી આપ આના આપવુ પડે છે અમગનાથની યાનાએ ન જતા ફક્ત કાશ્મીરની મહેલ કરવા જનારે જેટલો વખત કાશ્મીરમા રહેવુ પડે તેટલા વખત માટે હાઉસમોટ (વગ કરીને ગ્રહેનાની પાણીમા તગતી હોડી) ભાડે કરી લેવી હાઉસમોટનુ ભાકુ તેની મોટાઇના પ્રમાણમા ૧૫ થી ૪૫ રૂા એક માસના લાગે છે શિકાગમોટ (જેમા બેમીને હવા ખાવા જઇ શકાય છે તેની ખુલ્લી હોડી) નુ ભાકુ ૫ થી ૮ રૂા એક માસના લાગે છે હોડી ચવાનના કુનીઓની મજુરી ચાગથી આઠ આના દરરોજના આપના પડે છે ખોરાકીના સામાનમા ૩ ૫ ના ચોખા ત્રણથી ચારગેર, ઘઉં આપથી દસ શેર, લોટ ૭ થી માત્ર શેર, દાળ ચાગથી પાચરોગ, માખણ દોઢ પાગેરથી અડધો ગેર થી અડધો ગેર, ખાડ બે થી અડીગેર મળે છે આ બધો તોય બગાળી છે

શ્રીનગરથી અનતનાગ સુધીનુ યાત્રાના વખતમા મોટર ભાકુ રૂા ૩૫ થી ૪૫ અને લોગીનુ ૫ થી ૧૫ા રહે છે અનતનાગથી અમગનાથ જઇ આવવા માટે ડાડીનુ ભાકુ ડાડી અને કુલી માથે રૂા ૪૦ થી ૬૦ લાગે છે બોલ્ને ઉપાડના કુલીના રૂા ૮ થી ૧૨) પડે છે, અને વોડા ખચ્ચર રૂા ૧૮ થી ૨૫ સુધીમા મગી શકે છે, જેના ઉપર બેસી અમગનાથની યાત્રા કરી શકાય છે

અમગનાથના ગ્રન્તામા લગભગ ૫૯ માઇનનો ગ્રન્તો ચાઇ ઊતરાઇવાળો આવે છે, બાકીનો સારો છે રસ્તામા કેટલીક જગ્યાએ બગ્ડ ઉપર ચાવવુ પડે છે તેમ દમહબર ફીટથી વધારે ઉચાકાપર ચાવવાનુ હોઇ, પાતળી હવાથી શ્વામ રૂધાય છે, એટલે તેવે વખતે હીગ, કાગા મગી, માકર અને ખટાઇનો ઉપયોગ કરવાથી અડચણ નથી આવતી મિત્રાય ઘણા માણસોનો મગાથ હોઇ એક બીબ-

ઝોની મદદ પણ મળી જાય છે ચાલવાને અશક્ત હોય તેમણે ગ્તા માધી સાહન કરી લેવું જોઈએ

સૂચના—શ્રીનગરથી અમરનાથ જતા રસ્તામા ૨૧ તીર્થો આવે છે, તે નીચે મુજબ છે [પુગણોમા આપેલી થોડી વીગન પણ લખી છે.]

૧ ચિતરતા—અહિં કસ્યપ મુનીનો આશ્રમ હતો અહિં એક કુડ છે, તેમા જ્ઞાન કરવામા આવે છે [આ જ્ઞાન ગમમુન્દશીમાગ પામે શ્રીનગરથી એક માહવ ઉપર છે]

૨ પાંડૂતન—પાર્વતીજી એકવાર મહાદેવજીથી ગીમાઈને ચાલ્યા આવેન તેમની પાછળ મહાદેવજી ગોધ કરવા જાનતા, તેમણે મતીના પગના અહિં જોયેન તે વખતથી તેનું નામ પદ્મજ્ઞાન પડેલું છે ત્યાં પત્રી અપભ્રંશ થઇ પાંડૂતન બોવાય છે (આ જ્ઞાન શ્રીનગરથી ત્રણ માહવ ઉપર છે) અહિં જ્ઞાન અને દર્શન થાય છે

૩ પાંચપુર—અહિં પણ જ્ઞાન દર્શન થાય છે (આ જ્ઞાન શ્રીનગરથી ૮ માહવ ઉપર છે)

૪ અવંતીપુર—અહિં પણ જ્ઞાન અને દર્શન થાય છે (આ જ્ઞાન શ્રીનગરથી ૧૮ માહવ ઉપર છે)

૫ જો જુડ—અહિં દર્શન થાય છે (આ જ્ઞાન શ્રીનગરથી ૩૦ માહવ ઉપર છે)

૬ બાગહુમ—૭ હિમ ૮ હુમતિ કુનર્ગમ ૯ અકધર ૧૦ કુવડી સ્થાન ૧૧ વિજયેશ્વર ૧૨ હુરિશ્વન્દરાજ ૧૩ તેજેશ્વર ૧૪ સોરગોહુર (આ જગો બીજાબીલાગ, અર્જનનામ અને માર્તિ કમા તથા તેની આજુમાજુમા છે)

૧૫ સુકરગામ ૧૬ બ્રહ્મ ૧૭ સસર ૧૮ ગણેશખલ ૧૯ નિલગંગા ૨૦ થાણેશ્વર (આ જ્ઞાનો માર્તિથી ચાલતા નેશાનાગ જાય છે)

૧૧ ગીરુણી—આ જ્ઞાન શ્રીનગરથી ૮૫ માહવ અથવા ૧૧ ૩ પહેલા પાય માહવ ઉપર છે અહિં યાત્રીઓ ૧ કો જ્ઞાન દાન કરે છે પાય નીનો સગમ હોઈ ૬ પચીનગણી પડેલ છે)

રાજ્ય તરફથી આવણુ સુદ ૫ ની લગલગમાં સારા મહુર્તે અમરનાથનો ધ્વજ (અમરનાથની યાત્રામાં રાજ્યનું નિશાન સાથે લઈ જતામાં આવે છે તે.) શ્રીનગરમાં રોપાય છે, અને તેની વિધિવત્ પૂજા થાય છે. તેમ થવાથી યાત્રાળુઓ એકઠા થાય છે. શ્રીનગરથી અમરનાથ સુધીમાં ૯ મુકામો કરવામાં આવે છે. ૧ લો મુકામ પામ્પુર, ૨ જો અવંતીપુર, ૩ જો પ્લીજ બીહારા, ૪ અનંતનાગ, ૫ માર્તંડ, ૬ હસ્તકામ, ૭ ગણેશખળ, ૮ અંદનબાડી અથવા શીશાનાગ, ૯ પંચીતરણી થાય છે. ઇસમકામકે પહેલગામ સુધી યાત્રાળુઓ ઝંડાની આગળ અથવા પાછળ ચાલી શકે છે, પણ ત્યાંથી ઝંડાની પાછળજ ચાલવું પડે છે. પંચીતરણી મુકામ હોય તેના બીજે દિવસે સવારે ચાર વાગ્યે ઉઠી અમરનાથ જઈ સ્નાન કરી સાંજ સુધીમાં પંચીતરણી પાછા વળી આવવું પડે છે બીજે દિવસે પંચીતરણીથી રવાના થઈ અનંતનાગ આવ્યા પછી યાત્રાળુઓ ધમ્મ મુજબ શ્રીનગર અથવા જમ્મુ જાય છે, જેઓ જમ્મુથી આવ્યા હોય તેઓને શ્રીનગર થઈ રાવલપીંડી તરફ અને જેઓ રાવલપીંડીથી શ્રીનગર થઈને આવ્યા હોય તેમણે જમ્મુ તરફ જવું થોડું છે.

અમરનાથના રસ્તામાં કુલી, ખચ્ચર, અને ઘોડા તથા ડાંડી પહેલગામ સુધી મળી શકે છે, તેથી આગળ નથી મળતાં.

પ્રાકૃતિક સૌંદર્ય:—

કાશ્મીરને કવિઓએ ભૂસ્વર્ગની ઉપમા આપી છે, તે ઠીકજ છે; કારણ કે જ્યાં જુઓ ત્યાં કુદરતી સૌંદર્યથી તે ભરપુર છે. રૂળ-કુલનાં ઝાડો વધારે થાય છે. નદી અને નહેરોનો તોટો નથી જળમાર્ગે અને સ્થળ માર્ગે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જઈ શકાય છે. પુલોની તો કાશ્મીરમાં એટલી બહાર છે કે જ્યાં નજર કરો ત્યાં બગીચા દ્રષ્ટિએ પડે છે, તે એટલે સુધી કે પાણીમાં (નદીમાં) તરતી નૌકાઓ ઉપર પુલોના છોડ ઉગેલા હોય છે. દરીયાળી જમિ, પુલોના બગીચા, અને લીલાં ઝાડો કેને પસંદ ન હોય ?

લીસ્ટ નં. ૧.

રાવલપીંડીથી શ્રીનગર થઇને અમરનાથ ૨૮૭ માઇલ.

રાવલપીંડી—તોર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વેનું સ્ટેશન, ગવલપીંડી જિલ્લાનું મુખ્ય મથાન, અને લશ્કરી હાવણીનું કન્ટોનમેન્ટ છે. અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટાલ, સ્કૂલ, મોટી બજાર, પાણીના નળો, કૃષેકર્મી વાહન, ટેલીફોન, ડાક બંગલો, ધર્મશાળા, મદિરા વિગેરે છે. સ્ટેશનથી ગામ લગભગ પોણા માઇલ દૂર છે. અહિંથી શ્રીનગર જવા માટે મોટર, લોડી, ઝેકા, ટાંગા વિગેરે વાહન મળે છે. ઘણા માણસો દવા ખાવા માટે ફક્ત મગીલીય સુધી જાય છે, તેઓને આવવા જવાની ટિકીટ, મોટર તથા લોડીની પદ્ધતિ સુધીની મળે છે. શ્રીનગરની ટિકીટ બે માસ સુધીની આવવા જવાની મળી રહે છે. ગવલપીંડીથી આગા ૫૬૬, અલ્વાદાગાદ ૮૬૪, અબ્બાવા ૩૬૭, અમૃતમગ ૨૧૨, મુનાઈ ૧૩૪૨, કાનપુર ૭૪૮, દીપ્તી ૪૭૭, ગુલ્શનવાળા ૧૩૭, હરદ્વાર ૪૬૭, કલકત્તા ૧૩૫૫, જમ્મુ ૧૭૦, એલમ ૭૭, જલ્દહ ૨૬૪ કગચી ૬૩૩, બાહોર ૧૮૦, કોહાટ ૧૧૦, લખનૌ ૭૩૬, મીરત ૪૮૫, મુલતાન ૩૫૦, પંચાલકોટ ૨૭૬, પેશાવર ૧૦૮, મલ-રાનપુર ૪૧૭, અને વઝીરગાદ ૧૧૮ માઇલ થાય છે. ગવલપીંડીની ઉચ્ચ મુદ્રની મપાટીથી ૧૭૦૦ ફીટની છે. અહિંથી ૧૩૧૧ માઇલ ઉપર આગકો આવે છે. ગંતો મીથો છે. મટી નાની અને દુકાનો બે નજી છે. અહિંથી પા માઇલ ઉપર છત્તર આવે છે. ગંતો મીથો છે. બાગિકાથી આવતા મવા ત્રણ માઇલ ઉપર ટોચ રેકમનું નાકું છે. ત્યાં ટોચ રેકમ લગ્નો પડે છે. પણ તે પેમેન્ટરે નહિ, છત્તરમાં એક નાની મગાઇ, નજી દુકાનો, ડાક બંગલો અને બગીચો છે. છત્તરથી ૬૧૧ માઇલ ઉપર દેડ આવે છે. ગંતો ગામ માહસની મુદ્દા મદાઇવાળા અને ૪ માઇલ મીથો છે. પહેલા મીથો ગંતો આત્મા પટી મદાઇ આવે છે. અહિં પોષ્ટ, ડાકબંગલો, નાની મગાઇ, ધર્મ શાળા અને કૃષેકર્મી દુકાનો છે. અહિંથી ૧૧૧ માઇલ ઉપર હાડાગલી

આવે છે. રસ્તો સહેજ ચઢાઈવાળો છે. ચંદાનાની અને બે દુકાનો છે. અહિંથી ૬૫ માઈલ ઉપર સોનીબેંક (મરીહીલ) આવે છે. રસ્તો મહેજ ચઢાઈવાળો છે. અહિં એકમ નદી ઉપરના પુલને સોનીબેંક કહે છે. તેની પાસે ત્રણ ચાર દુકાનો તથા ડાકબંગલો છે. અહિંથી મરી હીલ જતા બે માઈલની મહેજ ચઢાઈ આવે છે. પછી ટાગા અને મોટર જઈ શકે છે. મરી-હીલમાં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલીફોન, ડાક બંગલો, બેંક, મલેક્ટ્રીક લાઇટ, પાણીના નળો, હોટલો યુરોપીયન અને દેશી, હોસ્પિટાલ, ટાવર, અને મોટી બજાર છે અહિં લશ્કરી હાલતી ગહે છે. ટેનીસ અને ક્રિકેટ બેલવાના મેદાનો અને ફૂટબાલ યુરોપીયન તથા દેશી ગૃહસ્થોના બાગ બગીચાને બગવા છે. મરીની ઉચાઈ મધુદ્રની સપાટાથી ૭૨૦૦ ફીટની છે સ્પષ્ટ મૌદર્ય અહિંનું ધણુંજ મરસ છે. ગરમીની ઋતુમાં પણ અહિં ઠંડી ગહે છે. સોનીબેંકથી ૧૫ માઈલ ઉપર કેંગારીચટ્ટી આવે છે રસ્તો મહેજ ઉતરાઈવાળો પણ મીઠો છે વચમાં બાર માઈલ ઉપર ગવત નામની જગ્યામાં ડાક બંગલો આવે છે આ ચટ્ટીમાં ફેટલીક દુકાનો અને પાણી નદીનું છે ફગવા-ગીચટ્ટીથી ૫ માઈલ ઉપર બાંસીયાચટ્ટી આવે છે. રસ્તો સહેજ ઉતરાઈનો છે અહિં પોષ્ટ તથા નાની બજાર છે, પાણી નદીનું મળે છે. અહિંથી ૭૫ માઈલ ઉપર કોહલાલા આવે છે રસ્તો સહેજ ઉતરાઈનો છે અહિં એકમ નદીનો પુલ પાંચ દરેવો પડે છે આ પુલની ઉત્તરમાં કાશ્મીર ગાંધ્યની અને દક્ષિણમાં બ્રિટિશ ગાંધ્યની હદ આવેલી છે કોહલાલા અહિંથી એક માઈલ દૂર છે અહિં એક ડાક બંગલો તથા કન્ટન હાઉસ છે રાવબપીડીથી શ્રીનગર જતા વપગશમાં ન આવેલી મીન્નેનું કન્ટન-દાણુ અહિં ભગ્નુ પડે છે. ટોચ ટેકમનું પણ એક મકાન છે. શ્રીનગરથી ગાંધ્યપીડી આવતા અહિં ટોચ ટેકસ ભગ્નો પડે છે. મગીથી કોહલાલા આવવાનો એક પગકેડીનો રસ્તો છે, તે રસ્તે મરીથી ૬૫ માઈલ ઉપર દેવજગમ અને ત્યાંથી સાડા'નવ માઈલ ઉપર કોહલાલા આવે છે આ રસ્તો જગ મખ્ત ઉતરાઈનો છે, એટલે ફક્ત કુત્તી કે પેમેન્ટર અને વાહનમાં ધોડાઓ આવી શકે છે કોહલાલાથી એવટાખાદ જવાનો એક રસ્તો ચઢાઈ ઉતરાઈવાળો છે. તે રસ્તામાં નથીઆગલી

ને હુગાગરી નામના ગામો આવે છે અને ત્યાં ગામગનાઓ છે,
 કાલાવામા પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટલ, સ્કૂલ, ધર્મશાળા, મંદિર અને
 મોટી બજાર છે કાલાવાથી ૧૨ માઈન ઉપર દુર્લ આવે છે ૨૦મી
 ૭ માઈનની ચઢાઈ અને ૫ માઈનની ઉતગાઈનો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ
 સાધારણ છે ૨૦મી ઝેનમ નાંતિ કામે કિનારે ચાલે છે પહેલા માત
 માઈનની ચઢાઈ અને ત્યાં પછી પાંચ માઈનની ઉતગાઈ આવે છે.
 અહિં એક નાનો ડાક બગનો તથા કેટલી દુકાનો વિગેરે છે દુનધી
 ૮૧ માઈન ઉપર દુમેલ આવેન છે ૨૦મી ૩ માઈન ચઢાઈ ૪ મા-
 ઇવ ઉતગાઈ અને ૨૧ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધારણ
 છે પહેલા સીધો ૨૦મી અને ત્યાં પછી ચઢાઈ ઉતગાઈ આવે છે
 અહિં કાશ્મીર મહારાજનો એક બગનો છે જેને રેલ્વે હાઉસ કહે છે
 દુમેલમા એકડાકબગનો પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ હોસ્પિટલ, અને મોટી
 બજાર છે શ્રીનગર જતા આવતા અહિં ટ્રેનગ્રમ ભગ્વે પડે છે
 કપ્પમ હાઉસ છે, તેમા કાલાના જમત આપી ન રોય તેની, અને
 શ્રીનગરથી બહાર જતા માનની જકાત લેતામા આવે છે દુનની
 પાસેજ ઝેનમ અને કીમનગરનો મગમ છે, તેના ઉપરનો
 પુલ પાંચ કમીને અહિં અનાય છે મગમ ઉપર બે મંદિરો છે દુમે
 લથી ૧૩ માઈન ઉપર ગઢી આવે છે ૨૦મી ૪ માઈન ચઢાઈ
 ૪ માઈન ઉતગાઈ અને પાંચ માઈન સીધો ૨૦મી છે ચઢાઈ ઉતગાઈ
 માધારણ છે ઝેનમ નીનુ કસ્ય અહિંથી બહુ સુર દેખાય છે
 હુવનામ ૨૨મી નદીનુ પાણી અહિં મોજની માફક ઉછેર છે ગઢીમા
 પોષ્ટ ટેલીગ્રાફ અને કેપ્લીટ દુકાનો છે અહિંથી ૧૧ માઈન ઉપર
 હાતીયાન આવે છે ૨૦મી ૨ માઈન ચઢાઈ ૩ માઈન ઉતગાઈ,
 અને ૬ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધારણ છે અહિં પોષ્ટ,
 ડાક બગનો અને કેટલીક દુકાનો છે રસ્તામા ચિનારના વૃક્ષો ઘણા
 આવે છે સીનેગી સગમ છે હાતીયાનથી ૫ માઈન ઉપર ચિનારી
 આવે છે ૨૦મી ૧ માઈન માધારણ ચઢાઈનો અને ૪ માઈન સીધો
 છે અહિં ગામગનો તથા બે ચાર દુકાનો છે રસ્તામા એક માઈન
 ઉપર ઝેનમ નદીનો પુલ પાંચ કમીને પડે છે નદીના સામે પાંચ એક

જીનો કીલ્સો જોનામા આવે છે પાઇનના વૃક્ષો અહિં ધણા છે. અહિંથી ૬૧ માઇન ઉપર ચાકુટી આવે છે રસ્તો ૩ માઇન ચઢાઇ, ૨ માઇન ઉતરાઇ, અને ૧૧ માઇન સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે રસ્તામા પ્રતાપ ફેલ્સના વહેતા પાણી ઉપર બાધેન પુત પાગ કરવો પડે છે આ ફેલ્સ-ઝરણુ જોના લાગક છે ચાકુટી મોટું ગામ છે અહિં પોષ્ટ, ડાકબગલો અને કેટલીક દુકાનો છે અહિંથી ૧૧ માઇન ઉપર ઉરી આવે છે રસ્તો ૪ માઇન ચઢાઇ, ૪ માઇન ઉતરાઇ, અને ૩ માઇન સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે ગામ મોટું છે અહિં પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ડાક બગલો, મોટી બજાર, હોસ્પીટાલ, અને કાસ્મીર મહારાજનું રેસ્ટ હાઉસ છે એથ-મથી પચ થઇને શ્રીનગર જવાનો રસ્તો અહિં મળી જાય છે ઉગ્રીથી ૧૩૧ માઇન ઉપર રામપુર આવે છે રસ્તો ૫ માઇન ચઢાઇ, ૩ માઇન ઉતરાઇ, અને ૫૧ માઇન સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે રસ્તામા મેફેના વૃક્ષો ધણા આવે છે રેલ તથા ચુનાના પથ્થરો અહિં મળે છે ઉગ્રીથી આવતા સાત માઇન ઉપર બ્રહ્મપુત્રીનું એક જીવ મંદિર છે, અને આઠ માઇન ઉપર ઇનેટ્રીક હાઉસ છે રામ-પુરમા પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, કેનીક દુકાનો અને ડાક બગલો છે અહિંથી ૧૬ માઇન ઉપર બારામુલા આવે છે રસ્તો ૪ માઇન ચઢાઇ ૨૧ માઇન ઉતરાઇ અને ૮૧ માઇન સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે રસ્તામા એક માઇન ઉપર એનમનદીનો પુલ પાર કરવો પડે છે બાગમુનામા પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ડાકબગલો, હોસ્પીટલ, મોટી બજાર અને કેટેન્ગ મહારાજનું મંદિર છે ગામ મોટું છે નવસેગ અહિંથી બે માઇન થાય છે ત્યાંનો કિલ્લો જોવા લાયક છે અહિંથી પાટણુ જતા રસ્તામા સીદિપુગ અને ગોપુર જવાના રસ્તાઓ ફાટે છે. બાગમુનાથી ૧૬ માઇન ઉપર પાટણુ આવે છે રસ્તો ૨ માઇનની સાધારણ ચઢાઇનો અને ૧૪ માઇન સીધો છે પહેલા ચઢાઇ

● મહારાજ પ્રતાપસિંહજીના વખતમા આ રસ્તો તૈયાર થયેલ હોઇ આ ઝરણુ ઉપરના બાધેન પુલથી ઝરણુને પ્રતાપ ફેલ્સના નામથી ઓળખવામા આવે છે આ ઝરણુનું પાણી હવેતગ બસો ફીટ ઉચી નીચ પડે છે

આના પછી સીધો ગ્તો આવે છે પાટણ ગામ મોડું છે, અહિં પોપ્ટ, ટેનીગ્રાફ, મહાદેવના બે મંદિરો, શકમગનો અને નાની બજાર છે ગ્તામા બેઠે બાલુ સંદેશના વૃક્ષો આવે છે પાટણથી ૧૮ માઇલ ઉપર શ્રીનગર આવે છે રસ્તો મીઠો છે ગ્તામા બેઠેબાલુ સંદેશના વૃક્ષો છે નવ માઇલ ઉપર દુધગમા ઉપરનો માધેનો પુલ પાંચ હજાર પડે છે આ પુનથી ગુલમર્ગ જવાનો રસ્તો ફાટે છે જેએ રાવલપીડીથી મીલા ગુલમર્ગ જવાના હોય તે શ્રીનગર ન જતા અહિંથી ટાગામર્ગ જાય છે, કે જે અહિંથી ૧૫ માઇલ થાય છે ગાવલપીડીની મીઠી ટાગામર્ગ સુધી મોટું જાય છે પણ જે શ્રીનગરની મોટરમા બેસુ દોયતે અહિં ઉતરી જઈ શ્રીનગરથી ટાગામર્ગ જતી મોટરમા જઈ શકે છે ગાવલપીડીથી ટાગામર્ગ ૨૦૪ અને શ્રીનગરથી ૨૪ માઇલ થાય છે ટાગામર્ગથી ગુલમર્ગ ૪ માઇલ થાય છે વાઢનમા મોડા અને ડાડી મગે છે બોને ઉપાડવા કુલી પણ મળી શકે છે શ્રીનગર કામ્બીગની ગાજધાની છે, તેનું બીજું નામ કાશ્મીર છે તેની ઉચાઇ સમુદ્રની સપાટીથી ૫,૭૩૫ ફીટની છે વસ્તી ૧૬૨૧ ની ગણતરી પ્રમાણે ૧,૪૧,૭૩૫ માણસોની છે ગામ એનમ નદીને બેઠે કિનારે વડેચાઇ ગમેન છે નદી ઉપર સાન પુન બાધેય છે તેમાં અમીગ કલ્લ નામનો પુન મોટો અને લોહનો છે બામીના લામ્બાના છે શ્રીનગરમા પોપ્ટ ટેનીગ્રાફ, હોસ્પીટલ, કોલેજ, મુસ, લાયસેરી, ટેલિફોન, ઇલેક્ટ્રીક, પાણીના નગો, મલિંગ, હોટલો, બે કો, વિવાનીશિખારી કોર્ટ, જેલખાનુ, મોટી બજારો, અને કેટલાક પામ મકાનો છે પાત્રી એને એકાદ બે દિવસને માટે ઉતરવાની સગવડ આર્થમમાજીએનું મંદિર, ગનાતન ધર્મ મથા, અને સિખોના ગુરુદ્વારામા થઈ શકે છે પણ વધારે વખત ગેવાવાગા માણુમોએ દાઉમગોજી ભાડે કરી લેવી જોઈએ કાશ્મીરે દારમીરની અદર જે દાર્ઘ મળ છે તે પાણીની અદર તગ્તા ધરો-દાઉમ બોગમા રહી જગવિદ્યાર કરવાની છે શ્રીનગરમા જેવા લાયક રથગોમા-નિચાતગામ, સાક્ષીમારામામ, નમીમગામ, ગામ મુન્નીમામ, ચિનાગમામ, દરીમિમગામ, દગ્ગતગમ, મોનાલકા, રપાલકા ત્રીસંખ્યા, રક્ષંખ્યા, શીંગજવાની, દાલસરોવર અને તેની અદર તરના

એગે, સકગચાર્યનું મંદિર, હરીપર્વતનો કિલ્લો, હમન અમદાવાદની ઝી-
યાગત, નગ્નીગચાન, પત્થમમજ્જદ, ભુમ્મામજ્જદ, પરીમદેન, લાન્કાડી,
ટાઉનકલમ, ગમ્મ ગમ્મિગનુ ટેકનીકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ, અને ગેશમ તથા
જનના કાગખાના વિગેરે છે આ સિવાય ગધર્નલ, વુનમરોવર, અને
ચુનમર્ગ પણ ખામ જોવા લાયક છે કે જ્યાં શુવમર્ગ-કુવોનુ-ઉપવન છે

શ્રીનગચી ૧ માઇન ઉપર ગમ્મુન્સીબાગ (વિતમ્તા) આવે છે ગ્મ્તો મીધો છે ગાગ પાસેજ ઝેનમ—વિતમ્તા નદી વહે છે અહિયાં યાત્રાળુઓ જ્ઞાન કરે છે, પામેજ એક બૌદ્ધ મુપ તથા નાનુ મરોવર છે અહિયાં ૨ માઇન ઉપર પાંડુતન આવે છે ગ્મ્તો મીધો છે અહિ એક શિવમંદિર છે ૪ મ દરે ૧ મા મેર નામના ગમ્મએ તે બધાવેન હતુ મંદિરમા કેળવી જુલ જગવાનની મૂર્તિઓ છે નજમા એ મુપ છે પાંડુતનથી ૩ા માઇન ઉપર પાંડુચક આવે છે ગ્મ્તો મીધો છે આ ગામની નજક કેમગની ખેતી થાય છે પાંડુચકથી ૧ા માઇન ઉપર પામ્પુર આવે છે ગ્મ્તો મીધો છે ડાશમીગમા પામ્પુર ઝગને માટે પ્રખ્યાત છે ગામ ગ્મ્તાથી થોડે દૂર છે કેમગ બાલવા મામમા વવાર છે અને નાર્તિ મામમા તેના કુવો (ઝમગ) તૈનાગ થાય છે ગામ મોટું છે અહિ કેળવી દુનો પોપ્પ મુપ મંદિર વિગેરે છે અહિયાં એક ગ્મ્તો મીધો અમગનાથ જવાનો છે તેમા ગાગ માઇન ઉપર શુદુ ગામ આવે છે ત્યાંથી નગ્નીગચાનનું મંદિર

● જ્યાંને અમારે ઉપરના સ્થળોનું વર્ણન અહિ આપી રાકાયુ નથી મરણુ કે કાસમીરમા જોવા લાયક સ્થળોનું થોડું થોડું વર્ણન કરવામા આવે તો પણ જોઠામાજોઠા પચાસ પાના બરાબ તેમ છે એટલે પાચકની જે ઈચ્છા હશે, તો જાની કાસમીરના વર્ણનવાળુ પુસ્તક થોડા સખતની અદર બહાર પાડવામા આવશે, માટે જેની ઇચ્છા હોય, તેણે જે થેસાનું રેન્ટકાર્ડ લખી થોતાનું નામ આલક તરીકે અગાડથી નોંધાવવુ બસો ગાલક થયેથી પુસ્તક છપાવવા માટે પ્રેસમા અપારો.

* ચુનો જેની અને પત્થરથી કુમટના આકારનો જગીન ઉપર આધિવ થોતરો, જેમા જુલ જગવાનના કુલ-અગ્નિ રાખવામા આવેલ હોય છે

જોવા ધણાં માણસો જાય છે શુદ્ધથી નાગમગન બાગ માઈન છે
 ગરતો ચઢાઇ ઉતરાઈવાળો છે નાગમગનથી તાનમગન સરોવર પાથ
 માઈન થાય છે ત્યાંથી દમમાઈલ લીદારવાગ ત્યાંથી સાતમાઈલ
 આડ અને ત્યાંથી માત માઈન ઉપર પહેનગામ આવે છે પામ્પુરથી આરસ્તે
 પહેનગામ કુલ તેપન માઈલ થાય છે જ્યારે અનતનાગ ચઢનેજતા પણ તેટ
 લાજ માઈન થાય છે, એમ્લે આ ગરતેશિમરી નિનાકોઈજતુ નથી અનત
 ઉપગના સ્તામા મીનેરી ધણી સુર આવે છે પણ ખાવાપીવાની
 ચીને અને જોમીઆને માથે ગખીને જતુ પડે છે યાનાજુઓના
 માટે તો આ રસ્તો દીપ્ત નથીજ કાગ્લુકે આ રસ્તે જવાથી યાત્રાના
 બીજા રથાનો રહી જન છે પામ્પુરથી ૫ માઈન ઉપર લતાપુર આવે
 છે રસ્તો સીધો છે રસ્તામા ગરમીર મહાગજતુ રેસ્ટ હાઉસ
 (આરામ લેવા માગેના બગલો) આરે છે તેની પાસે ગરમ જળતુ
 જગણુ છે લતાપુરમા થોડી વસ્તી છે બાગી જે મદિરા જર્પુ હાન-
 તમા છે અહિંથી ૫ માઈન ઉપર અનતીપુર આવે છે રસ્તો મીધો છે
 અહિં એમ્ ગિવમદિર છે અગાઉ જૂઝપ થએનો ત્યારે આ મદિર
 જમીનની અદર દગાઇ ગયેન પણ ગરમીર મહારાજાએ તે ખો-
 દાવી બહાગ કરેન છે મદિરની કાગીગરી બહુ વખાણુના લાપ્ત છે
 આ મદિર અવતિવમાગજાએ ઈ મ ૭૬૦ મા બધાવેન હતુ અને
 તેની દરેતુ એમ્ તજાન ખોદા યુ હતુ અત્યારે જો કે તજાવ સુકું છે
 પણ તે જોનાથી બનાવેલ હશે ત્યારે તેની કેટલીક બચત હશે તેનો
 ખ્યાલ થોડેધણે અશે જરૂર આવે છે અવતીપુર નાતુ ગામ છે તેમા
 પોષ્ટ તથા એમ્ જે કુખનો છે અહિંથી ૧૧ માઈન ઉપર જીજ
 બિહારા આવે છે ગરતો સીધો છે અહિં જે મદિરા તથા એક
 રેસ્ટ હાઉસ છે પાસેજ સુર બગીચો અને કેપી ગ ગ્રાઉન્ડ-રમ્પ
 નાખવાતુ મેદાન છે અહિંથી એમ્ માઈન ઉપર માવાર ગામ આવેન
 છે ત્યાંથી પહેનગામ બાર માઈલ થાય છે પણ ગરતો ચઢાઈ
 ઉતરાઈવાળો અને યાનાના ગ્યયો છૂટી જતા ટોઈ યાત્રીઓ તે રસ્તે જતા
 નથી બીજામિહાગથી ૫ માઈન ઉપર અનતનાગ (અન્નામાઆદ)
 આવે છે ગરતો મીધો છે વચગા આગ માઈન ઉપર ખાનામન

નામનું ગામ આવે છે. શ્રીનગરથી ઝેલમ નદીની નહેરમાં નૌકા મા-
ગ્ધત અનંત નાગ આવતાં સુડતાલીમ માઇલ થાય છે. જ્યારે ઉપગના
ગ્ધતે ચોત્રીસ માઇલ થાય છે. ધણા માણસો જળ વિહાર કરવાની
ઇચ્છાથી નૌકામાં આવે છે. પણ સમય બે દિવસનો લાગે છે, અહિં
એક ઝરણું અનંતનાગ નામનું છે, એટલે હિંદુઓ આગામને અનંત-
નાગના નામથી ઓળખાવે છે. જ્યારે મુસલમાનો ઇસ્લામખાને આ
શહેર વમાવેલ હોઇ ઇસ્લામાખાદના નામથી ઓળખાવે છે. અહિં
પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, સ્કુલ, હોસ્પીટલ, ઇલેક્ટ્રીક, દિવાની ફાજલારી કોર્ટ, ધર્મ
શાળા, સરાઈ તથા મોટી બજાર છે અહિંથી વેરીનાગ સાડામોળ
માઇલ અને અચ્છમલ—અઝોત સરૌવર કે જેના માટે કાદમ્બરીમાં
ધણુજ સરમ વર્ષુન કરેલ છે. તે સાત માઇલ છે અચ્છમલથી મા-
ર્તડ ફક્ત ત્રણ માઇલ થાય છે અમરનાથ જતા ધણા યાત્રાળુઓ
માર્તડમાં રહી વેરીનાગ, અચ્છમલ, આદિ સ્થળો જોવા જાય છે.
અચ્છમલમાં એક મુદ્દ બગીચો છે તે કાશ્મીરની અદ્દ માગમા
સારો ગણાય છે કે જે ખાદશાહ જહાંગીરે પોતાની ખ્યારી બેગમ
નુજહાનના માટે બનાવેલ હતો.

અનંતનાગ કાશ્મીરની અદ્દ બીજા નગરનું શહેર છે અહિં
એક મોટું તળાવ છે. તેમ બગીચા અને ઝરણા પણ ધણા છે.
ચિનારના વૃક્ષો અહિં વધારે છે ક્ષયરોગીઓને માટે તેની હવા ધણીજ
ફાયદા કારક છે અહિં એક ગરમ જળનું ઝરણું છે, તેનું પાણી પેટના
કોઇ પણ દરદને માટે લાભ કર્તા છે કુલી, વાહન, તથા, વિગેરે કોઇ
પણ મામાન અહિંથી મળી શકે છે અનંતનાગથી ૬ માઇલ ઉપર
માર્તડ આવે છે ગ્ધતો મીધો છે માર્ટડનું બીજું નામ મટન છે.
અહિં સૂર્યકુંડની ઉપર સૂર્યનારાયણનું મંદિર છે કુંડનાં લબાઇ, પહો-
ળાઇ અને ઉંડાઈ ૧૫×૧૨×૧૫ ફીટની છે પાસેજ એક નાનું મરૌવર
તથા ચિનારના કેટલાક વૃક્ષો છે અહિં એક ગુફા છે તે ૨૧૦ ફીટ
લાંબી ૫૫ ફીટ પહોળી અને ૬૫ ફીટ ઉંચી છે ગામ મોટું છે.
પડ્યાઓના ઘરની વસ્તી ધણી છે. અમરનાથના યાત્રાળુઓ માથે તે
અહિંથી જાય છે. કુલી, વાહન અને તથા અહિંથી પણ મળી શકે છે.

માર્તઝથી ૯ માઈન ઉપર ઠસમકામ આવે છે ગ્સ્તો ૧ માઈન ચદાઈ, ૧ માઈન ઉતગાઈ, અને ૭ માઈન સીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ સાધાગણુ છે અદિ સુધી મોટા એકા આવી શકે છે ગામ નાતુ છે, પણ યાત્રાના અમયમા અદિ કેવીક દુકાનો આવે છે ગામની પાસે ૪ બીદાર નદીનો ઘોષ જોવા લાયક છે મામેના પહાડ ઉપર એક લુતુ ખડો દેખાય છે હિંદુઓ તેને જનકરાજની મમાધિ કહે છે, ત્યારે મુમનમાનો કોઈ ઓનીઆની કમર તરીકે ઓળખાવે છે હમદામની પામે પડાવની જગ્યા છે, તેમા અમગનાથના યાત્રાગુઓ પડાવ નાખે છે અદિ સુધી મોટા આવી શકે છે અદિથી ૬ માઈન ઉપર ભટકોટ આવે છે ગ્સ્તો ૩ માઈન ચદાઈ, ૨ માઈન ઉતગાઈ, અને ૧ માઈન સીધો છે ચગાઈ ઉતગાઈ સરે ૪ ક'ણુ છે ગામ નાતુ છે પડાવની થોડી જગ્યા છે યાત્રાના વખતમા ખાવા પીવાની ચીજો અદિ મળી શકે છે અદિથી ૪ માઈન ઉપર ગજેશમળી આવે છે ગ્સ્તો ૨ માઈનની ૬ ણુ ઉતગાઈનો, અને ૨ માઈન સીધો છે. અદિ એક સરોવર છે તેની પામે પડાવની જગ્યા છે યાત્રાના વખતમા દુધનો માથે ભાય છે, એટલે ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે અદિથી ૨ માઈન ઉપર પહેલગામ આવે છે ગ્સ્તો મીલો છે ગામ મોટું છે અદિ દારમીગના મનડીવીજનન ઓફીમર સાહેબ ગદે છે વાદન તથા મુઘી વિગેરે અદિ સુધી મળી શકે છે, મગધુકે અમગનાથ જવામા વધારે વસ્તીનાગુ આ છેલ્લુ ગામ છે ગામની ૫ મે પડાવની જગ્યા છે અદિ એક ભથ્થુકુંડ છે તેમા યાત્રાગુઓ સ્નાન કરે છે અદિથી એક ગ્સ્તો શ્રીનગર જવાનો કુકા છે, તે બાન્ડાવ થકને જાય છે, પણ ધજો વિગેરે છે એને તે ગરને કોઈ માની જતુ નથી. ગામ તરફથી નીકળતા અમગનાથના પાન પડેલા અદિ સુધી યાત્રાઓ આવી શકે છે પણ અદિથી શાગળ ખજા પડેલા કોઈને ગામવાનો દુકુમ નથી એને ખજા-મગની પાછળ, પાછળ જતુ પડે છે પહેલગામથી ૮ માઈન ઉપર ચદન આટી (રાનીન) આવે છે ગ્સ્તો ૩ માઈન ચદાઈ, ૨ માઈન ઉતગાઈ, અને ૪ માઈન સીધો છે ચા ૬ ઉતગાઈ ૬ ણુ છે ગ્સ્તોમા નિમગા આ ૬ તેમા ૫ ન ગુઓ સ્નાન કરે છે

તેની આગળ હીદાર નદીનો કાચો પુલ પાગ કગીને ટાનીન પહોચાય છે અહિં દીનના પતરાથી બનાવેલ ત્રણચાગ મકાનો અને એક મોટું પડાવ નાખવાનું મેદાન છે અહિંથી એક રસ્તો અમરનાથ જાય છે, તેમાં પાચ માધલ ઉપર ઝોઝપાલનો પર્વત પાગ કરવો પડે છે, જેની ઉચાઇ સમુદ્રની સપાટથી ૧૧,૩૦૦ ફીટની છે આ જગ્યાને ત્યાના માણસો પીશુરાટીના નામથી ઝોળખાવે છે પીશુનો અર્થ ચીકણો અને ઘાટીનો અર્થ રત્નો એટલે ચીકણો રસ્તો થાય છે ચઢાઇ અને ઉતરાઇ બેઉ વખતે લપટવાનો ભય રહે છે પીશુ ઘાટીની એક તરફ અન્તન મર્ગ નામનું સ્થાન આવેલું છે, કે જ્યાં ગરમીની શુભા માણસો હવાખાવા આવે છે બીજી તરફ એક સરોવર છે, કે જે હત્યારા તળાવના નામથી ઝોળખાય છે અહિં ઉતાવળથી બોલવા કે ચાલવાની મનાઇ છે, કારણ કે આગળ એક વખત ત્રણસો સાધુઓ ભજન કરતા આનંદા હતા તેમા ઉપરથી બરફનું પોહુ-ટુકડો ધમી આવતા તેમનું મરણ નાપજેલ મતલબ કે' ઉતાવળથી થતા અવાજનો પડો બરફના પીગળતા પીગળતાકોઇ અડી રહેલ પડમા અથડાય, તે વખત ઉપર તે ધસી આવનાનો ભય રહે છે, એટલા માટે ચેતીને આલનામા ડહાપણ માની તે વિપયની ચેતવણી યાત્રાળુઓને પડ્યાઓ અને રાજ્યના માણસો અગાઉથી આપે છે ઝોઝપાલથી પચીતરણી દસ માધલ થાય છે રસ્તામા ભૈરવ ઘાટી પારકરની પડે છે કાઇ કાઇ માણસો આવતી વખતે ઉપરને રત્નો આવે છે. બાકી જવાનું તો નીચેને રસ્તેથીજ થાય છે ચદનગાડીથી ૭ માઇન ઉપર શેશાનાગ આવે છે રત્નો ૫ માઇનની ચઢાઇ અને ૨ માઇનમી ઉતરાઇનો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ બેઉ સખ્ત છે રસ્તામા થોડી જગ્યામા બરફ ઉપર થઇ આવવું પડે છે અહિં એક મરોવર છે, તેની લંબાઇ ૧૫ માઇવિની અને પહોળાઇ ૦૫ માઇવિની છે નજીકમા પડાવ નાખવાનું મેદાન છે, અહિં પણ બે મકાનો દીનના પતંગના સ્ટેટ તગ્ધથી બનાવેલા છે શેશાનાગથી ૮ માઇન ઉપર પચીતરણી આવે છે રસ્તો ૩ માઇલ ચઢાઈ, ૩ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૨ માઇલ સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઈ કશું છે પચીતરણીમા બે ત્રણ મકાનો દીનના

પતંગના ઝેટ તગ્ધથી મનાવેલા છે અદિ પાત્ર નદીઓનો મગમ છે મગમ પામે / પડાવ નાખવાનું મેલન છે યાત્રાગુઓ અદિથી અમગનાથ મવાટે જઈ માજે પાઞ વગી આવે છે કારણકે અમગ નાથમા ગેનાની જગ્યા નથી. પચીનગણીમા યાત્રાગુઓ સ્નાન કરે છે અદિથી ૫ માધ્ય ઉપર અમગનાથ આવે છે રસ્તો ગા માધ્ય અદાઇ, ૧ા માધ્ય ઉનગાઇ, અને ૧ માધ્ય સીધો છે અદાઇ ઉન ગાઇ મખત છે રસ્તામા વણી જનાએ મગ્ધ ઉપર ચાલુ પડે છે, તેમ ક્રના નાના ઝગણાઓ પાઞ કગવા પડે છે નદીઓ વચમા આવે છે, પણ તેના ઉપર બગ્ધ રી પુનો, એવા મખત હોય છે, કે આધાગણુ વગ્ગન પડવાથી તે નીચે બેમી જવાનો ભય ઓછો ગ્હે છે અમરનાથની ગુફા અમગવતી નદીને કિનારે ૪૦૦ ફીટની ઉચાઈ ઉપર છે તેનું દાઝ ૧૦૦ ફીટ ઉચુ, ૮૦ ફીટ પટોગુ, અને ૧૦૫ ફીટ લાલુ છે અદર જતા મગ્ધરૂપી ગિરનિગના દર્શન થાય છે આ વિગ રતીજ બધાય છે મમુદના ભગતી ઓગ્ની જેમ સુદી ૧ થી તે બધાઇ ૧૫ સુધીમા પૂર્ણતાને પામે છે પાછુ વતી ૧ થી પીગળવા માડી અમામને દિવે સય-જમય થઈ જાય છે ગુફાની અદર ત્રણસો માણસો બેમી શકે તેની જગ્યા છે, પણ ઉપરથી ટપ, ટપ ગતા પાણીના ટીપા પડે છે, એને કાઇ બેમી શમ્તુ નથી અદિ મહાદેવને ધૂપ-દીપ નૈવેદ્ય, અને ભે કગવામા આવે છે અમગનાથની પૂજા આખા વગ્ગમા એકે વખત રખત આવણુ સુગી ૧૫ ને દિવેજ થાય છે, તોપણ પૂજનગીને અમગનાથના ચાવામાથી નીલે લાગ મગે છે માધીના બે લાગમા એક લાગ ચાવગુની માથે આવનાર ગાત્રના માણસોને મગે છે અને બી ને લાગ ગાત્રને રહે છે ઘણા યાત્રાગુઓ અદિ સદર પાર્વતીના દર્શન ધોગા મ્યુનગના ને રૂપે કડે છે અને તે દર્શન જોને થાય તેની યાત્રા મદ્દા થઈ મમગે છે પણ ખરી રીતે તે પાયાઓની ચુગાઇનું કુળ છે માર્ગથી તેઓ પોતાની માથે મ્યુનગે ધુપાડીને લાવે છે, અને અદિ તેને ઉગડી મુકે છે ત્રહાગુઓ ખરેખર તેને સદર પાર્વતીના દર્શન માની આનંદ પામે છે અમગનાથની ગુફાની ઉચાઇ સમુદ્રનીમપાગીથી

૧૩,૪૦૦ ફીટની છે, અને તે જે પર્વતમાં છે તેની ઉચાઇ સમુદ્રની મપાટીથી ૧૭,૮૯૦ ફીટની છે અમરનાથની ગુફાથી પૂર્વમાં હાતીયાન પર્વત આવેલ છે જેનો આકાર હાથી જેવો છે ઉત્તરમાં નાગા પર્વત છે, જેની ઉચાઇ સમુદ્રની મપાટીથી ૨૬,૨૫૦ ફીટની છે આ પહાડની ઉચાઇ વાળી જગ્યાએ બારે મામ બરફ પડ્યો ગહે છે, નીચાણવાળી જગ્યાએ બરફ નથી રહેતો પણ તેના ઉપર વૃક્ષ તો થતાજ નથી, એટલે તેનું નામ સમજી નિયામીનેજ નાગા ગખવામાં આવેલું છે

અમરનાથ મહાદેવના દર્શન કરી યાત્રાળુઓ “ જોલોશ્રી અમરનાથ બાબાકીજય” ના જય ઘોષ જોલાવતા પચીતરણી પાછા ફરે છે. કોઇ કોઇ યાત્રાળુ અમરાવતી નદીમાં સ્નાન કર્યા પછી અમરનાથજીના દર્શન કરે છે, જ્યારે કોઇ આચમન, માર્જનથી કામ ચલાવી લેછે, કારણકે પાણી તાજુ બરફનું ગળેલ હોઇ ઠંડીથી ચામડી બહેરી-જોટી થઇ જાય છે છતાં હજારો યાત્રાળુ સ્નાન કરે છે રાવલપીંડીથી અમરનાથ તુલ ૨૮૭ માઇલ થાય છે, તેમાં રાવલપીંડીથી શ્રીનગર અને શ્રીનગરથી અનંતનાગ સુધી મોટાગ્નો ગગ્ગો ૪૯ માઇલ ચઢાઇ, ૪૦ માઇલ ઉતારાઇ, અને ૧૪૦ માઇલ મીઠા આવે છે, બાકી ૧૭૧ માઇલ ચઢાઇ, ૧૩૧ માઇલ ઉતારાઇ, અને ૨૫ માઇલ સીધા ગગ્ગો ચાલનારો છે (જે કે હવે તો ઇસમકામ સુવી મોટરો આવે છે)

નોટ—આયાત્રાને મમયે દગરથે હજારો યાત્રાળુ દૂર દૂર દેશાવગથી આવે છે, કાગળકે દુનીયાની અદા બરફનું દશ્ય જોવું હોય તો તે ફક્ત અમરનાથની જગ્યામાં છે બીજી કોઇ જગ્યાએ આ પ્રમાણે બરફનું સિંગ બધાતુ અને ઓગળતુ નથી સાલજ્યુ ખરેખર અમરનાથની યાત્રા એક ઉત્તમ યાત્રા છે તે જ્ઞાને માણુમો કાશ્મીર જેના ગમ્ય પ્રદેશને જોઇ શકે છે ઘણા માણુમો માને છે કે ‘ શ્રીનગર પાણી ઉપર વસેલ છે પણ તેમ નથી, પરંતુ શ્રીનગર આવનારાઓ પાણી ઉપર તગતા ઘરોમાં વસે છે તે સાચુ છે જેણે એક પણ વખત કાશ્મીર નથી જોયું તેણે દુનીયાનો લ્હાવજ નથી લીધો, કેમકે પૃથ્વી ઉપરનું સ્વર્ગ કાશ્મીર છે, તેમ કહેનામાં કાંઇ પણ અતિશયોક્તિ નથી

લીસ્ટ નં. ૨.

શ્રી અમરનાથથી જન્મ ૧૭૬૧ માઈલ.

(અનંતનાગ અને વેરીનાગ થમને)

અમરનાથ થી ૫૬ માઈલ ઉપર અનંતનાગ અનાય છે
૨૩૦ ૧૩૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧૭૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨૫ માઈલ
સીધો છે જેતુ વર્ણન લીસ્ટ નં ૧ મા આપેલું છે અનંતનાગથી
૧૬૧ માઈલ ઉપર વેરીનાગ આવે છે ૨૨૦ ૭ માઈલની માધાગણ
ચઢાઈ, અને ૧૪૧ માઈલ મીધો છે ગામ મોટું છે અહિ પોષ્ટ,
ટેનીઆફ, પોલીમકાર્ડ, રૂબ, ડાકબગનો, અને મોટી બજાર વિગેરે છે
અહિ એક મોટો બગીચો ગામથી ૪ માઈલ દૂર છે તેમા એક મુદર
બગનો છે પામે એક સરોવર છે અહિથી આ ૬ માઈલ દૂર કોકર-
નાગ નામનું મનોજ્યક ઝણુ છે વેરીનાગથી ૫૧ માઈલ ઉપર
તકીયા આવે છે ૨૨૦ ૩ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને
૧૧ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ માધાગણ છે ગામ નાનું છે,
પણ ઉચાઈ ઉપર છે અહિં ઝણાનું પાણી અને ખાનાપીવાની
ચીજો મળે છે તકીયાથી ૫૧ માઈલ ઉપર દેવગલ-બનીહુલપાસ
આવે છે ૨૨૦ એક માઈલ ચઢાઈ, બે માઈલ ઉતરાઈ અને ૨૧
માઈલ મીધો છે ચઢાઈ કઠણ છે, અને ઉતરાઈ સાધારણ છે આ
જગ્યાની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીની ૬,૨૦૦ ફીટની છે અહી રેન્ડ
હાઉસ અને ડાકબગનો છે ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે દેવગથી
૧ માઈલ ઉપર નાચીલીના આવે છે ૨૨૦ ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૩
માઈલ ઉતરાઈ અને ૨ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધાગણ
છે અહિ પોષ્ટ, પાચ ૭ દુકાનો, ઝણાનું પાણી અને કુટમહાઉસ
છે અહિથી ૪ માઈલ ઉપર રામમુહુડ આવે છે ૨૨૦ ૧ માઈલ
ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ
સહેજ કઠણ છે ગામ મોટું છે અહિ કેનીક દુકાનો, રેસ્ટ હાઉસ,
તથા ડાકબગનો છે પાણી ઝણાનું મળે છે અહિથી ૭૧ માઈલ
ઉપર કનુના આવે છે ૨૨૦ ૧૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧૧ માઈલ ઉતરાઈ,

અને ૫ માધ્ય સીધા છે. ચઢાઇ ઉતરાઇ માધારણ છે ગામ નાનું છે, દુકાન એક તથા ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૩ માધ્ય ઉપર દીગડીરોલ આવે છે રસ્તો સીધો છે અહિં એક દુકાન, ઝરણાનું પાણી અને ફટવાક ધરોની વસ્તી છે અહિંથી ૨ માધ્ય ઉપર ગામખન આવે છે રસ્તો સીધો છે અહિં પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ડાક બગલો, રકુવ ધર્મશાળા, તહસીલ અને મોટી બજાર છે અહિંથી ૧૩૧ માધ્ય ઉપર બટોટી આવે છે રસ્તો ૫ માધ્ય ચઢાઇ, ૩ માધ્ય ઉતગાઇ અને ૫ માધ્ય સીધો છે ચઢાઇ ઉતગાઇ મહેજ કાણુ છે. ગામ નાનું છે, પણ બજાર, ધર્મશાળા અને બગલો વિગેરે છે પાણી ઝરણાનું મળે છે અહિંથી ૩ માધ્ય ઉપર પુતનીતળાવ આવે છે રસ્તો એક માધ્ય ચઢાઇ, ૧ માધ્ય ઉતગાઇ, અને ૧ માધ્ય સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સહેજ કાણુ છે અહિંથી થોડે દૂર ગતનગઢ નામનું ગામ છે ત્યાં ખાનાપીરાની ચીજો મળે છે અહિંથી ૪ માધ્ય ઉપર ચિનાની આવે છે રસ્તો ૧ માધ્ય ચઢાઇ અને ૩ માધ્ય ઉતરાઇને છે ચઢાઇ ઉતરાઇ બજાર સહેજ કાણુ છે ગામ નાનું છે અહિં બે ત્રણ દુકાનો અને પાણી ઝરણાનું છે અહિંથી ૪૧૧ માધ્ય ઉપર ધર્મથલ આવે છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સહેજ કાણુ છે ધર્મથન મોટું ગામ છે નવે રસ્તે તે ચિનાનીથી ૭ માધ્ય થાય છે પણ તે રસ્તો સારો છે અહિં ડાકમગલો રકુવ, પોષ્ટ અને મોગી બજાર છે અહિંથી ૧૩૧ માધ્ય ઉપર ઉનામપુર આવે છે રસ્તો ૩ માધ્ય ચઢાઇ, ૪ માધ્ય ઉતરાઇ અને ૬૧૧ માધ્ય સીધો છે ચઢાઇ ઉતગાઇ સાધાગણુ છે અહિં ડાકમગલો કચેરી, પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, હોમપીટન, રકુવ, અને મોટી બજાર છે ઉધામપુર પ્રીન્સીપલનું હેડક્વાર્ટર છે અહિંથી જમ્મુ જવાનો એક નવો રસ્તો તૈયાર થયેલો છે તે રસ્તે જમ્મુ ૪૦ માધ્ય થાય છે, પણ એક મોટરનું વાહન મગી જાય છે એટલે ઘણા માણસો તેજ રસ્તે જાય છે લોકુ પેમેન્ટ દીક ૩, ૧૧ થી બે લાગે છે રસ્તામા એકરીશ માધ્ય ઉપર ઝાઝ નામનું ગામ આવે છે ત્યાં રેસ્ટ હાઉસ અને ડાકમગલો છે તેમજ ખાવા પીરાની ચીજો મળે છે નીચેનો રસ્તો પગગતનો

આખો છે ઉવામપુરથી ૧૨૧૧ માઈલ ઉપર વનમાલ આવે છે ગરો
 ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૩ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૮૧૧ માઈલ મીથો છે ચ-
 ઢાઈ ઉતરાઈ કેણુ છે ગામ મોટું છે અહિં દમ બાર દુકાનો ડાક
 બગનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૧૧૧૧ માઈલ ઉપર નગ-
 રેશ આવે છે ગરો ૨ માઈલ ચઢાઈ ૨ માઈલ ઉતરાઈ અને જા
 માઈલ મીથો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ માધાગણુ છે ગામ નાનું છે અહિં
 બે ત્રણ દુકાનો, રેશદાઉમ અને બાગ છે પાણી ઝરણાનું મોટું છે
 અહિંથી ૬ માઈલ ઉપર જમ્મુ આવે છે ગરો મીથો છે જમ્મુ
 કાશિમર ગેરના જમ્મુ વિભાગની ગભ્યધાનીનું શહેર છે તેની ઉચાઈ
 અમદ્રની મપાઈથી ૧૨૫૦ ફીટની છે ફીટની ત્રણમા કાશ્મીરમદાગલ
 અહિં ગેર છે ૬ મ ૧૮૦૧ ની ગાપુની પ્રમાણે અહિંની વસ્તી
 ૩૧,૫૦૬ માણુઓની છે જમ્મુમાં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલીફોન દેનેટ્રીક
 પાણીના નગો મોગી બજાર, ડાકમગનો, ધર્મશાળાઓ, મહિરો, મકુનો
 ટોપીટનો, મેઝ અને હોટનો છે જોવા લાયક સ્થળોમાં-અજીમગદનું
 સમદ-ધાન ગણતીરમિદ્દ દાહ્લુ ન અને રધુનાથજીનું મહિં વિગેરે
 છે બદાગગમના યાનાગુને બે ચાં દિવમના માં ઉતરવાની જગ્યા
 રધુનાથજીના મહિરમાં મળી શકે છે રેશનનું નામ જમ્મુ-તાવી
 છે મગણુકે જમ્મુ તાની નીચે કિનારે વસેલું છે રેશનથી ગામમાં
 જતા તાની નદી ઉપરનો પુન પાટ કાવો પડે છે જમ્મુ નોર્થવેર્ડન
 કે વેનુ રેશન છે અને વજીગાદથી જમ્મુ મુધીની બાન્ધ સાધન
 છે અહિંથી વજીગાદ પા માઈલ થાય છે અને બાકુ નાગબાના
 બેમે છે વજીગાદથી ગાયધી ૧૧૮ પેસાઈ ૨૦૬, સાદો ૬૨
 અમૃતમર દેખ બાલા ૪૮ મદગનપુર ૨૦૦ દર ૨૧૦ બેટી
 ૩૭૬ લખતી ૬૨૨ કાચી ૭૦૬ કાપ્તા ૧૦૩૮ પિંડી ૩૭૦
 દાનપુર ૧૪૩ અન્નાદ ૭૧૦ અને મુંગ કાલાના ૧૦૨૪ ગો
 વિકગોગીઆ દર્મોન્મ ૧૩૬૮ માઈલ થાય છે જમ્મુથી મીનમર મુધી
 મોગની મહા દમજા તૈલમ થઈ છે તેમાં ૨૧ માઈલ
 ઉપર માત્ર ૦૮ માઈલ ઉપર ટી-ગી ૮૦ માઈલ
 ઉપર ઉવામપુર ૬૬ નાઈલ ઉપર બાકુ ૭ માઈલ ઉપર બરોડી

૮૯ માષલ ઉપર તીરાહુ ૯૭ માષલ ઉપર રામખન ૧૧૩ માષલ
ઉપર રામસુ ૧૨૩ માષલ ઉપર બનીહાલપાસ ૧૫૩ માષલ ઉપર
અપરમંડા ૧૬૪ માષલ ઉપર કાઝીગંડ ૧૭૫ માષલ ખાનાખલ
૧૮૯ માષલ ઉપર અવંતીપુર અને ૨૦૬ માષલ ઉપર શ્રીનગર આવે
છે. ભાદું એક પેસે-૧૨૫ રૂ. ૧૦ થી ૧૫) બેસે છે. અમરનાથથી ૧૪ મુ
કુલ ૧૭૬૧ માષલ થાય છે. તેમાં ૩૮૧ માષલ ચઢાઈ, ૪૪૧ માષલ
ઉતારાઈ અને ૯૪ માષલ સીધા રસ્તા આવે છે.

જુલાબની ગોળીઓ.

આ ગોળીઓ બાળક, યુવાન, કે વૃદ્ધ કોઈ પણ ખાઈ
શકે છે. ઠંડા પાણી સાથે રાત્રે સુતી વખતે લેવાથી સવા-
રમાં સાફ ઝાડો આવે છે. જો વધારે જુલાબ લેવો હોય તો
સવારે ગરમ પાણી સાથે જોટલી ગોળીઓ ખાવામાં આવે
તેટલા દરત થાય છે. આ દવાની વિશેષતા એ છે કે તેનાથી
પેટમાં આંકડી કે ચુંક આવતી નથી, તેમ જીવ સુચાતો
નથી અને દરત ખુલાસાળું થઈ જાય છે.

દિંમત ૬૦ ગોળીની શીશી ૧ ના ફક્ત આઠ આના.

મળવાનું ઠેકાણું.

હરિચંદ. એસ. મહેતા વેદ.

પોષ્ટ ખરવાળા ધેવાસાના જીલ્લો—અમદાવાદ.

લીસ્ટ નં. ૩.

એવટાખાદથી અમગ્નાથ ૨૪૧૧ માઈલ.

(શ્રીનગર અને અનંતનાગ વચ્ચે)

એવટાખાદ મોર્થવેર્ન નેના હેવેલીયન ગેશનથી માડતવ માઈલ ૬૨ છે ટાગા, એમ, ને મોટા આવે છે અદિ લક્ષ્મી ટાવખી છે એવગાદ દવાખાવાનું મથક છે તેની ઉંચાઈ મથુની મપ થી ૪૦૦૦ ફીટ છે તેની પામેજ ચગાગની અને કુગાગની દવાખાવાના સ્થળો છે શરેખા હોક્ટ્રી, પાણીના નગો, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાન્ગમનો હોમ્પીગલ મુલ, લેગેરી, વિગેરે છે અદિથી એ ગત્તો ગવલપીડી જાય છે, તે સુમાળીય માર્ગ છે ગ્નામા એકવીસ માઈલ ઉપર હુડીપુગ ગામ આવે છે બીજે ગત્તો હમનઅમલ જવાનો છે તે બેતાગીડ માઈલ છે હેવેલીયન ગેશનથી લાટો ૨૩૫, વખનો ૬૪, મીગન ૫૪૦, પાણુમ ૩૩૪, પેટાવ ૧૨૩, પુના ૧૫૧૮, ગવલપીડી ૫૫ મદગનપુર ૨૭૨, વઝીગમા ૧૭૩, અને નિહી ૫૦૨ માઈલ થાય છે એવગાદથી ૧૬ માઈલ ઉપર માનમેગ આવે છે ગત્તો ૫ માઈલ ચગાઈ, ૪ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૭ માઈલ મીનો છે ચદાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે માનમેગ તદ્દમીનતુ મોડુ ગામ છે અદિ નાન્દોનો, પોષ્ટ, સગાઈ વિગેરે છે પાણી નદી તથા જગપુત્ર કામ આવે છે અદિથી ૧૮ માઈલ ઉપર ગાદીહુખીબુટ્ટા આવે છે ગત્તો ૫ માઈલ ચદાઈ ૬ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૭ માઈલ મીનો છે ચદાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે માનમેગથી આવતા ગસ્તામા બે વખત નદીના પુલ પાર કુવા પડે છે અદિ પોષ્ટ, ડાન્ગમનો, મુલ નાની ગાઈ તથા મોગે બન છે અદિથી ૧૦ માઈલ ઉપર મુઝકગામાદ આવે છે ગત્તો ૨ માઈલ ચદાઈ, ૩ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૫ માઈલ મીધો છે ચદાઈ ઉતગાઈ સાધાગણુ છે મુઝકગામા હાવાનું દેડખાઈ છે ગામ ફૂતો ફીતો છે અદિ પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, મુલ, ડાન્ગમનો, મોટી નગ, મોમ્પીગલ, ધર્મ-વાગા વિગેરે છે ગાદી હુખીબુટ્ટાથી આવતા ગત્તામા કીસનગમાનો

પુન પાગ કરવો પડે છે મુઝફ્ફાબાદથી ૧૩ માઈન ઉપર હાતીયાન આવે છે રસ્તો ૫ માઈન ચઢાઈ, ૫ માઈન ઉતરાઈ, અને ૩ માઈન સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ મહેજ કંણુ છે ગામ મોટું છે અહિં પોષ્ટ, ડામ્મગલો અને ચાગ પાચ દુકાનો છે અહિંથી ૨૧૧ માઈન ઉપર દુપટ્ટી આવે છે રસ્તો સહેજ કંણુ ચઢાઈનો છે અહિં જુનો કીલ્લો જોવા લાયક છે અહિંથી ૭ માઈન ઉપર પુન્ડા આવે છે રસ્તો ૨ માઈન ચઢાઈ ૩ માઈન ઉતરાઈ અને ૨ માઈન ચીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ કંણુ છે ગામ નાનું, દુાન એક અને પાણી જળાનુ છે અહિંથી ૮૧૧ માઈન ઉપર કઠાઈ આવે છે રસ્તો ૩ માઈન ચઢાઈ, ૨ માઈન ઉતરાઈ, અને ૩૧૧ માઈન ચીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સહેજ કંણુ છે ગામ મોટું છે પચ દુકાનો થોડી છે અહિંથી ૧૦૧૧ માઈન ઉપર સાદેગ આવે છે રસ્તો ૫ માઈન ચઢાઈ, ૩ માઈન ઉતરાઈ અને ૨૧૧ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે અહિં ચાગ પાચ દુકાનો એક સરાઈ અને મદિર છે અહિંથી ૮૧ માઈન ઉપર દાનગર આવે છે રસ્તો ૪ માઈન ચઢાઈ ૧ માઈન ઉતરાઈ અને ૩૧ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ કંણુ છે અહિં એક રેસ્ટહાઉસ છે અહિંથી ૩ માઈન ઉપર ગીગલ આવે છે રસ્તો ૧ માઈન ચઢાઈ અને ૨ માઈન ઉતરાઈનો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે રસ્તામા વિઝમા નદીનો પુન પાગ રવો પડે છે અહિંથી વિઝમા ગામ બે માઈન દૂર છે અહિં બે ચાગ દુકાનો છે અહિંથી ૪ માઈન ઉપર તાતામુના આવે છે રસ્તો ૨ માઈનની ચઢાઈ અને ૨ માઈનની ઉતરાઈનો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે આહ દિવાન લક્ષમણુદામની જગા છે તાતામુનામા કટલીંગ દુકાનો છે પાણી નદીનુ કામ આવે છે અહિંથી ૧૪ માઈન ઉપર બારામુના આવે છે રસ્તો ૫ માઈન ચઢાઈ ૩ માઈન ઉતરાઈ, અને ૬ માઈન સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે ગામ મોટું છે પોષ્ટ, ટેનીગ્રાફ, ડામ્મગલો મિગેરે છે અહિંથી ૮ માઈન ઉપર બાવગામ આવે છે રસ્તો ૨ માઈનની સાધારણ ચઢાઈવાળો અને ૬ માઈન સીધો છે, શોપુર અહિંથી ચાર માઈન થાય છે.

ગમેા મારો છે બાલગામમા એ દુઝન છે અદિથી ૬ માધ્ય ઉપર
 પોથાવમ આવે છે ન્તો સીધો છે અદિથી એ ગમેા ગુલમર્ગ
 જવા માટે ૧૭ માધ્યનો છે પોથાવમનાનુ ગામ છે અદિથી ૨૧
 માધ્ય ઉપર પાછા આવે છે ન્તો સીધો છે પાછા મોટુ મામ
 છે અદિ પોષ્ટ, ટેનીઆદ, ટ્રીટીક દુઝન તથા મદિ છે અદિથી
 ૫૧ માધ્ય ઉપર હુગ્રાન્ત આવે છે ન્તો સીધો છે વચમા નુખા-
 ગનો પુન પાઠ કર્વો પડે છે ગામ નાનુ છે અદિથી ૮ માધ્ય ઉપર
 પુગણી ઠાવણી આવે છે ન્તો સીધો છે ગમેામા સાગ્રવ
 માધ્ય ઉપર હુગ્રાન્ત આવે છે ન્તો સીધો છે ગમેામા સાગ્રવ
 જવાનો રોડ છે, તે ૧૮ માધ્ય છે પુગણી ઠાવણીથી જા
 માધ્ય ઉપર શ્રીનગર આવે છે ગમેા સીધો છે શ્રીનગર જવા
 એ માધ્ય ને છે, ત્યાં નુખા મોવર અને બાસમ ના જવાના
 રસ્તા હું । થાય છે શ્રીનગરથી ૩૪ માધ્ય ઉપર અનતનાગ આવે છે
 ગમેા સીધો છે અનતનાગથી ૫૬ માધ્ય ઉપર અમરનાથ આવે છે
 ગમેા ૧૭૧ માધ્ય ચડાઈ ૧૮૧ માધ્ય ઉત્તર, અને ૨૫ માધ્ય
 સીધા આવ છે શ્રીનગરથી અમરનાથ મુખીનુ વર્ણન સીધા નબ-૧ ના
 જોડ લેતુ ન્તુ એવગળાથી અમરનાથ ૨૪૧ માધ્ય થાય છે, તેમા
 ૬૧ માધ્ય ચડાઈ ૪૮૧ માધ્ય ઉત્તર અને ૧૩૧ માધ્ય સીધો
 ગમેા આવે છે

નોટ—જમીની રૂપમા આ રસ્તે આવ, બ વે સો છે તથા ૫ ।
 અન્વર કુશી, વિષે ને નુ છે, પણ પ્રાચીન એક ચડ તેવો રસ્તો
 થોડો છે શ્રીનગર જવા મટે એવગળાથી એક રસ્તો દુષેષ બધ છે તે
 રસ્તે મોટુ ચડે છે એટલે દુષેષ રસ્તે શ્રીનગર જતુ હે વ તો પ્રાચીન
 નહીં રાધા ■ એવગળાથી શ્રીનગર જવામા નોટાદમ મનસેર, નીંદ
 બીજાલા, દુષેષ ની, નીંદારી જરી રામપુર અને બરમુદ્દ અને છે
 રોડના ઠાક બનો છે, ને યરના, ઘાટીમાં એક પડેન્તુ ૧૮૧૨) ૫૦ ૧૫)
 બસે ■ અને નેક વિષમમા શ્રીનગર પડોગી રાધા છે હેરેલીવન ૨૮૨૫
 ૭૫૦ મે રો મનો બધ છે

લીસ્ટ નં. ૪.

ઝેલમથી અમરનાથ ૨૮૭ માઈલ.

(પંચ અને ત્રીનગર થઈને.)

ઝેલમ નોર્થવેસ્ટર્ન રેલવેનું સ્ટેશન અને ઝેલમ ફીરફીકટનું હેડ ક્વાર્ટર્સ છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાકખગલો, હોસ્પીટાલ, મરાઈ, ધર્મશાળા વિગેરે છે ઝેલમથી દિલ્હી ૪૧૩, અમૃતમર ૧૩૫, વઝી-રાખાદ ૪૧, ગવલપીડી ૭૭, પેશાવર ૧૮૫, જલધર ૧૮૭, અમ્માવા ૨૬૦, અલ્પાહાખાદ ૮૦૩, મોગલ શગઈ ૮૬૭, આમનમોળ ૧૧૮૩ અને કલકત્તા, ૧૩૧૫ માઈલ છે. અહિંથી ૧૦ માઈલ ઉપર કઠીયાલી આવે છે રસ્તો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૩ માઈલ ઉતરાઈ અને ૫ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધાગણુ છે અહિં નૌકામા એમી ઝેલમ નદી ઉતરાઈ છે ગામ નાનુ છે, પરંતુ બે ચાર દુકાનો અને ઝણાનુ પાણી છે. અહિંથી ૧૩ માઈલ ઉપર મીરપુર આવે છે રસ્તો, ૫ માઈલ ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૬ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ મહેજ કાણુ છે ગામ તહસીલદારનું છે અહિં ટેલ્લીક દુકાનો અને પોષ્ટ વિગેરે છે પાણી નદી તથા ઝણાનુ મળે છે અહિંથી ૧૦ માઈલ ઉપર ચોમુક આવે છે, રસ્તો મીધો છે ગામ મોટુ છે ઝેલમ નદી નૌકાથી પાર ઉતરાઈ છે અહિં ટેલ્લીક દુકાનો છે પાણી નદીનું ઢામ આવે છે ચોમુકથી ૯ માઈલ ઉપર રાંદન આવે છે રસ્તો ૩ માઈલ ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૪ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ કાણુ છે ગામ નાનુ છે અહિં બે દુકાનો, એક નાની સગી મગઈ અને ઝણાનુ પાણી છે અહિંથી ૧૫ માઈલ ઉપર ગોવાલપુર આવે છે રસ્તો ૬ માઈલ ચઢાઈ, ૬ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૩ માઈલ મીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ કાણુ છે અહિં એક જુનો ફીલો તથા ટેલ્લીક દુકાનો અને ઝણાનુ પાણી છે અહિંથી ૧૦ માઈલ ઉપર કોટલી આવે છે રસ્તો ૩ માઈલ ચઢાઈ ૪ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૫ માઈલ મીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ મહેજ કાણુ છે ગામ મોટુ છે અહિં ટેલ્લીક દુકાનો તથા પોષ્ટ છે પાણી

નદીનું પીવાય છે. અદિથી ૧૪ માછલ ઉપર સેકરિ આવે છે. રસ્તો
 ૫ માછલ ચઢાઈ, ૩ માછલ ઉતરાઈ. અને ૬ માછલ સીધો છે.
 ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે. ગામ મોટું છે. અદિં ઝરણાનું પાણી,
 કેટલીક દુકાનો, અને પોલીસ યોદી છે, અદિથી ૧૬ માછલ ઉપર
 પંચ આવે છે. રસ્તો ૪ માછલ ચઢાઈ, ૩ માછલ ઉતરાઈ, અને ૬
 માછલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે. ગામ મોટું છે. અદિં
 કેટલીક દુકાનો, પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, કચેરી, બાગ વિગેરે છે. પીરપંખતના
 રસ્તામાં થાણામંડીથી અદિં મુઘીનો એક રસ્તો ૩૦ માછલનો છે.
 પંચથી ૧૦ માછલ ઉપર કોલુટા આવે છે. રસ્તો ૩ માછલ ચઢાઈ,
 ૩ માછલ ઉતરાઈ, અને ૪ માછલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધાર-
 ણ છે. ગામ નાનું છે. રસ્તામાં ગીટર નદી પાર કરવી પડે છે.
 અદિં બે દુકાનો છે. પાણી નદીનું પીવાય છે. અદિથી ૭ માછલ
 ઉપર અડીયાબાદસરાઈ આવે છે. રસ્તો ૪ માછલ ચઢાઈ, ૨
 માછલ ઉતરાઈ, અને ૧ માછલ સીધો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ મહેન
 કાણુ છે. અદિં એક નાની મરખી મરાઈ છે સામાન મેધો મળે છે.
 અદિથી ૭ માછલ ઉપર દેરાબાદ આવે છે. રસ્તો ૩ માછલ ચઢાઈ
 અને ૪ માછલ ઉતરાઈનો છે. ચઢાઈ ઉતરાઈ બન્ને કાણુ છે. અદિં
 બે દુકાનો અને એક મરાઈ છે. દેરાબાદથી ૧૦ માછલ ઉપર ઉરી
 આવે છે. રસ્તો ૬ માછલની સાધારણ ઉતરાઈનો, અને ૪ માછલ
 સીધો છે. ઉરીથી ૬૪ માછલ ઉપર શ્રીનગર આવે છે. રસ્તો ૧૧
 માછલ ચઢાઈ, ૫૫ માછલ ઉતરાઈ, અને ૪૭૫ માછલ સીધો છે.
 શ્રીનગરથી ૬૦ માછલ ઉપર અમરનાથ આવે છે. રસ્તો ૧૭૫
 માછલ ચઢાઈ, ૧૩૫ માછલ ઉતરાઈ અને ૫૬ માછલ સીધો છે. ઉરીથી
 અમરનાથ મુઘીનું વર્ણન સીટ નંબર ૧ માં આપેલું છે. કુલ એકમથી
 અમરનાથ ૨૮૭ માછલ થાય છે, તેમાં ૬૬૫ માછલ ચઢાઈ, ૫૭ માછલ
 ઉતરાઈ, અને ૧૬૩૫ માછલ સીધો રસ્તો આવે છે.

લીસ્ટ નં. ૫.

ગુજરાતથી અમરનાથ રફદ માઈલ.

(પીર પંજલના રસ્તે થકને)

ગુજરાત-નોર્થ વેસ્ટર્ન રેલ્વેનું સ્ટેશન છે સહેજ મોટું છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટલ, ધર્મશાળા, ડાકમગનો, સ્કુલ, વિગેરે છે સ્ટેશનથી ગામ ૧૥ માઈલ દૂર છે એકા અને મોટાનું નાહન મળે છે બગીચા મોટી છે પાણી નદીનું કામ આવે છે ગુજરાતથી રાવનપીડી ૧૦૬, લાલોર ૭૧, વઝીગમાદ ૬, આગ્રા ૪૬૦, અલ્હા આદ ૭૫૭, અબાના ૨૫૮, અમૃતમર ૧૦૩, મુબાઇ ૧૧૪૮, ઇન્ડિયા ૧૨૪૬, વખનૌ ૬૩૦, અને પંજાબ ૧૭૦, માઇલ થાય છે અહિંથી ૧૩૥ માઇલ ઉપર દેહલતનગર આવે છે રસ્તો મીઠો છે ગામ મોટું છે અહિં કેટલીક દુકાનો, પોષ્ટ, ડાકમગનો, અને નદી તથા ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી આઠ માઇલ ઉપર કોટલા આવે છે રસ્તો મીઠો છે અહિં બે દુકાનો અને ઝરણાનું પાણી છે અહિંથી ૮૥ માઇલ ઉપર ભીમવાર આવે છે રસ્તો મીઠો છે પણ જગ લમા થકને જાય છે એકા વિગેરે ચાને છે પણ રસ્તો ખાડા ખડીઆ વાળો છે ગામ મોટું અને ભીમવાર કીટ્ટીનું હેડ નાર્ટ છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ ડાકમગનો, ધર્મશાળા ગ્રેટ હાઉસ વિગેરે છે પાણી નદીનું કામ આવે છે અહિંથી ૧૪ માઇલ ઉપર સયદાઆદ આવે છે રસ્તો ૨ માઇલ ચદાઇ, ૨ માઇલ ઉતગાઇ અને ૧૦ માઇલ સીધો છે ચદાઇ ઉતગાઇમાધાગલુ છે અહિંથી બે માઇલ પશ્ચિમમા ગમાનીગામ છે ત્યાં ખાના પીનાની ચીજો મળે છે રસ્તામા ૧૦ માઇલ ઉપર એક રેસ્ટ હાઉસ આવે છે અહિંથી ૧૨ માઇલ ઉપર નવસેરા આવે છે રસ્તો ૪ માઇલ ચદાઈ, ૨ માઇલ ઉતગાઇ અને ૫ માઇલ મીઠો છે ચદાઇ ઉતગાઇ સહેજ ડાણુ છે ગામ નાનું છે પણ રસ્તો કિર્નો છે અહિં કેટલીક દુકાનો, પોષ્ટ, ડાકમગનો, મરાઇ વિગેરે છે પાણી નદીનું કામ આવે છે અહિંથી ૧૩ માઇલ ઉપર ચંગલસરાઈ આવે છે રસ્તો ૩ માઇલ ચદાઇ, ૨ માઇલ ઉતગાઇ

અને ૮ માહલ સીંચા છે ચઢાઈ ઉતગઈ સાવાગણ છે ગ્રામા
તાપી નદીનો પુલ પાગ કર્વો પડે છે અદિનાની મગઈ, ઘડગમેલ,
નકુવ, ત્રણચાન દુમનો વગેરે છે ગામ તારી નીને જમણે પિારે
છે અદિથી ૧૪ માહલ ઉપર ચાણામંડી આવે છે ગ્રતો ૪૫
માહલ ચઢાઈ, ૪૫ માહલ ઉતગઈ અને ૫ માહલ સીંચા છે ચઢાઈ
ઉતગઈ સહેજ કાણુ છે ગ્રામા મુરેન નદીનો પુલ પાગ કર્વો પડે
છે ગામની નજીકમા ગનપીગની જગ્યા છે અદિથી ૫૪ જાવો એક
ગ્રનો ત્રીમ માહલનો છે તેમાં નોગ માહલ ઉપર મુરેનગામ આવે
છે ચાણામંડી મુરેન નદીને ઘણે પિારે છે. અદિ પોષ્ટ, ઘડગ-
મેલ તથા નાની બજાર છે અદિથી ૧૦૫ માહલ ઉપર બારમણ
આવે છે ગ્રતો ૩ માહલ ચઢાઈ ૨ માહલ ઉતગઈ અને ૫ માહલ
સીંચા છે, ચઢાઈ ઉતગઈ કાણુ છે પુગની અને મુરેન નદીનો અદિ
મગમ થાય છે ગમીની નુમા નદીની અદર પાણી મેનુ નથી
ગામ નાનુ છે નજીકમા એક કિંગે ભેરા કાચક છે ગામમા એક
બે દુકાનો નાની ધર્મશાળા વિગેરે છે અદિથી ૮૫ માહલ ઉપર
પુગીયાણા આવે છે ગ્રનો ૪ માહલ ચઢાઈ, ૩ માહલ ઉતગઈ
અને ૧૫ માહલ સીંચા છે ચઢાઈ ઉતગઈ મહેજ કાણુ છે દીના
વખતમા અદિ માણસો નથી મેના ગામ નાનુ છે એક મગઈ છે.
ગામની નજીકમા એક જાલ અદુ ઉમેથી પડે છે તેનો દેખાવ
નુદર છે ગ્રનાના બે નકુ વખત ની નાગા પાગ કર્વો પડે છે,
અદિથી ૧૧ માહલ ઉપર અસીઆબાદ સગઈ આવે છે ગ્રનો
૪ માહલ ચઢાઈ ૨ નાઈવ ઉતગઈ અને ૫ માહલ સીંચા છે ચઢાઈ
ઉતગઈ મહેજ કાણુ છે ગ્રનામા રૂપગેન પુલ પાગ કર્વો પડે છે.
અદિ એ બે દુકાનો નાની સગઈ તથા નાગાનુ પાણી છે. દીના
વખતમા અદિથી સહેજ મહેજ દેખાવ છે અદિથી ૧૨ માહલ
ઉપર દુગીપુર આવે છે ગ્રનો બે માહલ ચઢાઈ, ૫ માહલ ઉતગઈ,
અને ૫ માહલ સીંચા છે ચઢાઈ ઉતગઈ કાણુ છે ગ્રનામા રૂપગેન
પુલ પાગ કર્વો પડે છે વગીના ૫૬૦ વીમ મમને એક નાની
મગઈ અને દુકાન છે પાણી જાણુ મો છે અદિથી ૮ માહલ

ઉપર શોધ્યું આવે છે રસ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૪ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૩ માઈલ મીઠો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધાગણ છે ગોપ્યુન ડીસ્ક્રીપ્શન હેડ માટે છે અહીં પોર્ટ, ટેલીગ્રાફ, ડાકમગનો સ્કુલ વિગેરે છે મજબૂત મોટી છે અહિંથી અનનનાગ જવાનો રસ્તો આગણીસ માઈલનો પહાડની અદર થઈને જાય છે જ્યાં એના આલે છે તેમ થોડા ખચ્ચ તથા કુત્રી યજુ મળે છે અમરનાથ જવાવાળાઓએ શ્રીનગર થઈને અનતનાગજના કરતા અહિંથી મીઠા જવાથી તેતા ળીમ માઈલનો ખચાવ થાય છે અહિંથી ૧૦ માઈલ ઉપર રામુ આવે છે રસ્તો ૧ માઈલ ચઢાઈ ૩ માઈલ ઉતગાઈ અને ૬ માઈલ મીઠો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ સાધારણ છે રસ્તામા ત્રણ માઈલ ઉપર એક નદી પાગ કુત્રી પડે છે ગમુ ગમચ્યુ નદીને કિનારે વસેલ છે અહિં પાચ ૭ ડુકાનો અને મુલ વિગેરે છે અહિંથી ૫ માઈલ ઉપર ખાનપુર આવે છે રસ્તો સીધો છે ગામ મોટું છે રસ્તામા બેઠિ બાલુ ચીડના વૃક્ષો છે ખાના પીવાની ચીન્ને મળે છે અહિંથી ૬ માઈલ ઉપર જહાદર આવે છે રસ્તો ૭ માઈલની માધાગણ ઉતગાઈનો અને ૪ માઈલ સીવો છે ગામ મોટું છે ખાના પીવાની ચીન્ને મળે છે અહિંથી ૭ માઈલ ઉપર શ્રીનગર આવે છે રસ્તો ૪ માઈલની માધાગણ ઉતરાઈનો અને ૩ માઈલ મીઠો છે શ્રીનગરથી ૬૦ માઈલ ઉપર અમરનાથ આવે છે રસ્તો ૧૭૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧૩૧ માઈલ ઉતગાઈ અને ૫૬ માઈલ મીઠો છે શ્રીનગરથી અમરનાથ મુઘીતું નર્જુન લીસ નમર-૧ મા જોઈ લેવું કુલ ગુજરાતથી અમરનાથ ૨૬૬ માઈલ થાય છે તેમા ૫૧ માઈલ ચઢાઈ ૫૪૧ માઈલ ઉતગાઈ અને ૧૬૧ માઈલ મીઠો રસ્તો આવે છે

નોટ—આ રસ્તે ઘણા ચોરા માણસો આવજવ કરે છે, કારણુ વરસાદની ઋતુમા રસ્તો ખરાબ થઈ જાય છે, તેમ નદી નાળા અને ચઢાઈ ઉતરાઈ વધારે આવે છે, પરંતુ ગરમીની ઋતુમા જવા આવવા માટે ઠીક છે, કેમકે પીરખજની સીનેરી કશમીરમા વખણાય છે

પ્રકરણ ૫ મુ.

જવાળામુખી (જવાલામાઝ) વિષે થોડી આલોચના અને સૂચના-
લૈંગોલિક.

જવાળામુખીનું તીર્થ પંજમના જલધર વિભાગમાં કાગડા
જિલ્લાની અદર આવેલ છે કાગડાનું ક્ષેત્રફળ ૬,૯૭૮ ચોરસ માઈલ
છે, અને તે બ્રિટિશ હકુમતમાં છે

વ્યાપારીક અને આમાર્જિક-કાગડા ડીસ્ટ્રીક્ટમાં હવા
ખાવાના અગ્રો લોચર ધરમશાળા, પાવમપુર અને દેવહાઉમી છે,
જેની ઉચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી અનુક્રમે ૪૫૦૦, ૪૦૦૦, અને ૬૭૪૦
ફીટ છે અને તેનું કુદુ પમાલુકોટ સ્ટેશનથી અનુક્રમે ૮૫, ૭૨, અને
૫૨ માઈલ છે દરેક જગ્યા મોટા જાય ■

આ જિલ્લામાં જગ્યા બહુ મોટા છે એટલે વનૌપરીઓ તથા
લાંડો અહિંથી પુષ્કળ પ્રમાણમાં બહાર જાય છે સિનાપ ત્યેડના
પત્થરો પણ અહિં બહુ મળે છે. પેદાશમાં તમામ જાતનું ધાન્ય અને
કોળા ત્યાના પુષ્કળ થાય છે

ભાના પહાડી પશુ પંજમીને મળતી બોલવવામાં આવે છે,
પરોવશમાં પુરો પાવજમો, ખમીમ અને ફેટા ગળે છે. સ્ત્રીઓ
ખમીમ જેવું પેંગણ પાવજમો અને નાની સગખી સાડી ગળે છે-
દેખાવમાં હાથપુષ્ટ અને તદુરસ્તીમાં તેઓ બહુ માગ ગ્હે છે.

રૂઝતાઓ—જવાળામુખી જવાના ધણા રૂઝતા છે, પરંતુ
તેમાં મુખ્ય બે છે પહેલો પાણુકોટ ચંદને, અને બીજો હોશીપા
પુર ચંદને

જે માણુઓ અમગનાથની યાત્રા કરી જન્મુ તન્ક પાછા ફરે
હોય તે જવાળામુખીની યાત્રા કરવા ધાર તો જન્મુથી રેવેમાં
અથવા મામાન ન હોયતો પગરસ્તે પાણુકોટ આવી, ત્યાંથી જવાળા
મુખી આવી, ત્યાંથી સીમવા અને મન્સુગી થઈ ગંગોત્રી યમુનોત્રી
જવા ધારે તો તેમ પશુ કરી શકે છે (ગંગોત્રી યમુનોત્રી યાત્રાના

વખતેજ) પરતુ જેની પાસે વધારે સામાન હોય અથવા તો આવવાને અસક્ત હોય તેમણે તેમ કરવું હીક નથી કારણકે જવાળામુખીથી પગરૂતે મીમના ૧૦પાા માધલ થાય છે, અને મીમનાથી મન્સુરી ૧૫૦ા માધલ થાય છે અન્યત્ર જેને પહાડોમા ફરી કુદરતી મળહ આખવાનો શોખ હોય તેના માટે તો તે ઉત્તમ છે

વાહુનો—પડાણકોટથી જવાળામુખી સુધી મોટર એજ વિગેરે જાય છે લાકુ એક બેગાફના રૂા ૩) થી ૫) લાગે છે

હોશીયારપુરથી જવાળામુખી જના માટે વોડા, બગદગાડી, એકા અને મોટર મળે છે લાકુ હીરટમા જણાવેન છે

સમય —આયાત્રા બારેમાસ થઇ શકે છે, પરતુ મેળાનો સમય ચૈત્ર સુદી ૯ અને આસો સુદી ૯ ની નવગત્રીનો છે, એટલે જેને મેળામા જવા ઇચ્છા હોય તેને તે સમય પહેલા જવાળામુખી પહોચી શકાય તેમ ઘેરથી નીકળવું જોઇએ

સૂચના —જવાળામુખીની યાત્રાએ જવામા વધારે સામાન કે કપડાની જરૂર નથી કારણકે ત્યા હડી વધારે પડતી નથી તેમ જતા આવતા વધારે જિવસો પણ લાગતા નથી હોશીયાગપુરથી જવાળા મુખી જનારે જનધર સીંગી ન ઉતરતા જલધરકેન્ડોન્મેન્ટ ઉતરી હોશીયાગપુર જતી દ્રેધનમા બેસવું જોઇએ

પડાણકોટથી જવાળામુખી જનારે અમૃતસર આવી ત્યાથી પડા કોટ જતી દ્રેધનમા બેસવું જોઇએ સારો અને સગવડવાળો રસ્તો પડાણકોટનો છે એટલે યાત્રાળુએ બનેલા સુધી તે રસ્તે જવું હીક છે

દિલ્હી તરફથી આવનાર યાત્રાળુઓએ પડાણકોટ અથવા જન ધરની સીધી ટીકી લેવાથી રસ્તામા આનતા કુરક્ષેત્ર તીર્થની યાત્રા થઇ શકે છે કુરક્ષેત્ર જકસનથી ચાણેધર ત્રણ માઇન છે વાહનમા એકા (વોડાગાડી) મળી જાય છે તેમ રેલ્વેમા પણ જઇ શકાય છે કુરક્ષેત્રથી નરવાના જતી દ્રેધનમા ત્રણ માઇન ઉપર ચાણેધર પહેલુ સ્ટેશન આવે છે અહિ ચાણેધર મહાદેવનું મંદિર એક મીઠાપાણીના મરોવરમા છે, અને મરોવરને ફરતો ઘાટ બાધેન છે તે જોવા લાયક છે પાડવ કૌગવનું મહાભારત યુદ્ધ અહિ થએલ હતું

તે સુદ્ધ ક્ષેત્રનું વિદ્યાગ્ર મેદાન, બિંમની બાણ સખા, અર્જુનના બાણથી ગંગાનું નિકળતું, દ્રોણાચાર્ય, કર્ણ, અભિમન્યુ, આદિ વીર-યોદ્ધાઓના મરંમરણો વિગેરે જોવા જેવાં છે. સૂર્ય ગૃહણ હોય ત્યારે અહિં મોટો મેળો લગાય છે. અહિંયાં કેટલીક ધર્મશાળાઓ અને મદાવતો છે. શહેર મોડું છે. કુરુક્ષેત્રથી દિલ્હી ૯૭, કલકત્તા (દિલ્હી થઇને) ૧૦૦૦, મુંબઇ (દિલ્હી થઇને) ૯૬૨, મથુરા ૧૮૬, કાનપુર ૩૬૬, અલ્લાહાબાદ ૪૮૮, મદરાનપુર (અંબાલા થઇને) ૭૬, અને હરદ્વાર ૧૨૬ માઇલ થાય છે.

યાત્રાના માઇલ અને લાગતો સમય:—

૧ પઢાણકોટથી જવાગામુખી જઈ ત્યાંજ પાછા આવતાં ૧૪૬ માઇલ થાય છે, અને સમય બેથી પાંચ દિવસનો લાગે છે; કારણ કે મોટરમાં અવાય જવાય છે.

૨ હોંશીયારપુરથી જવાગામુખી જઈ ત્યાંજ પાછા આવતાં ૬૮ માઇલ થાય છે, અને સમય પાંચથી માન દિવસનો લાગે છે.

દ્રશ્ય.—જેણે જવાગામુખી પર્વતો ન જોયા હોય, તેને માટે જવાગામાઇનું સ્થાન ખરેખર જોવા લાયક છે. જવાગામુખીના પર્વતો જ્યાં જ્યાં કાટે છે, ત્યાં થોડી મુદત મુધી પર્વતમાંથી જવાગા નિકળ્યા પછી આપોઆપ શાન્ત થઈ જાય છે, પણ અહિં તેમ થતું નથી તેજ અહિં નિશ્ચિત છે.

લીસ્ટ નંબર ૧.

પદાણુકોટથી જ્વાળામાધ ૭૪૫ માધલ.

પદાણુકોટ નોર્થવેસ્ટર્ન રેલવેનું સ્ટેશન છે અમૃતમગથી ગુરદા-
અપુર થઇને રેલવેની એક બાજુ અહિં સુધી આવેલી છે પદાણુકોટથી
અમૃતમર ૬૭, લાહોર ૧૦૦, મુમાઈ (અમૃતમર અને દિલ્લી થઇને)
૧૨૧૦, ઝાનપુર ૬૧૬, હરદ્વાર ૩૨૨, દિલ્હી ૩૪૫, જમ્મુ ૨૧૪,
લખનૌ ૫૬૪, આમ્રા ૪૬૭, અને અલ્મોડામાદ ૭૩૬ માધ્ય થાય છે
પદાણુકોટ મોટું શહેર છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટાલ, ધર્મશાળા,
મગધ, હોટલો, મદિરા, પાણીના નજો, ઇલેક્ટ્રીક, હાઇસ્કુલ, કોર્ટ
અને મોટી બજાર છે અહિંથી કાગડા, દેવદાઉમ્મી, વૈજનાથ, અને
ધર્મશાળા સુધી મોટું એકા જાય છે જ્વાળામુખી મોટુંમા જતા
નીચેના ગામો ગ્રામમા આવે છે પદાણુકોટથી ૧૬ માધ્ય ઉપર નુર
પુર આવે છે ગ્રામો મીધો છે અહિં ડાકમગલો, જુનો કીપો, અને
મોટી બજાર છે અહિંથી ૧૪ માધ્ય ઉપર કોટલા અથવા ત્રીલો
કીનાથ આવે છે ગ્રામો ૨ માધ્યની માધ્યગણુ ચદાઇ, અને ૧૨
માધ્ય સીધો છે અહિં ડાકમગલો અને નાની બજાર છે ગ્રામમા
દહમ અને બગદાટ નદીના પુલો પાડે ગ્રામ પડે છે અહિંથી ૧૦
માધ્ય ઉપર શાહપુર આવે છે ગ્રામો ૧ માધ્ય ચદાઇ ૧, માધ્ય
ઉતગાઈ, અને ૮ માધ્ય સીધો છે ચદાઇ ઉતગાઈ માધ્યગણુ છે અહિં
પોષ્ટ, ડાકમગલો, અને નાની મજાર છે ગ્રામમા જોની નદીનો
પુન પાર કરવો પડે છે અહિંથી ૧૪ માધ્ય ઉપર કાંગડા આવે છે
ગ્રામો મીધો છે માણુ ગગાને કિનારે કાગડા મોટું શહેર છે નદીની
પામે ૧૫૦ ફીટ ઉચો એક સ્તંભ જોના લાયક છે અહિં પોષ્ટ, ટેની
ગ્રાફ, હોસ્પીટાલ, સ્કુલ ડાકમગલો, ધર્મશાળા, અને મોટી મજાર
છે કાગડામા મદામાયા વજરેશ્વરીનુ પ્રસિદ્ધ મદિર છે ગ્રામમા પતથરા
અહિં ધણા મગ છે અહિંથી ૬ માધ્ય ઉપર રાણીતાલ આવે છે
ગ્રામો ૨ માધ્ય ચદાઇ, ૨ માધ્ય ઉતગાઈ, અને ૫ માધ્ય મીધો છે

ચલક ઉત્તરમાં માધ્યમ છે ગામ નાનું છે, અહિં ડાકમગરો અને
 બે ત્રણ દુકાનો છે. અહિંથી ૧૧૧ માઈલ ઉપર જવાગામાઈ આવે
 છે રસ્તા ૧૧ માઈલ ચલક, ૧ માઈલ ઉત્તરમાં, અને ૬ માઈલ
 સીધો છે ચલક ઉત્તરમાં માધ્યમ છે અહિં સાદાણીની વખતી
 વધારે છે પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલિફોન, ડાકમગરો મુખ્ય, પોલીસ
 યોદ્ધા, ૭ વર્મચાગા અને મોટી જાગર છે પાણી કુવા અને ઝાણાનું
 કામ આવે છે અહિં જવાગામાઈનું મોડું મંદિર છે, તેમાં જવાગા-
 માઈની મૂર્તિ જ્યોતિ સ્વરૂપ છે મંદિરની અંદર ૭ જ્યોતિ નીકળે છે
 તેમાં મોટી જ્યોતિને જવાગામાઈ તરીકે માનવામાં આવે છે આ
 જ્યોતિના ફૂટો ત્રણ ફીટ લાંબો, પહોળો અને ઉંચો ૬ ફીટ બાંધેલ છે.
 જ્યોતિ લગભગ એક ફૂટ ઉંચી નીકળે છે મંદિર ઉપર ત્રણના પત્રો
 મટી મોનાનો બીજો ફૂટ છે તે ઉપર સોનાનો મોટો ફાગ છે.
 જ્યોતિમાં યાત્રાગુઓ પેડા, ફૂલ વિગેરેનો ભોગ ધરાવે છે, અને પૂજા
 દીપ કરે છે મંદિરની પાસેજ અમિત્ય મહાદેવ, ઉત્તમ જંગલ
 અને મિલ નાગાર્જુનની મૂર્તિઓ જુના જુના મંદિરોમાં છે મંદિરના
 ચોકમાં બે મગ્ગ જાગના કુડ છે પ્રમાણ રૂપે ત્રિપુરી નારાયણની જેમ
 અહિંથી ૫૫૫ દરબન ફૂટની જગત ૫૫૫ જવામાં આવે છે

દેરી પુગાળામાં સંખેન છે, કે કનખસમાં દશના થતી અંદર દેરી
 બગીચામાં ત્યાં, તેમની જોડાણ અહિં મમાણી, ત્યાંથી અહિં જ્યોતિ
 સ્વરૂપ દેવીના દશના થાય છે નવગણિનાં અહિં મોટા મેળા જગત
 છે, ત્યાં દાનદેવ યાત્રાગુ ફર ફરથી આવે છે સદાગુ જાગીઓ અહિં
 હજીવ રૂપ મેળવે છે, તેના સાખત મજા મોજુર છે વધારે અંદર
 દેરી વાત નો એજ છે કે અહિં દેરી કે પગરો બે ન જાગને નથી
 મંદિરથી મોટું ફર જાગજાગના નામની જાગ જ્યોતિ સાવક છે ઉપર
 માત્ર મામમાં કેટલાક દેરી દેવના મંદિરો છે મગ જગત અંદર
 જ્યોતિ નાનું કામ અહિં વધારે રૂપ છે જગત નામજાગી ઉપર મગ
 દેરી મપાટીથી ૩,૨૮૪ ફીટની છે ૫ જોડાણ જગત મુખી ફર
 જગત મપાટીથી ૫૫૫ છે, તેમાં ૧૧૧ જગત મપાટી, ૪ માઈલ ઉત્તરમાં,
 અને ૧૧ માઈલ નાનું રસ્તો આવે છે.

લીસ્ટ નં. ૨.

હોંશીયારપુરથી જવાળામાધ ૪૯ માઇલ.

હોંશીયારપુર નોર્થવેસ્ટર્ન રેલવેનું સ્ટેશન છે જનધર કેન્ટોનમેન્ટથી અહિં સુધીની રેલવે પ્લાન્ક છે, જે, ૦૪ માઇલની છે, અને ભાડુ રૂ. ૦૮૫ પડે છે જલધર કેન્ટોનમેન્ટથી જલધરસીટી ૩, અમૃતમગ પગ, પકાણુકોટ ૧૧૯, વઝીરાબાદ ૧૪૬, મહગનપુર ૧૫૪, આગ્રા ૨૪૮, અલ્લાહાબાદ ૬૦૧, મુમ્બ ૧૦૯૧, કાનપુર ૪૯૭ દિલ્હી ૨૨૬, જમ્મુ ૧૯૮, ઝેનમ ૧૨૭, કનકતા ૧૧૧૬ અને પુના ૧૧૯૯ માઇલ થાય છે જનધરથી હોંશીયારપુર એ. અને મોડેગમા પણ જવાય છે હોંશીયારપુર મોડું શહેર છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ધર્મશાળા હોસ્પીટાલ મકુન, ડાકમગલો કચેરી મરાઇ, હોટલો અને મંદિરો છે અહિંથી જવાળામુખી જવા માટે કુચી, લોહ બગલગાડી એકા અને મોટર મગી શકે છે ભાડુ જતા આવતાનું એક માણુ સનુ એકાનુ રૂ. ૮ થી ૧૦) બગલગાડીનુ ૫ થી ૬ મોડાના ૫ થી ૭ કુનીના ૩ થી ૫ અને મોટરનુ ૧૦ થી ૧૪ લાગે છે પણ ન્યા સુધી પુરી સ્વાગી ન મળે ત્યા સુધી વાહન મગલુ મુશ્કેલ છે અહિંથી ૧૧૧ માઇલ ઉપર મંગવારચી આવ છે રત્નો સહેજ ચઢાઇનાળો પણ મીધો છે વચમા પાચ માઇલ ઉપર એ ડાકમગલો અને બે દુકાનો આવે છે આ ચગીમા પણ નણુ ચાગ દુકાનો અને ઝગલાનુ પાણી કાઇ કાઇ વખત મળે છે અહિંથી ૬૧ માઇલ ઉપર બનુ ચટી આવ છે રત્નો મીધો છે અહિં બે તણુ દુકાનો અને ઝગલાનુ પાણી છે અહિંથી ૪ માઇલ ઉપર મચચટી આવ છે રત્નો માધારણુ ચઢાઇનો છે અહિં ધર્મશાળા અને માધુઓનો મ છે બે દુકાનો અને ઝગલાનુ પાણી છે અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર અબામુકામ આવ છે રત્નો ૩ માઇલ ચઢાઇ, ૧ માઇલ ઉતગાઇ અને ૩ માઇલ સીવો છે ચઢાઈ ઉતગાઇ માધાગણુ છે ત્યમા તણુ માઇલ ઉપર એક નાની ચટી આવે છે, સા ધર્મશાળા અને બે દુકાનો છે

અબા મુકામમાં ધર્મશાળા, ૭ માત દુકાનો, એક મગેવર તથા ચિંતાપૂર્ણદેવીનું મંદિર છે. અદિથી ૧૦ માઈલ ઉપર દેહુરા (ગોપીપુર) આવે છે. રસ્તો ૫ માઈલની માધ્યમથી ઉતરાઈને અને ૫ માઈલ મીધો છે. વચમાં આઠ માઈલ ઉપર એક ચટ્ટી આવે છે, ત્યાં બે ત્રણ દુકાનો છે, ત્યાંથી ડેડ માઈલ ઉપર બીયામ નદીનો પુલ પાગ કરી અડધો માઈલ ચાલતાં દહેગામ આવે છે. અદિ પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટાલ, ગ્રાન્જરો, ધર્મશાળા અને મોટી બજાર છે. અદિથી ૬૫ માઈલ ઉપર જવાગામાઈ આવે છે. રસ્તો ૩ માઈલ ચલાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૪૫ માઈલ મીધો છે. ચલાઈ ઉતરાઈ માધ્યમથી છે. દેહરાથી દેડ માઈલ ચાલતાં બે રસ્તાઓ આવે છે, તેમાં ડાબા દાથ તરફનો કાંગડા અને જમણા દાથ તરફનો જવાગામુખી જાય છે. રસ્તામાં એક નદીનો પુલ પાર કરે પડે છે. જવાગામુખીનું વર્ણન સીગ્ડ નં ૧ માં આપેલું છે. દોંડીયાગુરથી જવાગામુખી કુલ ૪૬ માઈલ થાય છે, તેમાં ૧૦ માઈલ ચલાઈ, ૮ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૩૧ માઈલ મીધો રસ્તો આવે છે.

નોંદ—આ રસ્તો, પાણકોટના કાનાં દ્વેષ છે, પણ પાણકોટના કોટડો સારો નથી. તેમજ જવાગામુખીને મારે થતી વખતે મોટર પણ મળતી નથી. સિવાય પાણકોટના રસ્તો કોટડો ખોરા અને પડીની મનવડતા કે અશ્રમ પણ નથી બેસે એ રસ્તે મુખરો બેઠા બધે છે પણ ૧૯૫૬ માં મુખરોનો મધ દોષ તો વધુ વિશેષ બેઠા બધેથી મળી આવે છે મારે વતણુએ ૧૫૬ની બજાર જ્યાંથી ૬૫૦ જેમ કે બેસે તેમ કરું

લીસ્ટ નં. ૩.

જમ્મુથી જ્વાળામાધ ૧૪૯૫ માધલ.

(ઝસરોટા અને પઠાણકોટ થઈને)

જમ્મુથી ૧૨ માધલ ઉપર ઈસ્માઇલપુર આવે છે ૨૨૦૫ ૨ માધલ ચઢાઈ, ૧ માધલ ઉતરાઈ, અને ૯ માધલ સીધો છે, ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે રસ્તામા તાપી નદીનો પુલ પાર કરવો પડે છે અહિ કૅટલીક દુકાનો અને નદીનું પાણી છે ગામ મોટું છે, અહિથી ૧૩ માધલ ઉપર સામ્બા આવે છે ૨૨૦૫ મીલો છે આગામ તહ સીનદારનું છે અહિ ખાવા પીવાની ચીજો અને ઝણાનું પાણી મળે છે અહિથી ૧૨ માધલ ઉપર અપાલેહુ આવે છે ૨૨૦૫ સીધો છે વચમા રાવી નદીનો પુલ પાર કરવો પડે છે અહિ ખાના પીનાની ચીજો તથા નદીનું પાણી મળે છે અહિથી ૧૨૫ માધલ ઉપર ઝસરોટા આવે છે ૨૨૦૫ ૧ માધલ ચઢાઈ, ૨ માધલ ઉતરાઈ અને ૯ માધલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતરાઈ સાધારણ છે ગામ મોટું છે અહિ પોષ્ટ, ડાકખાનું, કૅટલીક દુકાનો અને નદીનું પાણી છે, અહિથી ૧૨ માધલ ઉપર કુતોહુ આવે છે ૨૨૦૫ સીધો છે ગામ ગાવી નદીને જમણે કિનારે છે અહિ પોષ્ટ, ડાકખાનું અને કૅટલીક દુકાનો છે પાણી નદીનું પીવાય છે અહિથી ૬ માધલ ઉપર માધોપુર આવે છે ૨૨૦૫ સીધો છે ગામ નાનું છે અહિ પોષ્ટ, નાની બજાર અને કેનનની વર્કશોપ વિગેરે છે ખાના પીનાની ચીજો મળે છે અહિથી ૮ માધલ ઉપર પઠાણકોટ આવે છે ૨૨૦૫ સીધો છે અહિથી ૫૪ માધલ ઉપર કાંગડા આવે છે ૨૨૦૫ ૩ માધલ ચઢાઈ, ૧ માધલ ઉતરાઈ, અને ૫૦ માધલ મીલો છે કાંગડાથી ૨૦૫ માધલ ઉપર જ્વાળામાધ આવે છે, ૨૨૦૫ ૩૫ માધલ ચઢાઈ, ૩ માધલ ઉતરાઈ અને ૧૪ માધલ સીધો છે પઠાણકોટથી જ્વાળામાધ સુધીનું વર્જુન વીગટ નબર ૧ માળેઈ લેવું કુલ જમ્મુથી જ્વાળામાધ ૧૪૯૫ માધલ થાય છે, તેમા ૯૫ માધલ ચઢાઈ, ૩ માધલ ઉતરાઈ, અને ૧૩૩ માધલ મીલો ૨૨૦૫ આવે છે

લીસ્ટ નં. ૪.

શ્રી જ્વાળામાધથી હરદ્વાર ૩૦૦ માઈલ
(સીમલા, મન્સુરી અને દેહરાડુન થી)

જ્વાળામાધથી ૬૫ માઈલ ઉપર નાંદન આવે છે ગ્રંથો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૪૫ માઈલ મીચો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે ગામ નાનુ છે ગ્રંથામા ખીયામ નદી પાટ કચ્વી પડે છે અહિ ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે અહિથી ૧૪ માઈલ ઉપર હુમીરપુર આવે છે ગ્રંથો ૩ માઈલ ચઢાઈ, ૨ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૬ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે ગામ મોકુ છે અહિ પોષ્ટ, ડાકમગરો, પોલીમ ચોટી વિગેરે છે હુમીરપુર તહસીલદારનુ ગામ છે, અહિ ખાવા પીવાની ચીજો મળી શકે છે અહિથી ૧૬ માઈલ ઉપર ડાંગો આવે છે ગ્રંથો ૩ માઈલ ચઢાઈ, ૪ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૬ માઈલ મીચો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ મહેજ ધણુ છે, ગ્રંથામા બે ત્રણ નાના ગામો આવે છે અહિ ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે અહિથી ૮ માઈલ ઉપર કુમાર હુદી આવે છે ગ્રંથો ૨ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૫ માઈલ સીચો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ મહેજ ધણુ છે અહિ ખાવા પીવાની ચીજો મળે છે અહિથી ૬ માઈલ ઉપર છીવાસપુર આવે છે ગ્રંથો મીધો છે વચમા મનવજ નદી પાટ કચ્વી પડે છે ગામ મતનગરો ડામે કિનારે છે તહસીલ ૧૨ અહિ ગહે છે ખાવાપીવાની ચીજો મળી શકે છે અહિ પોષ્ટ ડાકમગરો, અને પોલીમચોટી વિગેરે છે અહિથી ૧૦ માઈલ ઉપર છુત્તુન આવે છે ગ્રંથો ૧ માઈલ ચઢાઈ, ૧ માઈલ ઉતગાઈ, અને ૮ માઈલ સીધો છે ચઢાઈ ઉતગાઈ માધાગણુ છે અહિ ડાકમગરો છે ખાવાપીવાની ચીજો મળી શકે છે અહિથી ૧૧ માઈલ ઉપર સગીકીહામી આવે છે ગ્રંથો ૧ માઈલની માધાગણુ ઉતરાવગરો અને ૧૦ માઈલ મીધો છે અહિ નાની બજાર અને ડાકમગરો છે અહિથી ૧૧ માઈલ

ઉપર કાનીયાર આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની ચઢાઇ, ૧ માઇલની ઉતરાઇ અને ૭ માઇલ મીઠો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સહેજ કઠણ છે. ગામ નાનું છે ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે અહિંથી ૯ માઇલ ઉપર સઘરી આવે છે રસ્તો ૨ માઇલની મહેજ કઠણ ચઢાઇનો, અને ૭ માઇલ સીધો છે અહિં નાની બજાર, ડાકમગલો, તથા સરાઇ છે અહિંથી ૧૦ માઇલ ઉપર સીમલા આવે છે રસ્તો ૧ માઇલની કઠણ ચઢાઇનો અને ૯ માઇલ મીઠો છે હિંદુસ્તાનનું હવા ખાવાનું સુખ્ય સ્થાન સીમલા ગણાય છે તેની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૭,૧૧૬ ફીટની છે હિંદના ગવર્નર જનરલ (વાઇસરોય સાહેબ) ગરમી અને વરસાદની ઋતુમાં ઘણું કરીને અહિં રહે છે તેમનો બગલો ૭,૨૨૦ ફીટની ઉંચાઈ ઉપર છે વડીકાઉન્સીલની બેઠક ગરમીની ઋતુમાં અહિં થાય છે. મોટા મોટા ગૃહસ્થોના બગીચા અને બગવા અહિં છે, સીમલા, નાની નાની બજારો અને ગામોમાં છુટું છવાયું લગભગ ૧૮ માઇલમાં પથગાયેલ છે ગામોના નામો સમર-હીસ, સીમલા, સન્નેની, મસોમરા, બાથુગજ, અને જાકુ વિગેરે છે. મહિથી ઉંચી જગ્યા જાકુની છે, તેની ઉંચાઈ સમુદ્રની સપાટીથી ૮,૪૦૦ ફીટની છે અને ત્યાં એક મંદિર છે, જેમાં ગમ, લક્ષ્મણ સીતાજી અને હનુમાનજીની મૂર્તિઓ છે બાથુગજમાં વાઇસરોય સાહેબનો બગલો છે. જોનાલાયક ગ્રંથોમાં લક્ષ્મણજી, માલ બજાર મીડલબજાર ગીરબજાર, જૈનમંદિર, કપની બાગ વિગેરે છે વાહનમાં રીક્ષા મળે છે જે નાની સરખી ટમ ટમના આકારના ગબડા પાગવાળા બે પૈડાના એકદમ હલમ હોઇ એક માણસ બીજા માણસને તેમાં બેસારી સહેવાઇથી બેસી જાય છે બાકુ પલુ ઘણું મજતુ રહે છે અર્થાત એક કલાકનો એક રૂપીઓ ને માત્ર કલાકના લગભગ ત્રણ રૂપીઆ આપતા પડે છે એટલે થોડા ખર્ચમાં સીમલાનો કેટલોક ભાગ એક દિવસમાં જોઇ શકાય છે. જો કે ખરી રીતે તો આખું મીમલા જોવા લાયક છે, કાગલુ કે ધનવાનોએ તેને શણગારવામાં કમી નથી ગખી, અર્થાત એક બનાવડી સ્વર્ગ બનાવવા પુગતી કાશીય કરેલ છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ

ટેક્સિડાન, બેકેડા, હોટનો, લાયસેગીયો ઇન્વેક્ટ્રીક લાઇટ, પાણીના નગો, હોમ્પીગયો, ડાકબગના વિગેરે છે અહિં લશ્કરી હાવણી પણ ગહે છે ગરમીની કસુમા મગકાગી ઓફીસરો મીમવાથી હ માધ્ય દૂર મસોબનમા જાય છે ત્યા ગવર્નમેન્ટ હાઉસ છે બહાર ગામના યાત્રાળુઓ જે બેચાગ દિવસને માટે મીમવા જેવા જાય તેને માટે ઉત્તરવાની સગવડ મનાતન ધર્મ મખા, જૈન ધર્મસાગા, અને હિંદુ હોટયોમા થઇ શકે છે મીમવામા ગામના દેવીનુ મંદિર પ્રસિદ્ધ છે અને તે ઉપરથી ગામનુ નામ લામગા મટીને મીમના પડયુ કહેવાય છે અહિં પોડ દોડ, ટેનીમ અને યુગોવ ખેતવાના મેદાનો પણ છે કાનકાથી સીમમા રેલ્વે ગતે ૬૦ માઇન થાય છે પણ ભાડુ ૧૧૬ માઇનનુ લાગે છે તા ૧૫ માર્ચથી ૧૫ નવેમ્બર સુધીજ કાવગથી સીમવાની રેલ્વે ચાલુ ગહે છે ગસ્તામા નાના મોટા ૧૬ ગેશન આવે છે કાગથી મીમવા મોગ ગસ્તે ૫૭ માઇન અને ૫૭ ગસ્તે ૪૧ માઇન થાય છે વાહનમા બોડા, ખચ્ચર, ડાડી વિગેર મગી શકે છે કાલકા ગેશનથી અબાવા ૪૦ માઇન થાય છે અને અબાવાથી આગ્રા ૨૪૫, અલ્લાહાબાદ ૪૬૮, કાનપુર ૩૬૪, દિલ્લી ૧૦૩, હુમ્દા ૧૦૧, લખના ૩૭૩, શહગનપુર ૫૧, કુરુક્ષેત્ર ૨૬, પાણીપત ૬૮ અમૃતમગ ૧૫૫, જમ્મુ ૩૦૧, એનમ ૨૬૦, જ્યધ ૧૦૩, કગથી ૮૪૬, યુગાઇ ૬૮૮, કનકતા ૬૧૩, લાહોર ૧૮૭, પાણીપત ૨૨૨, ગવનપીડી ૩૬૭, મીયાગકોર ૨૭૬, વઝીગમાદ ૨૪૬ અને પેશાવર ૪૭૫ માઇન થાય છે કાવગથી સીમવા આવના રમ્તામા ધગમપુર ગેશનથી આ માઇન ઉપર કસૌલી આવે છે, ત્યા હડકાયા કુનગ કડકાયા હોય તેનો દનાગમાગવાર થાય છે ધગમપુરથી કમૌની સુધી મગક છે વાહનમા બોડા, ડાડી, જાપાન, મોટર, વિગેરે મગી જાય છે કાવગથી ધગમપુર ૨૦ માઇન થાય છે કાવગથી પણ કમૌની જવાય છે, પગલુ ગસ્તો ૬ માઇલનો લગભગ ખગાય છે એટલે મોગ વિગેરે વાહન આવી સગા નથી કમૌતીમા પોષ્ટ, ટેનીયાક, ગમ્બગનો, દેશનો નાની જગર અને લશ્કરી હાવણી છે અહિંની ઉચાઇ મસુદની મપાટીથી

૬,૩૨૨ શીટની છે હવાપાણી અહિંના બહુ સારા છે. સીમવાથી ૨૧ માઇલ ઉપર સંજોલી આવે છે રસ્તો સીધો છે અહિં મોટી બજાર છે. સંજોલી સીમવાનુજ પેટા ગામ છે અહિંથી ૬૧૧૧ માઇલ ઉપર ફાગુ આવે છે રસ્તો ૧ માઇલની સાધારણ ચઢાઇનો, અને ૮૧૧૧ માઇલ સીધો છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ ડાક-બગલો અને ટેલીફોન તથા નાની બજાર છે અહિંથી ૮ માઇલ ઉપર સાઇનજ આવે છે રસ્તો ૨ માઇલ ચઢાઇ, ૧ માઇલ ઉતરાઇ અને ૫ માઇલ સીધો છે. ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે ગામ નાનું છે, પણ ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર ધાર ગામના આવે છે રસ્તો ૨ માઇલની સાધારણ ચઢાઇનો અને ૫ માઇલ સીધો છે. ચઢાઇ સાધારણ છે ખાવાપીવાની ચીજો અહિં મળી શકે છે અહિંથી ૬ માઇલ ઉપર પાતરનાલા આવે છે રસ્તો ૩ માઇલ ચઢાઇ, ૧ માઇલ ઉતરાઇ, અને ૨ માઇલ સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ કંઇ છે. અહિં પણ ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે અહિંથી ૧૦ માઇલ ઉપર ચેપલ આવે છે રસ્તો ૧ માઇલની સાધારણ ઉતરાઇનો અને ૬ માઇલ સીધો છે અહિં ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે અહિંથી ૧૦ માઇલ ઉપર પીઓન્ડ્રા (કુડી) આવે છે રસ્તો ૨ માઇલની સાધારણ ઉતરાઇનો, અને ૮ માઇલ સીધો છે અહિં ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે, પણ પાણીની તગી છે અહિંથી ૮ માઇલ ઉપર ટીકરી આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલ ચઢાઇ, ૧ માઇલ ઉતરાઇ, અને ૪ માઇલ સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે અહિં ડાકબગલો તથા નાની બજાર છે રસ્તામા બે માઇલ ઉપર સાપુ નદી પાર કરી પડે છે અહિંથી ૫ માઇલ ઉપર મંડળ આવે છે રસ્તો ૨ માઇલની સાધારણ ઉતરાઇનો અને ૩ માઇલ સીધો છે રસ્તો જગતમા ચઇને જાય છે રસ્તાની સીનેરી જોવા લાયક છે. અહિં ડાકબગલો છે, તેમા ખાવાનુ મળતુ નથી પણ પાણી મળે છે અહિંથી ૬ માઇલ ઉપર માઇન્ડ્રોટ આવે છે રસ્તો ૨ માઇલ ચઢાઇ, ૩ માઇલ ઉતરાઇ, અને ૪ માઇલ સીધો છે ચઢાઇ ઉતરાઇ સટેજ કંઇ છે રસ્તામા પાંચ માઇલ ઉપર ટોન નદીનો પુલ પાર કરવો પડે છે અહિં કે પ કરવાનુ મેદાન

છે પામે બંગલો છે. ગામ થોડે દૂર છે, તેમાં ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે. અદિથી ૯ માઈલ ઉપર કુતીયાણા આવે છે ગ્રન્થો ૫ માઈલની માધ્યમ ઉતરાઈનો અને ૪ માઈલ સીવો છે, અદિ ફોરેસ્ટ બગલો છે. ગામ નાનું છે ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે. અદિથી ૬ માઈલ ઉપર લોકુર આવે છે. ગ્રન્થો સીવો છે. અદિ ફોરેસ્ટ બગલો છે. ગામ નાનું છે. ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે અદિથી ૬ માઈલ ઉપર કિનાનીપાની આવે છે. ગ્રન્થો ૩ માઈલની ચડાઈ, ૧ માઈલની ઉતરાઈ, અને ૨ માઈલ મીવો છે ચડાઈ ઉતરાઈ મહેજ કાણુ છે અદિ ફોરેસ્ટ બગલો અને નાની ચડાઈ છે ખાવા-પીવાની ચીજો મળે છે અદિથી ૧૧ માઈલ ઉપર દેવબન આવે છે. ગ્રન્થો ૩ માઈલ ચડાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૬ માઈલ મીવો છે ચડાઈ ઉતરાઈ માધ્યમ છે. અદિ ફોરેસ્ટ બગલો અને ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે. અદિથી ૪ માઈલ ઉપર ચક્રતા આવે છે ગ્રન્થો ૧ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૨ માઈલ મીવો છે. ચડાઈ ઉતરાઈ માધ્યમ છે. અદિ સરકરી હાવળી ગહે છે. ખાવાપીવાની ચીજો મળી જાય છે. ચક્રતાની ઉચાઈ મમુદની મપાટીથી ૭૦૫૧ ફીટની છે અદિથી દેવગદુન મોટા ગ્રન્થો ૫૫૦ જવાય છે, તેમાં ૨૮ માઈલ ઉપર કાલસી અને ૬૦ માઈલ ઉપર દેવગદુન આવે છે ખાદ્ય એક પેમેન્ટનું રૂપીઆ ૧૦ લાગે છે. ૫મ રસ્તે માનાપી દ્વા માધ્યમ ઉપર પોકરી આવે છે. ગ્રન્થો ૨ માઈલ ચડાઈ, ૨ માઈલ ઉતરાઈ, અને ૫મા માઈલ મીવો છે ચડાઈ ઉતરાઈ માધ્યમ છે ગામ નાનું છે, ૫૫૦ ખાવાપીવાની ચીજો મળી ગહે છે. અદિથી ૩ માઈલ ઉપર મેવાલીયા આવે છે ગ્રન્થો ૧ માઈલ ચડાઈ, ૧મા માઈલ ઉતરાઈ, અને ૧મા માઈલ મીવો છે ચડાઈ ઉતરાઈ માધ્યમ છે. અદિ રેલ દાઉન તથા ડાઉન જાય છે.

* જનસંખ્યા તથા જમીન બચવેલ બચેલ

+ પગીક વર્ગેલ દીવ દેવેલ તથા જમીન બચવેલ બચેલને દાખલ મહેલ દેવામાં આવે છે, અને કુપરેલ પગીક જમીન બચેલને દેલ ૫૫૦ ૫૫૦ જમીન દેવા દેવાને આદેશ આપીને કરી ગયે છે.

ગામ નાનું છે ખાવાપીવાની ચીજો મળી શકે છે. અહિંથી ૫ માઇલ ઉપર નાગહાટ આવે છે. રસ્તો સહેજ કઠણ ચઢાઇનો છે. ગામ નાનું છે. અહિં ડાકખંડો છે. ખાવાપીવાની ચીજો મળી જાય છે. અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર લખવાર આવે છે. રસ્તો ૩ માઇલની સાધારણ ઉતરાઇનો અને ૪ માઇલ મીઠો છે. અહિં ડાકખંડો છે. ખાવાપીવાની ચીજો મળી જાય છે. ગામ નાનું છે. અહિંથી ૧૫ માઇલ ઉપર મન્મુરી આવે છે. રસ્તો ૫ માઇલ ચઢાઇ, ૪ માઇલ ઉતરાઇ. અને ૬ માઇલ સીધો છે. ચઢાઇ ઉતરાઇ સાધારણ છે. ગરમીની ઋતુમાં ઘણા માણસો અહિં હવા ખાવા આવે છે અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, ટેલીફોન, ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ, પાણીના નળો, બેંકો, હોટલો, હોસ્પીટાલ, ડાકખંડો, ધર્મશાળા, સદાવ્રત અને મંદિર છે અહિંથી નીચાણમાં એક માઇલ ઉપર લંડોર નામની ખજાર છે તે જોવાલાયક છે. અહિં લશ્કરી છાવણી પણ રહે છે. અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર રાજપુર આવે છે. રસ્તો સાધારણ ઉતરાઇનો છે. વચમાં ખાલુગજ ઝંડાપાણી, તથા ટોલ નામની જગ્યાઓ આવે છે ત્યાં આગમ કરી શકાય છે. ગજપુર પાધડીપતે વસેલું મોટું ગામ છે અહિંથી ૭ માઇલ ઉપર દેહરાદુન આવે છે રસ્તો મીઠો છે દેહરાદુન ડીપ્ટ્રીક્ટનું હેડક્વાર્ટર્સ છે ગામ મોટું છે બેંકો, હોટલો, પાણીના નળો ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ, લાયબ્રેરી, હાઇસ્કૂલ, ફોરેસ્ટ કોલેજ, ગુરૂ ગમગયન મંદિર ધર્મશાળા અને સદાવ્રત છે અહિંથી ૧૦૧૧ માઇલ ઉપર લછીવાળા આવે છે. રસ્તો ૨ માઇલની સાધારણ ઉતરાઇનો અને ૮૧૧ માઇલ મીઠો છે. ગામનાનું છે, ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે. અહિંથી ૮ માઇલ ઉપર કાંસર આવે છે. રસ્તો મીઠો છે, પણ જગતમા ચઢને જાય છે. ગામ નાનું છે ખાવાપીવાની ચીજો મળે છે. અહિંથી ૧૧૧ માઇલ ઉપર હરદ્વાર આવે છે. રસ્તો સીધો છે. હરદ્વાર મોટું શહેર છે. અહિં પોષ્ટ, ટેલીગ્રાફ, હોસ્પીટાલ, ધર્મશાળાઓ, મદાવ્રતો અને કેટલાંક મંદિરો છે. કુલ જવાળામાઈથી હરદ્વાર ૩૦૦ માઇલ થાય છે. તેમાં ૪૯ માઇલ ચઢાઈ, ૪૯૧ માઇલ ઉતરાઈ, અને ૨૦૧૧ માઇલનો સીધો રસ્તો આવે છે.

પરિશિષ્ટ.

૧ મપ્તપુરીઓ—પુગળોમા નીચેની મપ્તપુરીઓ મોક્ષ આપવા વાળી કહી છે

અયોધ્યા, મથુરા, માયા, કાશી, વાંચી, અર્ધતિકા
પુરી. દ્વારાયતી વેષ સપ્તેતા મોક્ષદાયકા

અયોધ્યા મથુરા, કાશી અને દ્વારીકા પ્રસિદ્ધ મ્થાનો છે માયા હરદ્વારની પામે કનખનને કહેવામા આવે છે વિપ્લુકાથી મદુગની પામે મદ્રામ એન્ડ મધર્ન મગધ રેલ્વેનુ સ્ટેશન છે, અને અવતિકા ઉત્તરેનને કહેવામા આવે છે, જે રાજપુતાનામા આવેન પ્રસિદ્ધ શહેર છે, અને બોમ્બે બરોડા એન્ડ મેન્દ્રન ઇન્ડીઆ રેલ્વેનુ સ્ટેશન છે

૨ દ્વાદશ જ્યોતિર્લિંગ

સૌરાષ્ટ્રે સોમનાથચ ધી શૈલે મલિકાર્જુનમ્

ઉજ્જયિન્યા મહાકાલ મૌંકારમમલેશ્વરમ્

પરલ્યાં વૈજનાથચ ઢાકિન્યાં ભીમ શકરમ્

સેતુ ઘઘેતુ રામેશં નાગેશ વારુકા વને

બારાણસ્યાંતુ વિષ્ણેશં ડ્યમ્બક ગૌતમીતટે

દિમાલયેતુ કેદારં ધૃષ્ણેશચ શિવાલયે

૧ મોમનાથ (કાઠીયાવાડમા સોમનાથ પાટણમા છે) મરિન કાર્જુન (દક્ષિણમા ગુટાકળ સ્ટેશનથી ૬૪ માઇલ ઉપર છે)
૩ મહામણેશ્વર [ઉત્તરેની નગરીમા છે] ૪ અમલેશ્વર (ઓકા-ગનાથમા છે, કે જે ઉત્તરેન અને ખડવાની વચ્ચેમા આવેલ મોર-ટકા સ્ટેશનથી ત્રણ માઇલ દૂર છે) ૫ વૈજનાથ (કલકત્તાથી પટણા જતી રેલ્વેના ગસ્તામા જસીડી સ્ટેશનથી ચાર માઇલ દેવગઢ જૈન-નાથ નામના સ્ટેશનથી અડધો માઇલ દૂર છે) ૬ ભીમશંકર કોઇ પૂર્વ નગરમા ગૌહટીની પાસે, કોઇ દક્ષિણમા અને કોઇ કાઠીયાવાડમા ધધુકાની પાસે ભીમનાથમા જતાવે છે) ૭ રામેશ્વર (સેતુબંધના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, અને ચાર ધામમાથી એક ધામ

તર્ગકે ગણાય છે,) ૮ નાગનાથ (કોઈ દ્વાગીકાથી ૨ માધ્ય ઉપર
 ખતાવે છે ત્યાં કોઈ દક્ષિણમાં મનમાં પામેના ચોડી રેશનથી
 ચોઈ માધ્ય ઉપર ખતાવે છે) ૯ નિર્વનાથ (કાશીમાં પ્રસિધ્ધ છે)
 ૧૦ ન્યમોન્વર (નાશીકથી ચીમ માધ્ય દૂર છે) ૧૧ રંગનાથ
 (હિમાલયમાં પ્રસિધ્ધ છે, અને ઉત્તરગખડના ચાર ધામેમાંથી
 એક ધામ તર્ગકે ગણાય છે) ૧૨ મુષ્કોન્વર (દક્ષિણ દેશમાંથી
 ૧૦ માધ્ય દૂર છે)

૩ ચારનામો—ઉત્તરમાં બદ્રીનાગપણ, દક્ષિણમાં મેતુનથ ગમેન્વર,
 પૂર્વમાં જગન્નાથ અને પશ્ચિમમાં દ્વાગીકા પ્રસિધ્ધ છે

૪ પાંચ મહામહેાવરો

૧ મિદુ—બોમ્બે બરોડા એન્ડ મેન્દ્રન ઇન્ડીયા રેલ્વેના રેશન
 મિધ્ધપુરમાં છે

૨ નારાયણ—કચ્છ માડવીની પામે છે

૩ પપા—મદ્રાસ એન્ડ મધર્ન મગા રેલ્વેના હોસ્પેટ રેશનથી
 ૧૨ માધ્ય દૂર છે. તેની નજીકમાં કિષ્કિયા નગરી અને
 અજની પર્વત છે

૪ પુષ્કર—અજમેર પામે ૭ માધ્ય ઉપર છે ત્યાં બહાણુ
 મંદિર છે (હિદુસ્તાનમાં બહાણુ મંદિર ફક્ત અહિં જ છે)

૫ માનસરોવર—હિમાલયમાં કૈલાસની નજીક છે

૫ મેળાઓ

દરદાર—કુલ, અધકુલ, ગગાદગેગ (જોઈ સુદી ૧૦) દરેક મામની
 અમામ અને સૂર્ય ગ્રહણના દિવસે તથા વૈશાખ અને શ્રાવણ
 માસમાં

મર્પકિશ—મહા અને શ્રાવણ માસમાં

જ્વાળામુખી—ચૈત્ર સુદી ૬ અને આશ્વિન સુદી ૬ ની નવગત્રીઓમાં

પશુપતિનાથજી—મહાશિવગત્રી (મહા વદી ૧૪)

અમરનાથ—શ્રાવણ સુદી ૧૫

કરસેત્ર—સૂર્ય ગ્રહણમાં મોટા મેળા

વડાવન—આવણુ સુદી ૧ થી ૧૫ મોટા મેળા, શાગણુમા સાધા
મથુગાં—કાર્તિક સુદી ૨ અને અમાસવરી ૧ થી •))

મોડુગા—આવણુ વદી ૮ (૧૮-માસથી)

અમોખ્યા—અંત સુદી ૯ (ગમનવમી)

પ્રયાગગાજ—મદામામમાં તથા કુબમાં

કાસી—આવણુ મામમા

ગયા—લાદગ્વા મામના આદના દિવસોમા

જગન્નાથ—અમાસ સુદી ૨ (ગયપાત્રા)

ગગામાગ—પોષમામની વંદાન્તીને દિવસે (કલકતાથી ૬૦ માઈલ
દૂર ગ્રીમગા બેસી જવાય છે મેળા ઉપર ગ્રીમગા આવે
ત્ય છે)

હરિદરક્ષેત્ર—કાર્તિક મામની પુનમને દિવસથી એક મહિનાનો
મોટા મેળા ખાગ ગાઉમા ભગાય છે. જેમાં હાથી, વોડા, ઉટ,
ગાય, ભેમ, આદિ પશુઓ દૂર દૂર દેશાવગથી વેચાવા આવે છે.
(આમ્યાન જવાની યાગે મોનબદ્ર નદીમાં છે.)

નૈમીયાગપ્થ—શાગણુ મામમાં એક મામનો મેળા ભગાય છે

પાન્મનાથ—લાદગ્વા મામમાં પર્યુપણના દિવસોમાં (આમ્યાન
મેળો-ખી એન અને ઈ આષ રેવેના ગ્રેશન પામે કમગીના
ગ્રેશન થી ૯ માઈલ દૂર છે)

બ્રહ્માવર્ત—આવણુ મામમાં (કાનપૂગથી ૭ માઈલ દૂર)

ચિત્રકુટ—ચૈત્રમામમાં (અલ્હાબાદથી ૫૦ માઈલ માણેકપૂર અને
ત્યાથી ૨૦૦ માઈલ કરવી ગ્રેશન પામે ત્રણ માઈલ ઉપર)

પૂકન્તીર્થ—કાર્તિક માસમા (અમરેગ પામે ૭ માઈલ દૂર)

ચીનાથદાગ—કાર્તિક સુદી ૧ અવકુટનો મોટા મેળા (ચીનાડાગથી
૪૫ માઈલ નાયદાગચેડ રેલ્વે ગ્રેશન છે)

બલપુત્રતીર્થ—કાર્તિક માસમા (છ. બી રેલ્વે પાર્વતીપૂર પામે)

વૈગનાથધામ—આવણુ માસમા (ઈ આષ રેલ્વે જમ્બીની પામે)

વિપ્રજાતી—વૈશાખ મામમા (એન આષ રેલ્વે આગકાલુમથી

૧૮ માઈલ દૂર)

રેટ પાડીઆમાં લખેલ હોય છે. મેં ઘણી વખત નજરે જોયેલ છે કે દિલ્લી, કલકત્તા અને દરદાર આદિ રેશનોપર આવો રેટ લખેલ હોવા છતાં તેથી અચાન માણુમે પામેથી કુચીઓ ચાગ, છ કે આઠ આના કદાવે છે. પરંતુ ઘણી જગ્યાએ વધારેમા વધારે બગાળી ૧ મણુ મુધીના (મણુ મામાનમાં લેવેને ૧૦ દાગીના હોય તો પણ તેની મણુગી એક ટ્રીપ-ફેગની પામેની એક જગ્યાથી બીજી જગ્યા મુધીની કક્કા એક આનો કગવેથી છે કાઈકાઈ રેશને દોઢ અથવા બે આના પણ છે, પરંતુ તે બાબત ત્યાં સાફ લખેલ છે. કોઈ પણ રેશને એક ફેરાનો ચાગ બે આનાથી વધારે નથી. ત્યાં દાગીના ઉપર મણુરી લેવાનો રૂબ છે ત્યાં ૨૦ ગેચી ઓછા વજનના દાગીનાનું વધારેમાં વધારે લાડું ફક્ત એક આનો છે કુચીને મામાન આપતા પહેલાં તેનો લાઈમિન્ડ નબર જોઈ લેવો કે જેથી મામાન ગેરવલે ન જાય જો રેશન કુચી મામાન ન ઉપાડે અથવા ઉપાડીને વધારે પૈસા માગે તો રેશન માસ્તર પામે ફગીઆદ કરવી જોઈએ; કાગલુકે તેરી ફગીઆદો દૂર કરવાને તે બધાયેલ મામાન, થર્ડક્યામ પેમેન્જ ૧૫ એર અને ઇન્ડર ક્લામ પેમેન્જ ૨૦ મેગ બગાળી વજનનો માથે ગખી શકે છે. તેથી વધારે મામાન હોય તો લગેજ કગવલુ પડે છે. પચારી અને ખાવાનું લાડુ આ મામાનમા ગણવામા આવતું નથી વધારેના મામાનનું લગેજ ન કરવાથી પકડાય ત્યારે ઉપરનું વજન બાદ મળતું નથી.

(૪) કંઈ ગાડી ક્યા પોસ્ટફોર્મ ઉપર ક્યારે આવશે તેની તપાસ લગભગ દરેક મોટાં રેશનો ઉપર ઇન્કવાયગી ઓફીસોમાં થઈ શકે છે. ત્યાં આવી ઓફીસ ન હોય ત્યાં રેશન માસ્તરને પૂછવાથી ખબર મળી આવે છે.

(૫) જેની પામે પેમેન્જ ટ્રેફનની ટિકીટ હોય, તે જો ગત્તામાં મેઈલમાં બેમવા ધારે તો એકમેઈલ (વધારાનો ચાગ) આપી બેમી શકે છે, પણ ટિકીટ કલેક્ટરને પૈસા આપી તેની ગસીદ મેગાચ્યા પડી બેમવું શકે છે, નહિતો કોઈક વખત લાંબી મુમાફગીનો ચાગ ખરવો પડે છે.

(૬) દરેક મોટા ઝેશનો ઉપર ક્યોઈક રૂમમાં એકદાગીના ઉપર ચોવીમ કવાલના બે આના અને પછીના ચોવીમ કવાલ એક આનાના હિમાબે લાકુ વધ પેમેન્ટનો મામાન માયવવા ગમે છે, અને તેની ગમીદ પણ આપે છે, એટલે કેાઇ ઝેશન ઉપર મામાન ગમી ગામમાં કવવા જતુ હોય તો મુખેથી જઇ ગયાય છે આવી ગીતે મામાન માયવવાની મુદત એક મામ મુધીની છે ત્યાં પછી વીનામ કી નાખવામાં આવે છે

(૭) રેલવેમાં મુમાફરી કરતા ટાઇમમેન જરૂર માથે ગખતુ અગ્રેજી ન જાણનારને તે દિહીમાં મળી શકે છે

[૮] ગાડીમાં બેમતી વખતે ટિકીટનો અને બની શકે તો ડાનાને નાજ જરૂર યાદ ગખો અથવા જુદામાં નોધી લેવો, વાગલુ કે ટિકીટ ખોવાઇ જાય અથવા રૂમો ભુલી જવાય, કે ગાડીમાંથી કેાઇ પણ કામમર ઉતરતા મામાન માથે ગાડી છુટી જાય તો તે બહુ કામ આવે છે

[૯] ગાડીમાં જેટના પેમેન્ટ બેમવાનુ લખ્યુ હોય તેથી વધુ હોય તો ફરીયાદ કરો અને ઝોાજા હોય તો બીજાને બેમવાઇો વધુ વખત જગ્યા હોવા છતાં પોતાના આગમ ખાતર બીજાને આવતા રોકવામાં આવે છે પરંતુ તે કાયમર કે બાયમતવાગુ નથી

[૧૦] રેલવેના નોટરો મનથી કેાઇ ફરીયાદ કવવી હોય તો તે રેલવેના એજન્ટને કરવાથી તામરતોમ મદીમસ્ત થાય છે

[૧૧] રેલવે મનથી નાઇ પુછતુ હોય તો નીચેને દેકાશે પુછવાથી જવાબ મળે છે The Indian Passehger & Traffic Relief Association 11 Bank street fort Bombay પોષ્ટ અને રેલીઆફ વિચે.

(૧) મુમાફરી કરતા ગનામાં કાગળો અથવા તાર મંગાવવા હોય તો તે રેશન માતર અથવા પોસ્ટ માસ્તરને દેકાશે મગાવી લાય છે મનીઓર્ડ અને ઇન્વોઈસ-વીમાગ્રન્ટર ઓગખાલુ આપ્યા વિના મળતા નથી એટલે ત્યાં ઓગખાલુ હોય ત્યાં તે મગાવવા અથવા ત્યાં બે પાચ દિવમ રોકાતુ હોય ત્યાં પોષ્ટ માન્તગના નામથી મગાવી લેવા અને તેની મુચના પહેનેથી પોષ્ટમાસ્તરને આપી રેવી

એટલે તે મળી જાય છે, પણ ચેરથી નીકળતી વખતે ધરવાગાએ સાથે તે બાળતના સકેત (નીગાનીઓ) પહેલાથી કરી ગાખવા કે જેથી બીજાને કોઈ માણસ આપણા નામથી રૂપીઆ ન મગારી શકે (જે મકેતથી એક વખત રૂપીઆ મગાવ્યા હોય તે મકેતથી બીજી વખત રૂપીઆ ન મગાવવા) મોટા શહેરોમાં એકથી વધારે પોષ્ટ ઓફીસ અને સ્ટેશનો હોય છે ત્યાં કાગળ અથવા તાર મગાવવાથી દેડ ઓફીસે તે મળે છે તે ખ્યાલમાં રાખવાની જરૂર છે

(૨) મુમાફરી દૂરની અને વધારે વખતની હોય તો નકામે બોલ્લે માથે ઉપાડીને ફગા કરતાં જરૂર પડે તેમ જોઈએ ત્યાં પોષ્ટથી મંગાવી લેવો વધારે ટીક પડે છે, કાગળકે જેટલું પોષ્ટનું ખર્ચ નથી આવતું તેટલી મજુરી અને લગેજ ખર્ચ રખામાં લાગે છે, તે ઉપરાંત માથવવાની મહેનત જુદી આગકાચ દરેક જગ્યાએ પોષ્ટઓફીસો ખુલી ગયેલ છે એટલે થોડા વખતમાં ધારેલ સ્થળે સામાન મળી જાય છે. મહેસુલ (ભાડુ) ૨૦ તોલાના બેઆના અને ૪૦ તોલાના ચાર આના, ૫૫ ૪૪૦ તોલા સુધી દર ૪૦ તોલા ત્રણ આનાના હિસાબે લેવામાં આવે છે, તેથી વધારે વજન માટે ૪૮૦ તોલાના ૩ ૩૫ અને તે પછી વધારેમાં વધારે ૮૦૦ તોલા સુધી દર ૪૦ તોલા ચાર આનાના હિસાબે લેવાય છે. જેણે વધારે વજન મોકલવું હોય તેણે એકને બદલે બે પાર્સલે કરવા, એટલે પોષ્ટનો દર મતલ ઉપર ત્રણ આનાથી વધારે ન લાગે. આ દર હિંદુ-નાનની કાછપણ જગ્યાને માટે છે, પછી તેમને તેટલી દર હોય તેની અડધજી નહિં મનીઓર્ડર ફી ૩ ૧૭ સુધીના બે આના અને ૩ ૨૫ સુધીના ચાર આના તેથી વધારેના પચીસ રૂા. ઉપર ચાર આનાના હિમાને લાગે છે, પણ જો તે દમ ૩ ૩ થી વધારે ન હોય તો બે આનાના હિસાબે લેવાય છે, જેમકે ૩ ૩ ૩૫ ના છ આના અને ૩ ૩ ૩૫ થી ૫ ૭ સુધીના ચાર આના આ મનીઓર્ડર લાગ્યાં મોકલવું હોય તો મનીઓર્ડર ફી ઉપરાંત ૩ ૩ તારના પૈસા વધારે પાડે છે તારની ફી ઓર્ડરનગી (માધારખ) ની ૧૨ સંદો માટે ૫ ૩ ૩ ૩ અને તેથી વધારેના દરેક સંદે એક આનો લાગે છે આર્ડર

તાગ (જાદી) ની ૧૦ શબ્દો માટે દોઢ રૂા અને તેથી વધારેના દરેક શબ્દો માટે બે આના લાગે છે

(૩) કાગળો વખવામા પોષ્ટકાર્ડના બે પૈમા અને અગી તોના મુધીના વગ્ગન માટે દરરનો એક આનો બેમે છે

(૪) પાર્સલ કે કાગળ ગજીરટ કરાવવામા આવે તો બે આના અને તેનો જવાબ મગાવવો હોય તો ત્રણ આના લાગે છે

(૫) બુકપોષ્ટ અને નમુના મોકલવા હોય તો દર પાચ તોલા ઉપર અડધો આનો લાગે છે

(૬) કાર્ડ પણ ગજીરટ કાગળ કે પાગસવનો વિમો ઉતગાવવો હોય તો દર એકસો રૂપીએ બે આના લાગે છે અને તે નાની પોષ્ટ આફીમો માટે છસો રૂાનો અને મોગી પોષ્ટઆફીમો માટે છહનગ રૂા મુધીનો ઉતગાવી શકાય છે

(૭) કાગળ અથવા પાગમન, ગજીરટ ન કરાવતા પોષ્ટમા મોકલ્યા બદલની ખાત્રી માટે પોષ્ટનુ મટિફીકેટ એક પૈમાની િ ૧-૮મા ત્રણ જગ્યાનુ મળી શકે છે

(૮) હિંદુસ્તાન બહાર અંગ્રેજી ગલેનશાહત માટે [મગમા, મિનોન સિરાય] પોષ્ટકાર્ડનો દોઢ આનો ગિપ્લાદના ત્રણ આના અને અઢી તોલા મુધીના કવગના મે આના મેમે છે જ્યારે બીજા ગાળ્યો માટે અઢીતોલા મુધીના દરગના ત્રણ આના લાગે છે

સામાન વિષે—મુમાફરીમા લોટો, પ્લાયો દોરી, બીઝનુ, બેન્ડેડ ટપકા, લેડા, છતરી મીણમતી દીવામગી અપ્પુ મોય, દોંગે કાગળ પેનસીન, ટિકીટ, પોષ્ટકાર્ડ, અને લઈ શકે તેમજો રડીયાગ, હોનેકટ્રીક બેટરી, દુરબીન, છુપા કેમેગ અને પ્રાઇમમ પણ બધ લેવા પૈમામા વધારે પગચુગલુ કે રોડકા રૂા ન ગાખવા મુમાફરીમા રજે-લાને ખાતર ઘણા માણુમોએ જન મુમાયા છે માટે તેની મોગાદ ન ખતાવરી દરખવા મોગ્ય છે

ખોરાક વિષે—(૧) મુમાફરીમા બને તેટલો દલકો અને થોડો ખોગાદ લેવાથી તમિયન બગડની નથી, પણ તેવો મયમ પાળનાગ

ભાડુ ૧૦ પાછંના દિસાએ છે, પછુ દોટમો માછલથી વધારે દુઝ જુ હોય તો અનુક્રમે ૧૮ અને ૯ પાછં પડે છે

દિહીધી (મહેમાણા અને અમદાવાદને રસ્તે) રેનાડી પછે અનવર ૬૮, બાદીકુષ ૧૩૫, જથપુર ૧૬૧, યુવેગ ૨૦૧ (રેનાડી થઇને યુલેરા આનતા ૧૮૫ માછન થાય છે) અજમેર ૨૩૫ માગનાડ જકસન ૩૨૧, આલુરોડ ૪૦૪, પાનપુર, ૪૫૬, મહેસાણા ૪૬૭, વીગમગામ ૫૩૮, વઢવાણ ૫૭૭, લીંબડી ૫૬૪, બોટાદ ૬૨૪, ધોળા ૬૫૦, ભાવનગર ૬૮૧, દસા ૬૬૫, ખીજડીયા ૬૮૦, મહુવા ૭૪૪, જેતનસર ૭૩૦, ગોડગ ૭૫૩, જુનાગઢ ૭૪૭, પ્રાચીરોડ ૭૬૩, પોરનદર ૮૦૬, જામનગર ૭૩૩, દારકા ૭૬૦, ગજકોટ ૬૫૦ પ્રાગધ્રા ૫૮૮, હળવદ ૬૧૭, ધોળકા ૫૭૮, ધધુમ ૬૧૬, અમદાવાદ ૫૩૬, નડીઆદ ૫૬૮, આલુદ ૫૭૬, વડોદરા ૬૦૨, ભરૂચ ૬૪૫, સુગત ૬૮૨, વનમાડ ૭૨૪, વિરાર ૮૧૦, અને કોનામા (મુમધ) ૮૪૬ માછન થાય છે

દિહીધી (ગતવામ અને ગોધગ રસ્તે) મથુગ ૬૦, ભરતપુર ૧૧૧, ખ્યાના ૧૩૭ કોટા ૨૬૧, સીરાઇમાધેપુર ૨૨૪, નાગડા ૪૩૧, રતનામ ૪૫૭ ગોધગ ૬૭૨, વડોદરા ૬૧૮, ભરૂચ ૬૬૨, અને મુનાઈ ૮૬૫ માછન થાય છે

આઝાધી અચનેગ ૧૭, મથુગ ૩૬, દાથરગ ૭૦ વામગજ ૧૦૪, ફા.માદ ૧૭૧, કાનપુર ૨૫૬ માછલ અને (ગતવામને રસ્તે ખ્યાના થઇને) વડોદરા ૫૩૪, ભરૂચ ૫૭૮, સુગત ૬૧૪, ના માડ ૬૫૬, મુનાઈ ૭૮૧ માછન તથા (બાદીકુષ અને મહેસાણાને રસ્તે) જથપુર ૧૫૦, અજમેર ૧૮૪, માગનાડકસન ૨૮૦ આલુરોડ ૩૬૩, પાનપુર ૪૧૫, મહેમાણા ૪૫૬ વીગમગામ ૪૬૭ વનાણ ૫૩૬, લીંબડી ૫૫૩, બોટાદ ૫૮૩, ધોળા ૬૦૬, ભાવનગર ૬૪૦, દસા ૬૨૪, ખીજડીયા ૬૪૧, મહુવા ૭૦૩, જેતનસર ૬૮૬ ગોડગ ૭૧૭, જુનાગઢ ૭૦૬, પ્રાચીરોડ ૭૫૩ પોરન ૭૬૮, જામનગર ૭૩૩, દારકા ૭૬૬, ગજકોટ ૬૧૧, પ્રાગધ્રા ૬૫૭, હળવદ ૫૭૬,

ધોળકા ૫૩૭, ધધુકા ૫૭૫, અમદાવાદ ૪૯૮, નડીઆદ ૫૨૭ અને આણંદ ૫૩૮ માઈલ થાય છે.

કેટલાકને ઉપરના સ્ટેશનો માથે પણ મળ્યું નથી, તેની બાન્ય લાઇનોવાળા મુખ્ય મુખ્ય સ્ટેશનોનું છેલ્લું આ નીચે આપ્યું છે.

ચાંપાનેરથી શીવરાજપુર ૧૮ માઈલ અંકલેશ્વરથી ગાજ-પીપળા ૪૧ માઈલ. ભરૂચથી જલુસર ૩૦ અને કાવી ૪૬ માઈલ. આણંદથી ડાકોટ ૧૯, ગોધરા ૪૯, ખલાત ૩૩, પેટલાદ ૧૪, અને વડતાલ ૬ માઈલ ગોધરાથી લુણાવાડા ૨૬ માઈલ પીપલોદથી દેવગઢમારોયા ૧૦ માઈલ નાગડાથી ઉજ્જૈન ૩૪ માઈલ બ્યાનાથી કુતેપુરસીદ્ધી ૩૦ અને આગ્રા ૫૩ માઈલ મુરતથી વ્યારા ૩૯ નદરમાર ૧૦૧, અને અમલનેગ ૧૬૦ માઈલ અજમેરથી ચીતોડગઢ ૧૧૬ માઈલ ચીતોડગઢથી શ્રીનાથદ્વારારોડ ૪૫, ઉદેપુર ૬૯, નીમચ ૩૪, રતલામ ૧૧૭, મહિ ૨૦૪, અને ખડવા ૨૭૭ માઈલ. રેવાડીથી ભીવાની ૫૨, હીમા ૮૯, ભટ્ટીડા ૧૮૭, કોટક-પુરા ૨૧૩, મુક્તમર ૨૩૩, અને કુઝાલીકા ૨૬૩ માઈલ ટુલેરાથી રોંગુ ૪૨, નાગોલ ૧૦૨, અને રેવાડી ૧૩૪ માઈલ જયપુરથી મીંગુ ૩૬, સીકર ૬૭ ઝુનઝુન ૧૦૭ અને મનાઇ માધોપુર ૮૦ માઈલ. બાંદીકુહથી ભગતપુર ૮૧ ચચનેગ ૭૮ અને આગ્રા ૯૪ માઈલ થાય છે.

મુંબાઈ (કોલાબા) થી મુરત ૧૬૭, ભરૂચ ૨૦૪, વડોદરા ૨૪૮, અમદાવાદ ૩૧૦, રીંગમગામ ૩૫૦, વઢનાણુ ૩૯૦, ભાનનગર ૪૯૪, પ્રાગપ્રા ૪૧૧ વાકાનેગ ૪૩૮, મોગળી ૪૫૪, રાજકોટ ૪૬૫, જામનગર ૫૧૬, દારંગા ૬૦૩, ઓખાબદ ૬૨૧, ગોડા ૪૮૯, જેતવસર ૫૧૨, લુનાગ ૫૨૯ ધોળકા ૩૪૯, ધધુકા ૩૮૭ અને તે ગગ્ગે બોટાદ ૪૧૯, ધોળા ૪૪૬, શીહોર ૪૬૪, ભાવનગર ૪૭૭, દમા ૪૬૧, જેતવમ ૫૨૬, જામજોધપુર ૫૫૧, અને પોરમદગ ૫૮૭ માઈલ થાય છે, તમજ અમદાવાદ અને માગવાડ જકશનને ગસ્તે હૈદ્રાબાદ ૮૮૧ અને કરાચી ૯૯૨ માઈલ થાય છે અમદાવાદથી વીરમગામ ૪૧, વઢવાણુ ૮૦, નાસિય દેહગામ ૧૮, હિંમતનગર ૫૫, ખેડપહા ૮૯, ધોળકા ૩૯ અને

ધંધુકા ૭૭ માધ્યમ કલોલથી વીજનપુર ૩૦, આંજલીવાસન ૫૬, દેવરાણા ૧૭, દેવરાણા ૨૪ અને બેચરાણા ૩૯ માધ્યમ. મહેસાણાથી અમદાવાદ ૪૧, વીરમગામ ૪૧, વડવાણ ૮૦, મીઠપુર ૨૧, ખેરાપુ ૩૮, તૂંગાહીલ ૩૫, માણદરોડ ૧૬, અને પાટણ ૨૫ માધ્યમ. માણદરોડથી દારીજ ૨૫ અને બેચરાણા ૨૫ માધ્યમ. વડવાણથી કંકણથી માંચા ૨૧, દગવદ ૪૦, લીંબડી ૧૭, ખોટાદ ૪૭, ભાવનગર ૧૦૩, જામનગર ૧૨૬, રાજકોટ ૭૫, પ્રાચીરોડ ૨૧૬, અને ચોરખંદર ૨૩૨ માધ્યમ, ભાવનગરથી ધોળા ૩૧, ખોટાદ ૫૮, લીંબડી ૮૫, વીરમગામ ૧૪૪, મહેસાણા ૧૮૫, ધંધુકા ૬૦, અમદાવાદ ૧૬૭, વડવાણ ૧૦૪ અને તળાવન ૩૫ માધ્યમ. રીંહોરથી પાલીતાણા ૧૮ અને ભાવનગર ૧૩ માધ્યમ. જામનગરથી રાજકોટ ૫૧, વાંકાનેર ૭૬, વડવાણ ૧૨૬, લીંબડી ૧૪૩, ખોટાદ ૧૭૩, રીંહોર ૨૧૭ અને ભાવનગર ૨૩૦ માધ્યમ. ખોટાદથી ધંધુકા ૩૨ અને જામનગર ૩૪ માધ્યમ. દસાથી આવકુડસા ૩૬, મદવા ૭૬, ખીજડીયા ૧૭, જોતલમર ૬૫, ધોળા ૭૪, ઉપતેરા ૮૫, અને જામનગર ૧૦૭ માધ્યમ. ખીજડીયાથી અમરેલી ૧૧ અને ધારી ૩૮ માધ્યમ. વાંકાનેરથી મોરબી ૧૬ માધ્યમ. રાજકોટથી વાંકાનેર ૨૮, યાન ૪૪, વડવાણ ૭૫, જામનગર ૫૧, દારકા ૧૨૮ અને ઓખાળદ ૧૫૬ માધ્યમ. જુનાગઢથી વીમાવદર ૨૭ અને જોતલમર ૧૭ માધ્યમ. જોતલમરથી મોડા ૨૩, રાજકોટ ૪૭, ચોરાવળ ૬૭, અને પ્રાચીરોડ ૬૪ માધ્યમ. પ્રાચીરોડથી વેંગવળ ૨૮, જુનાગઢ ૭૮, જોતલમર ૬૪, મોડા ૧૧૭, રાજકોટ ૧૪૧, વાંકાનેર ૧૬૬, વીરમગામ ૨૫૬, અને મહેસાણા ૨૬૭ માધ્યમ થાય છે.

મુંબાઈ (વિક્ટોરીઆ ઓર્બીસ) થી કલ્યાણ ૩૪, ઈન્દુપુરી ૮૫, નામીક ૧૧૭, મનમાદ ૧૬૨, ચાલીમગામ ૨૦૪, પંચોગ ૨૩૩, જામનગર ૨૬૧, જુમાવળ ૨૭૬, ખંડેલા ૩૫૨, દિશરમી ૪૧૪, ઓખાળ ૫૦૧, ખીના ૬૦૭, ઝંઝી ૭૦૨, ગામ ૫૨, ૭૬૩, ધોળપુર ૮૦૪, મગુર્ગ ૮૬૮, ખોટી ૮૬૮, અને રિલ્ડી ૬૫૭ માધ્યમ થાય છે. બોનાથી અમર ૪૭, ઈન્દ ૬૫, અને રાંધી ૧૫૩ માધ્યમ.

અમલનેરથી જલગાંવ ૩૫ અને ભુસાવળ ૫૧ માઇલ થાય છે. ભુસાવળથી રોગામ ૬૪, મુરતીગપુર ૧૧૦, પુલગામ ૧૭૭, વરધા ૨૭૬ અને નાગપુર ૨૪૪ માઇલ થાય છે. નાગપુરથી કાટોલ ૩૭, અમલા ૧૦૪, ઇટારસી ૧૮૪, તથા કલકતા ૭૦૨ માઇલ થાય છે. ઝાંસીથી એઇટ ૫૫, ચોરાઈ ૭૧, કાલપી દર કાનપુર ૧૩૭ અને લખનૌ ૧૮૨ માઇલ થાય છે. ઇટારસીથી સોહાગપુર ૩૧, ગાડરવાડા ૭૩, જળપુર ૧૫૩, કટની ૨૧૦, સતના ૨૭૧, માણેકપુર ૩૧૬, અને અલ્હાબાદ ૩૮૨ માઇલ થાય છે.

કલકતાથી આગ્રા ૭૬૨, અલ્હાબાદ ૫૧૩, કાનપુર ૬૩૦, દાર્જિલિંગ ૩૬૬, દેહરાદુન ૬૫૪, દિલ્હી ૬૦૨, હરદ્વાર ૬૨૨, કરાંચી ૧૫૭૪, લાહોર ૧૧૭૬, લખનૌ ૬૧૬, સીમલા ૧૦૮૬, જળપુર ૧૦૬૪, જળપુર ૭૩૩, માધસોર ૧૨૬૪, પુના ૧૨૫૬, વાલ્ટેર ૫૪૭, અને રામેશ્વર ૧૪૮૦ માઇલ થાય છે.

કરાંચીથી આગ્રા ૭૮૪, અલ્હાબાદ ૧૦૬૨, અમૃતસર ૭૮૬, દાર્જિલિંગ ૧૬૪૩, દેહરાદુન ૬૬૬, દિલ્હી ૬૦૭, લખનૌ ૬૮૬ મદ્રાસ ૧૭૭૪. મથુરા ૭૭૨, નાગપુર ૧૨૦૪, પેશાવર ૬૨૬, પુના ૧૦૬૬, રામેશ્વર ૨૧૮૦, રાવલપીંડી ૮૬૪, સીમલા ૬૪૮, અમદાવાદ ૬૮૧, જળપુર ૬૩૪, જળપુર ૧૧૭૧, માધસોર ૧૭૩૪ સીકંદ્રાબાદ ૧૪૭૭, અને કચેદા ૫૩૪ માઇલ થાય છે.

મદ્રાસથી આણંદ ૧૨૧૬, આગ્રા ૧૪૪૦, અમદાવાદ ૧૧૦૪ અમૃતસર ૧૪૦૬, અલ્હાબાદ ૧૪૫૭, અમૃતસર ૧૮૪૭, કાનપુર ૧૪૫૨, કલકતા ૧૦૩૨, દાર્જિલિંગ ૧૪૦૧, દિલ્હી ૧૫૬૬, હરદ્વાર ૧૭૩૦, જળપુર ૧૪૬૩, લખનૌ ૧૪૬૭, મથુરા ૧૪૮૦, બેંગલોર ૨૬૮, કચેદા ૨૦૮૬, વાલ્ટેર ૪૮૫ અને રામેશ્વર ૪૪૮ માઇલ થાય છે.

દેવતાઓનાં સ્તોત્રો અને સ્તુતિઓ.

૧ શ્રી બદ્રીનાથજીની સ્તુતિ.

- પરન મંદ સુગંધ શીતલ હેમ મદિર શોભિતમ
નિકટ ગંગા બદત નિર્મલ શ્રી બદ્રીનાથ વિશ્વંભરમ ૧
- શેષ સુમિરણ કરત નિશ્ચિન ધ્યાન ધરત મહેશ્વરમ
શ્રી વેદ જ્ઞાતા કરત સ્તુતિ શ્રી બદ્રીનાથ વિશ્વંભરમ ૨
- હન્દ્ર ચન્દ્ર કુમેર દિન કર ધૂપ દીપ પ્રકાશિતમ
સિદ્ધ મુનિ જન કરત જય જય શ્રી બદ્રી ૩
- શકિત ગૌરી મહેશ શાન્દ નારદ મુનિ ઉચ્ચારિતમ
યોગ ધ્યાન અપાર લીલા શ્રી બદ્રી ૪
- યક્ષ કિન્નર કરત કિર્તન જ્ઞાન ગર્વ પ્રકાશિતમ
શ્રી લક્ષ્મી કમળા ચમર ઢોળે શ્રી બદ્રી ૫
- કૌશલમાં એક દેવ નિરંજન શૈલ શિખર મહેશ્વરમ
રાજ્ય હુધિષ્ઠિર કરત સ્તુતિ. શ્રી બદ્રી ૬
- શ્રી બદ્રીનાથ કે પંચરત્ન પટત પાપ વિનાશનમ
કોટિ તીર્થ ભયો હે પુષ્પ, પ્રાપ્ત્યે ક્ષણ દાયકમ ૭

૨ શ્રી શિવ પંચાક્ષર સ્તોત્ર.

- નાગેન્દ્રદારાય ત્રિજોત્સ્નાય ભસ્માંગરાગાયમહેશ્વરાય
નિત્યાય શુદ્ધાય દિગમ્બરાય તસ્મૈ જગદરાય નમઃશિવાય ૧
- મન્દાકિની સલિલ ચન્દન ચર્ચિનાય નન્દીશ્વરપ્રમથનાથમહેશ્વરાય
મન્દાર પુષ્પ બદ્ધ પુષ્પ સુપૂજિતાય તસ્મૈ જગદરાય નમઃ શિવાય ૨
- શિવાય ગૌરી વદનાબ્જ વન્દ સૂર્યાય દક્ષા ધ્વર નારાયણ
શ્રી નીલકંઠાય વૃષ પ્વળાય તસ્મૈ જિજ્ઞાસાય નમઃ શિવાય ૩
- વશિષ્ઠ કુમ્ભોદ્ભવ ગૌતમર્ષ મુનીન્દ્ર દેવાર્ચિન શેખરાય,
ચન્દ્રાકૃ વૈશ્વાનર લોચનાય તસ્મૈ જગદરાય નમઃ શિવાય ૪

ચક્ષુ રત્નપાય જટા ધગય પિનાડ દુન્તાય મનાતનાય,
 દિન્યાય દેવાય દિગમગાય, તમ્મૈ ચકારાય નમ શિનાય ૫
 પચાક્ષર મિદ પુણ્ય ય પડે ગિવ મન્નિધૌ,
 ગિર લોક મવાપોતિ શિવેન મદ્ મોદ્તે ૬

૩ શ્રી ગંગાજની પ્રાર્થના

ગંગે તુમ્હારી ધાગ અચગ્ગ દિખા ગ્હી દૈ,
 ચરણોસે હી નિકલકર નિપ્પલ્લક આ ગ્હી દૈ
 પાપી અધર્મી જીતને મમાગમે હે માતા,
 ઉન મમકે પાન ગંગે તૂહી લગા ગ્હી દૈ,
 ઉદ્ધાર પાપીઓકા કરને જગતમે આધ
 તેગલી યશ ત્રિયોકી મમ વ્રાતિ ગા ગ્હી દૈ
 તેગહિ પેગ સાગ ગિનને ગિરોપે ધાગ,
 શિનકી જટામે માતા તૂહી મમા ગ્હી દૈ

૪ મૂર્ધાષ્ટક

નમોઽસ્તુ મૂર્ધાય મદત્ત્વ રમયે મદત્ત્વ શાખાન્નિન મભવાત્મને
 મદત્ત્વ યોગોદભવ ભાર ભાગિને સદત્ત્વ મપ્પ્યા યુગ ધાગિજે નન ૧
 યન્મહન ગીમિકર વિગાળં ગ્લ પ્રભં નીનમનાદિ કેપન્
 નારિક્ષય કુખ ક્ષય કાગ્લુચ પુનાતુમા તત્ત્વવિતુરરેખ્યન્ ૨
 યન્મહય દેવ ગર્ભ મુપૂજ્યતમ વિમિસ્તુન ભાનન મુખિ પ્રવિન્મ
 ત દેવ દેવ પ્રણમામિ સર્વમ્ પુનાતુમા તત્ત્વવિતુરરેખ્યન્ ૩
 યન્મહયં જ્ઞાન ધન ત્વગમ્યમ્ ત્રિયોકય પૂજ્ય ત્રિયુગ્માત્મ ઽપમ
 મમસ્ત તેન્તેમય દિવ્ય રૂપમ્ પુનાતુમા તત્ત્વવિતુરરેખ્યન્ ૪
 યન્મહય ગૃહ મતિ પ્રમોદ્યમ્ ધર્મગ્ય વૃદ્ધિ કુસ્તે વરનાતામ્
 યત્તર્ક પાપ ક્ષય કાગ્લુચ પુનાતુમા તત્ત્વવિતુરરેખ્યન્ ૫
 યન્મહસ વ્યાધિ વિનાશ દક્ષ યદગ્લુમામમુમપ્રગીનમ્
 પ્રકાશિનં ચેન ચ બૃર્ધવચ્ચ પુનાતુમા તત્ત્વવિતુરરેખ્યન્ ૬

यन्मध्य वेद विदो वदन्ति गायन्ति यन्वाग्यु सिद्ध स वा
यद् योगिनो योगलुगाय मवा पुनातुमा तत्प्रवितुवरेषाम् ७
यन्मध्य सर्व जनेषु पृथुतम् ज्योतिश्च स्याद्विद्वमर्हयेति
यत्कान कावादि मनादि ऽपम् पुनातुमा तत्प्र वितुर्व ऽप्यम् ८

५ गिर पञ्चाक्षर स्तोत्र

नक्षत्र नाथान्ति मन्तत्रय नीश पक्ष्म खित मूर्धं जय
नगेन्द्रा नन्दि सु अविनाय नकाः ऽपाय नम शिवाय १
महाभिनी महिः न्स्नकाय मनोऽन् भातत्र विमर्द काय
महा मभान्तान मयान्त काय मभः ऽपाय नम शिवाय २
शिवाय भीता शुब्धकाः काय सुमातु मज्जामित जेष्मगाय
श्मदान शाढाय शिव प्रदाय चक्राः इषाय नम शिवाय ३
वामार्धं वामाय वगन्मुखाय वन्दार् वृन्दाः कम्पिताय
विश्वे गिते वृद्ध वृद्धवर्गय वक्राः इषाय नम शिवाय ४
यत्ताय यत्तान्त कगाय यत्त द्वाय यक्षेभ्यः यथिताय,
योऽयाय योग रानीवगाय यक्राः ऽपाय नम शिवाय ५
नम शिवाय मन्त्रम् तद्रूपम् विनीम्नुतिम्
अर्चि शक्र आर्त्य नागायु पतिर्दिन

६ देवी स्तोत्र

गुह्य नताम्भो निदता वनेषा सर्वत्र ये दुष्ट ननाश्च दैत्या
तेषां ये मन्त्र व मन्त्रानां स्तोत्रा यत्र पश्यन् शक्ति कामि १
त्वमेव सृष्टि त्वमेव लोकाश्च स्रजानि भूते तथा हि
त्वमेव काय कल्याणम कालि त्वमेवयान्नेनय ऽपिदानी २
देवित्व दन्य तदि किञ्चित्ति सर्व त्वमेव पितृ लोभ भात
सुनोनि शुभश्च महा सुगौषौ ताभ्या वपदेवि विमर्दिनामि ३
यथा तयोभ्यात्सुभरे पराङ्गम् अतथा जुनेवा वदिता दियन्त्रम्
त्वामन्तरेष्टा पितृलोकाः ४ नान्येऽन्निदन्ता पितृ राक्षसानाम् ४

૧૭ શ્રી ગણેશ ધ્યાન

આનન્દ માત્ર મહાન્દ મનન્ત ગંધ
 યોગીન્દ્ર મુ ત્રિચ મિલિત મપાન્ત બન્ધમ્
 વેદાન્ત મૂર્ધ કિરણે કવિકામ શીર્ષ
 હેગમ્ પાદ ગગદ્મુજ માતનોસ્મિ ૧
 ગડ ન્યવી ગવદ મન્દ મદ પ્રવાહ
 માઘ દિરેક્ મધુર ચ્વર દત્ત કર્ણ;
 દર્પાદિવાક્ષમનિ મીલિત નેત્ર યુગ્મે
 વિત્ર ત્રિજે ભવતુ ભૂત પતિ ગણેશ ૨
 વક્ત્રી તનો ગુ સુતગમિત ગનપેક્ષ
 મ દિધિવ્ય નિગમ શાખિગિખા પ્રવાયમ્
 હેગમ્ મમ્બુદ્ધકમ્ ચૌર્ધ નિધન
 વિધનાદ્રિ બેદશત ધાગ ધુગં ધરન ૩

૮ હનુમાનજીની સ્તુતિ.

મનોજવ માત્ર તુલ્યવેગ જીતેન્દ્રિયં જુદ્ધિવતાં વરીષ્ટમ્
 વાન્ધાત્મજવાનગ ચૂથ મુખ્ય શ્રી ગમ દૂત શગ્ધુ પ્રપદ્યે ॥ ૧ ॥
 અગેશ લક્ષ પતિ સૈન્ય દતા શ્રીગમ સેવા ચગ્ધૌક કર્તા
 અનેકે દુઃખાહત લોક ગોપ્તા ત્વમૈ હનૂમાન્તત્વ સૌખ્ય કર્તા ॥ ૨ ॥
 ઉચિત્ત્વ મિધુ મયિવ અવીક્ષં તશોક વન્દિ જનકાત્મ જાયા
 આદાનયે નૈવદ દાહ લક્ષ નમામિતે પ્રાન્તવિસજ્જતેયમ્ ॥ ૪ ॥

૯ નારાયણની સ્તુતિ

ધ્યેય મદા પગિભવઘ્ન અભીષ્ટ દોહ તીર્થા અપદ શિવ વિરચિનુત શરણ્યમ્
 ભૂતાર્તિદ પ્રજુતપાય લનાબ્ધિ પોતાં વન્દે મદા પુરૂષ તે ચરણારવિન્દમ્
 રેખાગવિન્દ કુલિષ્ઠવજ્ઞ કંપ કાદિ મીનાક્ષ પત્ર મકગકુશ વજ્રશ ખૈ
 મત્યન્સતે પગમ યોગિભિર્ચર્ચનીયં વન્દે મદા પુરૂષ તે ચરણારવિન્દમ્ ॥૨॥
 ચત્કાલિયોગગદ્ગુહ્ય મજિ ગ્લ યોભ ગોપામના કંઠ મરોદ્ધયોગ યોગ્યમ્
 નાના વિધં શ્રુતિ દ્વોદ્ધન કર્ણ પુરં વન્દે મદા ॥૩॥

वेदान्त वेद्य मति शुद्ध मनन्त आद्य देवेत इये यमनिष्ठ परमान्नमवभ
 मसाग दुष्प तग्नानि निवेस्तग्यम् वन्दे भदा० ॥४॥
 प्रदयात् लज्जत पतिपावन पाग्नत विन्वलग लज्जु विव्रुत पुण्य मति
 क्षीगाम्भु गच्छि तन यैव निध तग्न वन्दे भदा० ॥५॥
 मुक्ति प्रद पन्म योगि मुनीन्द्र सेन्य ताप नया न्ध निवान्धमिन्दुरागि
 अलानिभि धि विदा विनोद लीन वन्दे भदा० ॥ ६ ॥
 त्यन्ता मुकुत्त-र तुडेभिनगा-र लक्ष्मी धर्मिष्ठ आर्य पयसायनाद ग्यम्
 भाया भूत दयित छित्त मन्वधावद वन्दे भदा० ॥ ७ ॥
 क्षयीय भस्तक विधन दक्ष भग्य मोक्षेन्धुभि विरहीन मुष्माभिगर्त
 तरपत्ति निम्नुतभगेन नृमयइधम् वन्दे भदा० ॥ ८ ॥
 गानाहयश्रुति विभू-रभनादिमर्थम् अलानिभि छदिविन्वत्य भगाधनो धै
 मसान्द्रप पनिनो यन्धुवनन्य वन्दे भदा० ॥ ९ ॥
 श्रीम भरो इदमवा कुशयकथाप मन्था कित नरविनातित पन्धवाभम्
 लक्ष्मणन्य परम भगव मात्मने वन्दे भदा० ॥ १० ॥
 यस्याग वावपु०॥ स्तनपान क्षुभ्य न्यन्ताप्रीणा हनमनो विपरीत याम्
 विन्वमभाण्ड भपनद् क्षुवि जोष भने वन्दे भदा० ॥ ११ ॥
 स्तोत्र निद प निर परमन्धुसे नागायलम् नगार्जुन तग्नस्थ
 अर्वाभि भाशु हदो इते अनुष्प भग्राप्यदेद निधयेक्षभनेमनोद ॥ १२ ॥

१० भदाज्ञेभीनी प्रार्थना.

नमस्तेस्तु भदाभागे धीधीमृगपुष्टते शुभ मः २१ दमे मलात्तमि
 नमोस्तुने ॥ १ ॥
 नमस्ते गाना इ० गानान्धलक्ष्मि, मय पाप दरे देवि भदात्तमि
 नमोस्तुने ॥ २ ॥
 मन्त्रि मय परम मय दुष्ट लक्ष्मि, मय दुष्प दरे देवि भदात्तमि
 नमोस्तुने ॥ ३ ॥
 निदि पुदि प्रो इति लक्ष्मि मुष्मि प्रा विनी मन्ध मुने माा देवि
 भदात्तमि ॥ ४ ॥

આઘન્તગહિતે દેવિ આઘ શક્તિ મહેશ્વરી, યોગ જે યોગ સમ્ભ્રુતે

મહાવક્ત્રિમ ॥ ૫ ॥

મ્થૂલ સૂક્ષ્મ મહાગૌદ્રે મહાગકિત મહોદરે, મહા પાપ હરે દેવિ મહાવક્ત્રિમ ॥ ૬ ॥

પદ્માસનચિતે દેવિ પરબ્રહ્મ સ્વરૂપિણિ, પરમેશિ જગન્માત મહાવક્ત્રિમ ॥ ૭ ॥

શ્વેતામ્બર ધરે દેવિ નાના લકાગ લુપિતે, જગત્સ્થિતે જગન્માત

મહાવક્ત્રિમ ॥ ૮ ॥

૧૧ શ્રી કાલીકા માતાની પ્રાર્થના.

નતારમ હન્દીવગ્નીલ ગોલા રક્તામગ રક્ત મુગન્ધ મ્પામ્

રક્તાનના રક્ત વિનીટિકાય શ્રી રક્તદતા મનિશ લજ્જમ ॥ ૧ ॥

નારાયણી નાગદ સેવિતાય દુ ખાપહાદુજ દૈત્ય વિના શિનીય

ધન્યાય ધન્ય ધનદાદિ સુસેવિતાય શ્રી કાલિકાકનક ચમુદ્ધગલજ્જમ ॥ ૨ ॥

૧૨ શ્રી ગરુડાની પ્રાર્થના

સૌનણા કૃતી પત્ર મારૂત હતા હિવાત કાતાકુચ

રૂ જન્મૌક્તિક બૂધણુ ખગપતિ પુણ્દુ બિમ્બા નમ

પદ્મા વિશ્વરપાદ પદ્મ મુગન, સ્પર્શા મના ગાનત

પાયા દ્વેષ વિનતા સુતો હરિ કૃપા લોકકે પાત્રીકૃત

૧૩ શ્રી સરસ્વતી દેવીની પ્રાર્થના.

શુભ્રા શુભ્ર વિચાર સાર પરમા આઘા જગદ વ્યાપીની

વિણા પુન્તક ધારીણી અલયદા જગ્યાધક્રગ પદ્મ

દસ્તે રક્ષાટીક માત્રીકા નિદધની પદ્માસને મસ્થિતમ્

વન્દેતા પરમેશ્વરી લગવતી બુદ્ધિ પ્રદા સારદામ્

૧૪ શીવ માનસ પુજા.

ગ્લન કલ્પિતમાસન હિમજનન સ્નાનય દિવ્યામ્બર ॥

નાના ગ્લન વિભૂષિત મૃગમદા મોદાકિત ચન્દનમ્ ॥

જતી ચમ્પક બિન્વ પત્ર રચિત પુષ્પચ ધૂપ તથા ॥

દીપ દેવ દયાનિધે પશુપતે હલકલ્પિત ગૃહતામ્ ॥ ૧ ॥

सोवर्षे भक्षिष्यऽग्नौ ग्रयिने पात्रे धृत पापम् ।
 भक्ष्य पयस्विध पयो दधियुत उलाक्ष्य पानकम्
 शाकानामयुत जल - मित्रं कर्पूरं भंडोत्तरम् ।
 ताम्बूल मनसा भया विगयित्वा कर्त्तव्या प्रभो ॥ २ ॥

उत्र आभूत गो भुङ्गि व्यङ्गनं आर्क्षकं निर्मलम् ।
 शीलामेति भृङ्गं कालवकना गीतं च नृत्यं तथा ।
 माष्टाभं प्रभृति गतुति र्भद्रं विधा त्वेत सभम्भया ।
 मङ्गल्येन मभर्षितं तत्र चित्तो पूज्य गृह्यात् प्रभो ॥ ३ ॥

आत्मात्वं जिगिषत् मति सदनरा आभ्यां शरीरं गृहम् ।
 पूज्य ते विषयोपभोगं रचयन् निद्रा सभाधि स्थिति
 मयाश्च पयोः प्रक्षिप्य विवि ओगाग्निं सवागिरे ।
 यश्चकर्म ह्येभि तत्तत्प्रियं शब्दो तत्रागपनम् ॥ ४ ॥

कः अग्रेषु कृतं वा कायम् कर्मण्यवा
 अवपु नयनं वा मानसं वा पराङ्मुखं
 विदितं भविदितं वा मय मेनत्समम्
 नृप नृप ३ आभ्यो श्री भद्रादेव शब्दो ॥ ५ ॥

१५ विषयनाष्टकः.

निरासं निशुजाक्षः त्रिनेत्रं त्रिपायुधम्
 त्रि शूलं पापं भद्राः श्रेष्ठं निशु त्रिपायुधम् ॥ १ ॥
 त्रि सार्धर्षिणः पदम् अन्ति त्रे त्रामर्षिणः
 गिरं पूज्यं कल्पिष्यन्ति श्रेष्ठं निशु त्रि सार्धर्षिणम् ॥ २ ॥
 अन्ति निशु पदम् पण्डितं नन्ति श्रेष्ठम्
 शुभने मय पदम् श्रेष्ठं निशु त्रिपायुधम् ॥ ३ ॥
 त्रि श्रेष्ठं निशु त्रिपायुधं त्रिपायुधं
 त्रिपायुधं निशु त्रिपायुधं त्रिपायुधम् ॥ ४ ॥
 त्रिपायुधं त्रिपायुधं त्रिपायुधं त्रिपायुधम् ॥ ५ ॥

લક્ષ્મ્યાશ્ચ સ્તન ઉત્પન્નં મહાદેવ સદા પ્રિયમ્
 બિલ્વ વૃક્ષં પ્રયચ્છામિ એક બિલ્વં શિવાર્પણમ્ ॥ ૬ ॥
 દર્શન બિલ્વ વૃક્ષસ્ય સ્પર્શનં પાપ નાશનમ્
 અપાર પાપ મહારં એક બિલ્વ શિવાર્પણમ્ ॥ ૭ ॥
 મક્ષતો ધ્વજ રૂપાય મધ્ય તો વિષ્ણુ રૂપિણે
 અગ્રતઃ શિવરૂપાય એક બિલ્વ શિવાર્પણમ્ ॥ ૮ ॥
 બિલ્વાબ્દક મિદં પુણ્ય યં પડે શિવ મન્નિધૌ
 મર્વ પાપ વિનિર્મુક્ત. શિવલોક મવાપ્નુયાત

વિરાટસ્તુતિ—શ્રીરામા પુરુષોત્તમાનર હરે નાગાયણુ દેશવ
 ગોવિંદ ગરૂડધ્વજ ગુણનિધિ દામોદર માધવ
 હે કૃષ્ણ કમળાપતિ યદુપતિ મીતાપતિ શ્રીપતિ
 વૈકુંઠાધિપતિ ચરાચરપતિ લક્ષ્મિપતિ પાદીમામ્
 મંક્ષિતગમાયણુ—આદ્યગમતપોવનાદિગમનમ્ હત્વામૃતમ્ કાંચનમ્
 વૈદેહી હરણમ્ જટાયુ મરણમ્ સુગ્રીવમંલાપણમ્
 વાલીનીગ્રહણમ્ મમુક્ષતગણમ્ લંકાપુરીનાહનમ્
 પશ્ચાદ્ રાવણ્યુક્રેલકર્ણહનનમ્ એતદ્ધિ ગમાયણમ્
 મંક્ષિતભાગવન—આદૈદેવકૃદેવ ગર્ભધરણમ્ ગોપીગૃહેવર્ધનમ્
 માયાપુતનજીવતાપહનનમ્ ગોવર્ધનોદ્ધાગણમ્
 કમચ્છેદનકૌંગવાદિહનનમ્ કુતિસુતપાવનમ્
 એતશ્રીમદ્ભાગવતપુરાણખચિતમ્ શ્રીકૃષ્ણબીજામૃતમ્
 સૂર્યસ્તુતિ—જેના તેજઃક્રી ત્રીલોક ઝગકે એવા પ્રતાપિતમે
 ટાળોછોજ તિમીગ સૌજગતનુ સૃષ્ટિ તમોને નમે
 તારોછે ઉપકાગ મૌ જગપરે છે તુ દયાનો નિધિ
 વદુ શ્રીરવિદેવ નિત્ય તમને ટાળો દુઃખો ત્રિવિધિ
 અંબાજસ્તુતિ—અંબા લવાની જગદળ કંગે સહાય
 માતામદાય તુમ લક્ષિત મમદિવ ચદાય
 હસ્તે ત્રિશુળ ધરીને અમુગે વિનાયા
 મંકટમાંથી નીજ મેવકને ઉગાર્યા

વેદસ્તુતિ—જેઠે એક અખંડ મંજળનિધિ જેઠે વચ્ચે ઠાગ્યુ
 જેઠે પાવક મત્યમર્વ વિભુના જેઠે મહાપાવન
 જેતુ ધ્યાન ધરી મહર્ષિ મુનિઓ પ્રીતે કરે વંદના
 તેને પુન્ય ઉપાગ્ય માનિ કરીએ નિત્યે અમે પ્રાર્થના

ઈશ્વરસ્તુતિ.

અસિત ગિરિમમ આત્ કલ્પલ મિધુપાત્રે
 સુર તત્ત્વર ગાખા બેખની પત્ર મુર્તિ
 વિખતિ યદિ શ્રુતીત્વા યાગદ મર્વ કાવ,
 તદપિ તવ શુણનામીય પારં ન યાતિ.

દેવસ્તુતિ—

ત્વમેવ માતાય પિતાત્વમેવ, ત્વમેવ બહુઅ સખાત્વમેવ
 ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણું ત્વમેવ, ત્વમેવ મર્વ મમ દેવ દેવ
 કાયેન વાચા મનમેન્દ્રિયર્વા, શુદ્ધયાત્મનાવાનુદનસ્વભાવાત્
 હગેમિ યદ્ય ત્મકલ પરમ્, નારાયણાગેતિ સમર્પયેનત્.

શ્રી રામસ્તુતિ—

શ્રીરામ ગમ રઘુનંદન રામ રામ, શ્રીગમ રામ ભગતા મંગ ગમ રામ
 શ્રીગમ ગમ ગા હર્કગ ગમ ગમ, શ્રીરામ ગમ શગ્ગભવ ગમ ગમ
 શ્રી ગમચન્દ્ર ચગ્ગૌ મનમા રમગમિ, શ્રીરામચંદ્ર ચગ્ગૌગમ માશુગમિ
 શ્રી ગમચન્દ્ર ચગ્ગૌ શિગ્ગા નમામિ, શ્રીગમચંદ્ર ચગ્ગૌ શગ્ગ મપદે

દત્તાત્રેય સ્તુતિ—

આદી લક્ષ્મી મધ્યે વિગ્ગુ ગન્ને દેવા મતાસિય
 મર્નિયવ અધપાય, દત્તાત્રેય નમેઃ સ્તુતે
 અવધૂત મલનદ, પગલ્લ સ્વપિણે
 વિરેદ દેવ રૂપાય દત્તાત્રેય નમેઃ સ્તુતે

જગદંબાની આરતી—

જ્ય આઘા શક્તિમા જ્ય આઘા શક્તિ
 અખડ ધ્વજાંડ નિપાઘ્યા પડવે પરિતમા જ્યો જ્યોમા જગદંબે
 દ્વિતિયા બે સ્વરૂપ શિવ શક્તિ જાણુ મા શિવ શક્તિ જાણું
 ધ્વજા ગણપતિ ગાયે હુ ગાયે હગ્મમા જ્યો જ્યોમા જગદંબે
 ત્રીજ તૃતિયારૂપ ત્રિભુવનમાં બેઠાં મા ત્રિભુવનમાં બેઠાં
 ત્રયા મધ્ધી તરવેણી તુ તરવેણીમા જ્યો જ્યોમા જગદંબે
 ચોથ ચતુગ મહાલક્ષ્મી, સચરાચર વ્યાખ્યાં મા સચરાચર વ્યાખ્યાં,
 ચાર ભૂજ ચોદિશા ચાર ભૂજ ચો દિશા પ્રગટ્યાં દક્ષિણમા જ્યો
 પચમી પચડપી પચમ ગુણ પદ્મ મા પચમ ગુણ પદ્મા,
 પચ તત્ત્વ ત્યાં મોહીયે પાયે તત્ત્વે મા જ્યો જ્યો
 પદ્મી તુ નારાયણી મહિપાસુર માર્યો મા મહિપાસુર માર્યો
 નર નારીને રૂપે (૨) વ્યાખ્યાં સધળે મા જ્યો જ્યો
 સપ્તમી સપ્ત પાતાળ સાવિત્રી મંદા મા સાવિત્રી મંદા,
 ગૌ ગંગા ગાયત્રી ગૌરી ગીતામા. જ્યો જ્યો
 અષ્ટમી અષ્ટ ભૂજ વ્યાધ આનંદા મા વ્યાધ આનંદા
 મુરનગ મનિવગ જન્મ્યા દેવ દેવો મા, જ્યો જ્યો
 નવમી નવકુળ નાગ સેવે નવદુર્ગા મા સેવે નવદુર્ગા
 નવગત્રિના પૂજન શિવરાત્રિના અર્ચન કીધા હુ ધ્વજા જ્યો જ્યો
 દશમી દશ અવતાર જયવિજયાદશમી મા જ્ય વિજયા દશમી,
 રામે ગમ ગમાડ્યા (૨) ગવણુ રોજ્યો મા જ્યો જ્યો
 એકાદશી અગીઆગ શ કાત્યાયનીકામા, મા કાત્યાયનીકામા
 કાળ મમા કાળીકા (૨) સ્થામા ને ગમા જ્યો જ્યો
 બાગમ બાળારૂપ બહુચરી અબા મા બહુચરી અબા
 બહુક ભંરવ મોહીયે (૨) તાગ છે તુગ મા જ્યો જ્યો
 તેરસ તુગજરૂપ તુ તાડણી માતા મા તુ તાડણી માતા
 ધ્વજા વિષ્ણુ સદા શિવ (૨) ગુણ તાગ ગાતા જ્યો જ્યો
 ચૌદશ ચૌદરૂપ ચંડી ચામુડા મા ચંડી ચામુડા
 ચતુગાદ કાંઈ આપો ભાવ ભક્તિ કાંઈ આપો સિંદ વાહની માતા

પુનમ કુલ લયો માગળને ડરણા મા માગળને કંણા
 વમિષે વખાળ્યા માંડેયે વખાળ્યા ગાધ શુભ કવિતા જ્યો જ્યો
 મવત મોળ મતાવન, મા મોળમે ખાનીગ મા (૨)
 મવત મોળે પ્રગળ્યા (૨) કેનાને તીરે હગગાને તીરે જ્યો જ્યો
 ત્રમાવતી નગરી આપ, પાવતી નગરી મા મહાવતી નગરી
 મોળ મહા ત્યા મોળે કુમા કુમે ગવરી, ય્યા ડરો ગૌરી જ્યો
 શિવ શક્તિની આગતી જે કાધ ગામે મા જે કાધ ગામે.
 લગે શિવાન આમી (૨) સુખ મપત થામે હગ વાગે જામે,
 જ્યો જ્યો મા જ્યો જ્યો.

શ્રી હરિહરની આરતી—

જય હરિ હગ પ્રભુ જય હરિ હગ
 ગગાધર ગિરિજા (૨) ઇશ્વર ઓહમકાગ, હગ હગ, હગ મહાદેવ
 લલમીવર ઉમિરાવર, શગ રામળિયા પ્રભુ શક રામળિયા
 હરિહર નગર આમી (૨) એકાતે મળિયા, હગ, હગ
 નાથાનગ પીતાનગ, શિવ સ્થામે પરેયા, પ્રભુ શિવ સ્થામે પરેયા
 કમન નયન કેવલને (૨) શિવજીને ત્રિનરના હગ, હગ
 ચદન ચદે ત્રિકમને શિવજીને ભગ્નામે પ્રભુ શિવજીને ભરમામે
 ગમે હરીયે ગળ્યા (૨) ઉમિયા અર્ધામે, હગ હગ
 કેવડો વ્હાનો કેશવને, શિવજીને ધતુરો, પ્રભુ શિવજીને ધતુરો
 ત્રિકમને વ્હાવા તુનમી (૨) શિવજીને બિનિ દાયા, હગ, હગ
 કૌસ્તુભમણી કેશવને, શિવજીને દમાગા પ્રભુ શિવજીને દેદમાગા,
 મુક્તાશ્વ મોહનને (૨) શિવજીને સર્પ કાગા, હગ, હગ
 મોર મુગ મોહનને, શિવજીને જટાયુ પ્રભુ શિવજીને જટાયુ
 હરિ રાબુ મુખવામી (૨) શિવજીને વાગે ડમર, હગ, હગ
 ગમને રાગ ગજય, શિવ ખભે ઝોળા પ્રભુ શિવ ખભે ઝોળા,
 ગમને વાનગ ગીઝ (૨) શિવજીને જૂત ટોળી હગ, હગ
 દ્વિબુજ, ચતુર્બુજ અષ્ટબુજ, જય બુજને સોદીયે પ્રભુ દશ
 શિવજીને રૂપે ભજતા (૨) ત્રિબુવન મન મોહિયે, હગ, હગ

નંદી વાહન ખગ વાહન, શિવ ચક્ર ત્રિગુણધારી શિવ ચક્ર
 ત્રિપુગરી મોગરી (૨) કુ કમળાધારી, હર, હર૦
 વૈકુ' વસે વિશ્વહર, શિવજી દેવામે પ્રભુ શિવજી દેવાસે
 હરિ કાળા હર ગોરા (૨) તે તેને પ્યાને, હર, હર૦
 એ બે એકે સ્વરૂપ અતર નવ ધરશે અભુ અતર નવ ધરશે.
 ભોળા ભુધગને ભજતા (૨) ભરસાગર તરશે હર, હર૦
 મોહન ને માધવ બે ભાવે ગાશે, બે ભાવે ગાશે
 હરિદગ્ધના ગુણ ગાતા (૨) હરિ ચણે જાશે હર, હર૦

પુરસદના વખતમાં ગાવા લાયક ગાયના

સરદારખા

બસીનાવા આજે હમારે દેશ
 તારી સારી સુરત રૂડો વેશ બસી૦
 આવન આવન કહે મયોજી, દેગયા પ્રાપ્ત અને
 ગીનતે ગીનતે ધીમ ગઇ મોરી આગવીચોટી રેખ બસી૦
 માનરીયા, રસીના, સતુણા, પીયામે, જીયામે, કરમે નીસાર
 હમતો જોગી પ્રેમ રે, પ્રેમ હમારે દેશ
 દૂધ નહી પાઈ પીયુકે, તમ લીંગ આવેશ બસી૦

અરુણોદય

ચાહોને ભાગતના મતાન, જગતમાં ભારત આનાદી
 તમે અગે ધરો ખાદી
 દેશ જીવ્યની તન્ને નિરાશા હવે બનો આશાવાદી,
 વિદેશીના તમે મોહ તન્ને, યજ્ઞ દેશની બગ્યાદી
 કપક કાળા દૂર કરોએ, પાવનક પહેરો ખાદી,
 “ આદેશ ભાગત વર્ષ છે, બ્યા પ્રથમ અરુણોદય થયો ”
 “ અસ્તાચે તમ ભાગ્યનો ભાનુ અરે આજે મયો ”

વીણાવેલી

કાયાકાચો કુલ છે, જીન મુસાફર પામ,

તારો ત્યા વગી જાણજે, જ્યા લગી ત્યાસો ત્યાસ

મદા મસારમા સુખ દુખ મગખા માની લઇએ,

રાખે જેવી રીતે રામ રગ તેની રીતે ગદીએ—મદા૦

માખી—પીંપળ પાન ખગતીયા, હગ્તી કુપલીયા,

મુજ રીતી તુજ વીતશે ધીરી બાપડીયા,

દશાના દગ રતુના રગ જેવા દેખી લઇએ—મદા૦

સાખી—કદી મહેલોને માળીયા, કામળ છત્તર ખાટ,

કોઇ દીન એવા આનશે, લીખ્યે ન મળશે ભાત મદા૦

ઉદયભાણુ—

મન માયાના કગનાગરે, જરી જોને તપાસી તારી કાયા,

પૂછી જોને તુ પડિત પુરાણારે, કોના અમર છે લેખ લખાણા

કાચી છે કાયા આ માગીની માયા છે માગીના જોન બનાયા,

શાણા તો મમજી અનગ થયા પણ માગક બીચારા લપગારે, જરી.

લાખોની પાખો ગઇ છે પીંખાઇ જેણે મુજપર લીધુ કગયા,

કાગના કાવાગથી કોણ મચ્છુ કે લને રક હોય કે મહાગારે, જરી

મખાના જેરા રગ સોનેરી નખાને વાડ લડાયા,

જોમનને તન ધન તેના મમજવા પાણીમાના પડખારે, જરી

રા, માડલીક—

જો મરણ એ જીતીની, છે અરે છેત્વી દશા છે અરે૦

તો પગથે અર્પવામા, આ જીવનના મોહ શા આ જીવન

ખીલી કળી ક-માય છે પુખો મુકે પણ વામના (૨)

અમર નરતો તે ખરા જે અમર કગતા નામના જો મરણ૦

મારા તમે પરમાત્મા હું છું તમારો આત્મા (૨)

પરમાત્મને શરણે જતા કૃત કૃત્ય થાતો આત્મા જો મરણ૦

વીર કુણાલ—

સમય જો હોય સારો તો, સકળ સંસાર સારો છે.
સમય સારો સીધાઓ ત્યાં, નહીં સંસાર તારો છે.
સમય પર જે મહારાજા, સમય પર તે ધરે ભગવાં,
સમય પર ખાય છે ધણી, સમયનો રંગ ન્યારો છે.
ચડે વાદળ ચડે ભરતી, ચડે જોજન વધે લક્ષ્મી,
ધડીમાં તે પડી જતાં, સમયનો રંગ ન્યારો છે.
સમય મારે ન સાફ જે, કરે તે સદુ ગમારો છે,
અભાગી ખાય તે ખતા, સમયનો રંગ ન્યારો છે.

સ્વદેશ સેવા—

સુજેલાં શ્રી પ્રભુજી એ, મનુષ્યો સર્વ મરખાં છે.
નથી કોઈ ઉંચ કે નીચ, જીવન તો સદુનાં સરખાં છે.
પ્રભુજીની જગન વાડી, તણાં પુલકાં સદુ જીવો,
સુગંધીથી ભરેલાં સદુ, મમજીવે તોએ સરખાં છે.
વિયમ આ વિચનો વાયુ, કરે જીવ કોધીને ઘેલાં;
ન મન દર દોષ માનવનો, સકળ આત્માઓ સરખા છે.

વીર વિજય—

તમેાને જો તમારાથી, તમારો દેશ ખ્યારો છે.
ન તજજો ધર્મ નીતિ તો, વિજય અતે થનારો છે.
હશે જો સંપત્તે સુસતા, વળી કર્નધ્યને હિમ્મત
તમારા ભાવનો સુસતા, મમકવાનો સિનારો છે.
જશે એ રાત અધારા, તાં શૌર્યનો ભાનુ-
કુદા યા હોમ કરી રણમાં, પુરુષ દર દોષ તમારો છે.

સંસાર નૈકા—

ભરે બહુ ભાવથી શીખે, શીખેલું વ્યર્થ તે જાણે;
કરે મહેનત છતાં મોનું, ધમ્મું તે પૂજ મધ જાણે.
સખ્યું વાંચ્યું જાણ્યા જુગોળ, ને હતિદામ અવલોક્યા,
વળી દીસાજ ગણુત્રામાં, દીવમના દીવમે રાખ્યા;

સકળ એ જાણવું અંતર, બધું છે ધૂળ પર લીંપણ.
નથી સદ્ગુણ તો-શિક્ષણ નકામું સર્વ કહેવાયે.

અહુલ્યાખાન્ધ—

દુનિયા તણા દિવાના, દીલ્લર મઝાઓ લુટે,
તુટે જીવનની દોરી, આશા છતાં ન છુટે—દુનીયાં
બાળક મટી યુવાની, આવે લલે દિવાની,
તન ધન મળે તરણી, આશા છતાં ન છુટે—દુનીયાં
આવે પછી જુદાપો, ઘોળાં ચતાં નિમાળા,
રે' બાકી લાઠિ, લાળા, આશા છતાં ન છુટે—દુનીયાં
પડી જન્ય દેહ પાપી, મની જન્ય મન કદાપી;
મળી જન્ય માટીમાં સૌ, આશા છતાં ન છુટે—દુનીયાં

વીર કેસરી—

યવાનું ના યવાનું કહે, નજીમી કોણ એવો છે,
ન જાણ્યું જનકી નાથે, સવારે શું યવાનું છે,
હતી શત્રુ રૂપે અહત્યા, જગતમા વાત જાહેર છે.
ન જાણ્યું રાની ગોતમે સવારે શું યવાનું છે.
હતા કૌરવ અને પાંડવ, જગતમા મહાબળી ચોદા.
ન જાણ્યું લીંગ જોવાએ, સવારે શું યવાનું છે
રમ્યા જીગડ મહુ માથે, વિભુતી સૌ ગયા હારી,
ન જાણ્યું ધર્મ જોવાએ, સવારે શું યવાનું છે.

મહાધેતા કાદમ્બરી—

શું કહું કથની મ્હાગી ગજ શું કહું કથની મ્હાગી,
હું તો દેવના ત્રામે દાગી, રાજ શું કહું
પરખી પારિજાતક ને, અર્પણ કીધું મન મ્હાદે,
પતિ તજ પરલોક મીધાવ્યા, કંગી જીવતર મમ ખાર.

રાજ શું કહું

મદન કાષ્ટની ચિના રચાવી, પતિ મદ ગમનની આગે,
શૂન્ય દેહ મમ સ્વામી તણો પણ, ઉડી ગયો આદમો,

રાજ.....શું કહું

અરધ્ય મે મર્વસ્વ શ્વામીને, પ્રેમની કંકની ધાગી.
તજ જગત જગજન મર્વ હું, પ્રીતે લજ્જુ ત્રીપુરાગી
રાજ..... .. શુ કહું.

મીરાંબાઈ—

બધીહારી ગમીયા ગીગધારી મુદીંગ સ્યામ હો ત જી અમને
મયુગના વામી આવો ન બનીયેજી
વાસલડી વાગી એવા લણમગ વાગે છે, વજવાટ લાગે મનેખારી
મુદીંગ સ્યામ હો ત જી અમને.
જમુનાનો કહિ વ્હાલા ખાવાને દોડે છે, અકળાવી દે છે મુનેભારી,
મુદીંગ સ્યામ હો ત જી અમને.
વદાવન ફેરી મોભા, તમવિના અમનેતો, વ્હાલા નવખાગે હવેમારી
મુદીંગ સ્યામ હો ત જી અમને.
જોવરધન તોળ્યો વ્હાલા દયવી આગળીયેને, અમપર દોજાછો ગીગધારી
મુનીંગ સ્યામ હો ત જી અમને.
બાઈ મીરા કહે પ્રભુ ગીરધગના ગુણ-દાવા, ચરણ કમળ બનીહારી
મુદીંગ સ્યામ હો ત જી અમને.

નરસિંહ મહેતા—

હવેમુને હગી નામથી નેહ લાગ્યો, ભાગીબીડ લવનોલખ લાગ્યો
હવે મને હરી નામથી નેહ લાગ્યો.
માયાને મદિંગ માગ મનથી મે મુકીયાને ઈંદ્રની ઓળખાણ મુદી
હેમ હીગથી હાગ મહેતા તે ઉપર આજ્યો મુખે મુકીરે હવે.
કોના સુત તાત કોના માતને જાત સગવે સ્વાગથના મમપણ ગણે
પ્રાણ ગયા પછી પામ ન આવે મોઢ કાઠો કાઠો મુખે ભાખેરે-હવે.
વિલ્લભગળ ઉર્ફ મુરદાસ

દાસપરે દયા લાવેરે દયાગુ દેવા, દામપરે દયામાવો
સસારી મનધ છોડી જીવ આપ ચણે નેદી,
ફૂતો બની જોડો બાવો બાવેરે-દયાગુ દેવા.
આખો વિના સકટ આવુ, ખાડામા જોયાં ખાડી,
વારે અવિનાશી આવો આવેરે-દયાગુ દેવા.

બુદ્ધદેવ—

માગ આ સુમાગમાં ન લેયો, મેં બહુ રીતે તપામતા—સાગઆઠ
ધનધન સુત તાતની પ્રીતે, મોઢા અચમ ને મેં ખોયો મેંબહુ.
મૃગજળ પીરા કામ ન આવે, વ્યર્થ છદ્મજળમા હું મોહ્યો—મેંબહુ.
પુણ્ય પગમાર્ગનો માર્ગ ન ગોઘ્યો, જનમને વૃથા મેં વગોઘ્યો—મેંબહુ.

નંદ-અત્રીસી—

ગગાજળ નિગમન મમુ, શુદ્ધ પવિત્રજ માગ
તેવુ કુળ જે માહરે (તો) પડપામા પોમાગ.
હમ ગયો મરોવગ તીરે, દીકુ અમ્રતમાગ,
પીધાવીણુ પાઠો ફર્યો (તો) પડપામા પોમાગ.
સત્ય ચુકે જે માધવી, ધન ન કીયે ભાગ,
તે શુણુ હોય જે મુજ મહી (તો) પડપામા પોમાગ
નાગ મુખે અમૃત ઝરે, ચોગ પામે ભડાગ,
કામી પામે કામની (તો) પડપામા પોમાગ.
મીઠો આમો મર્વદા, ઉત્તમ ફળ દેનાગ
સત્ય અમત્ય હરે નહીં (તો) પડપામા પોમાગ
અહલ્યા સીતા દ્રૌપદી, મતી ખરી નીગધાગ
તેવુ ચીત જે માહરે (તો) પડપામા પોમાગ
ભૂખ્યા આગળ જે ધરે, ઉત્તન ભોજન માગ,
ખાધા વીણુ ઉડે નહીં (તો) પડપામા પોમાગ

૨૧, માંડલીક—

હાંછોડ સખી ચન મગ મેરે, તોયે વૃજમે કાન જુનાનતહે
નહીં તુમ ખીન વા'કા ચેન પગત નહીં ખાનપાન કષ્ટુ ભાનતહે,
મોગ મુગ નહીં પેનત હય, નહીં અગ મુગધે લગાનતહે
નહિં ઘેનુ ચગાનત જાત સખી, પોહે બસી નાદ ન ભાવત હે,
ચુ એમો હીયો તેરો કહીન ભયો, તોયે લાજ શગમ નહિં આવતહે
જોકા જેગી જન ખ્યાન ધરત, બ્રહ્માદિ પાગ ન પાવતહે,
તોગી પ્રીતમે ભૂલ ગયો પ્રભુતા, તકસીર વો માફ કરાવતહે,
કષ્ટુ બાત ન જુકે કહું સજની, અબ કયો છતની તરસાવતહે,
પિયા મોરેસે બેગે મીલો પ્યારી, વા'તો તેરેહી નાજ ઉદાનતહે.

કન્યાવિકૃત્યમાં—

શ્રી કૃષ્ણ મોગરી, ડો ગિગધારી, લેજો ઉગારો, આડો તારો છે એક
 સૃષ્ટિમા, વૃષ્ટિમા, ત્રિયાની દ્રષ્ટિમા સર્વનો તુ છે એક શ્રી૦
 મુખ કામા, દુષ્ણ કામા, મધુ કામા તત્ત્વમા મર્વમા તુ છે એક શ્રી૦
 જાગમાને, રથાગમાને, આગમે પાનામે ત્યા ત્યા તુ છે એક શ્રી૦
 મેવડની અગત્ય લેજો સ્વીકારી, દેજો વિચારી પ્યાન
 રાગલે તાન આવી માગુ છુ મુગ સર્વનુ ન્યાન શ્રી૦

અમદાવાદ—

અને દીનતા દસાદી અન દસા તાગ છે
 ખવડા ખુમ ખારો છે, અવ દસા તાગ છે
 હર્મે કષ્ટ મોગરીએ તમેને દોષ દા દહમે
 મુન્હો મનગો અમારો છે, અદન દસાદ તારો છે
 ગમીને પાપના પામા નુખોની ગખીએ આશા
 ખન ખોટા વિચ ન હ, અન દસાદ તાગ છે
 મદા જ્યને મદા આમે મદ મુખ દેહને આને
 પુના તો દગગે છે, અદન દસાદ તારો છે
 દલ જન એમ બોને છે, પ્રતુ દસાદ તારો છે
 અન ગાડા ગમાન છે, અન દસાદ તારો છે
 ન તેવુ જગ પામે, વગે છે જેવુ જે વાને
 જાગનો એન ધાગે છે, અન દસાદ તાગ છે
 કથે સદ વગીનેની, અન તુગ પસ ના પની
 અદા એ ગદ અના છે, અન દસાદ તાગ છે

(મત્તીકાન્દ)

છાત્રમદન—

કાયા છે ત્યા નુવી કા મનખ દીગાગુ ૨ (૨)
 જાતન કૃષ્ણ ગમા જેલે તારો દ, ન્યા છે તેજે
 તેજે કામ કૃષ્ણ છે અની ઉપકા નુ રે

કાયા૦

પ્રમત્ર થયા પહેલુ પય કીધુ, માનાના મ્તનમા ગચી દીનુ
 તેલો ગગ્ગ મીધુ તાગ અદારનુ રે ડાયા૦
 કાન નેત્ર કીધા છે કેના મગે અગ અમુવખ એના
 અત ગ્ગ કીધા છે વિરિધ વિચારના રે. ડાયા૦
 દાત દીધા તુને ચાવણ ચાવના અત મગ્ગયુ હિત ભગના
 કુગ નીધા મગ્ગ કુગવા વહેવાગના રે ડાયા૦
 મુગ દુર્લભ મનુષ્યા દેહ પામી વપા ન થનુ નણ દગમી
 છોમ નગ્ગ મદી લે મગ્ગનદારનુ રે નાયા૦

શ્લોકવિજય—

મુથી મારો દેગ હમારો હાનો હિંદુસ્તાન
 અમને હાનો હિંદુસ્તાન
 જેના વિજયના ગાન મનાને મન મુના મસ્તાન
 અમારે એજ નિગ તગ તાન અમને હાનો હિંદુસ્તાન
 ગ્ગલુ નહે પૈશત્ય ગાના વગમે ત્યા નિશાન
 ધર્મ લાવના ઉજ્જગ જેના ગાય દેવ યશ ગાન અમને૦
 પ્રગ્ગ ના થયા પુગ્ગ બગવાન વમે જના હિંદુ મુમનમાન
 જનેતા જન્મભગિએ મુખમ્મ મર્ગ મમાન અમને૦

રાષ્ટ્રિય ગીત—

મમજેગ મારી ખન ની અમને નહીં તામે કરે
 અમ આતમ છે પ્રભુ તેજ તે નહીં તુમ્મ શસ્ત્રે ગાભરે
 મહા યદ્ધ છે અમ આદરો પુરો મ્મીશ હામથી
 વિધિા મ્મી આની નડે તો દોમીશુ અમ જતને મમ૦
 લાજન ગુવામી શીર વર્ષ પાળ્યા પશુમમ જગદ્ધયા
 આપ્યા અમાગે છે ખુશી મમ ધોજશુ મૌ પાપને મમ૦
 પગ તેજથી નહીં ભડ ય પણ તેજ અમ જગ લખથ
 જ્જેશે મધી આનમ હવે, અમ હિન્દીની તામતને મમ૦
 વસન્ત નિનોદી

રાષ્ટ્રિય ગીત—

જગાવો ભાગતને દીરતાર

રામ સમોવડ સાસક શોધું, પયગમ્બર અવતાર;
 મુન્ધ અને જેના સાસકને, જોઈ વિશ્વ સસાર જગાવો.
 દે બગ પ્રેરક બગી ભદ્રવીર, ચવા સ્વદેશોદ્ધાર;
 ક્રુધા તૃપા હિર તાપ ટળે ને પીગજે જીવન ભાર જગાવો.
 ધનિક અને, કોવિદ જાગે, જાગે ખેતીકાર;
 જાગે જાનની, જાસ, જાસિકા; સજે સ્નેહ કલ્યાણ જગાવો.
 ભરતખંડના ભ્રમિત બેટે બેટી સરજનદાર;
 સમસ્ત હિન્દી કરે અંકુશી સ્વરાજ પદ સંચાર
 પ્રભો અમ સ્તુતિને આસાર જગાવો.
 કેશવ હ. પટેલ.

રાષ્ટ્રિય ગીત—

આવો અમારા દેશમાં પૂજન તમારૂં થાય છે,
 સર્વસ્વ જેના સ્વાર્થનો રમ દેશમાં વહી જાય છે. આવો.
 જેણે ફરીથી આદરી પરમાર્થ જેનો સ્વાર્થ છે,
 તે સત્ય વાણી અબધ વરદા એકલો પૂજાય છે. આવો.
 જેનું હૃદય ધડકી રજુ નિજ દેશના ધડકારમાં;
 એ પુનિન મુંદર હૃદયવરનું પ્રેમ પૂજન થાય છે. આવો.
 જેને દલદલ દુઃખ દેસાનિ અર્થ પુષ્પ મમાનને.
 એ પુષ્પના ભરગુચ્છની મદુમાળમાં મહેકાય છે. આવો.
 તે વીરવીર મદન્ત પ્રેમી આવજો અમ મદિદે
 ન્યાં લોક રાજ પ્રનાપડું છે આદ્ય પૂજન અમે આવો.
 કંકુમ ભયે પગલે પધારી આંગણું પાવન કરી.
 અમ ગરીબ જાનના હૃદયને અબદેશને અમીષાગથી આવો.
 મગનબાઈ પટેલ.

રાષ્ટ્રીયગીત—

અથ હિન્દ ભૂમિ તારો મહિમા દિગ્નત ગાજે,
 રેલી અમી નિધિકૈં કુદરત તને નવાજે,
 તુજ ભાવ પટ સનાતન સૌંદર્ય તેજ ગજે,
 જોડી જગે નીરખતા તાગી જડે ન આજે,
 પ્રતિ પ્રાત આલલાનુ તુજ આરતિ ઉનારે
 હિમાદ્રિ કેશ તારા કિંગ્જો થકી મમારે

ખાકે હિન્દ

રાષ્ટ્રીયગીત—

અમૂલા ધર્મ પૂર્વજના, ધરી દેખાડો ક્યારે,
 પરાક્રમ વીર તનુજોના, ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 હતા પૂર્વે બહુ મોટા, થયા શાથી હવે છોટા,
 પડ્યા જે વીર્યના તોટા, ભરી દેખાડો ક્યારે ?
 કહો છો વીર પુત્રો છો, કહો છો સૌ સુપુત્રો છો,
 બતાવી પાત્રતા પહેલી તરી દેખાડો ક્યારે ?
 વડીનો યદુ વેદીમા, ધુનીને ધગધમાનીને
 જગત પાવન કરી દેતા, ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 હતા દાનેશ્વરી પૂગ કંજુને પાર્થસમ સુરા,
 ચગકતા હિંદના હીંગ, ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 હમેશા દેશ હિત ન્હાતા હૃદયના નીરમા ન્હાતા,
 મહા બળવાન ગુણ શાતા ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 સમરમા કીર્તિ વગનાગ, અમર નિજ નામ કગનાગ,
 અચળ ઉત્સાહ ધગનાગ, ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 ધીજને ધામ ધગનાગ, ચિન્મયની માગ વગનાગ,
 અરિનુ હીંગ હગનારા, ફરી દેખાડો ક્યારે ?
 પ્રતાપી રામ ગુણધીરા, ભગત જેવા અચળ વીગ,
 ભક્ત હનુમત મમ હીરા, ફરી દેખાડો ક્યારે ?

પ્રતાપી પાડો પ્રેમી, કુશળ શ્રી દુષ્કૃત સ્વામી,
વિદુર ઉદ્ધવ મુખાનેમી, ફરી દેખાડો ક્યાડે ?
ત્યાં જે તેમણે કામો, ઉવાડ્યા સ્વર્ગના ધામો,
તમે પણ એ મમાં નામો, ફરી દેખાડો ક્યાડે ?
ન્વીકારી મુદ્દ આ મેવા, પ્રભુ દઈ મેક્ષના મેવા,
વિસ્ર અતિ ઉત્તમા એવા, દર્શિ દેખાડો ક્યાડે ?

વર્મત

જુદાઈવ—

તમને ધો નદી આવુ કાન્ત તમને ધો નદી આવુ
આશ્રિતપર શુ રીમાવુ કાન્ત તમને ધો નદી આવુ
માનસ સન્ના ગાત્રસ તમે સુખાદ્યના જોની
કમળ સુખ મમ નેજ સુવાગી સુદી યવા તમે ચોગી કાન્ત
જે સરાવર જગ પાન કર્યા ત્યાં કદા કદી નવ ધરીએ
સુખ દુઃખના નિશદીન અનુસરની કોઈની અમ પરદરીએ કાન્ત

મતીજીઅનમુયા—

માર નદિરે પસારે ચોનીગાન મદાગાન
જોગન કરાવુ નવ જાવના
યેનર ધારી જલેથી ઉગે ને જુખડી
મોનીનુ- મેમુર જાગે જુખડી
તજુ નનનીરે મયગી વડી નમ કમ જોગન
નેદે નીપજવ, શાક જાન જાનના
જુ જનાનુ ગાખા જન જનના
અને જુજનીથી પી મું પ્રીત કરી અન જોગન

દેવી પ્રભાવ—

વખત પક્ષટાય છે ન્યારે, બધું પક્ષટાઈ જાય છે,
બને છે રંકના એ ભૂપ, નૃપાળો રંક સાથે છે.
જમાનો તે ગયો જુનો, હવે નવયુગ આગ્યો છે.
ન મળતો ન્યાય પણ પૂરો, ગરીબો તો હુંદાયે છે,
નથી એ દોષ કાઢનો, ખરેખર ખૂબી કિસ્મતની
હતા જે ભક્ષ સિંહોના, શિયાળો આજ ખાય છે.

રૂકમણી સ્વયંવર—

યમુના તણા કિનારે ગોપાળ ગઉ ચરાવે,
સંગીત સ્વર ધરાવે રાધા નીકટ બુલાવે
બંસી ધ્વની સુણીને શુદ્ધ દેહની બુલીને
નીકળીને ધરથી રાધા ગોપાળ સાથ આવે
યમુના સરિતા કુંજે રૈયા કમળ બીજારી
શ્રી કૃષ્ણ કર કમળથી રાધા ચરણ દબાવે

મહાભારત—

ડગમગ ડાલે તોરી નૈયારે નાવપુરાની
પુન્ય ગવાયા પાપ કમાયા માચકો મજલે
મોહન ભજલે પાર ઉતારે તોરી નૈયારે, નાવપુરાની
ચલે ન સાથ ચે યહાંકી હે માયા,
ચે કાલ વો હે જીસને સખો હે ખાયા ડગમગ
ગઇ જો આયે નહી એત સમય આયા હય
ઉસીકો ભજલે જીસે વેદને ભીગાયા હય. ડગમગ

મધુઅંસરી—

મેરી બૈયાં ન ચકર ગીરધારી સ્યામ
ચક્કી ભરન નીર યમુના કે ધામ. મેરી
તુમ તો જાતે સોતન સંગ રહેતે
અજ તો સદન પ્યારી સ્યામ. મેરી

અમરલાદિમ—

અમર ના કોઈની કાયા, જીવનનો કંઈ ભરૂંમો ના,
 છતાં પણ વર ઓ માતા, કંઈ આ જાંઘી માટે ? અમર૦
 તમે હું ને જગત આપું, જવાના એક વારે સૌ;
 કરો છો મારું ને તારું, કંઈ આ જાંઘી માટે ? અમર૦
 હજારો ચાહ મુર્સાદો, ને રાની પલ્લવેતાઓ,
 ન પત્તો કોઈનો લાગ્યો, હું પદ કંઈ જાંઘી માટે ? અમર૦
 જુડી મનની મુરોદોથી, કહેને કાણ પરવાર્યું,
 કરો આ પાપ શારૂ, કંઈ આ જાંઘી માટે ? અમર૦

દશ અવતારોની જયન્તિ તિથિઓ. સામોકાળ કંઈ દિશામાં

અવતાર તિથિ વખત આવે છે. તેની સમજ

૧ મત્સ્ય	ચૈત્રસુદી૩	અપોરપછી રવિવારે ઉત્તરદિશામાં સામોકાળ.
૨ કૂર્મ	વૈશાખસુદી૧૫	સામકાળ સોમવારે વાયવ્ય ખુણામાં „
૩ વરાહ	ભાદ્રવાસુદી૩	અપોરપછી મંગળવારે પશ્ચિમદિશામાં „
૪ નૃસિંહ	વૈશાખસુદી૧૩	સામકાળ જુધવારે નૈર્ય્ય ખુણામાં „
૫ વામન	ભાદ્રવાસુદી૧૨	મધ્યાન ગ્રહવારે દક્ષિણ દિશામાં „
૬ પરશુરામ	વૈશાખ સુદ ૩	„ શુક્રવારે અગ્નિ ખુણામાં „
૭ રામચંદ્ર	ચૈત્ર સુદ ૯	„ સનિવારે પૂર્વ દિશામાં „
૮ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર	આવળ સુદ ૮	મધ્યાગ્નિ હયાન ખુણામાં સામો કાળ જતો.
૯ બુદ્ધ	આસોસુદ ૧૦	સામકાળ નથી, સામોકાળ આવનો દોષ,
૧૦ કલ્કિ	આવળ સુદ ૬	„ છતાં જન્માન્તી જરૂર દોષ, ત્યારે માથે સૂર્ય આવે તે વખતે નીચગાથી બાદ આવનો નથી.

દિશારૂઢ—સોમવારે તથા સનિવારે પૂર્વમાં; ગ્રહવારે દક્ષિણમાં
 જુધવારે તથા મંગળવારે ઉત્તરમાં અને રવિવારે તથા
 શુક્રવારે પશ્ચિમમાં દિશા યજ દોષ છે.

द्विपत्तनां व्याघडीयां

ରମି	ମୋମ	ମଗମ	କ୍ଷମ	ଘର	ଶୁକ୍ଳ	ଶାନି	ରମି	ମୋମ	ମଗମ	କ୍ଷମ	ଘର	ଶୁକ୍ଳ	ଶାନି
ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ
ଅମ	ମଣ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ
ଲାଲ	ମଳ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ
ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ
କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ
ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ
ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ
ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଶୁଭ	ଅମ	କାମ	ଉଦ୍‌ଦେଶ	ଅମ୍ଭତ	ରୋଗ	ଲାଲ

रानीनां येाधीयां

સમજનજુ—સનાતના હ વાગવાથી માનના હ માગતા સુધીના બાર ક્રમાંકમાં દિસસના આઠ ચોધીઆ બનાના છે, એમલે દરેક ચોધીયુ ૧૫ માન ગહે છે તેવિજ રીતે ગતના ચોધીયા સાનના હ વાગવાથી શરૂ થઈ સનાના હ માગ્યા સુધી રહે છે દાખના તરીક રસીનાર રોને ૮૫૫ માગે અમત ચોધીયુ અને મગગમારે બેરોરે ૧ માગે અમત ચોધીયુ હોય છે યા બાબ અમત, અને શુભ માગ અને રેગ, ઉન્વેગ તથા કાગ ખગમ ચોધીયા મળા છે

૧૦૦ વર્ષનું ચાલુ કેલેન્ડર

૦ સ ૧૯૦૨ થી ઈ. સ. ૨૦૦૦ સુધીનું.

સમગ્રજી જે ઇ મ ની તારીખનો વાગ તમારે જોવો હોય તે
 ૧ મ ના આકાશનાળા ખાના ઉપરનો અક્ષર યાદ ગણો, અને
 મહિનાઓવાળા ખાનામા જે મહિનાની તારીખનો વાગ જોવો
 હોય તે મહિનાના ખાનામા તેને તપાસો એટલે જે નમુના
 ખાનામા તમને તે મળશે તેજ નમુના ખાનામા તારીખની
 મામે વાગ મળશે, જેમકે ઇ સ ૧૬-૨૬ના ખાના ઉપર
 ૫ અક્ષર છે તે જાનેવારીમા જુઓ તો ત્રીજા નમુના ખાનામા,
 ફેબ્રુઆરીમા જુઓ તો ઈઠ્ઠા નમુના ખાનામા માર્ચમા જુઓ તો
 પચ્છ ૭ નમુના ખાનામા અને એપ્રિલમા જુઓ તો બીજા નમ
 ના ખાનામા આવે છે એટલે તારીખ અને વાગના ખાનામા તપા
 મરાથી જાનેવારીની પહેલી તારીખે મંગળવાર, ફેબ્રુઆરીની પહેલી
 તારીખે ગુરુવાર માર્ચની પહેલી તારીખે પચ્છ શુક્રવાર, અને
 એપ્રિલની પહેલી તારીખે સોમવાર આવે છે તેજ પ્રમાણે ઇ સ.
 ૧૮-૩૦ ના ખાના ઉપર ચ અક્ષર છે તે મહિનાવાળા ખાનામા
 જાનેવારીમા એથો, ફેબ્રુઆરીમા માતમો, અને એપ્રિલમા ત્રીજો
 આવે છે એટલે જાનેવારીની પહેલી તારીખે બુધવાર, ફેબ્રુઆરીની
 પહેલી તારીખે શનિવાર અને એપ્રિલની પહેલી તારીખે મંગળવાર
 આવવાનો તેની રીતે ગમે તે ઇ મ ના ગમે તે મહિનાની ગમે તે
 તારીખનો વાગ જોતમે હમે તે મળી ગળેમે તેમ વાગ ઉપરથી તારીખ
 જોતવી હમે તો પચ્છ મળી ગળેમે

ક. સ. ના આંકડા એકસો પછીના

મહિનાઓ બેવા માટે.

પ	અં	ક્રો	દ	ચ	ભો	તિ	અનેવારીઓઅર	ભો	તિ	પ	અં	ક્રો	દ	ચ	ભો	તિ	પ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬
૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪
૫૫	૫૬	૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪	૬૫	૬૬	૬૭	૬૮	૬૯	૭૦	૭૧	૭૨
૭૩	૭૪	૭૫	૭૬	૭૭	૭૮	૭૯	૮૦	૮૧	૮૨	૮૩	૮૪	૮૫	૮૬	૮૭	૮૮	૮૯	૯૦
૯૧	૯૨	૯૩	૯૪	૯૫	૯૬	૯૭	૯૮	૯૯	૧૦૦	૧૦૧	૧૦૨	૧૦૩	૧૦૪	૧૦૫	૧૦૬	૧૦૭	૧૦૮
૧૦૯	૧૧૦	૧૧૧	૧૧૨	૧૧૩	૧૧૪	૧૧૫	૧૧૬	૧૧૭	૧૧૮	૧૧૯	૧૨૦	૧૨૧	૧૨૨	૧૨૩	૧૨૪	૧૨૫	૧૨૬

તારીખ અને વાર બેવા માટે.

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬
૩૭	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪
૫૫	૫૬	૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪	૬૫	૬૬	૬૭	૬૮	૬૯	૭૦	૭૧	૭૨
૭૩	૭૪	૭૫	૭૬	૭૭	૭૮	૭૯	૮૦	૮૧	૮૨	૮૩	૮૪	૮૫	૮૬	૮૭	૮૮	૮૯	૯૦
૯૧	૯૨	૯૩	૯૪	૯૫	૯૬	૯૭	૯૮	૯૯	૧૦૦	૧૦૧	૧૦૨	૧૦૩	૧૦૪	૧૦૫	૧૦૬	૧૦૭	૧૦૮
૧૦૯	૧૧૦	૧૧૧	૧૧૨	૧૧૩	૧૧૪	૧૧૫	૧૧૬	૧૧૭	૧૧૮	૧૧૯	૧૨૦	૧૨૧	૧૨૨	૧૨૩	૧૨૪	૧૨૫	૧૨૬

શ્રી ગોરખ નાથનો આંક—પરદેશ જ્યાં માટે આ આંકમાં આવતું મુદ્દત લેવું સાફ છે. ક્રામાં
આપેલી લિધિઓમાં ત્રીજ અને તેરથ, ગોથ અને ચૌદમ, પાંચમ અને પૂર્ણિમાનું ફળ એકજ સમજવું. અમાવાસ્યા.
વર્જિત કરેલી છે.

મર્તિએ માગશર પોષ મહા શગણુ ત્રૈવ વૈશાખ જેઠ આઘા શ્રાવણ ભાદરવો આસો.

ફળ

૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	સુખ ઉપજે.
૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	ભયમાં આવતું પડે.
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	કામ પાર ઉતરે.
૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૧ ક્લેશ થાય પશુ વસ્તુ લાભ આરે;
૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	કામ પાર પડે, લાભ થાય
૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	ચિંતા અને સંકટ થાય.
૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	ધારેલું કામ પાર પડે.
૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	સઘળી વાતે ખરાબ છે.
૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	ભાગ્ય સુધરે, ધારેલું પાર ઉતરે.
૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	દિવસ સારો થાય, ભાગ્ય ખીલે.
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	દિવસ બહુ થાય પણ ખરાબ ન થાય
૧૦	૧૧	૧૨	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	મિત્ર લાભ થાય, ધારેલું સફળ થાય

ઉપરની તિથિઓ પ્રમાણે પ્રહર અને દિશાનું ફળ.

પ્રહર ૧.	પ્રહર ૨.	પ્રહર ૩.	પ્રહર ૪.	પૂર્વ.	પશ્ચિમ.	ઉત્તર.	દક્ષિણ.
અર્ધ સિદ્ધ.	સુખ મળે.	દિલગીરી થાય.	સુખ મળે.	સુખ આપે.	ભય ઉપજે.	પૈસા મળે.	કલેશ થાય.
ભારે ધાસ્તી.	કલેશ થાય.	સુખ મળે.	કુશળ રાખે.	સાફ નથી.	દાળદિ આવે.	ચિંતા થાય.	નાશ કરે.
અર્ધ લાભ.	રાત્ર્ય સુખ.	સુખ મળે.	ચિનાશ થાય	પૈસા મળે.	ધાર્યુ આપે.	ધન મળે.	દુઃખ પડે.
કલેશ કરાવે.	સાફ થાય.	કલેશ કરાવે.	સાફ થાય.	કહ્યો કરાવે,	ધન મળે.	સુખ મળે.	ખરાબ થાય
દુઃખ પડે.	કહ્યો થાય.	ભાગ્ય સુધરે.	સુખ મળે.	લાભ થાય.	ધન મળે.	સુખ મળે.	પૈસા મળે.
દુઃખ પડે.	કહ્યો થાય.	મિત્ર મળે	ધન મળે.	ભય ઉપજે	મૃત્યુ થાય.	દ્રવ્ય મળે.	લાભ મળે.
કામલાંબાય.	કામ થાય.	સુખ મળે.	સુખ મળે.	લાભ આપે.	લાભ આપે.	સુખ મળે.	કષ્ટ પડે.
સાફ નથી.	સાફ નથી.	સાફ નથી	સાફ નથી.	સાફ નથી.	સાફ નથી.	સાફ નથી.	સાફ નથી
ધન મળે.	ભારે ધાસ્તી.	મિત્ર મળે.	સુખ મળે.	સુખ મળે.	કામ થાય.	દુઃખ પડે.	લાભ આપે
શીઘ્ર લાભ.	સાફ થાય.	રસ્તામાં મૃત્યુ.	સુખ મળે.	કલેશ થાય.	દ્રવ્ય મળે.	ધન મળે.	કષ્ટ પડે
રસ્તામાં મૃત્યુ.	ધાર્યુ થાય.	સાફ થાય.	મૃત્યુ થાય.	લાભ આપે.	સાફ નથી.	મિત્ર મળે.	દ્રવ્ય નાશ
મૃત્યુ.	પૈસા મળે.	સુખ મળે.	સાફ થાય.	સાફ નથી.	મૃત્યુ થાય.	દુઃખ પડે.	સુખ આપે

નોટ-આ મુદ્દતમાં જનારને વિંછળો, દિશાશળ, ભેગલૂનું ઘર કે સામોઝાળ વિગેરે કાઢ દોષ નડતો નથી એમ જાણનાયને મત્સ્યેન્દ્રનાથે કહેલું છે.

મારોશુકન—નિશાળાઓ, વરકન્યાઓ, વરકન્યા પરણીને અસ્તા, સૌભાગ્ય વાળી સ્ત્રી એક ભરેની સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી, વેદ ભણતા બ્રાહ્મણે। રાજા માથે ગાય ભરા ધોળેના લુગડાવાળો ધોતી, ફળ, ફળ, મોતી મણિક ગ્લ વેસ્ત્રા, માસ માછલા, દારૂ દારૂ ધોડો હરજી, નોળીઓ, મોર તનરા, દાન, બદુક, કટાક, વાજા, ચામર છત્ર દહી અને દુધ એટલા પવર્થો ભેવામાં આવે અથવા સામા મળે તો મર્ધ સિદ્ધ થાય છે

અપશુકન—બિનાડી આડી હિતરે તેતર મેલે, ગાડા માણસ, તેન ચોપડેલા માણસ, ઓસડ ચોપડેલા માણસ, હાન-ભોગ હીન્દો, વાનસી સ્ત્રી, યોગી વૈગમી ગોસાઇ, ફકીર ધુમાડાવાળો દેવતા ધામ, આમકુ લાકડા ફુલ, દેવ, ગોળ દુશ્મન છાશ, કાદવ, એટની વસ્તુ ભેરામાં આવે અથવા સામી મળે તો કાર્ય નિષ્ફળ થતું નથી

ધોગિની (જોગણી) ની દિશા અત્રે દેળ.

નીચે પ્રમાણેની નિયિઓ મામે ખતાવેની દિશામાં તે દિસે ભેગણીનું ઘર દોપ છે [સુદી અત્રે વધી બેઠેલા એકજ મરખી મરખી છે]

૧—૬ રોજે પૂર્વ દિશામાં ૩-૧૧ રોજે અગ્નિ ખુલામાં ૫-૧૩ રોજે દક્ષિણ દિશામાં ૭-૧૫ રોજે વાયવ્ય ખુલામાં ૨-૧૦ રોજે હિતર દિશામાં ૪-૧૨ રોજે નૈઋત્ય ખુલામાં ૬-૧૪ રોજે પશ્ચિમ દિશામાં ૮-૧૦ રોજે હવાન ખુલામાં પરદેશ જનુ દોન ત્યારે ભેગણીનું ઘર માસુ ન લેવું બહુ જરૂર હોય તો અર્ધ માથા ઉપર આવે ત્યારે જનુ

१२माथी १२ला भा० व सु०	५ से० ३ आ	१० म० ३ आ	१५ से० ३ आ	२० से० ३ आ	२५ से० ३ आ	३० म० ३ आ	३५ से० ३ आ	१ म० ३ आ
४५० थी ४७५	०-६	१-१	१-६	२-१	२-६	३-१	३-६	४-०
४७५ थी ५००	०-६	१-१	१-१०	२-५	२-११	३-३	३-११	४-३
५०० थी ५२५	०-६	१-२	१-११	२-४	२-१३	३-१	३-१४	४-१
५२५ थी ५५०	०-१०	१-३	१-१२	२-५	२-१४	३-७	४-०	४-६
५५० थी ५७५	०-१०	१-४	१-१४	२-८	३-१	३-१०	४-३	४-१२
५७५ थी ६००	०-११	१-५	१-१५	२-९	३-३	३-१३	४-१	४-१५
६०० थी ६२५	०-११	१-६	२-०	२-१०	३-४	३-१४	४-८	५-२
६२५ थी ६५०	०-११	१-६	२-१	२-१२	३-७	४-१	४-११	५-५
६५० थी ६७५	०-१२	१-७	२-२	२-१३	३-८	४-३	४-१४	५-८
६७५ थी ७००	०-१२	१-८	२-३	२-१४	३-९	४-५	५-०	५-११
७०० थी ७२५	०-१२	१-८	२-४	३-०	३-१२	४-८	५-३	५-१४
७२५ थी ७५०	०-१३	१-९	२-५	३-१	३-१३	४-९	५-५	६-१
७५० थी ७७५	०-१३	१-१०	२-७	३-२	४-०	४-१२	५-८	६-४
७७५ थी ८००	०-१३	१-१०	२-७	३-४	४-१	४-१४	५-११	६-७
८०० थी ८२५	०-१४	१-११	२-८	३-५	४-२	४-१५	५-१२	६-९
८२५ थी ८५०	०-१४	१-१२	२-१०	३-७	४-४	५-१	५-१४	६-११
८५० थी ८७५	०-१४	१-१२	२-१०	३-८	४-५	५-३	६-०	६-१३
८७५ थी ९००	०-१५	१-१३	२-११	३-९	४-७	५-५	६-२	६-१५

द्वेष्टाधी इष्टता भाविष्य सुधी .	५ शेर ३. आ.	१० शेर ३. आ.	१५ शेर ३. आ.	२० शेर ३. आ.	२५ शेर ३. आ.	३० शेर ३. आ.	३५ शेर ३. आ.	१ भल्ल ३. आ.
६०० थी दि२५ ०-१५	१-१३	१-१३	२-१२	३-१०	४-८	५-६	६-४	७-१
६२५ थी दि५० ०-१५	१-१४	१-१४	२-१३	३-११	४-८	५-७	६-५	७-३
६५० थी दि७५ ०-१५	१-१५	१-१५	२-१३	३-१२	४-११	५-८	६-७	७-५
६७५ थी १००० १-००	१-१५	१-१५	२-१४	३-१३	४-१२	५-११	६-९	७-७
१००० थी १०२५ १-००	१-००	१-००	२-१५	३-१४	४-१३	५-१२	६-११	७-९
१०२५ थी १०५० १-००	२-००	२-००	३-००	३-१५	४-१४	५-१३	६-१२	७-११
१०५० थी १०७५ १-००	२-००	२-००	३-००	४-००	५-००	५-१५	६-१४	७-१३
१०७५ थी ११०० १-०१	२-०१	२-०१	३-०१	४-०१	५-०१	६-११	७-००	७-१५
११०० थी ११२५ १-०१	२-०२	२-०२	३-०३	४-०३	५-०३	६-१३	७-०३	८-०२
११२५ थी ११५० १-०१	२-०२	२-०२	३-०३	४-०४	५-०४	६-१४	७-०४	८-०५
११५० थी ११७५ १-०२	२-०३	२-०३	३-०४	४-०४	५-०४	६-१४	७-०४	८-०६
११७५ थी १२०० १-०२	२-०४	२-०४	३-०५	४-०५	५-०५	६-१५	७-०५	८-०७
१२०० थी १२२५ १-०४	२-०४	२-०४	३-०५	४-०६	५-०६	६-१६	७-०६	८-०८
१२२५ थी १२५० १-०३	२-०५	२-०५	३-०७	४-०६	५-०६	६-१६	७-०६	८-०९
१२५० थी १२७५ १-०३	२-०५	२-०५	३-०८	४-०७	५-०७	६-१७	७-०७	८-१०
१२७५ थी १३०० १-०३	२-०६	२-०६	३-०८	४-०८	५-०८	६-१८	७-०८	८-११
१३०० थी १३२५ १-०४	२-०६	२-०६	३-०९	४-०८	५-०८	६-१८	७-०८	८-१२
१३२५ थी १३५० १-०४	४-०८	४-०८	३-१२	४-०९	५-०९	६-१९	७-०९	८-१३

પેટલાથી પેટલા	૫ ગેર	૧૦ ગેર	૧૫ ગેર	૨૦ ગેર	૨૫ ગેર	૩૦ ગેર	૩૫ ગેર	૧ મહા
માદમ સુધી	૩. આ.	૩. આ.	૩. આ	૩. આ	૩ આ.	૩ આ	૩. આ.	૩. આ
૧૩૫. થી ૧૪૦.	૧—૫	૨—૬	૩-૧૩	૫—૨	૬—૫	૭—૬	૮-૧૩	૧૦-૦
૧૪૦. થી ૧૪૫.	૧—૫	૨-૧૦	૩-૧૫	૫—૩	૬—૭	૭-૧૧	૮-૧૫	૧૦-૩
૧૪૫. થી ૧૫૦.	૧—૫	૨-૧૦	૩-૧૫	૫—૪	૬—૬	૭-૧૪	૮—૨	૧૦-૬
૧૫૦. થી ૧૫૫.	૧—૬	૨-૧૧	૪—૦	૫—૫	૬-૧૦	૭-૧૫	૮—૪	૧૦-૯
૧૫૫. થી ૧૬૦.	૧—૬	૨-૧૨	૪—૨	૫—૮	૬-૧૩	૮—૨	૯—૭	૧૦-૧૨

નોંધ—૧ ઉપરનું વજન ૮૦ તોલાના એક ગેરને હિસાબે ગણાય છે.

૨ આજની ૭ મામ પટેલા સંગેરનું વજન દશગેરથી કમતી નોંધુ ગણાતું, પણ હાલ તેમાં સુધારેલો ઘણો પાંચગેર મુધીનું ગણવાનું હતું છે, એટલે ટિફિનો મામાન બાદ જતાં એક ગેર મામાન વજોલો હોય તો પાંચગેરનું, છગેર વજોલો હોય તો ૧૦ ગેરનું અને ૧૧ગેર વજોલો હોય તો પંદરગેરનું બાકું લેવાય છે; આમજી ૧ ગેર મામાન વજોલો હોય ત્યારે ૧૦ ગેરનું અને ૧૧ ગેર વજોલો હોય ત્યારે ૨૦ ગેરનું બાકું લેવાતું !

૩ પારમલ કમીનીમાં કમની ૨૫ ગેર મુધીનું ઘણું થઈ છે અને ૬ ગ્રામ છેતું હોય ત્યારે તે રહેતે કમનાં પોટામાં તે ત્રોટકનું ઠીક પડે છે. પણ નજીક હોય ત્યારે નાનું પારમલ કેવેમાં ત્રોટકવાથી કાલે રહે છે; કમજી કે પાંચગેરો માઠવ મુધી તેનું બાકું છ આનાથી વધારે નથી, પાંચગેરથી ઉપરના વજન માટે પારમલ અને સંગેરનો રસ એકજ છે.

અંગાઉથી ગ્રાહક થનારના મુખારક નામોની યાદી.

કોપી.	નામ.	ગામ.
૧	પુન્કગન માઠનાલ દેમાઈ	અમદાવાદ
૧	પગોતમ પ્રાગજી દેવાગા	અમરેલી
૧	કાનજી ધોળાભાઈ પારેખ	ધ્રાગધ્રા
૨	જમનારામ દુર્લભદામ વોગ	મુખાઈ
૨	માસ્તર ડી કે ન	મુખાઈ
૧	શ્રી જ્ઞાનવર્ધન પુસ્તકાલય	મુલેય
૧	વકીલ જમણાશંકર ભેતશંકર ગાજ્યપુરોહિત	છોટાઉદેપુર
૧	નરોત્તમદામ નયન દામાણી	ચોગવાડ
૧	નનમાળી પોપા	જેતપુર
૧	જેતાનર ગ્રાનકરાસી જૈન ટ્રેનીંગ કોલેજ	અભર
૧	મીસ્ત્રી અગ્નિજ્ઞ રણુમન	બેરમે
૧	ધરમસી કંથાજીજી ગાલ	ખોરાસા
૧	નદલાલ મોતીચંદ	જુધવારી મીનની
૧	કરજીશંકર નથુશંકર ગાદીગો	પાટણ
૧	ડી જે મકુલજી	વડોદરા
૧	ગણુડોડલાલ વિ નામ	ભુરાવાવ ગોધગ
૧	ભગુભાઈ અમરાભાઈ	પીપરડીયા
૧	લીલાધર ઝીણાભાઈ	કરાચી
૧	પોપટલાલ બીજીજીલાલની ડુ	મગસોડ
૧	પડયા ભાનુગકર અને કુપેની	માગરોળ
૧	વગ્નમ મુળજી કોન્ટ્રાક્ટર	દોહદ
૧	પરિત અમૃતલાલ મુરારજી	ભુજ (કચ્છ)

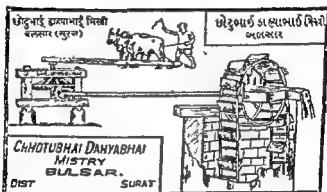
કોપી	નામ	ગામ
૧	પ્રભાસંકર રાજનરામ તાલુકદાર	વાંસાવડ
૧	મહિપતરામ વિલ્લરામ આવતરથી	રાલુજા
૧	ગોપાળદાસ બી. પારેખ	કલકતા
૧	ગંભીરસીંગ બાપુભાઈ બારોટ	રંગૂન
૧	જગનનાથ જે. મોની	કરાંચી
૧	પરશોતમરાવ વામનરાવ કબોધવાળા	ચીહોરી
૧	સોની નરસીદાસ દેવકરજી	દોરા
૧	આત્મારામ જીજ્ઞાષીદાસ	અમદાવાદ
૧	ગૌરીશંકર પરશોતમ મે. જોશીસર	નલાળા
૧	બી. તુલસીદાસ ખેતસી કોટેયા	મલાડ
૧	હરજીવન ગૌરીશંકર શુક્લ	મદ્રાસ
૧	નાનજી ભોમજી સોલંકી	ગડખેડા (કચ્છપીઠી)
૧	હરમસી હરીદાસ કોન્ડાકટર	તીનલાગડ
૧	રતનમી એન્ડ સન્સ	બાંકર
૧	માવજી ઉકા કોન્ડાકટર	બાંકર
૧	વસનજી ભાણુભાઈ ટોપીવાળા	કોલબો
૧	રતનજી વલ્લભ	"
૧	જગનનાથ રંધુરામ જોશી	"
૧	તુલસીદાસ કેશવજી અલભટ	"
૧	ડો. બાપુભાઈ કેશવદાસ દેસાઈ	કપડવંજ
૧	હાકર ચીમનનાથ છોટાલાલ બી. એ	પાંદણ
૧	બાસુ તુલજીશંકર મીરજીશંકર	કુમરેજ
૧	મરુત્વનીદામજી રંધુરીદામજી	કુમરેજ
૧	બહેન જયકુંવર મુળજી	કાંગધા
૧	મોતીલાલ જોશીદાસ	વડોદરા
૧	મખીલાલ એમ. દેસાઈ	ચીખલી
૧	દેમરાજ જેરામ	ભોંડી
૧	ત્રીજીવન ગૌરીશંકર ત્રિવેદી	બનારસ

કોપી	નામ	ગામ
૧ ગવરીશકર ગીરધર જોશી		મુ. ૧૧૮
૧ કાળીદામ ત્રીકમદાસ ચેનની		મુગ્ત
૧ ગમભાઈ ગ્તીનાન મળેના		ધાન્ડોપર
૧ લાલરાકર ગમરાકર		ભાનનગર
૧ જમનાદામ ડી મહેના		માઝુમાવી
૧ વાલજી માવજી મર્ચન્ટ		ચા. ૧૧ની
૧ આર મી નાગડા		ખડરા
૧ જટારાકર દયાગમ ત્રિવેદી		જમીન (બરમા)
૧ પગત માનજી કોન્ડાકર		ગાયપુર (મી પી)
૧ ચક્રતાલ મગનનાથ ભાગદાન		મોજના
૧ હાકેર ગતનમગ મહેનતમગ		મા. ૧
૧ ભાટીયા પ્રેમજી ખીમજી		નરીનગર
૧ ડો. ગવરીશકર નગભેગમ		જેતપુર
૧ જૈન ધર્મવિજય લાયલેરીના મેકટગી		વિરમગામ
૧ દનપતરામ નગભેશકર ઓઝા		ગજકોટ
૧ અણુદા લીંગ કોન્ડાકર		લાલેમગ
૧ જોમતીયા મણુનાથ નાખાભાઈ		મેતણા
૧ જોશી દામોદર પગોતમ		એડન
૧ ડાલાલાલ મામજી દવ		મોના (બાનેમગ)
૧ શ્રી મહુવાયશાસ્ત્રી જૈન બાગાત્રમ		મુ. ના મદર
૧ રાનળ ભીમજી મુગજી		ભુલની (ભાનનગર)
૧ દરજી ગોવિંદ પરશોતમ		ચક્રાણુગહેર
૧ ચુનીનાન (ઈર્ફ બાણુગવ) પી લ.		ટાનચર
૧ શ્રી. મામવજી મેપા		બેરમો (મેગાન)
૧ લ. નુલાઈ અબાશકર ત્રિવેદી		લાડી
૧ ગાન્યગોર કેશવનાન જીનણુનાલ		દિહોર

ખેતીવાડી.

કુવા, નદી, કે તળાવમાંથી મહેલાઈથી ખેતીવાડી માટે ભર
પુર પાણી કાઢવાના બંગલ તથા ઇન્જન તેમજ હાથથી ચાલતા

લોખંડી રહેંટ.

છોટુભાઈ દાહ્યાભાઈ મિસ્ત્રી
બલસાર (સુરત)

છોટુભાઈ દાહ્યાભાઈ મિસ્ત્રી
બલસાર

CHHOTUBHAI DAHYABHAI
MISTRY
BULSAR.
DIST SURAT

ખેડૂતોને
ધનવાન
થવાનો ઉત્તમ
માર્ગ.

ખે બગદારી ત્રણ કોસનું પાણી
મહેલાઈથી આપે છે ઉત્તમ
બનાવટ માટે મરકાર તથા
ખેડૂતો તરફથી સોનારૂપાના
ચાંદો તેમજ બનકે માર્કેટીકેટો
મળેલાં છે.

ચોડા ખર્ચમાં
ખેતીવાડીને
પાણી પુરું
પાડવાનું મુખ્ય
સાધન

સચિત્ર કેટલોગ માટે લખો:—

છોટુભાઈ દાહ્યાભાઈ મિસ્ત્રી રહેંટ બનાવનાર
વલસાડ. (જિલ્લો—સુરત)

તાત્કાળિક આરામ આપનારી
જગમશદુર મહાન અમેરીકન ઇલાજ.

પ્રો. જેમ્સની.

ઇલેક્ટ્રો-ટોનીક પર્લ્સ. (રજીસ્ટર્ડ)

(પ્રો. જેમ્સની વીજળીક શક્તિની ગોળીઓ)

દિવસના કામ પછી કંટાળી
ગયેલા મનુષ્યને સંપૂર્ણ શાંતિ
મીડી ઉદયથીજ મળે છે, પરંતુ
ખાધા પછી અનાજનું પાચન
નહિ થવાથી, અથવા તો
ખરાબ સ્વપ્નાં આવવાથી,
અથવા મનમાં સંકલ્પવિકલ્પ

થવા કરતાં હોવાથી, રાત્રે મીડી નિદ્રા આવતી નથી. જેથી સવારના
ઉઠતી વખત સંપૂર્ણ આરામ મળવાને બદલે શરીર મુસ્ત જણાય છે
અને તેથી દિવસના કામ ઉપર ચિત્ત લાગતું નથી. આવે વખતે
તરતજ શરીરની સંભાળ લેવાની જરૂર છે.

પ્રો. જેમ્સની ઇલેક્ટ્રો ટોનીક પર્લ્સ (રજીસ્ટર્ડ.)

ઉપર જણાવેલા જ્ઞાતવૃત્તોના દરેક ઉપર સારી અસર કરે
છે, અને શરીરના સ્થળા અવયવોને પુષ્ટિ આપે છે. પીશાબમાં અથવા
સ્વપ્નમાં ઘાત જવાથી શરીરમાં નજાબ લાગુ પડે છે, બુખ લાગતી
નથી. હાથ પગમાં કળતર થાય છે, વિગેરે દરેક ઉપર આ ગોળીઓ.
આશીરવાદ સમાન છે, માટે આજે એક બાટલી ખરીદી ખાત્રી કરો.

કોમન ૪૦ પર્લ્સની બાટલી ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦

” ૨૫ પર્લ્સની બાટલી ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦

વી. પી. ખર્ચ ૧ થી ૩ બાટલી સુધીના ૬ આના જુદા

ખાત્રી માટે ૨ દીવસ ચાલે તેટલી નમુનાની શીશી ચાર આનાની
પોષ્ટની ટ્રીકીટ મોકલનારને મોકલવામાં આવશે.

ધી એન્ડો ઇન્ડિયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કંપની.

સોલએજન્ટ-નં. ૨૮૫ મારકેટ, પોષ્ટ બોક્ષ નં. ૨૦૮૨. મુંબાઈ નં. ૨.

વીસમી સદીની નવીન શોધ.

સંગ્રહણી (ગણતી) માટે.

અમૃતમય ઉપાય.

પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન વૈદ્ય દાકૃતરોની દવા
ખાઈ કટાળેલા મંગ્રહણી (ગણતી) મુંબઈના
ઝાડા, અતીસાર અને આંતરડાના ક્ષયથી પીડાતા
નીરાશાજનક દર્દીને આશીર્વાદરૂપ થઈ પડેલી
પાંત્રીસ વરસના અનુભવની રામબાણુ દવા
માટે રૂબરૂ મળેા યા સવાલપત્ર મંગાવેા. પત્ર-
વ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવેા —

માણુસાવાળા

માસ્તર કે. જે. પટેલ એન્ડ સન્સ.

મુ. એશીઆતીસ્ટસ,

કાકુપુર, હાંડીગગનો પોળ-તજુરાની ખડકીમાં

૪૨ નંબર ૩૫૬, અમદાવાદ

અમારૂં જાવાનદ બિઝ્નેસને રજીસ્ટર્ડ આનદી અને નુદર
મનાવે છે ક્રી ૦-૧૨-૦ પો જુદુ

ઘડીઆળો ક્યાંથી લેશો ?

છેલ્લામાં છેલ્લી ફેશનનાં ઘડીઆળોનો

તદ્દન નવો સ્ટોક.

તમારા પૈસાનો સફ્ટઉપયોગ કરવા માટે બીજા મેકરના
ઘડીઆળો નહીં ખરીદતાં હમેશાં એબરહાર્ડ અથવા તે

લીવરેટ ઘડીઆળો વાપરો.

આ ઘડીઆળો તમને દરેક રીતે મતોપ આપે છે, સોનાના,
ચાંદીના અને રોડગોડના ઘડીઆળો મધ્યમ તેમજ તનગર વર્ગના
માણુઓ ખરીદી શકે તેની કીંમતના હમેશા તૈયાર ગણવામા આવે છે

તે સિવાય દરેક જાતના જર્મોસ્વીસ કલોકસ અને ટાઈમપીસો
મજબૂત, સુદૃઢ અને ટકાઉ મળવાનું વિશ્વાસ પાત્ર ઠેકાણુ લખી રાખે

જર્મોસ્વીસ રીપીટીંગ એલાર્મ કી. રૂ. ૫૫૫.

એક વાર વાપરી ખાતરી કરો

એકના એજન્ટ જર્મોસ્વીસ વૉચ કંપની,

રીપીટીંગ ફરનાનડીઝ છીજ, અમદાવાદ.

આળી હુનીઓમાં પ્રખ્યાત થયેલું.

સમીટ એગ્યુ મીક્ચર.

કોઈ પણ જાતનો તાવ, જેવો કે ટાઢીઓ, એકાંતગીઓ,
ચોથીઓ, મેચેગીઓ, ઈન્દ્રિયએન્ડા વિગેરેને મારે

રામખાણ ઉપાય.

આ એગ્યુમીક્ચર ઝારો માક લાવી પાચનશક્તિ વધારે
છે અને અશક્તિ, નબળાઈ, વિગેરેને દૂર કરી શરીરને મજબુત
ખનાવે છે કીમત રૂ. ૪-૦-૦ ડાકન એકના

લખો:-નરોત્તમ ગીરધરની કું

ગેખ મેમલુ સ્ટ્રીટ મુખ્યાલ નં. ૨

દાગીના ખરીદવાનું વિશ્વાસપાત્ર ઢેકાણું.

Shivlal Dayaram Panchal

Gold, Silver & jewellery Merchant

AHMEDABAD.

શીવલાલ દયારામ પંચાલ.

સોના, ચાંદી અને અવેરાતના દાગીના

ખનાવનાર તથા વેચનાર.

કારખાનું.

દુકાનો.

રતનપોળ નં. ૧૧૧૦

બકરીપોળ નં. ૧૫૧૮

સીચીરોડ નં. ૧૦૨૬

અમદાવાદ.

Gopaldas Khemchand.

Safes Cabins & Locks Maker.

Pankore Naka—AHMEDABAD.

મીસ્ત્રી ગોપાળદાસ ખેમચંદ.

કાચગુફ તીબેરીઓ, માઈન્ટ ગ્રીવનાં કબાટો, તાળાં, કળો, કેમ બોક્ષો વિગેરે બનાવનાર તથા દરેક જાતની મશીનરી ગેરેર કરનાર તથા દરેક જાતના દાગીના પાલીમ તથા નીકલ પ્લેટ કરનાર.

ટે. પાનકોર નાકા—અમદાવાદ.

**શ્રી સર્વોત્કૃષ્ટ જ્યોતિષ
કાર્યાલય.**

જ્યોતિષના દરેક કામ માટે કાશી, કલકત્તા અને વડોદરાની પરિક્ષામાં પાસ થયેલા અનુભવી અને લોકોમાં માન પામેલા

હીમતલાલ એન્ડ હેવશંકર શર્માને

મળો યા લખો:—

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

એતો હવે જગંમસિદ્ધ થયું છે કે
શુદ્ધિથીઓના સતોપ અને શુદ્ધની ગોલા માટે.

બી. એ. તારકર.

નાજ તાખા, પિતજ, જમન મીશ્વર અને આદીનાં એ જાપ
(ટ્રેમાર્ક) નાજ વામજો લોધએ, કેમકે તેમનાં જેવા ઉત્તમ
પતંગમાથી બનાવેલા મુદ્દ ઘટાઘાટ અને મનહર પોલીશવાળાં
વામજો બીજા નથી એમ અનુભવીઓ કહે છે

સૂચના—અમાગ વામજો લીધા પૂર્વે અમાગ નામ માથેના
એ નાં ટ્રેમાર્ક લોધ લેજો એટલે છતરાવાની ધારતી નહિ
રહે. મચિત્ર કેટલોગ માટે એક આનાનો ગ્રેમ્પ મોકલવો
વધુ માહિતી નીચેના ટેકાજોથી મળશે વ્યાપારીઓને માફ
કેમીશન મળે છે

ઓફીસ

હેડ ઓફિસ પરં, કમાગચાલ મુખાઈ નં. ૨.

શાખા નં. (૧) શાસમાજ મુખાઈ નં. ૧૨

ગ્રાખા નં. (૨) બી બી બી આખ રોશન મામે દારર

શાખા નં. (૩) ચર્ચાગિદ દ્વામ જરકશન મુખાઈ નં. ૪

શાખા નં. (૪) દસ મદિર મામે દારુદ્દાર મુખાઈ નં. ૨

કારખાનું—તારકર ફેક્ટરી મુખાઈ નં. ૨

બી. તારકર.